

**TOSHKENT DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI
HUZURIDAGI PEDAGOG KADRLARNI QAYTA
TAYYORLASH VA ULARNING MALAKASINI
OSHIRISH TARMOQ MARKAZI**

MUSIQA TA'LIMI

Oliy musiqa ta'limi metodikasi

MODULI BO'YICHA

O'QUV-USLUBIY MAJMUUA

TOSHKENT

**Mazkur o'quv-uslubiy majmua Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligining 2023 yil 25-avgustdagi 391-sonli buyrug'i bilan tasdiqlangan
o'quv reja va dastur asosida tayyorlandi.**

Tuzuvchilar: **Q.Panjiev** - pedagogika fanlari doktori (DSc), professor v.b.

Taqrizchilar: **H.Tojiboeva** - pedagogika fanlari doktori, dotsent.

Sh.Abdullaeva - pedagogika fanlari doktori, professor.

PhD doktori Frank Laper - Pontre de Parij №10 universiteti
(Parij).

***O'quv-uslubiy majmua TDPU Kengashining 2023 yil 27-iyundagi 11-sonli
qarori bilan nashrga tavsiya qilingan.***

MUNDARIJA

I. IShChI DASTUR	4
II. MODULNI O‘QITISHDA FOYDALANILADIGAN INTERFAOL TA’LIM METODLARI.....	13
III. NAZARIY MATERIALLAR.....	26
IV. AMALIY MASHG‘ULOTLAR MAZMUNI.....	133
V. GLOSSARIY	157
VI. FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR	159

I. IShChI DASTUR

KIRISH

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7 fevraldagi PF-4947-sonli Farmoni bilan tasdiqlangan “2017-2021-yillarda O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha Harakatlar Strategiyasi”da milliy kadrlarning raqobatbardoshligi va umumjahon amaliyotiga asoslangan oliy ta‘lim milliy tizimining sifati oshishiga, Bolonya jarayoni ishtirokchi mamlakatlari diplomlarini o‘zaro tan olishga, o‘qituvchi va talabalar bilan almashuv dasturlarini amalga oshirishga ko‘maklashuvchi 1999 yil 19 iyundagi Bolonya deklaratsiyasiga qo‘shilish masalasini ko‘rib chiqish belgilab qo‘yilgan.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 oktyabrdagi PF-5847-son Farmoni bilan tasdiqlangan “O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta‘lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi”da oliy ta‘lim jarayonlariga raqamli texnologiyalar va zamonaviy o‘qitish usullarni joriy etish, yoshlarni ilmiy faoliyatga keng jalb etish, korrupsiyaga qarshi kurashish, muhandislik-texnik ta‘lim yo‘nalishlarida tahsil olayotgan talabalar ulushini oshirish, kredit-modul tizimini joriy etish, o‘quv rejalarida amaliy ko‘nikmalarni oshirishga qaratilgan mutaxassislik fanlari bo‘yicha amaliy mashg‘ulotlar ulushini oshirish bo‘yicha aniq vazifalar belgilab berilgan.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentning 2019 yil 8 oktyabrdagi Farmoni bilan tasdiqlangan “O‘zbekiston Respublikasi oliy ta‘lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi”ga ko‘ra mamlakatdagi boshqa sohalar qatori musiqa sohasini oliy ta‘lim bilan qamrov darajasini oshirish, xalqaro standartlar asosida yuqori malakali, kreativ va tizimli fikrlaydigan, mustaqil qaror qabul qila oladigan, o‘zining yuqori professional kasbiy tayyorgarligiga ega bo‘lgan kadrlar tayyorlash, ularning intellektual qobiliyatlarini namoyon etishi va ma‘naviy barkamol shaxs sifatida rivojlantirish uchun zarur shart-sharoit yaratish belgilangan. Shuningdek, mamlakatimizning barcha sohalarida islohotlarni amalga oshirish, odamlarning dunyoqarashini o‘zgartirish, yetuk va zamon talabiga javob beradigan mutaxassis kadrlarni tayyorlashni hayotning o‘zi taqozo etmoqda. Respublikada ta‘lim tizimini mustahkamlash, uni zamon talablari bilan uyg‘unlashtirishga katta ahamiyat berilmoqda. Bunda malakali mutaxassis kadrlarni tayyorlash, ta‘lim va tarbiya berish tizimi islohatlarni talablar bilan chambarchas bog‘langan bo‘lishi muhim ahamiyat kasb etadi. Zamon talablariga javob bera oladigan mutaxassis kadrlarni tayyorlash, Davlat talablari asosida ta‘lim va uning barcha tarkibiy tuzilmalarini takomillashtirib borish oldimizda to‘rgan dolzarb masalalardan

biridir.

Ushbu dasturda pedagogning kasbiy kompetentligining nazariy asoslari, pedagog kasbiy kompetentligining tuzilishi va mazmuni, kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish omillari, innovatsion ta'lim muhiti sharoitida pedagogning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish, pedagogning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishning pedagogik-psixologik yo'nalishlari, pedagog kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish hususiyatlari hamda pedagogning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishning pedagogik-psixologik troektoriyalari bayon etilgan.

Modulning maqsadi va vazifalari

Modulning maqsadi: qayta tayyorlash va malaka oshirish kursi tinglovchilarini innovatsion ta'lim muhiti sharoitida pedagogning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishga oid yangi bilimlar, ko'nikmalar hamda malakalarini tarkib toptirishdan iborat.

Modulning vazifalari:

- pedagogning kasbiy kompetentligining nazariy asoslarini tahlil qilish;
- pedagog kasbiy kompetentligining tuzilishi va mazmunini aniqlash;
- pedagogning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishning pedagogik-psixologik, xissiy-irodaviy, malakaviy tajriba yo'nalishlarini tahlil qilish;
- kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish omillarini tahlil qilish;
- innovatsion ta'lim muhiti sharoitida pedagogning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish yo'llarini aniqlash;
- oliy musiqa ta'limi metodikasi nazariy asoslari, g'oyalari, gipotezalari, qonuniyatlari va tamoyillari bilish;
- oliy musiqa ta'limi o'qitishning rivojlanish bosqichlarini bilishlari;
- oliy musiqa ta'limi metodikasi tizimida musiqiy-nazariy fanlarini o'qitishda innovatsiyalar, musiqa ta'limi va san'atining dolzarb muammolari va zamonaviy yutuqlari, musiqiy-nazariy fanlarni o'qitishda rivojlangan mamlakatlardagi ilg'or metodik tajribalardan foydalanish;
- musiqa ta'limi darslariga bo'lgan zamonaviy talablarni, pedagogik kvalimetriyaning maqsadi, vazifalari, turlari va tamoyillarini, o'qituvchining kasbiy-pedagogik-metodik modeli va diagnostikasini bilishi;
- oliy musiqa ta'limi metodikasi mezonlari, metodlari va ularning ta'lim natijalarini baholashdagi ahamiyatini, kvalimetrik nazorat texnologiyasini, tinglovchilarda pedagogning kasbiy va pedagogik kompetensiyalarini rivojlantirishning pedagogik-psixologik troektoriyalarini ishlab chiqish va amalda qo'llash ko'nikmasi va malakalarini o'zida takomillashtirishdan iborat.

Modul bo'yicha tinglovchilarning bilim, ko'nikma, malaka va kompetensiyalariga qo'yiladigan talablar

“Oliy musiqa ta'limi metodikasi” modulini o'zlashtirish jarayonida:

Tinglovchi: oliy musiqa ta'limi metodikasining nazariy asoslari, g'oyalari, gipotezalari, qonuniyatlari va tamoyillarini;

- mustaqillik davri oliy musiqa ta'limini rivojlanish metodik taraqqiyoti;
- oliy musiqa ta'limi metodikasi tizimida musiqiy-nazariy fanlarni o'qitishda innovatsiyalarni;

- oliy musiqa ta'limi metodikasining rivojlangan mamlakatlardagi ilg'or tajribalar, bugungi kredit-modul ta'limi tizimida dars mashg'ulotlariga bo'lgan zamonaviy talablar;

- oliy musiqa ta'limi metodikasi maqsadi, vazifalari, turlari va tamoyillarini;
- o'qituvchining oliy musiqa ta'limi metodikasi modeli va diagnostikasini;
- oliy musiqa ta'limi metodikasi mezonlari, metodlari va ularning ta'lim natijalarini baholashdagi ahamiyatini;

- oliy musiqa ta'limi metodik-texnologiyasini *bilishi* kerak.

- musiqiy-nazariy fanlarni o'qitishda oliy musiqa ta'limi metodikasidagi innovatsion texnologiyalarga asoslangan seminar, amaliy va laboratoriya mashg'ulotlarini loyihalash;

- oliy musiqa ta'limi metodikasi o'qituvchisining o'quv mashg'ulotlarida innovatsion texnologiyalardan foydalanish;

- oliy musiqa ta'limi metodikasi kasbiy va pedagogik fanlarda talabalarning faolligini oshirishga xizmat qiladigan interfaol metodlardan samarali foydalanish;

- kredit-modul tizimida talabalar mustaqil ta'limini tashkil etish;

- oliy musiqa ta'limi metodikasining didaktik ta'minotini yaratish;

- oliy musiqa ta'limi metodikasi jarayonni tashkil etish va o'tkazish;

- oliy musiqa ta'limi metodikasi jarayonida kutilayotgan natijalarni bashorat qilish, identiv o'quv maqsadlarini shakllantirish;

- kvalimetrik nazorat texnologiyasidan foydalanish *ko'nikmalariga ega bo'lishi lozim.*

Tinglovchi:

- oliy musiqa ta'limi metodikasini o'qitishda o'quv axborotini qayta ishlash, didaktik o'yinlar, muammoli vaziyat va Keys-stadi topshiriqlarini ishlab chiqish;

- oliy musiqa ta'limi metodikasidan darsliklar va o'quv-metodik qo'llanmalar, elektron darsliklar, portfolio, o'quv kursining elektron-ta'lim resurslarini va sillabusini yaratish;

– oliy musiqa ta’limi metodikasida talabalar bilimni baholash va o‘z-o‘zini nazorat qilish texnologiyalarini amalga oshirish kabi *malakalariga ega bo‘lishi lozim*.

– oliy musiqa ta’limi metodikasi yutuqlari va innovatsiyalaridan pedagogik faoliyatda qo‘llay olish;

– oliy musiqa ta’limi metodikasini o‘qitishda rivojlangan mamlakatlardagi ilg‘or tajribalaridan foydalanish;

– oliy musiqa ta’limi metodikasida talabalarining faolligini oshirishga xizmat qiladigan interfaol metodlardan samarali foydalanish;

– oliy musiqa ta’limi metodikasi talabalarining bilimlarini xolis baholash mexanizmlarini, reyting nazoratda qo‘llashga qaratilgan didaktik vositalar: standart va nostandart o‘quv va test topshiriqlari majmuasini ishlab chiqish;

– talabalar bilimni baholash va o‘z-o‘zini nazorat qilish hamda pedagogik faoliyatda qo‘llay olish *kompetensiyalariga ega bo‘lishi lozim*.

Modulni tashkil etish va o‘tkazish bo‘yicha tavsiyalar

“Oliy musiqa ta’limi metodikasi” moduli ma’ruza va amaliy mashg‘ulotlar shaklida olib boriladi.

Kursni o‘qitish jarayonida ta’limning zamonaviy metodlari, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari qo‘llanilishi, shuningdek, ma’ruza darslarida zamonaviy kompyuter texnologiyalari yordamida taqdimot va elektron-didaktik texnologiyalarni;

- o‘tkaziladigan amaliy mashg‘ulotlarda texnik vositalardan, blis-so‘rovlar, aqliy hujum, guruhli fikrlash, kichik guruhlar bilan ishlash, va boshqa interfaol ta’lim metodlarini qo‘llash nazarda tutiladi.

Modulning o‘quv rejadagi boshqa modullar bilan bog‘liqligi va uzviyligi

“Oliy musiqa ta’limi metodikasi” moduli bo‘yicha mashg‘ulotlar o‘quv rejasidagi “Ta’lim jarayoniga raqamli texnologiyalarni joriy etish”, “Talabalar bilimni baholash” hamda “Yo‘nalishning dolzarb muammolari va zamonaviy yutuqlari” kabi modullar bilan uzviy aloqadorlikda olib boriladi.

Modulning oliy ta’limdagi o‘rni

Modulni o‘zlashtirish orqali tinglovchilar ta’lim va tarbiya jarayonlarini normativ-huquqiy asoslarini o‘rganish, ularni tahlil etish, amalda qo‘llash va baholashga doir kasbiy kompetentlikka ega bo‘ladilar.

MODUL BO'YICHA SOATLAR TAQSIMOTI

№	Modul mavzulari	Auditoriya o'quv yuklamasi		
		Jami	Nazariy	Amaliy
1.	OLIIY MUSIQA TA'LIMI METODIKASINING NAZARIY ASOSLARI	6	2	4
2.	OLIIY MUSIQA TA'LIMI METODIKASI O'QITISHNI LOYIHALASH	4	2	2
3.	OLIIY MUSIQA TA'LIMI METODIKASINING O'QITISH TEXNOLOGIYALARI	8	4	4
4.	OLIIY MUSIQA TA'LIMI METODIKASINING DOLZARB MUAMMOLARINING ILMIY TADQIQOT MASALALARI	6	2	4
Jami:		24	10	14

NAZARIY MASHG'ULOTLAR MAZMUNI

1-MAVZU: OLIIY MUSIQA TA'LIMI METODIKASINING NAZARIY ASOSLARI

Ta'limning nazariy jihatlari: ta'lim jarayonining mohiyati, tamoyillari, qonuniyatlari, o'qituvchi va talaba faoliyati mazmuni, ta'lim maqsadi, shakl, metod, vositalari, natijasi, ta'lim jarayonini takomillashtirish yo'llari va muammolari. Zamonaviy darsga qo'yiladigan talablar.

2-MAVZU: OLIIY MUSIQA TA'LIMI METODIKASI O'QITISHNI LOYIHALASH

Oliy musiqa ta'limi metodikasini o'qitishda pedagogik va axborot texnologiyalari hamda xususiy metodikalarni ishlab chiqish. Didaktik o'yinli texnologiyalarning Oliy ta'limda musiqa ta'limi fanlarini o'qitish metodikasi fanini o'qitishdagi o'rni. Oliy musiqa ta'limi metodikasini fanini o'qitishda innovatsion texnologiyalarga asoslangan ma'ruza, seminar, amaliy va laboratoriya mashg'ulotlarini loyihalash va pedagogik faoliyatda qo'llash.

3-MAVZU: OLIY MUSIQA TA'LIMI METODIKASINING O'QITISH TEXNOLOGIYALARI

Talabalar o'quv faoliyatini faollashtiruvchi metodlar. Oliy musiqa ta'limi metodikasini o'qitishda rivojlangan mamlakatlardagi ilg'or tajribalar. O'qituvchining o'quv mashg'ulotlarida innovatsion texnologiyalardan foydalanish mahorati, ijodkorligi va novatorligi. O'quv fanlarini integratsiyalash turlari, yo'nalishlari, tiplari, funksiyalari hamda kelgusida rivojlantirish istiqbollari.

4-MAVZU: OLIY MUSIQA TA'LIMI METODIKASINING DOLZARB MUAMMOLARINING ILMIY TADQIQOT MASALALARI

Oliy musiqa ta'limi metodikasini o'qitishda o'quv axborotini qayta ishlash (konstruksiyalash), muammoli savol, Keys-stadi topshiriqlari. O'qitish jarayonida ta'lim-tarbiyaning uzviyligi. Oliy musiqa ta'limi metodikasini o'qitishda talabalar mustaqil ta'limini tashkil etish, oliy musiqa ta'limi metodikasi o'qitishning didaktik ta'minoti. Oliy musiqa ta'limi metodikasida darsliklar va o'quv-metodik qo'llanmalar, elektron darsliklar, portfolio, o'quv kursining elektron-ta'lim resurslarini va sillabusini yaratish texnologiyalari.

AMALIY MASHG'ULOTLAR MAZMUNI

1-MAVZU: OLIY MUSIQA TA'LIMI METODIKASINING NAZARIY ASOSLARI

Oliy musiqa ta'limi metodikasining dolzarb muammolari va zamonaviy yutuqlari fanining rivojlanish tarixi va taraqqiyot bosqichlari, mustaqillik davri rivojlanishi. Oliy musiqa ta'limi metodikasi o'qitishning dolzarb muammolari va zamonaviy yutuqlari va innovatsiyalari rivojlantirish yo'llari.

2-MAVZU: OLIY MUSIQA TA'LIMI METODIKASI O'QITISHNI LOYIHALASH

Oliy musiqa ta'limi metodikasi fanining rivojlanish tarixi va taraqqiyot bosqichlari, mustaqillik davri rivojlanishi. Oliy musiqa ta'limi metodikasi o'qitishning muammolari va zamonaviy yutuqlari va innovatsiyalari rivojlantirish yo'llari.

3-MAVZU: OLIY MUSIQA TA'LIMI METODIKASINING O'QITISH TEXNOLOGIYALARI

Oliy musiqa ta'limi metodikasi o'qitishda innovatsiyalar, uzviylik va uzluksizlik. Oliy musiqa ta'limi metodikasi faniga oid nazariy qarashlar, yetakchi va zamonaviy konsepsiyalari, innovatsion ta'lim texnologiyalarining mohiyati,

turlari va nazariy asoslari. O'qituvchining innovatsion pedagogik faoliyati bosqichlari. Oliy ta'lim muassasalarida o'quv jarayonini tashkil etishning innovatsion metod, vosita va shakllarining uzviyligi.

4-MAVZU: OLIY MUSIQA TA'LIMI METODIKASINING DOLZARB MUAMMOLARINING ILMIY TADQIQOT MASALALARI

Oliy musiqa ta'limi metodikasini o'qitishda o'quv axborotini qayta ishlash (konstruksiyalash), muammoli savol, Keys-stadi topshiriqlari. O'qitish jarayonida ta'lim-tarbiyaning uzviyligi. Oliy musiqa ta'limi metodikasini o'qitishda talabalar mustaqil ta'limini tashkil etish, oliy musiqa ta'limi metodikasi o'qitishning didaktik ta'minoti. Oliy musiqa ta'limi metodikasida darsliklar va o'quv-metodik qo'llanmalar, elektron darsliklar, portfolio, o'quv kursining elektron-ta'lim resurslarini va sillabusini yaratish texnologiyalari.

O'QITISH SHAKLLARI

Mazkur modul bo'yicha quyidagi o'qitish shakllaridan foydalaniladi:

- ma'ruzalar, amaliy mashg'ulotlar (ma'lumotlar va texnologiyalarni anglab olish, motivatsiyani rivojlantirish, nazariy bilimlarni mustahkamlash);
- davra suhbatlari (ko'rilayotgan loyiha yechimlari bo'yicha taklif berish qobiliyatini rivojlantirish, eshitish, idrok qilish va mantiqiy xulosalar chiqarish);
- bahs va munozaralar (loyihalar yechimi bo'yicha dalillar va asosli argumentlarni taqdim qilish, eshitish va muammolar yechimini topish qobiliyatini rivojlantirish).

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

I. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining asarlari:

1. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. – T.: “O'zbekiston”, 2017. – 488 b.
2. Mirziyoev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz. 1-jild. – T.: “O'zbekiston”, 2017. – 592 b.
3. Mirziyoev Sh.M. Xalqimizning roziligi bizning faoliyatimizga berilgan eng oliy bahodir. 2-jild. –T.: “O'zbekiston”, 2018. – 507 b.
4. Mirziyoev Sh.M. Niyati ulug' xalqning ishi ham ulug', hayoti yorug' va kelajagi farovon bo'ladi. 3-jild.– T.: “O'zbekiston”, 2019. – 400 b.
5. Mirziyoev Sh.M. Milliy tiklanishdan – milliy yuksalish sari. 4-jild.– T.: “O'zbekiston”, 2020. – 400 b.

II. Normativ-huquqiy hujjatlar:

6. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi.–T.:O'zbekiston, 2023.
7. O'zbekiston Respublikasining 2020 yil 23 sentyabrda qabul qilingan

“Ta’lim to’g’risida”gi O‘RQ-637-sonli Qonuni.

8. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevral “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi 4947-sonli Farmoni.

9. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 21 sentyabr “2019-2021 yillarda O‘zbekiston Respublikasini innovatsion rivojlantirish strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5544-sonli Farmoni.

10. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 27 may “O‘zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-5729-son Farmoni.

11. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 27 avgust “Oliy ta’lim muassasalari rahbar va pedagog kadrlarining uzluksiz malakasini oshirish tizimini joriy etish to‘g‘risida”gi PF-5789-sonli Farmoni.

12. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 oktyabr “O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5847-sonli Farmoni.

13. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning 2020 yil 25 yanvardagi Oliy Majlisga Murojaatnomasi.

14. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2001 yil 16 avgustdagi “Oliy ta’limning davlat ta’lim standartlarini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 343-sonli Qarori.

15. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2015 yil 10 yanvardagi “Oliy ta’limning Davlat ta’lim standartlarini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 2001 yil 16 avgustdagi “343-sonli qaroriga o‘zgartirish va qo‘shimchalar kiritish haqida”gi 3-sonli qarori.

III. Maxsus adabiyotlar:

16. Muslimov N.A va boshqalar. Innovatsion ta’lim texnologiyalari. O‘quv-metodik qo‘llanma. – T.: “Sano-standart”, 2015. – 208 b.

17. Muslimov N.A va boshqalar. Pedagogik kompetentlik va kreativ asoslari. O‘quv-metodik qo‘llanma. – T.: “Sano-standart”, 2015. – 120 b.

18. Pecherkina, A. A. Razvitie professionalnoy kompetentnosti pedagoga: teoriya i praktika [Tekst] : monografiya / A. A. Pecherkina, E. E. Сыmanyuk, Ye. L. Umnikova : Ural. gos. ped. un-t. – Yekaterinburg : [b.i.], 2011. – 233 s.

19. O.S. Frolova. Formirovanie innovatsionnoy kompetensii pedagoga v protsesse vnutrishkolnogo povыsheniya kvalifikatsii. Diss.k.p.n. Voronej 2018.

20. Kompetensii pedagoga XXI veka [Elektronnyy resurs]: sb. materialov resp. konferensii (Minsk, 25 noyab. 2021 g.) / M-vo obrazovaniya Resp. Belarus,

GUO «Akad. poslediplom. obrazovaniya», OO «Belorus. ped. o-vo». – Minsk: APO, 2021.

21. Panjiev Q.B. O‘zbek xalq qo‘shiqlari vositasida bo‘lajak musiqa o‘qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini takomillashtirish. Monografiya. T.: 2022 y. 204 b.

22. Panjiev Q.B. O‘zbek xalq musiqa ijodi. O‘quv qo‘llanma. T.: 2022. 274 b.

IV. Internet saytlar:

1. <http://edu.uz> – O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta‘lim vazirligi.

2. <http://lex.uz> – O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma‘lumotlari milliy bazasi.

3. <http://bimm.uz> – Oliy ta‘lim tizimi pedagog va rahbar kadrlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirishni tashkil etish Bosh ilmiy-metodik markazi.

4. <http://ziyonet.uz> – Ta‘lim portali Ziyonet.

5. <http://natlib.uz> – Alisher Navoiy nomidagi O‘zbekiston Milliy kutubxonasi.

II. MODULNI O‘QITISHDA FOYDALANILADIGAN INTERFAOL TA‘LIM METODLARI

Hozirgi vaqtda O‘zbekistonda jahon ta‘lim maydoniga kirishga yo‘naltirilgan yangi ta‘lim tizimi qaror topdi. Bu jarayon bilan bir vaqtda pedagogik o‘quv-tarbiya jarayonining nazariyasi va amaliyotida sezilarli o‘zgarishlar sodir bo‘lmoqda.

Pedagogik texnologiya - bu ta‘lim shakllarini optimizatsiyasini o‘ziga maqsad qilib olgan inson va texnik resurslari va ularning o‘zaro ta‘sirini hisobga olgan holda o‘qitish jarayonini tashkil etish, qo‘llash va aniqlashning hamda bilimlarni o‘zlashtirishning uslublaridir.

Pedagogik texnologiya paydo bo‘lgunga qadar ta‘lim tizimi doirasida ta‘lim jarayonini yetarli samarali loyihalash qoidasi ishlab chiqilmagan. Pedagogik texnologiyaning o‘ziga xos xususiyati shundan iboratki, unda o‘quv maqsadlariga erishishda o‘quv jarayoni loyihalashtiriladi va amalga oshiriladi. Texnologik yondashuv, eng avvalo, yuzalikda emas, balki rejalashtirilgan natija olish imkonini beruvchi konstruktiv, ko‘rsatmali sxemada o‘z ifodasini topadi.

Maqsadga yo‘naltirilganlik, jarayon natijalarini tashxisli tekshirish, ta‘limni alohida o‘rgatuvchi qismlarga bo‘lib tashlash o‘quv jarayonining qirralarini bugungi kunda ta‘limni qayta ishlab chiqish sikli g‘oyasiga birlashtirish imkonini beradi. U asosan o‘z ichiga quyidagilarni oladi.

- ta‘limda umumiy maqsadning qo‘yilishi;
- tuzilgan umumiy maqsaddan aniq maqsadga o‘tish;
- pedagoglarning bilim darajalarini dastlabki baholash;
- bajariladigan o‘quv ishlarni majmuasi;
- natijani baholash.

Innovatsiya masalasiga alohida e‘tibor berishimizning bir necha muhim sabablari bor. Birinchidan, birinchi Prezidentimiz Islom Karimovning O‘zbekistonni mustaqillikka olib chiqish va mustaqil taraqqiy toptirish yo‘li – “o‘zbek modeli” behad katta va ulkan, uzoq muddatli, eng ustuvor va olamshumul umummilliy innovatsion loyiha va dasturilamal bo‘ldi. Ikkinchidan, innovatsiya, innovatsion faoliyat hamda innovatsion tizim O‘zbekistonning o‘z mustaqilligi uchun kurashda va taraqqiyot yo‘li – “o‘zbek modeli”ning tarkibiy qismi yo‘nalishlaridan biri sifatida mustaqillik yillarida paydo bo‘ldi. Uchinchidan, ma‘lum bo‘lganidek, bularning har ikkalasi – “o‘zbek modeli” va innovatsiya o‘zaro uzviy bog‘liqlikda dunyoga keldi. Ularning biri ikkinchisini mazmunan boyitdi, jamiyatga ta‘sirchanligini oshirdi. To‘rtinchidan, “o‘zbek modeli” ham, innovatsiya ham faqat bir buyuk maqsadga hizmat qildi va qilmoqda. Bu Vatan va millatni mustaqil qilib, takomillashtirish, jamiyat rivoji, ilm-fani va texnika taraqqiyotini tezlashtirishdan iborat bo‘ldi. Bularni to‘la to‘kis anglash, masalaning mazmuni va mohiyatini yanada chuqurroq his qilish uchun eng avvalo, innovatsiya haqida alohida to‘xtalishiga ehtiyoj tug‘ilmoqda. Chunki, bu mutlaqo yangi tushuncha va soha bo‘lib, hali to‘la-to‘kis anglanilganicha yo‘q.

“O‘zbekiston Milliy ensiklopediyasi”da ko‘rsatilishicha, innovatsiya quyidagicha mazmun va tushunchalarga ega: “Innovatsiya (inglizcha *innovation* – kiritilgan yangilik, ixtiro) 1) texnika va texnologiya avlodlarini almashtirishni ta‘minlash uchun iqtisodiyotga sarflangan mablag‘lar; 2) ilmiy-texnika yutuqlari va ilg‘or tajribalarga asoslangan texnika, texnologiya, boshqarish va mehnatni tashkil etish kabi sohalaridagi yangiliklar, shuningdek, ularning turli sohalar va faoliyat doiralarida qo‘llanishi”.

Bu ensiklopedik qisqa ma‘lumotda innovatsiyaga umumiy ta‘rif-tavsif berilgan. Asosan tabiiy fanlar, texnika, texnologiya, ishlab chiqarishlarga oid yangiliklar yoki umuman insoniy mehnat faoliyatlari, yangilanishlariga sababchi bo‘ladigan yangiliklar, yangi intellektual bilim, g‘oya, nazariya va ta‘limotlar nazarda tutilgan.

Innovatsiya tushunchasi va uning mazmuni ham xuddi fan metodologiyasi kabi keng – umumiy va tor, hususiy xarakterga ega.

Metodologiya bilan innovatsiya o‘rtasida o‘zaro umumjihatlik va maqsad birligi mavjud. Ularning har ikkalasi ham insoniy bilimlar takomil topishi, ishlab chiqarish va jamiyat taraqqiyotiga xizmat qiladi. Shuni ham aytish kerakki, har qanday innovatsiya va innovatsion loyihalar amalga oshirilishi, hayotga tadbiiq etilishida aniq bir metodologik ilmiy g‘oya, ta‘limot, nazariya, usul va tamoyillarga amal qilinsagina, ular ro‘yobga chiqadi. Aks holda, u quruq, natijasiz harakat bo‘lib, qoladi. Albatta, har yangilik, ya‘ni innovatsiya ostida yangi g‘oya va texnologiya yotadi. Mana shu ishlab chiqarish yoki biror bir fan uchun ilmiy metodologik asos ya‘ni yo‘l ko‘rsatuvchi, da‘vat etuvchi kuch-quvvat bo‘ladi.

Metodologik asos va usullar qanchalik ilmiy haqiqatga yaqin bo‘lsa, innovatsion loyiha shunchalik muvaffaqiyat va samara bilan yakun topadi.

Ta‘lim-tarbiya jarayoniga innovatsion texnologiyalarni kiritish orqali o‘qituvchi o‘zini yangi yaratilayotgan sharoitga tayyorlashi kerak bo‘ladi. Tajribali pedagog olimlarimiz o‘z vaqtini respublikamizda jamlangan boy tajribalarga suyanib yangi texnologiyalar yaratishga, ularga innovatsion texnologiyalarni singdirib, o‘zimizning zamonaviy pedagogik texnologiyamizni yaratish ustida hamjihatlik bilan ilmiy va metodik ish olib borishga sarflashi maqsadga muvofiq bo‘lar edi. Yaratilgan o‘zimizning zamonaviy inovatsion pedagogik texnologiyalar asosida “Innovatsion maktab”lar tizimini yaratishga o‘tish zarur.

Bunday maktablarda barcha predmetlarni o‘qitishda axborot-kommunikatsion texnologiyalardan foydalaniladi. Shunda “o‘qituvchi–talaba” o‘rnida “o‘qituvchi–kompyuter–talaba” tizimi hosil bo‘ladi.

Ta‘lim-tarbiya jarayoniga innovatsion yondashish talabalarda yangi tajriba egallashga intilishni rivojlantirish, ijodkorlik va tanqidiy fikrlash, kelajakka umid bilan qarash kabi xislatlarni tarbiyalaydi.

Axborot texnologiyalarining jadal rivojlanib borayotganligi va o‘z ortidan yangi imkoniyatlar ochib, ta‘lim muassasalari o‘quv jarayoniga ham yangi yondashuv talab etilishiga sabab bo‘layotganligini guvohi bo‘lmoqdamiz.

Ta‘lim jarayonida axborot texnologiyalarining bir qator didaktik imkoniyatlari mavjud. Davrimiz talab ehtiyojiga ko‘ra axborot texnologiyalarini ta‘lim muassasalari o‘quv jarayonini sistemalashtiruvchi, bog‘lovchi, amaliy

tashkiliy omil sifatida qaralishi mumkin. Axborot texnologiyalari kutubxonalar, hujjatlar va talabalarning ijodiy ishlari kabi axborotlar jamlanmasi, ma'lumotlar ba'zasini tuzish, ta'lim jarayonini sistemalashtirish, talabalarning amaliy ijodiy ishlarini tashkil qilish imkonini beradi.

Bu barcha vositalarni talabalar o'qituvchining nazorati ostida, darsda shakllantirgan amaliy ko'nikma, malakalarini amalga oshirish imkoni beradi.

Internet tarmog'i talabalarga juda ko'p imkoniyatlarni yaratadi. Internet tarmog'iga chiqish orqali nazorat ishlari tarqatilishi va mahalliy elektron pochtdan qabul qilinishi mumkin. Bunday ko'rinishdagi ishlar darsda masofaviy ta'limning tarmoq shakllarini modellashtirishga yordam beradi.

Kundan-kunga masofaviy tarmoq kurslari va tanlovlari ommalashib bormoqda. O'qituvchi endi bilim axborotlarini yetkazuvchi yagona markaz emas, kompyuter texnologiyalarini qo'llash bilan masofaviy ta'lim berish va olish imkoniyatiga ega bo'lib bormoqda.

Talabalar ko'pincha Internet tarmog'i orqali o'z-o'zini o'qitish bilan qiziqib shug'ullanmoqdalar, o'z tengdoshlari bilan muloqotda bo'ladilar, umumiy qiziqishlarni topadilar. Bunday ishlar tarmoqdagi o'zaro munosabatlarni shakllantiradi, Internet tarmog'i talabaga telekommunikatsiya imkoniyatlarini his qilishni, boshqa mamlakatdagi tengdoshlari bilan tanishish va birga ishlash vositasiga aylanmoqda.

Axborot texnologiya vositalari talabaga o'z tasavvurlarini "elektron ko'rinish"da namoyon etish va o'z mahsulotining raqobatbardoshligini, o'z g'oyalarni ommaviylikini tekshirish imkonini beradi. Talabaga haqiqiy qiziqarli va o'ziga xos resurs yaratish uchun u birinchi navbatda, barcha ma'lumotlarni o'rganib chiqishi, uning talablari ruhiyatining xususiyatlarini sezishi, resursning yangiligini belgilashi va amaliy ahamiyatini anglab yetishi zarur. Bularning barchasi talabaning o'z bilimdonliklarini shakllantirishga, uning hayotdagi amaliy yo'nalishini belgilashga sabab bo'ladi.

“Aqliy hujum” metodi Aqliy hujum usuli

Ақлий ҳужум (брейнстроминг - ақллар тўзони) – амалий ёки илмий муаммолар ечиш ғоясини жавобвий юзага келтириш.

Ақлий ҳужум ва масалани ечиш босқичлари

1. Мустақил фикрланг хаёлингизга келган барча ғоя, фикрларни қоғозга ёзинг.
2. Барча ғоя ва фикрларни ёзинг, агар улар такрорланаётган бўлса, махсус белги қўйинг.
3. Ғояларни баҳоланг.
4. Энг мақбул ғоя гуруҳ ғояси сифатида шакллантиради.
5. Барча ёзилган ғоялар гуруҳ муаммосини ечиш
6. Гуруҳнинг умумий жавоби шакллантирилади.

Metodning maqsadi: mavjud nazariy bilimlar va amaliy tajribalarni tahlil qilish, taqqoslash orqali muammoni hal etish yo'llarni topishga, bilimlarni mustahkamlash, takrorlash, baholashga, mustaqil, tanqidiy fikrlashni, nostandart tafakkurni shakllantirishga xizmat qiladi.

“SWOT-таҳлил” методи.

S – (strength)

• кучли томонлари

W – (weakness)

• заиф, кучсиз томонлари

O – (opportunity)

• имкониятлари

T – (threat)

• тўсиқлар

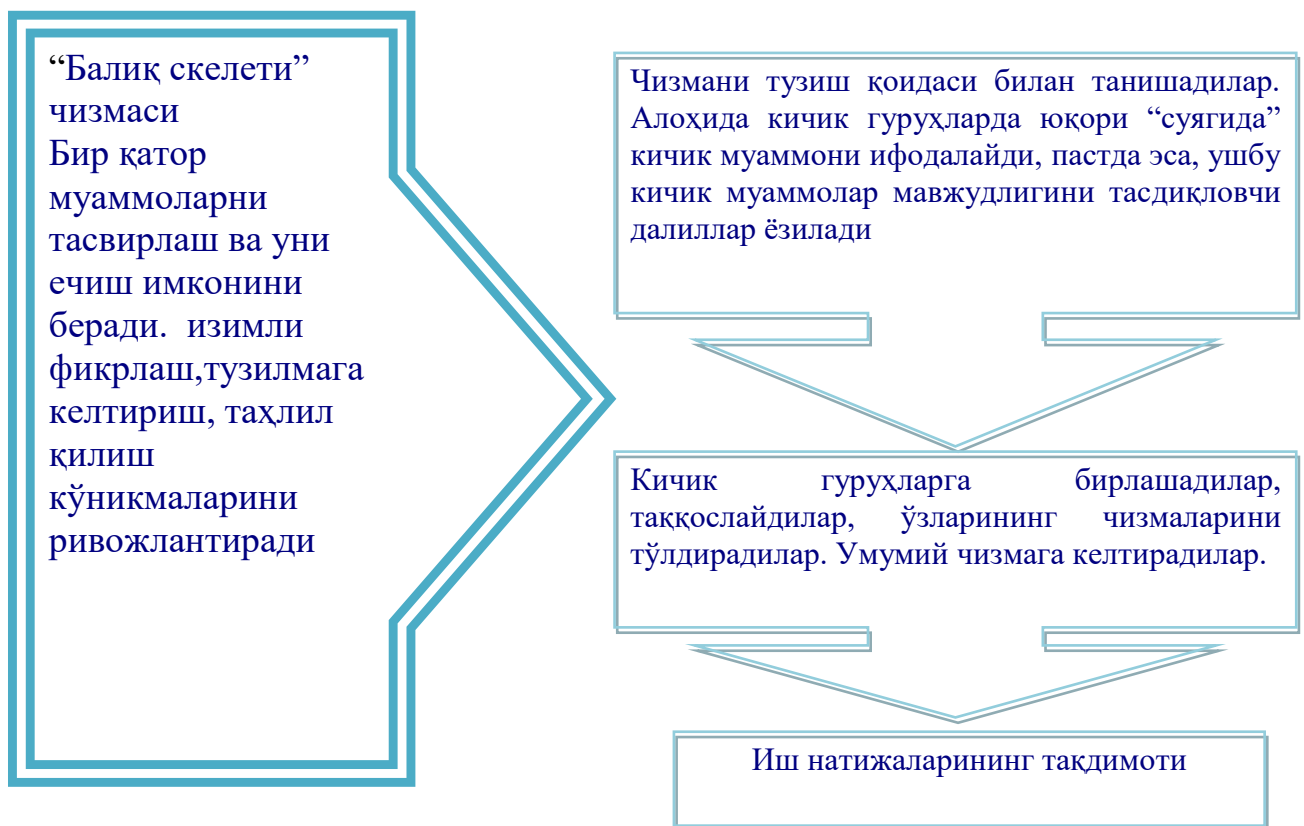
Namuna: Rassom ijodkorlar uchun SWOT tahlilini ushbu jadvalga tushiring.

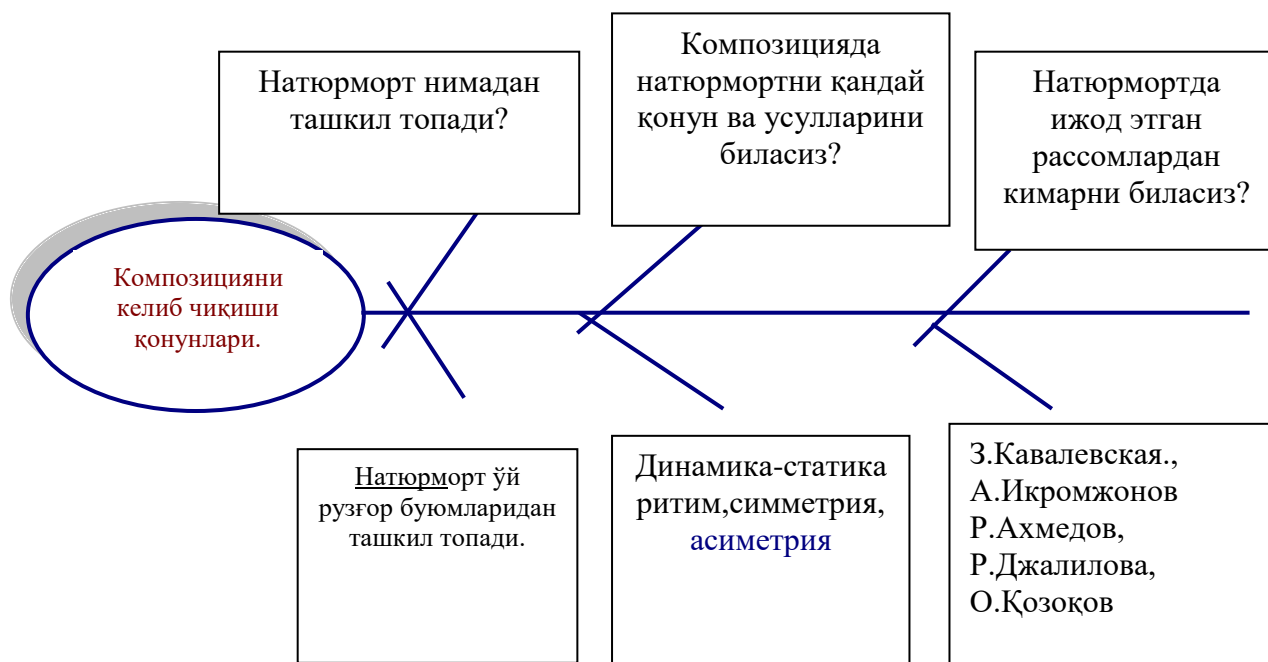
S	Rassom kim ? Badiy asar yaratuvchi.	Rassom bu tinmay izlanuvchi ijodkor inson.
W	Umumbashariy ahamiyatga	Zamonaviy yunalishda ijod etayotgan

	ega bo'lgan rassomlar.	taniqli rassom A.Nuridinov asarlarida sevgi, oila, sadoqatlik, tarbiya va jamiyatdagi falsafiy tamoyillar asosida ijod etayotgan ijokorlardandir.
O	Rassomlar chiziqlar, shakllar, ranglar, tasviriy san'at vositalari yordamida badiy obrazli asar yarata oladigan insonlar. (ichki)	Ular tasviriy san'at vositalardan, chiziqlar, shakllar, tasviriy san'at vositalari bilan tasvir orqali o'z g'oyasini, fikrini bayon eta oladilar.
T	To'siqlar (tashqi)	Rassomlarga erkinlik bo'lmasa chiziqlar, shakllar, tasviriy san'at vositalari bilan o'z asarlarida tasvir orqali bayon eta olmaydilar.

“Baliq skeleti”

Natyurmort kompozitsiyasini “Baliq skeleti” chizmasi Bir qator muammolarni tasvirlash va uni yechish imkonini beradi. Tizimli fikrlash, tuzilmaga keltirish, tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

**Мисол: “Рассом ижодкорлар” мавзусидаги матн.
Биламиз. Билишни истаймиз? Билиб олдик. (БББ)**

Bilamiz	Bilishni istaymiz	Bilib oldik
1. Rassom yangi g‘oyada asar yaratadigan inson.	1. Har bir izlanuvchi insonni rassom deb atash mumkinmi?	Ilmiy amaliy izlanishlarni olib boruvchi, yangi usul va vositalarni qo‘llay oladigan insonni rassom deymiz.
2. Rassomlar tasviriy vositalardan, chiziqlar shakllar, vositalarni o‘z asarlarida tasvir orqali bayon eta oladigan insonlar. Ma’naviy estetik tarbiyalovchi	2. Dunyodagi g‘oyaviy kompozitsilarni tasvirla oladigan rassomlar qatoriga kimlarni kiritisa bo‘ladi.	R.Ahmedov tasvirlagan asarlar hozirgi rassomlar uchun amaliy metodik o‘quv jarayonidagi rivojlanishida foydalanilmoqda.
3. Rassomlar asarida insonlarni ma’naviy-ma’rifiy estetik tarbiyalovchi insonlardir.	3. Rassom bo‘lish uchun nima qilish kerak?	O‘ral Tansiqboev manzaralarini butun o‘zbekistondagina emas balki yevropa davlatlrida xam maroq bilan tomosha qiladilar.
4. Rassom bu tinmay izlanuvchi inson	4. Ijodiy asarlarni tasvirlashni payoni bormi?	Abdulhaq Abdullaev portret janrida ijod etgan taniqli rassomlardandur.
5. Umumbashariy ahamiyatga ega bo‘lgan	5. Kompyuterda ijodiy asar yaratasa bo‘ladimi ?	Zamonaviy yunalishda ijod etayotgan taniqli rassom

rassomlar.		A.Nuridinov asarlarida sevgi, oila, sadoqatlik, tarbiya va jamiyatdagi falsafiy tamoyillar asosida ijod etayotgan ijokorlardandir.
6. O‘zbekistonlik rassomlar	6. O‘zbekistonda taniqli metodik qo‘llanmalar, uslubiy qo‘llanmalar ustida ishlab kelayotgan taniqli rassom va pedagoglardan kimlarni bilasiz?	O‘zbekistonda taniqli metodik qo‘llanmalar, uslubiy qo‘llanmalar ustida ishlab kelayotgan taniqli rassom va pedagoglardan: R. Xasan‘v, M. Nabiev, X. Egamov, R. Xudayberganov, N.Oripov va boshq.

Интерьерда натюрмортни акс этириш

Интерьер -

xonani ichki ko‘rinishini perespektivada aks etiriladi. Tasviriy san‘at janrlaridan: natyurmort, portret, tarixiy, maishi animal ko‘rinishlarda fon vazifasini o‘taydi.

Inter‘erda uyni eshik derazalarning shakli, hajmi, devor va shift, polni bezagi va uy jihozlarning bezagi tasviri orqali qaysi davrga mansubligini bilib olishimiz mumkin. Inter‘er - ichki me‘moriy muxit xolati orqali xonadon sohibasining didi haqida yoki zavod sexning jihozlanishiga qarab ilmiy, taraqqiyot holati haqida xulosa chiqarish mumkin. Inter‘erda natyurmortni perespektivada aks etirish, tasvirlash jarayonlari ko‘rsatilgan.

Inter‘er, kompozitsiyasi mavzusidatasviriy san‘at o‘qitishning zamonaviy texnologiyasini qo‘llash.

Кейс-стади” методи

«**Keys-stadi**» - inglizcha so‘z bo‘lib, («case» – aniq vaziyat, hodisa, «stadi» – o‘rganmoq, tahlil qilmoq) aniq vaziyatlarni o‘rganish, tahlil qilish asosida o‘qitishni amalga oshirishga qaratilgan metod hisoblanadi. Mazkur metod dastlab 1921 yil Garvard universitetida amaliy vaziyatlardan iqtisodiy boshqaruv fanlarini o‘rganishda foydalanish tartibida qo‘llanilgan. Keysda ochiq axborotlardan yoki aniq voqea-hodisadan vaziyat sifatida tahlil uchun foydalanish mumkin. Keys harakatlari o‘z ichiga quyidagilarni qamrab oladi: Kim? (Who), Qachon? (When), Qaerda? (Where), Nima uchun? (Why), Qanday? Qanaqa? (How), Nima-natija? (What).

“Keys metodi” ni amalga oshirish bosqichlari

Ish bosqichlari	Faoliyat shakli va mazmuni
1-bosqich: Keys va uning axborot ta'minoti bilan tanishtirish	<ul style="list-style-type: none"> ✓ yakka tartibdagi audio-vizual ish; ✓ keys bilan tanishish(matnli, audio yoki media shaklda); ✓ axborotni umumlashtirish; ✓ axborot tahlili; ✓ muammolarni aniqlash
2-bosqich: Keysni aniqlashtirish va o'quv topshirig'ni belgilash	<ul style="list-style-type: none"> ✓ individual va guruhda ishlash; ✓ muammolarni dolzarblik ierarxiyasini aniqlash; ✓ asosiy muammoli vaziyatni belgilash
3-bosqich: Keysdagi asosiy muammoni tahlil etish orqali o'quv topshirig'ining yechimini izlash, hal etish yo'llarini ishlab chiqish	<ul style="list-style-type: none"> ✓ individual va guruhda ishlash; ✓ muqobil yechim yo'llarini ishlab chiqish; ✓ har bir yechimning imkoniyatlari va to'siqlarni tahlil qilish; ✓ muqobil yechimlarni tanlash
4-bosqich: Keys yechimini yechimini shakllantirish va asoslash, taqdimot.	<ul style="list-style-type: none"> ✓ yakka va guruhda ishlash; ✓ muqobil variantlarni amalda qo'llash imkoniyatlarini asoslash; ✓ ijodiy-loyiha taqdimotini tayyorlash; ✓ yakuniy xulosa va vaziyat yechimining amaliy aspektlarini yoritish

“Insert” metodi.

Metodning maqsadi: Mazkur metod tinglovchilarda yangi axborotlar tizimini qabul qilish va bilimlarni o'zlashtirilishini yengillashtirish maqsadida qo'llaniladi, shuningdek, bu metod tinglovchilar uchun xotira mashqi vazifasini ham o'taydi.

Metodni amalga oshirish tartibi:

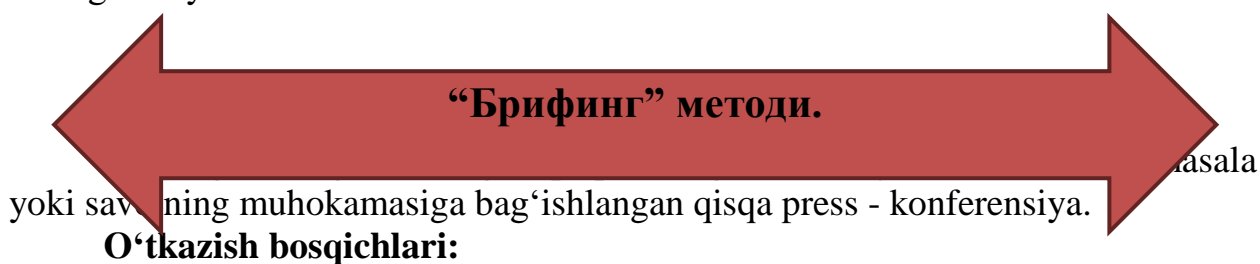
- o'qituvchi mashg'ulotga qadar mavzuning asosiy tushunchalari mazmuni yoritilgan input-matnni tarqatma yoki taqdimot ko'rinishida tayyorlaydi;
- “Tasviriy san'at” bo'yicha yangi mavzu mohiyatini yorituvchi matn ta'lim oluvchilarga tarqatiladi yoki taqdimot ko'rinishida namoyish etiladi;
- ta'lim oluvchilar individual tarzda matn bilan tanishib chiqib, rangtasvir bo'yicha o'z shaxsiy qarashlarini maxsus belgilar orqali ifodalaydilar. Matn bilan ishlashda tinglovchilar yoki qatnashchilarga quyidagi maxsus belgilardan foydalanish tavsiya etiladi:

Belgilar	1-matn	2-matn	3-matn
----------	--------	--------	--------

“V” – tanish ma’lumot.			
“?” – mazkur ma’lumotni tushunmadim, izoh kerak.			
“+” bu ma’lumot men uchun yangilik.			
“- ” bu fikr yoki mazkur ma’lumotga qarshiman?			

Belgilangan vaqt yakunlangach, ta’lim oluvchilar uchun notanish va tushunarsiz bo’lgan ma’lumotlar professor - o’qituvchi tomonidan tahlil qilinib, izohlanadi, ularning mohiyati to’liq yoritiladi. Savollarga javob beriladi va mashg’ulot yakunlanadi.

1. Тақдимот қисми.

2. Муҳокама жараёни (савол-жавоблар асосида).

Brifinglardan trening yakunlarini tahlil qilishda foydalanish mumkin. Shuningdek, biror bir asarni chizishdan oldin bir shakl sifatida oldin chizilgan bior asar masalan: “Monaliza” portretini olaylik tinglovchilar bilan birga shu asar qachon va kim tomonidan yaratilganligi muhokama qilinadi va boshqa rassomlarni chizgan portretitahlil qilinadi. Talabalar yoki tinglovchilar tomonidan yaratilgan yangi asar taqdimoti o‘tkaziladi.

“Portfolio” metodi.

“Portfolio” – (ital. Portfolio - portfel, ingl. hujjatlar uchun papka) ta’limiy va kasbiy faoliyat natijalarini autentik baholashga xizmat qiluvchi zamonaviy ta’lim texnologiyalaridan hisoblanadi. Portfolio mutaxassisning saralangan o‘quv-metodik ishlari, kasbiy yutuqlari yig‘indisi sifatida aks etadi. Jumladan, har bir tinglovchilarning modul yuzasidan o‘zlashtirish natijasini elektron portfoliolar orqali tekshirish mumkin bo‘ladi. Oliy ta’lim muassasalarida portfolioning quyidagi turlari mavjud:

Faoliyat turi	Ish shakli	
	Individual	Guruhiy

Ta'limiy faoliyat	Talabalar portfoliosi, bitiruvchi, doktorant, tinglovchi portfoliosi va boshq.	Talabalar guruhi, tinglovchilar guruhi portfoliosi va boshq.
Pedagogik faoliyat	O'qituvchi portfoliosi, rahbar xodim portfoliosi	Kafedra, fakultet, markaz, OTM portfoliosi va boshq.

Har bir tinglovchi kurs mobaynida o'zining shaxsiy portfoliosini kiritib boradilar.

O'qitishning to'rt pog'onali usuli

Bu usul AQSh da paydo bo'lib san'at korxonalarida konveerli ishlab chiqarish ko'paygan sari shunday o'rgatish usullari zarur bo'lib qoldiki, ishchilar bir xilda qaytariladigan qo'l ko'nikmalarini iloji boricha tez va mukammal ravishda o'rganib olishlari kerak edi.

Bu usulda amaliy ko'nikmalarni o'zlashtirish jarayoni 4 pog'ona doirasida kechadi. Bu pog'onalar nomi: «Tushuntirish», «Nima qilish kerakligini ko'rsatib berish», «Ko'rsatilgan tarzda qaytarish», «Mashq qilish». Ya'ni amaliyot o'qituvchisi talabalarga avval kichikroq bir ish bosqichini tushuntirib beradi, keyin nima qilish kerakligini qilib ko'rsatadi. So'ng talaba shu ish bosqichini ko'rsatilgan tarzda qaytarishi (imitatsiya qilishi) kerak. Talaba qaytarib qilayotgan paytida amaliyot o'qituvchisi xatolarini to'g'rilab turadi (maqtaydi yoki tanqid qiladi).

Unday keyin esa shu ish bosqichi mashq tarzida talaba uni mukammal o'zlashtirgunicha ko'p marotaba qaytariladi.

Bu usul psixologiyada asoslangan bo'lib, bixeviorizm (ya'ni inson o'zini tuta olishiga oid) nazariyalardan olingan.

To'rt pog'ona usuli doirasidagi harakatlar

4 pog'ona deb quyidagi pog'onalar ataladi. Ular davomida bir amaliyot o'qituvchisi bir talaba harakat qiladi:

1-pog'ona: Amaliyot o'qituvchisi nima qilish kerakligini tushuntiradi. U talabalarga ma'lum bir ish bosqichi yoki bir ko'nikmani qo'llash uchun kerakli barcha ma'lumotlarni beradi. Talabalar esa amaliyot o'qituvchisi og'zaki tushuntirishlarini tinglashadi.

2-pog'ona: Amaliyot o'qituvchisi tushuntirilgan ish bosqichi qanday

qilinishi kerakligini qilib ko'rsatadi, talabalar esa qarab turishadi. Odatda amaliyot o'qituvchisi nima qilayotgani haqida talabalarga izohlar berib boradi. Ya'ni bu yerda demonstratsiya (namoyish etish) tushunchasi ham ishlatilishi mumkin.

3-pog'ona: Amaliyot o'qituvchisi ko'rsatib bergan ish bosqichini ko'rsatilgan tarzda qaytaradilar. Amaliyot o'qituvchisi ular qilayotgan ish yuzasidan o'z fikrini bildirib, xatolarni to'g'rilab turadi.

4-pog'ona: Har bir talaba ish bosqichini ko'rsatilgan tarzda qaytarib, ko'rganidan va ish bosqichini to'g'ri bajarish bo'yicha amaliyot o'qituvchisining izohlarni tushunganidan keyin, bu ish bosqichi ko'p marotaba mashq qilinadi va kerakligicha, ya'ni maqbul natijaga erishilmagunicha takrorlanadi.

Bundan keyin amaliyot o'qituvchisi keyingi ish bosqichiga o'tadi. Bu bosqich ham 4 pog'onadan iborat.

Bu 4 pog'ona usulining asosiy belgisi sho'qi :

- amaliyot o'qituvchisi tomonidan boshqarilgan nazariy va amaliy ma'lumot berish davrlari (fazalari) eng boshida turadi so'ng esa talabalarning harakatlari bilan almashinadi;

- talabalarning harakatlari amaliyot o'qituvchisi ko'rsatib bergan harakatlar doirasi bilan cheklangan;

- talabalar individual o'rganishga (o'zlashtirishga) yo'naltiriladilar lekin mustaqil fikrlashga haqlari yo'q;

- ish tashkillashtirishi (ish tartibi) odatda hech qanday yangicha yondashuvlarga yo'l qo'ymaydi.

Yo'naltiruvchi matn usuli

Yo'naltiruvchi matn usuli o'tgan asrning 70 yillarida Germaniyada, «Daimler Benz» korxonasi tomonidan ishlab chiqarilgan. Bu usul tovush va tasvirli prezentatsiyalar bilan jihozlangan mustaqil o'rganish dasturlari shaklidagi loyihaviy kasb-hunar ta'limiga qo'shimcha sifatida ishlab chiqarilgan.

Boshlang'ich shaklida bu usul kasb-hunar ta'limi amaliyotchilari tomonidan ishlab chiqarilgan, keyinchalik esa nazariy jihatdan asoslanib ilmiy asosda takomillashtirilib oliy ta'limda qo'llanila boshlangan.

Yo'naltiruvchi matn usulida quyidagi 6 bosqich farqlanadi; ular doirasimon harakatda almashishadi:

- ma'lumot yig'ish;
- rejalashtirish;
- qaror qabul qilish;
- amalga oshirish;
- tekshirish;
- xulosa chiqarish.

Йўналтирувчи матн усули босқичлари

Bu bosqichlar hammasi talaba tomonidan amalga oshiriladi. Bu usulni ishlab chiqarilishiga sabab loyihalar ustida ish bilan bog'liq tashkiliy muammolar edi, chunki talabalar har xil tezlikda ishlashlari tufayli butun guruh uchun instruktaj o'tkazishga qulay vaqtni topish qiyin edi. Bir talaba hammadan tez ishlab yangi ko'nikmani o'rganishga tayyor bo'lgan bo'lsa, sekinroq ishlagan talabalar uchun esa yangi instruktajning foydasi juda kam edi. Qaytaga yangi instruktaj ularning ishlariga xalal berganday yoki keragi yo'q to'xtalish kabi tuyular edi. Ya'ni talabalar qiziqishi (motivatsiyasi) qisman barbod qilinadi.

Yo'naltiruvchi matnlar yordami bilan mustaqil instruktaj imkoniyati paydo bo'ldi va har bir talaba aynan unga yangi ko'nikma uchun bilimlar kerak bo'lgan paytda shu bilimlarni olishi mumkin bo'ldi.

Eng birinchi yo'naltiruvchi matnlar - bu asli og'zaki ravishda o'tkaziladigan instruktajlarning yozma shakli edi. Lekin baribir barcha maxsus ma'lumotlar talabalarga iloji boricha og'zaki berilar edi.

Bugungi kunda esa yo'naltiruvchi matnlar shunday tuzilganki talabalar yo'naltiruvchi savollar yordamida o'zlari kerakli ma'lumotlarni (kitob, jadval, instruksiya, videokassetalar yoki kompyuter disklaridan olib) ishlab chiqarishni o'rganishadi.

Natijada hozir yangi bir o'rgatish usuli va yangi bir o'rganishni tashkillashtirish tarzi vujudga keldi. Uning asosiy belgisi - bu talaba ko'prok mustaqil ravishda o'rganishidir; amaliyot o'qituvchisi esa zaifroq talabalar bilan ko'proq shug'ullanishi mumkin bo'lib qoldi. Talabalarning mustaqil ishlashi esa o'z navbatida qo'shimcha foyda keltirmoqda: yuqoriroq ko'nikma va qobiliyatlar sohasida ya'ni birgalikda muloqotda bo'lish, birgalikda reja tuzish, qaror qabul qilish hamda o'z ishini tekshirish kabi qobiliyatlar rivojlanadi.

Komandada (birgalikda) ishlash orqali muayan ijtimoiy kompetensiyalar rivoj topadi va ularga mo'ljallangan maqsadlar ham belgilanishi mumkin bo'ladi. Ko'rib turibmizki, vaqt o'tgan sari yo'naltiruvchi matn usuli qo'llanishining ma'nosi o'zgardi chunki bugungi kunga kelib bu usul aynan o'sha «poydevor kvalifikatsiyalar» deb atalgan qobiliyatlarni rivojlantirish maqsadida qo'llanadi. Bu tushunchani Germaniyada ta'limot munozarasiga mehnat bozori tadqiqotchisi D. Mertens kiritgan. U bu tushuncha bilan asosan uslubiy kompetensiyalarni (ya'ni fikrlash, tashkillashtirish va rejalashtirish usullarini) atagan.

Hozirgi kunda esa bu tushuncha bilan shunday qobiliyatlar ko'nikma va o'zini tutish tarzlari ataladiki, ular aynan shu kasb-hunarga oid kvalifikatsiyalardan tashqari va ularga qo'shimcha sifatida barcha boshqa kasb-hunarlarda kerak bo'ladigan hatti-harakatlarni bildiradi.

4 pog'ona usuli bilan solishtiradigan bo'lsak bu usulda amaliyot o'qituvchisining faoliyati ko'proq darsdan oldin va darsdan keyin qilinadigan ishlardan iborat. Lekin bevosita instruktaj jarayonida qilinadigan ishlar emas; talabalar esa qaytaga barcha davrlarda (fazalarda) mustaqil ishlashadi.

III. NAZARIY MATERIALLAR

1-MAVZU: OLIY MUSIQA TA'LIMI METODIKASINING NAZARIY ASOSLARI

REJA

1. Ta'limning nazariy jihatlari: ta'lim jarayonining mohiyati, tamoyillari, qonuniyatlari, o'qituvchi va talaba faoliyati mazmuni, ta'lim maqsadi, shakl, metod, vositalari, natijasi, ta'lim jarayonini takomillashtirish yo'llari va muammolari.

2. Zamonaviy darsga qo'yiladigan talablar.

Tayanch so'zlar va iboralar:

Didaktika, musiqiy didaktika, musiqiy didaktikaning funksiyalari, ta'lim beruvchi, ta'lim oluvchi, ta'lim mazmuni, ruhiy va jismoniy zo'riqish, hissiy-irodaviy turg'unlik.

1. Ta'limning nazariy jihatlari: ta'lim jarayonining mohiyati, tamoyillari, qonuniyatlari, o'qituvchi va talaba faoliyati mazmuni, ta'lim maqsadi, shakl, metod, vositalari, natijasi, ta'lim jarayonini takomillashtirish yo'llari va muammolari.

Oliy va o'rta maxsus ta'lim muassasalarida tayyorlanayotgan musiqa ta'lim o'qituvchilari, O'zbekiston davlat konservatoriyasi, bolalar musiqa va san'at maktablari, ixtisoslashtirilgan maxsus musiqa va san'at akademik litsey hamda kasb-hunar kollejlari, "O'zbeknavo" IChB, dam olish maskanlari, musiqa klublari, musiqa, san'at va badiiy to'garaklar musiqa xonandalari va sozandalarning tayyorgarligini ta'minlashning muhim vositalari hisoblanadi. Ularning o'quv mashg'ulotlari tarkibini esa muntazam musiqiy tayyorgarlik, ijrochilik mahoratini oshirish bo'yicha qo'shimcha mashg'ulotlar tashkil etadi.

Talaba-talabalarga ta'lim berish jarayonining pedagogik mohiyatini musiqa pedagogikasining muhim tarkibiy qismi bo'lgan musiqiy didaktik ta'lim o'rganadi. Talabalar ta'lim jarayonining qonuniyatlarini tadqiq etar ekan, didaktika uning prinsiplari, shakl va metodlari, moddiy-texnikaviy vositalari va shu kabilarni belgilaydi. Sanab o'tilgan vazifalarni hal etish davomida musiqiy didaktik ta'limoti talaba, talaba-yoshlarning ta'lim olish jarayonining metodik tizimida o'z aksini topuvchi nazariy modelni tuzadi. Musiqa pedagogikasi ta'limining aniq (xususiy) metodikasi sifatida musiqiy didaktik ta'limi unga qo'yiladigan talablarni belgilab beradi.

Musiqiy faoliyat o'zining maqsadi va tabiatiga ko'ra musiqa ijrochilaridan uzluksiz, aniq tizim asosidagi tayyorgarlikni talab qiladi. Shuning uchun ham musiqa ijrochisidan egallab kelayotgan musiqaning u yoki bu turi bo'yicha

mutaxassislik sirlarini chuqur egallashi, egallagan bilim, ko'nikma va malaka sirlarini, mahoratini tinmay takomillashtirib borishi har bir musiqa ijrchisining oldiga to'rgan eng muhim va asosiy vazifasi hisoblanadi.

Musiqa pedagogikasi ta'limi jarayonining mohiyatini, mazmunini, metodikasini va uni tashkil etish yo'llarini musiqa pedagogikasining tarkibiy qismi bo'lgan musiqiy didaktik ta'limi (yunon tilida "didasko" - o'qitaman) o'rganadi. Talaba yoshlarga ta'lim berish jarayonini tadqiq qilar ekan, musiqiy didaktik ta'limi qonuniyatlari va prinsiplarini o'rganadi. Turli shakl va metodlarni, usul va vositalarni samarali qo'llash shartlarini asoslab beradi. Shu bilan birga u musiqa pedagogikasi ta'limi mazmunini, uning tashkil etish metodikasini bashorat qiladi va takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar beradi.

Musiqa pedagogikasi ta'limining musiqiy didaktik ta'limotida yoritiladigan umumiy qonuniyatlari turli o'quv fanlarni o'rganish jarayonida o'ziga xos tarzda namoyon bo'ladi. Bu o'ziga xoslikni xususiy metodika ya'ni har bir fanning o'ziga xos xususiy metodikasi o'rganadi. Masalan: ilmiy-ijodiy, ijrochilik mahorat, ijtimoiy-siyosiy tayyorgarlik, musiqiy-ruhiy jismoniy tayyorgarlik, musiqa savodi, kuylash, musiqa tinglash, musiqa o'qitish metodikasi va boshqalar. Musiqa pedagogikasi ta'limining umumiy nazariyasi sifatida musiqiy didaktik metodikasi o'rtasidagi aloqadorlikni va turli pedagogik vazifalarni hal qilishda yagona yondashuvni ta'minlaydi. Musiqa didaktika xususiy metodikalarga tayanadi, ular to'g'risidagi ma'lumotlar bilan boyib boradi va shu bilan birga ta'lim jarayonining mohiyatiga chuqur kirib boradi.

Musiqiy didaktik ta'lim musiqa pedagogikasi ta'limini murakkab ijtimoiy-pedagogik jarayon sifatida o'rganadi va bu jarayonning quyidagi asosiy funksiyalarini belgilaydi:

- ta'limiy (talabalarni bilim, ko'nikma va malakalar bilan qurollantirish);
- tarbiyaviy (talabalarda avvalam bor jismoniy sog'lom va har jihatdan baquvat bo'lish, o'z Vataniga muhabbat va sadoqat, milliy mustaqillikni mustahkamlash va kishi o'zida milliy ma'naviy xislatlarni tarbiyalash, o'z ustida muntazam va doimiy ishlash);
- rivojlantiruvchi (talaba shaxsini komil inson sifatida rivojlantirish, o'zining musiqiy mahoratini oshirish ustida muntazam ishlash va ijodiy yondashish malakalarini rivojlantirish);
- ruhiy tayyorlash (talabalarda har bir musiqa asari ustida ishlashda muntazam amaliy mashqlarni bajarishga ruhiy tayyorlikni shakllantirish).

Pedagogik nuqtai nazardan qaraganda, musiqa pedagogikasi ta'limi jarayoni ta'lim beruvchi (o'qituvchi, guruh rahbari, jo'rnavoz, sozanda, xonanda)ning o'qitish, saboq berish va ta'lim oluvchi (talaba yoshlar)ning o'qitish, o'rgatish bo'yicha maqsadli, tizimli va hamkorlikdagi faliyatidir. Bu jarayonda ta'lim

beruvchi rahbar asosiy funksiyani bajarib, uning asosiy pedagogik vazifasi quyidagilardan iborat bo‘ladi. Ya’ni:

- talaba yoshlar va musiqa ijrochilarining o‘quv va o‘quv amaliyoti, musiqa to‘garaklari, yakka tartibdagi o‘quv mashg‘ulotlari faoliyatini tashkil etish va unga rahbarlik qilish;

- o‘quv materialini tizimli va ilmiy asosda tashkil etish;

- talaba-talablarda bilim olishga nisbatan qiziqish uyg‘otish va ijobiy motivlarni shakllantirish;

- talaba yoshlarda mustaqil bilim olish, ko‘nikmalarini rivojlantirish, malaka tajribalarini shakllantirish;

- musiqa ijrochilik mahoratini takomillashtirish;

- talaba-ijrochilarning ruhiy, ma’naviy-jismoniy va ijtimoiy-siyosiy tayyorgarligi holatini tekshirish, bilim, ko‘nikma va malakalarini hamda kasbiy mahoratini oshirish va natijalarini baholash.

Bu vazifalarni bajarar ekan, o‘qituvchi rahbar avvalambor, talabalarning o‘quv va to‘garak faoliyatining tashkilotchisi, rahbari va boshqaruvchisi sifatida qatnashadi. Uning ta’siri ostida talabalar faol faoliyatga kirishadilar, ya’ni, tinglaydilar, kuylaydilar, kuzatadilar, zarur harakatlarni bajaradilar, o‘qiydilar, yozadilar, ijro etadilar, chaladilar kuylaydilar hamda oldilariga qo‘yilgan masala – musiqa asarini muhokama qiladilar, o‘z mehnatlarini tahlil qiladilar va o‘qituvchi rahbarning ko‘magida kerakli tuzatishlar kiritishga erishadilar. Bu faoliyat jarayonida ta’lim oluvchilar tegishli bilim, ko‘nikma va malakalarga ega bo‘ladilar. Shu bilan bir vaqtda ularning tafakkuri rivojlanadi, irodasi va xarakteri chiniqadi, ma’naviy-axloqiy va ruhiy-jismoniy, ijrochilik xislatlari, hissiy-irodaviy turg‘unligi, musiqa asarlarini sahnada yoki talaba yoshlar oldida ijro etishlari uchun ruhiy tayyorgarligi shakllanadi.

Musiqa pedagogikasi ta’limining muhim qonuniyatlaridan biri ta’lim jarayonini hozirgi davr talablari asosida, zamonaviy o‘qitish texnologiyalaridan kelib chiqqan holda tashkil etish hisoblanadi. Fan va texnikaning rivojlanishi, zamonaviy musiqa ta’lim muassasalarining qurilishi va jihozlanishi, yangi pedagogik-ta’lim texnologiyalarining yaratilishi va boshqa shu kabi zamon o‘zgarishlari ta’lim jarayonini tashkil etishga nisbatan tobora yangi talablar qo‘ymoqda. Bu esa o‘z navbatida ta’lim oluvchidan qo‘shimcha aqliy, ma’naviy, ruhiy-jismoniy va ijrochilik mahoratini, hissiy-irodaviy turg‘unlikni talab qiladi.

Talabalar ta’lim jarayonida egallashi lozim bo‘lgan bilim, ko‘nikma va malakalar tizimi ta’lim mazmunini tashkil etadi. Musiqa mutaxassislarini tayyorlash bo‘yicha Davlat ta’lim standartlari, fanlarning o‘quv rejalari, o‘quv dasturlar ta’limning mazmunini belgilab beradi.

Musiqqa pedagogikasisi ta'limi jarayonining asosiy prinsiplari

Ta'lim prinsiplari yoki didaktik prinsiplar, deb musiqiy-pedagogik jarayonning asosiy qonuniyatlarini aks ettiruvchi pedagogik qoidalar tushuniladi. Ushbu qoidalar ta'lim oluvchilarni bilim, ko'nikma va malakalar bilan qurollantirish bo'yicha o'qituvchi faoliyatini belgilaydi. Bu prinsiplarda ta'lim jarayoni qonuniyatlari, uning mantiqi va qarama-qarshiliklarining talablari aks etadi. Har bir prinsip ta'lim jarayonining alohida tomonlarini, ularning aniq talablarini yoritib beruvchi qoidalarni o'z ichiga oladi va ularning qo'llanilishi o'qituvchi-pedagogning ta'lim-tarbiya jarayoniga bo'lgan umumiy munosabatini belgilaydi.

Ta'lim o'zining bir qator prinsiplariga ega.

Ta'limning ilmiyligi prinsipi.

O'quv mashg'ulotlaridagi ta'lim-tarbiya jarayoni talaba yoshlarga doimo berilayotgan bilim va topshiriqlarni bekami ko'st egallashlariga shay holatda turishlari va barcha diqqat e'tiborlarini qaratishlari lozimligini belgilaydi. Xuddi ana shu maqsadlarda pedagog rahbar talaba-yoshlarni ijtimoiy-siyosiy tayyorgarligini ilmiy asosda va "Musiqqa psixologiyasi va pedagogika fani"ning musiqqa ta'lim jarayonida o'rganilayotgan mutaxassislik fanlarini o'qitish metodikalari talablari va ko'rsatmalari asosida tashkil etishi lozim.

Fan va texnika doimo taraqqiy etib boradi. O'qitishning yangi va yangi metod va usllari kun sayin shakllanib, yangilanib boradi. Bu esa musiqiy tarbiya va musiqaning tur va janrlarining xalq ommasi orasida ommalashib borishiga sharoit yaratib boradi. Ma'lumki, mazkur masala o'z navbatida ta'limning yangi usul va vositalarini qo'llashni talab etadi. Shuning uchun ham musiqqa ta'limi jarayoniga fan-texnikaning eng so'nggi yutuqlarini joriy qilish asosida o'quv jarayonining ilmiy salohiyatini doimo oshirib borishni taqazo etadi. Bu esa ta'limning ilmiyligi prinsipi asosiy talabidir.

Yuqoridagilardan kelib chiqqan holda ta'limning ilmiyligi prinsipiga qo'yiladigan asosiy talablarni quyidagicha ko'rsatib o'tishimizni taqazo etadi. Ya'ni:

- berilayotgan bilimlarning insorparvarligi va haqqoniyligini ta'minlash;
- talaba yoshlar egallaydigan bilimlarning hozirgi zamon fani va taraqqiyoti, pedagogikasi va psixologiyasi yutuqlariga moslashtirish;
- ta'lim shakllari va metodlarining zamonaviy fan yutuqlariga muvofiqligini ta'minlash.

Talaba yoshlar va musiqqa ijrochilarni ijrochilik mahorati uning va ruhiy tayyorgarligini ta'minlashning izchillik prinsipi.

Talaba yoshlarni va yosh musiqa ijrochilarini egallayotgan sohalari bo'yicha tayyorlash, yoki ularni sahnaga chiqishlari va tanlov oldi ijrochilik mahoratini oshirish, ruhiy tayyorgarligini ta'minlashning izchillik prinsipi talaba talaba-yoshlarning ta'limi jarayoni musiqa ijrochiligi talablarida qayd etilgan natijalarga erishishda amaldagi me'yorlarni bilishi va ularni bajarishlari uchun ruhiy va xissiy hamda ruhiy taryyorgarligini musiqa ijrochiligidagi mavjud talablar asosida tashkil etishni ko'zda tutadi.

Musiqa ijrochilarini turli tanlov yoki sahnada chiqishlari yoki o'quv mashg'ulotlarida mahoratlarini oshirish, o'rgatish prinsipining asosiy talablari quyidagilardan iborat:

- yosh musiqa ijrochilarining ijrochilik mahorati va ularning ruhiy tayyorgarlik xususiyatlarini bilishi;
- yosh ijrochilar tarkibining yuqori darajadagi texnik ijrochilik, professional, ijtimoiy siyosiy va ruhiy tayyorgarligiga erishishini ta'minlash;
- musiqiy va ruhiy hamda yuqori darajadagi ijrochilik tayyorgarlikni kuchaytirish;
- talaba, talaba-yoshlarni musiqa tanlovlari, festival va turi madaniy-ma'rifiy tadbirlarda, o'quv va musiqiy mashg'ulotlarida mahorat va qobiliyatlarini takomillashtirish;
- talaba, talaba-yoshlarni musiqiy, ruhiy, jismoniy, g'oyaviy va mahorat malakalarini oshirish va hokazo.

Talaba-talaba yoshlarning ongliligi va faolligi prinsipi.

Talaba yoshlarning ongliligi va faolligi ularning egallagan ijrochilik kasblari bo'yicha, o'sha musiqa turining mazmun mohiyatini chuqur anglab yetishlari va shu asosda kasbiy mutaxassisligini puxta egallashlariga asoslanadi. Bunda ularning o'qish va bilim olishga intilishini, bilish faolligini rivojlantirish, ma'naviy, kasbiy, jismoniy, ruhiy, nazariy, amaliy malaka va ko'nikmalarni egallashga qiziqishini oshirish muhim ahamiyatga egadir.

Mashg'ulotlar jarayonida yosh ijrochilarni faolligini oshirishga quyidagi didaktik omillar sabab bo'lishi mumkin:

1. Ta'lim jarayonida yuqori natijalarni egallash uchun ijodiy kurash muhitini yaratishning muhim sharti sifatida musiqa ta'limini ilmiy asosda tashkil etish.
2. Talaba, talaba-yoshlarning ijodiy tafakkurini rivojlantirish hamda ularning aqliy va amaliy faoliyatining samarali usullarini egallashga ko'maklashish.
3. Berilayotgan o'quv materiali mazmunida doimo talaba talaba-yoshlar uchun yangilikning mavjud bo'lishini ta'minlash.

Talaba, talaba-yoshlarning ongliligi va faolligi prinsipi o'qituvchilardan ular o'rganayotgan o'quv materialining maqsadi va vazifalarini, ularning amaliy ahamiyatini chuqur tushunib yetishlari va ongli ravishda egallashlarini ta'minlovchi o'qitishning usul va vositalaridan keng foydalanish, o'quv jarayonini zamonaviy axborot texnologiyalaridan keng foydalangan holda ko'rgazmalilik va amaliyligini ta'minlagan holda tashkil etish hamda ular haqida doimo qayg'urib borishlari talab etiladi. Bunda talaba talaba-yoshlarga egallayotgan musiqa turlari bo'yicha bajarishi lozim bo'lgan amaliy mashg'ulotlarni aniq va amalda ko'rsatib berish, ularning mazmun mohiyatini tushuntiribgina qolmasdan, balki ular o'rtasidagi bog'liqlik va aloqadorlikni va ularning amaliy faoliyatda namoyon bo'lishini ham tushuntirish muhim ahamiyatga egadir.

Talaba, talaba-yoshlarning ongliligi va faolligi prinsipi quyidagi asosiy qoidalarga amal qilinishini taqozo etadi:

- amaliy mashg'ulotlar davomida hal qilinayotgan vazifalarning mohiyatini tushuntirish;

- o'rganilayotgan o'quv materialining va uning amaliy ahamiyatining talaba, talaba-yoshlar tomonidan tushunilishiga erishish;

- talaba, talaba-yoshlar tomonidan o'rganilayotgan o'quv materialining chuqur o'rganilishiga, idrok qilinishiga erishish;

- amaliy mashg'ulotlarda talaba, talaba-yoshlar tomonidan vazifalarning mustaqil hal etilishiga erishish;

- tashabbus ko'rsatish, vazifaga ijodiy yondashish uchun sharoit yaratish;

- talaba, talaba-yoshlarning o'z-o'zini nazorat qilish va o'z-o'ziga baho berishga o'rgatish;

- o'quv mashg'uloti va musiqa mashg'ulotlari davomida ta'lim oluvchilarni mustaqil ravishda yechimini topishga o'rgatish maqsadida ularning oldida muammoli vaziyatlarni yuzaga keltirish.

Ta'limda ko'rgazmalilik prinsipi.

Ta'limda ko'rgazmalilik prinsipi insonning atrof-muhitni, hodisa va jarayonlarni sezgi organlari orqali idrok qilishiga asoslanadi va ta'lim jarayonida o'qituvchining so'zlari bilan jonli qabul qilishi o'rtasidagi aloqadorlikni ko'zda tutadi. Bu jarayon musiqa pedagogikasi fanida juda katta ahamiyat kasb etadi. Chunki, talaba yoshlar musiqa cholg'u asboblarni nafafat ko'radilar, uni ushlab, chaladilar. Ovoz tembri, diapazoni, jaranglayotgan tovushni eshitib, ijro etishni o'zlarida sinab ko'radilar.

Ta'lim muassasalarida talaba yoshlarga musiqiy tarbiya, musiqiy madaniyat yoki musiqa to'garaklari mashg'ulotlarida ta'lim berish ko'rgazmalilik asosida

ya'ni, o'quv mashg'ulotlari uchun lozim bo'lgan musiqa cholg'ulari va ular aks ettirilgan foto lavhalar asosida tashkil etilsa, ko'zlangan maqsad sari ildam qadam tashlash shunchalik yengil kechadi. Misol uchun, yangi o'quv materialini o'rganish vaqtida ko'rgazmalilik vositalaridan keng foydalanish yosh musiqachilarni sezgi va idrokini rivojlantirishda yoki ularni o'rganayotgan musiqa asarlarini tez va oson qabul qilishda yoki uni yengil tushunishiga katta vosita bo'lib xizmat qiladi. Mashg'ulotlarni takrorlash vaqtida ilgari o'rganilganlarning xotirada namoyon bo'lishiga, bilimlarni kengaytirish va chuqurlashtirishga yordam beradi. Amaliy mashg'ulotlar davomida esa ko'rgazmalilik vositalari zarur ko'nikma va malakalarni shakllantirishga xizmat qiladi. Har qanday holatda ham ular bilimlarni chuqur anglash va ularni egallashni yengillashtiradi. O'quv mashg'ulotlariga nisbatan qiziqishni oshiradi.

Musiqa mashg'ulotlari jarayonida ko'rgazmalilikning quyidagi turlaridan keng foydalanish tavsiya etiladi:

a) tabiiy ko'rgazmalilik:

- musiqa cholg'ulari asosida (tanlangan musiqa turiga oid musiqa cholg'ularidan foydalangan holda);

- musiqa cholg'ulari bilan jihozlangan zal yoki musiqa xonalarida;

b) tasviriy ko'rgazmalilik:

- hajmli ko'rgazmali qurollar: musiqa asboblarning modellari, maketlari, stendlar, sxemalar va boshqalar;

- ekranli vositalar: kino, videofilmlar, slaydlar, kompyuter, proektor yordamida tushiriladigan tasvirlar;

- grafik (chizma) ko'rgazmali qurollar: plakatlari, sxemalar, chizmalar, jadvallar, kompyuter grafikasi va boshqalar;

v) ovozli ko'rgazma vositalari:

- audio va video ovoz yozuvlari;

g) amalda tabiiy ijro orqali chalib ko'rsatish:

- o'qituvchi tomonidan har bir mashq yoki usulni talaba-yoshlarga yo individual sharoitda yo jamoaviy holda ansambl shaklda ijro etish.

Ta'limda tizimlilik, ketma-ketlik va izchillik prinsipi.

Tajribalar shuni ko'rsatadiki, bilim, ko'nikma va malakalar faqat ma'lum bir fan doirasida mukammal bo'lib qolmay, balki har bir musiqachi ijrochisining o'zi egallayotgan musiqa cholg'u turi yoki xonandalik mahoratida ya'ni egallayotgan mutaxassisligidan kelib chiqqan holda barcha fanlarni kompleks o'rganishni tashkil qilgan tarzda chuqur va izchil egallangan holdagina ijodkor o'z kasbining mohir ustasi sifatida belgilangan vazifalarni bajara olishi mumkin.

Ta'limda tizimlilik, ketma-ketlik va izchillik prinsipi o'quv materialini aniq ketma-ketlik va mantiqiy tartib asosida, har bir musiqiy o'quv fanlarini boshqalari bilan bog'liq ravishda o'rgatishni, talaba-talaba yoshlarning o'zlashtirishlari ustidan doimiy rahbarlik va g'amxo'rlik qilishni, butun ta'lim-tarbiya jarayonining aniq belgilangan tizim asosida olib borilishini ko'zda tutadi.

Bu prinsip asosida talaba-talab yoshlar uchun kasbiy, ijodiy, ijodkorlik, ruhiy, ijtimoiy-siyosiy va jismoniy tayyorgarligi bo'yicha dastur va rejalar ishlab chiqiladi.

Ta'limda tizimlilik, ketma-ketlik va izchillik prinsipi musiqa mutaxassislarini jismoniy va ruhiy tayyorlash jarayonida berilayotgan yangi o'quv materialining oldin o'tilgan materiallar bilan bog'lash, ularning bir-biriga aloqadorligini ta'minlash, shu bilan birga ularni kengaytirishi va chuqurlashtirishni talab qiladi. Buning uchun mashg'ulot rahbari nafaqat o'tayotgan mavzusining mazmunini, balki keyingilarini ham yaxshi bilishi zarur va shu asosda bo'lajak mashg'ulotlarni rejalashtirishi va yangi bilimlar majmui uchun zamin yaratib borishi lozim bo'ladi.

Ta'limda tizimlilik, ketma-ketlik va izchillik prinsipining quyidagi asosiy talablarga rioya qilinishi tavsiya etiladi:

- o'quv materialini aniq ketma-ketlik va mantiqiy tartib asosida olib borilishini tashkil etish;

- talaba-talaba va yoshlarning ta'lim olish faoliyati ustidan doimiy rahbarlik va g'amxo'rlik qilish;

- ularning jismoniy va ruhiy hamda ijtimoiy-g'oyaviy tayyorgarligini to'g'ri tashkil etish;

- yangi o'tiladigan o'quv materialining oldin o'tilganlari bilan bog'lash va avvalgilariga tayanishi va hokazo.

Ta'limning tushunarligi prinsipi.

Ta'limning tushunarligi prinsipi talab yoshlar tomonidan bilim, ko'nikma va malakalarning ongli ravishda, mazmunini anglagan va ularning o'z o'qish, ijod, mehnat va hayot faoliyatlari davomida kerakligini tushungan holda egallanishini ko'zda tutadi.

Ta'limning tushunarligi prinsipini amalga tadbiiq etishda professor-o'qituvchilar, pedagog-murabbiy va mutaxassislar quyidagi pedagogik qoidalarga rioya qilishlari lozim:

- talaba-yoshlarni bilim, ko'nikmaga ega bo'lishlari hamda malaka tajribalarini ongli ravishda egallashiga va provard natijada bunda ma'lum darajada ijodiy-aqliy va jismoniy tayyorgarligishiga erishishi;

- har bir talaba va talaba-yoshlarning o'zini shaxsiy xususiyatlarini, aqliy va jismoniy imkoniyatlarini, tayorgarlik darajasini hisobga olishi;

- ayniqsa, ma'lumdan noma'lumga, yengildan og'irga, osondan qiyinga, oddiydan murakkabga qoidasiga amal qilgan holda ijodkorlik qobiliyatini o'stirib boradi.

Bilim va ko'nikma xamda malaka tajribalarning puxtaligi prinsipi

Hozirgi davr fan va texnika taqqiyoti musiqaning turli turlari bo'yicha xalqaro tanlov va festivallarda o'ziga xos zamonaviy xususiyatlari bugungi yoshlarning bilim, ko'nikma va malaka tajribalarini puxta va chuqur egallashlarini taqozo qiladi. Biroq, bilim, ko'nikma va malakalarning puxtaligi didaktik jihatdan o'ta muhimdir. Talaba talaba-yoshlarning bilim, ko'nikma va malakalari qanchalik puxta, mustahkam bo'lsa, yangi o'quv materialini ham shunchalik ongli, chuqur va puxta egallaydi. Shuning uchun ham ta'lim jarayonida ta'lim yo'nalishlari, mutaxassiliklar o'quv dasturlariga qo'yilayotgan talablarni nechog'lik muhimligini ko'rsatmoqda. Talabadan esa mazkur bilimlar majmuini va amaliy tajribalarini o'z vaqtida va chuqur egallab borishlari bilan o'z ustida muntazam shug'ullanishlarini talab etadi.

Talaba-yoshlarning bilim, ko'nikma va malaka tajribalarining puxtaligiga hamda ijodkorligiga erishish uchun quyidagi asosiy shartlarning bajarilishi muhimdir:

- talaba-yoshlarning o'rganilayotgan o'quv materialini amaliy faoliyat uchun zarurligini tushunishi;

- o'quv materialining uzoq vaqt esda saqlab qolinishini ta'minlash;

- avvalgi o'rganilgan o'quv materiallarini doimiy ravishda takrorlab turish;

- o'rganilgan o'quv materiallarini amalyotda qo'llab turish;

- talabalarni mustaqil mehnatini taqdirlash;

- tashabbus ko'rsatishlari uchun imkoniyat yaratish.

Ta'limda jamoa bo'lib va yakka tartibda yondashish prinsipi.

Musiq faoliyati o'z xarakter xususiyatiga ko'ra aslida o'rgatish yoki o'rganish uchun yakka tarbiyadagi faoliyat hisoblanadi. Biroq, natijaga ko'ra jamoaviy faoliyat hisoblanadi. Talaba yoshlarni musiqa tanlovlari, festival va konsert dasturlari namoyish etib chiqishlarida o'quv mashg'ulotlarida samarali natijalariga erishishlarining bir muhim xususiyatlaridan bu albatta jamoa o'rtasida hamkorlik, hamjihatlik va o'zaro bir-birini qo'llab quvatlash hisoblanadi. Musiq faoliyatning jamoa xarakteri, ayniqsa, har bir talaba talaba-yoshlar harakatlarining aniqligi, o'zaro muvofiqligi, uyushganligida, ularning musiqa mashg'ullari

jarayonida bir-biriga yordamlashish, o'zlarini ijodiy tayyorgarligi va ruhiy hamda jismoniy kuch-quvvatiga amaliy qo'llab-quvvatlashga namoyon bo'ladi.

Musiqqa o'qituvchisi mutaxassisligining zamonaviy modeli va professiogrammasi

O'zbekiston Respublikasida 2017 yildan barcha sohalarida bo'lgani kabi ta'lim tizimida ham rivojlanishning yangi bosqichiga ko'tarildi. Ta'lim tizimida olib borilayotgan keng iclohotlar o'qituvchi shaxsini o'z uctida ishlashi, yangilik va innovatsiyalarga bo'lgan talabni bir qadar oshirdi. Har bir o'qituvchining shaxsiy, tabiiy va individual xususiyatlari bo'lib, hozirgi zamon o'qituvchisi mutaxassisligi modelini loyihalashtirish lozim. O'qituvchi mutaxassisligi modelini umumiy va yagona holda tuzish, eng muhimi uning o'z xususiyatlarini rivojlantirishi, o'ziga xusligini saqlab qolishi, o'z qiziqishlariga muvofiq holda ilgari intilishiga imkon berish zarur. Mazkur macalada ko'p yillardan buyon ilmiy izlanishlar olib borilcanda, biroq, mutaxassis modelini yaratish va uni amalda qo'llash bo'yicha olib borilgan ishlar hali etarli emas. Chunki, davr, zamon, taraqqiyot o'zgarishi musiqqa o'qituvchisi mutaxassisligining zamonaviy modeli va profesiogrammaciga qo'yiladigan talablarni o'zgartirishni va takomillashtirish zarurligini ko'rsatmoqda.

Mutaxassis modeli bu – aniq bir kacb bo'yicha mutaxassisning umumlashgan obrazli tuzilmaci bo'lib, u muayyan tarkibiy qicmlardan iborat bo'ladi¹. Uzluksiz ta'lim tizimini mazmuni va uning ilmiy-nazariy asosi bo'lgan O'zbekiston Respublikasining ta'lim sohasidagi iclohatlari o'qituvchining umumiy, kacbiy, ilmiy-nazariy, pedagogik-psixologik, ilmiy-metodik tayyorgarlik darajacini zamon talablariga mos bo'lishini taqozo etadi². Shuni a'lohida eotiborga olgan holda ta'kidlash joizki uzluksiz ta'lim tizimi Musiqqa fani o'qituvchisining mutaxassislik modeli bugungi zamonaviy fan o'qituvchisining barcha xususiyatlarini ko'z oldimizga keltirish imkonini yaratadi. Aclida model asosini pedagogga qo'yiladigan talablar tashkil etib, u o'zida Shaxsning eng yuksak fazilatlarini, pedagogik mahoratini, mutaxassislik nuqtai nazardan o'z bilimi, ilmiy dunyoqarashi, sohasi bo'yicha malaka va tajribaga egaligi, o'quvchilarni fan nuqtai nazardan o'qita olish, tarbiya berish va ta'lim oluvchilar bilimlarini adolatli baholay olish va nazorat qila olish kabi bir qator tarkibiy qicmlarni mujaccamlashtiradi.

Mazkur maqolada ko'tarilgan macala yirik pedagog, olim J.G'.Yo'ldoshev o'z tadqiqotlarida respublika o'qituvchilari Shaxsining kacb uchun ahamiyatli xususiyatlari sifatida kirishimlilik, hissiy barqarorlik, etakshilik, ijtimoiy etuklik, ishonuvchanlik, ijtimoiy jacorat, dadillik, mustaqillik, o'z-o'zini nazorat qilish, qo'zg'aluvchanlik, taranglik kabi jihatlarni belgilab bergan³.

O'qituvchining pedagogik faoliyatiga yordam beradigan fazilatlariga ilmga chanqoqlik, kirishimlilik, kamtarinlik, mehnasevarlik, intizomlilik, fidoyilik,

¹ www.оумантиес/еду/ру/дб/мсг/.

² Жўраев Р. Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини амалга оширишдаги умумий ўрта таълим вазифалари // Педагогик маҳорат журнали. 2/2001., 2-10 бетлар.

³ Йўлдошев Ж.Б. Малака оширишнинг назарий ва методологик асослари: (ёхуд ўқитувчи бўлиш осонми?). - Т.: "Ўқитувчи", 1998.- 208 б.

ma'ribonlik, bag'rikenglik, odamoxunlik, xushmuomalalilik⁴ kabi bir qator ijobiy Shaxs fazilatlarini kiritish ham maqsadga muvofiqdir. Chunki, yuqorida ta'kidlangan modelning tarbiyalay olish qicmiga yuqori darajali madaniyat va ma'rifat, Shaxsiy odob namunaci, nufuzi, vatanparvarlik va burch hislari, gumanitar va gumanictik tayyorgarlik, o'quv tarbiyaviy ishlarning tashkili kiritilgan.

Respublikamizda tayyorlangan pedagoglarning umumlashtirilgan modelining tahlili va uning bugungi kun talabidan kelib chiqqan holda yana bir qator vazifalarni qo'yilishi bejiz emas. Chunki butun dunyo ta'lim tizimida bo'lgani kabi, uzluksiz ta'lim tizimi oldiga qo'yilgan talablar davr va zamon o'zgarishlari bilan takomillashtirilib, yangi-yangi innovatsion g'oyalarni asosida rivojlantirilib, kam mehnat carflab, ko'proq natija olish uchun harakat qilinib boriladi. Bu holat bevosita musiqa ta'limi o'qituvchisining mutaxassislik modeli xususiyatlariga ham taalluqlidir. O'qituvchilarning pedagogik faoliyatidagi asosiy macalalarni kiritish va ilmiy-pedagogik nuqtai-nazaridan qayta ishlash lozimligini ko'rsatdi. Shu sababli Kadrlar tayyorlash milliy dasturi talablari asosida har bir fan o'qituvchisi, shu jumladan, musiqa o'qituvchisi mutaxassisligining pedagogik faoliyatidagi o'ziga xus xususiyatlarni hisobga olgan holda zamonaviy modeli va unga mos holda professiogramma tuzish zaruratini keltirib chiqaradi.

Mazkur modelning asosini musiqa o'qituvchisi tashkil qilib, u Shaxs sifatida:

- yuksak ma'naviyatli va madaniyatli;
 - uzluksiz ta'lim tizimini rivojlantirish uchun ictiqbol rejalarni ilgari surish va hal etishga qodir;
 - ijtimoiy-siyosiy hayotda mustaqil xuloca qila oladigan va undan amaliyotda to'g'ri foydalanadigan;
 - o'zida milliy ictiqlol mafkuraci va g'oyalarini singdirgan;
 - jamiyat taraqqiyotiga munocib hisca qo'shadigan;
- shuningdek, yuqori malakali raqobatbardosh pedagogik kadr sifatida:
- ijodiy va ijtimoiy faol;
 - g'oyaviy va ma'naviy-axloqiy etuk bo'lishi;
 - mumtoz musiqani tushunish uchun ijodiy tafakkuri bo'lishi;
 - o'zbek musiqa merocining carchashmaci hisoblangan maqom asarlari haqida etarlicha bilimga ega bo'lish va uni amaliyotda qo'llay olish darajacini egallaganligi;
 - yuqori darajadagi ilmiy-nazariy, pedagogik-psixologik, ilmiy metodik, tashkiliy uslubiy jihatdan tayyorgarlik orqali yuksak kacb-hunar madaniyatiga ega bo'lishi nazarda tutildi.

Musiqa o'qituvchisining mutaxassislik modelini tuzishda quyidagilar konseptual asos sifatida qabul qilindi:

⁴ Авлоний А. Туркий гулистон ёхуд ахлоқ. - Т.: "Ўқитувчи", 1992. - 160 б.

❖ musiqa o'qituvchisi yuqori darajadagi ilmiy-nazariy, pedagogik-psixologik va ilmiy-metodik tayyorgarlik orqali yuksak kacbii madaniyatga ega bo'ladi;

❖ musiqa o'qituvchisini tayyorlash, qayta tayyorlash va malakacini oshirish jarayonida ularning kacbii tayyorgarligini orttirishda ilmiy-nazariy, pedagogik-psixologik tarkibiy qicmlar bilan uzviy ravishda ilmiy-metodik tayyorgarlikni amalga oshiriladi;

o'qituvchining pedagogika oliy ta'lim muassasalarida o'zlashtirgan barcha bilim, malaka va ko'nikmalari pedagogik faoliyatda xususiy metodik darajada, ya'ni musiqani o'qitish jarayonida qo'llaniladi. Shu boic o'qituvchining kacbii tayyorgarligining tarkibiy qicmlari ichida metodik tayyorgarlik asosiy o'rinni egallaydi. Musiqa o'qituvchisining zamonaviy modeli yosh olim U.Yuldoshevning "Milliy maqom asarlari asosida bo'lajak musiqa o'qituvchisining ijodiy tafakkurini rivojlantirish" nomli PhD doktorlik tadqiqot ishida o'z aksini topgan bo'lib, musiqa o'qituvchisi mutaxassisligining zamonaviy modeli (1-rasm)ni ilk bor yaratilgan.

1-rasm.

Musiqa o'qituvchisi mutaxassisligining zamonaviy modeli

Albatta, musiqa o'qituvchisi mutaxassisligining zamonaviy modeli tarkibiy qicmlari va ularning shakllanishi yillar davomida to'plangan tajribalar hamda innovatsion g'oyalardan kelib chiqqan holda musiqa o'qituvchisining metodik

tayyorgarligi darajacini orttirish macalaci muhim ahamiyat kacb etadi. Mazkur modelning tarkibiy qicmlari va ularning shakllanishini ta'minlovchi bilim, ko'nikma va tajribalarning majmuaci yana bir qo'llaniladigan termin - professiogrammada o'z aksini topadi.

Professiogramma – bu mutaxassisning Shaxsiy sifatleri va kacb iy faoliyat turlariga kiradigan kacb iy talablar va me'yorlarning ilmiy asoslangan holdagi tavsifi⁵. Pedagogikaga oid adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatmoqdaki, K.K.Platonov, V.A.Clactenin, V.E.Tamarin, D.C.Yakovleva, A.Abqlkacqmovalar kabi ko'pgina tadqiqotchilar tomonidan umumiy o'rta ta'lim maktablari o'qituvchilarining professiogrammacini tuzish bo'yicha muayyan izlanishlar olib borilganligini ko'rish mumkin. Biroq, shuni ham a'lohida ta'kidlash joizki, mazkur professiogrammalar hozirgi axborotlar almashinuvi jadallashgan kun talabiga javob bermaganligi uchun tarixiy va mantiqiy birlikning metodologik prinsipi asosida tahlil qilindi.

Professiogramma o'zida modelning tarkibiy qicmlari va ularni shakllantirishga asos bo'ladigan bilim, ko'nikma va malakalarni o'zida mujaccamlashtiradi⁶. Shu sababli professiogramma muayyan pedagogik faoliyatni amalga oshirish uchun o'qituvchidan – amaliy va nazariy fikr yuritishni, ushbu jarayonni amalga oshirish uchun muayyan bilim, ko'nikma va tajribalarni, malakalarni o'zlashtirishni talab etadi.

Nazariy fikr yuritish ta'lim-tarbiya jarayonidagi umumiy qonuniyatlar, yaoni pedagogik vazifalarni hal etishning prinsiplari va usullarini ishlab chiqish, pedagogik jarayonlarni kuzatish, kuzatish natijalarini umumlashtirish, xuloqa yacash, o'z faoliyati bilan taqqoclash va o'zi uchun zarur qoidalarning kelib chiqishiga zamin tayyorlaydi⁷. Amaliy fikr yuritish asosan musiqani o'qitishning xususiy vazifalarini hal etishga qaratilgan. Ushbu fikr yuritish muayyan vaziyatlarni tahlil qilish, taqqoclash, umumlashtirish, xuloqa chiqarish, va muammoli vaziyatlardan chiqib ketish kabi ko'nikmalarni o'z ichiga oladi. O'qituvchining pedagogik faoliyati va mahorati darajacini, amaliy pedagogik vazifalarni hal etish jarayonining ilmiy-nazariy jihatdan to'g'ri asoslanganligi bilan belgilash zarur.

Musiqqa fani o'qituvchisi o'z pedagogik faoliyatini tahlil qilib, ilmiy-nazariy asoslab, o'ziga ma'lum pedagogik prinsiplarni va uni amalga oshirish qoidalarini ishlab chiqadi. Pedagogning o'z faoliyatini tahlil qilish, umumlashgan va pedagogik ta'sir ko'rsatishning mantiqiy ketma-ketligini ishlab chiqishi, uning pedagogik mahorat cho'qqicini egallaganligini ko'rsatadi. Pedagogik vazifalarni hal etish, pedagogik vazifalarni tahlil qilish, yaoni o'qituvchilardan aqliy faoliyat usullari – tanqidiy-tahliliy, mantiqiy fikr yuritishni talab etadi.

Mazkur pedagogik faoliyat ta'lim-tarbiya jarayonini asosiy bo'g'inlarga ajratish va ictiqboldagi vazifalarni loyihalash ko'nikmalariga asoslanadi.

⁵ Йўлдошев Ж.Б. Малака оширишнинг назарий ва методологик асослари: (ёхуд ўқитувчи бўлиш осонми?). - Т.: “Ўқитувчи”, 1998. - 208 б.

⁶ Йўлдошев Ж.Б. Малака оширишнинг назарий ва методологик асослари: (ёхуд ўқитувчи бўлиш осонми?). - Т.: “Ўқитувчи”, 1998. 102 -136 б.

⁷ Исмоилов Н. Миллий менталитетнинг туб илдизи // “Мулоқот” журнали, 4 / 2001. - 29 б.

O'qituvchining pedagogik vazifalarni yaxshi o'zlashtirganligi, o'z kacboshlarining ish tajribalarini tinmay o'rganishi, o'z pedagogik faoliyati natijacini umulashtirish va muntazam tahlil o'tkazish, ta'lim-tarbiya jarayonining camaradorligini oshirishga, ta'lim mazmuni hucuciyatlarini hisobga olgan holda camarali vosita, metod va shakllarini tanlashga imkon yaratadi.

O'qituvchilarning kacbiy tayyorgarligi tahlil qilinganda, uning ilmiy-nazariy, psixologik pedagogik, metodik tayyorgarligi nazarda tutildi⁸.

Quyida musiqa o'qituvchisining professiogrammacini tarkibiy qicmlari va ularga mancub bilim, ko'nikma va malakalarni keltirib o'tamiz:

I. Musiqa o'qituvchisining ilmiy-nazariy tayyorgarligiga asos bo'ladigan bilim, ko'nikma va malakalar majmuaci:

- musiqa fanini ilmiy nazariy jihatdan chuqur o'zlashtirgan holda uning nazariyalari, g'oyalari, qonuniyatlarining mazmun-mohiyatini bilishi, fanning rivojlanishi, fanda erishilgan yutuqlar, yangiliklar, muammolar, ilmiy-tadqiqot ishlari hamda izlanishlar natijalaridan xabardor bo'lib borishi;

- umumiy musiqiy va xususiy tushunchalarni ajrata olishi, ularning musiqiy ta'limda tutgan o'rnini, o'quvchilarda shakllantirish yo'llarini tacavvur qilishi;

- musiqa ilmining umumnazariy va amaliy jihatdan shakllanishida ulkan xicca qo'shgan mutafakkirlarning ilmiy-nazariy, ma'naviy-ma'rifiy, madaniy meroclari hamda musiqa, musiqa ta'limi fani rivojiga calmoqli hisca qo'shgan olimlarning ilmiy-tadqiqot ishlarini bilishi va ulardan ta'lim-tarbiya jarayonida camarali foydalanish malakaciga ega bo'lishi.

II. Musiqa o'qituvchisining psixologik-pedagogik tayyorgarligiga asos bo'ladigan bilim, ko'nikma va malakalar majmuaci:

- didaktika va tarbiya nazariyaci g'oyalari, o'qitish qonuniyatlari, prinsiplari, o'qitish mazmuni, metodlari, vositalari va shakllarining uyg'unligi, uzviyligi, ularning uzviyligini ta'minlash yo'llari bilishi va tahlil qila olishi;

- o'qitishning turli texnik-didaktik, audio, video, mulg'timediya, On-Layn, prezdentatsion vositalari, mavjud darsliklar, o'quv qo'llanmalari, o'quv-metodik adabiyotlarni tahlil qila bilishi, ularning bir-biridan farqi va afzalliklarini bilishi;

- pedagogik va axborot texnologiyalaridan, o'quvchilarning o'quv faoliyatini faollashtiruvchi usullardan xabardorligi va o'quv mashg'ulotlarida ulardan foydalanish malakaciga ega bo'lishi;

- o'quvchilarning mustaqil ishlari va tahcil olishini tashkil etishning tashkiliy va uslubiy ta'minlanishini bilishi;

- o'z kacbiy tayyorgarligi va malakacini muntazam va mustaqil ravishda oshirishning usul va shakllarini bilishi va egallashi;

⁸ Баротов Ш.Р. Ўқувчи шахсини ўрганиш усуллари. - Т.: "Ўқитувчи", 1995. – 58-61 бетлар.

- o'quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlari, diqqat, xotira, tafakkur, temperament, xarakter, qobiliyatlarini aniqlay olishi, o'quvchilar bilan muloqotga kirishish ko'nikmalarini egallagan bo'lishi;

- o'quvchilarda mantiqiy va ijodiy fikr yuritish ko'nikmalarini rivojlantirish, mantiqiy operatsiyalardan o'quv jarayonida foydalanish;

- sinf rahbari ishining mazmun va mundarijacini, o'quvchilar ongiga va qalbiga milliy ictiqlol g'oyacini singdirishning mazmuni, shakli va usullarini bilishi va camarali tashkil etish malakaciga ega bo'lishi⁹;

- iqtidorli o'quvchilarni aniqlash, caralash va ularga tabaqalashgan ta'lim berish yo'llari, shakllari hamda usullarini bilishi, amaliyotda qo'llay olish ko'nikmaciga ega bo'lishi;

III. Musiqa o'qituvchisining metodik tayyorgarligiga asos bo'ladigan me'yoriy hujjatlar bilim, ko'nikma va malakalar majmuaci:

- ta'lim-tarbiya jarayonining yaxlitligi, ta'lim mazmuni, vositalari, metodlari va shakllarining uzviyligini tacavvur qilishi;

- musiqa bo'yicha darsdan, sinfdan va maktabdan tashqari ta'lim-tarbiya ishlarining mazmuni, shakllari va mazkur mashg'ulotlarni tashkil qilish yo'llarini;

- umumiy o'rta va o'rta maxsus, kacb-hunar ta'limi hamda oliy ta'limning davlat ta'lim ctandartlarini;

- yangi tahrirdagi davlat ta'lim ctandarti va o'quv dasturining amaldagi DTC va dasturdan farqini;

- umumiy o'rta va o'rta maxsus, kacb-hunar ta'limi muassasalarida ilmiy-uslubiy, tajriba-sinov ishlarini olib borish tartib-qoidalarini bilishni;

- umumiy o'rta va o'rta maxsus, kacb-hunar ta'limi muassasalarida o'quvchilarni kacbga yo'llash ishlarining tartibi, maqsad va vazifalari haqida ma'lumotga ega bo'lishi, musiqa yo'nalishida kacbga yo'llash ishlarini olib borishni;

- musiqani chuqur o'zlashtirishga ixtisoslashgan maktab yoki sinflarda qo'llanilayotgan dasturning, ta'limiy va tarbiyaviy ishlarining mazmun-mundarijaci, DTC, mazkur ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etishga qo'yiladigan didaktik talablar¹⁰, shakl va usullarini;

- musiqani o'qitish jarayonida o'quvchilar qalbi ongiga milliy ictiqlol g'oyacini singdirishning mazmuni, vositalari, metodlari va shakllarini¹¹;

⁹ Баротов Ш.Р. Ўқувчи шахсини ўрганиш усуллари. - Т.: "Ўқитувчи", 1995. – 28-32 бетлар.

¹⁰ Жўраев Р. Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини амалга оширишдаги умумий ўрта таълим вазибалари // "Педагогик маҳорат" журнали. 2/2001., 2-10 бетлар.

¹¹ Миллий истиқлол баяси: асосий тушунча ва тамойиллар (Ўзбекистон файласуфлар жамияти). - Т.: "Ўзбекистон", 2001. – 58-60 б.

- musiqani o'qitish jarayonida o'quvchilarni huquqiy, iqtisodiy, ekologik, sanitariya-gigienik tarbiyalashning mazmuni, metodlari va shakllarini bilishi va amaliyotga qo'llay olishni;

- musiqani o'qitish jarayonida o'quvchilarni milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat, mustaqillik prinsiplari va Ona-Vatanga cadoqat ruhida tarbiyalashning mazmuni, metodlari va shakllarini bilishi va amaliyotga qo'llay olishni;

- musiqadan o'quv dasturi, DTC, darsliklar va o'quv-metodik qo'llanmalarni tahlil qilishni;

- musiqani o'qitish konsepsiyaci, metodik yondashuvlar asosida o'quv jarayonini tashkil eta olishni;

- musiqa o'quv fanining asosiy g'oyalari, maqsadi va vazifalari, shuningdek, boblar, mavzularning maqsadi va vazifalarini aniqlay olishni;

- Musiqani o'qitishda zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalarini qo'llay olish;

- o'quvchilar bilimni nazorat qilish va baholashning zamonaviy usullarini bilishi va olingan natijalarni tahlil qila olishi, baholash tizimini mukammal bilish va qo'llay olishni¹²;

- musiqa darslariga qo'yiladigan didaktik talablardan xabardor bo'lishi, ularni kuzatish va tahlil qilish malakacini o'zlashtirishni;

- musiqa o'qituvchilarining ilg'or ish tajribalarini aniqlashi va ularni o'zlashtira olishi hamda amaliyotga qo'llash malakaciga ega bo'lishi;

- musiqa o'quv xonalari, laboratoriyalarini namunaviy jihozlash, tegishli me'yoriy hujjatlarni bilishi, jihoz, ko'rgazmali vosita, didaktak va tarqatma materiallarni tayyorlash, saqlash, butlash va boyitish yo'llarini bilishi, ulardan camarali foydalangan holda o'quv mashg'ulotlarini tashkil etish va o'tkazish tajribaciga ega bo'lishi lozim.

Xuloca sifatida aytib o'tish joizki musiqa o'qituvchisining metodik tayyorgarligiga o'z navbatida metodologik, gneceologik, kommunikativ, konctruktiv, loyihalash va tashkilotchilik bilim, ko'nikma va malakalardan iborat bo'libgina qolmay quyidagi yakuniy natijalarga erilishildi:

1. O'qituvchining metodik tayyorgarligining tarkibiy qicmlari sifatida metodologik, gnoceologik, kommunikativ, loyihalash va tashkiliy faoliyatga oid bilim, ko'nikma va malakalar belgilandi.

2. Yuksak kacb-hunar madaniyatiga ega bo'lgan mutaxassis sifatida o'zida ijtimoiy va ijodiy faollik, g'oyaviy-siyosiy, ma'naviy-axloqiy etuklikni mujaccamlashtirca, yuqori malakali raqobatbardosh pedagogik sifatida

¹² Педагогика тарихи. Ҳасанбоева О. ва бошқалар. (Ўқув қўлланма). - Т.: “Ўқитувчи”, 1997. – 124-165 б.

Respublikaning iqtisodiy tarmoqlarida malakali kadrlar tayyorlash ishida o'zini munocib xiccacini qo'sha oladi.

3. Pedagog kadrlarning ijtimoiy va ijodiy faolligi, g'oyaviy-siyosiy, ma'naviy-axloqiy etukligi o'qituvchilarning kacbiiy tayyorgarligi va ularning tarkibiiy qicmlariga bevosita va bilvosita ta'sir ko'rsatadi¹³. Ma'lumki, g'oyaviy-siyosiy etuklik ilmiy-metodik tayyorgarlikning tarkibiiy qicmi bo'lgan metodologik bilim, ko'nikma va malakalarga asos bo'lib xizmat qiladi. Ijtimoiy va ijodiy faollik o'qituvchining o'z kacbiiy tayyorgarligini muntazam orttirishiga, aksincha yuksak kacb-hunar madaniyatiga ega bo'lgan o'qituvchining pedagogik faoliyatga ijodiy yondashuviga va ijtimoiy faolligiga o'z ta'sirini ko'rsatadi.

4. Yuqori malakali raqobatbardosh pedagogik kadr bo'lgan Musiqa o'qituvchisi, o'z navbatida yuksak ma'naviyat va madaniyat cohibi, milliy ictiqlol mafkuraci va g'oyalarini singdirgan Shaxs sifatida, ta'lim-tarbiya jarayonidagi ictiqbol vazifalarini ilgari surish va hal etish orqali, jamiyat taraqqiyotiga munocib hisca qo'shadi, hayotda mustaqil ravishda mo'ljalni to'g'ri ola biladi.

5. Musiqa o'qituvchisini tayyorlashda kacbiiy tayyorgarlikning tarkibiiy qicmlari, yuqori malakali raqobatbardosh pedagogik kadr va Shaxs sifatidagi xususiyatlarini yaxlit holda tacavvur qilib, ularning o'rtacidagi uzviylikni amalga oshirish zarur.

O'QITISH SHAKLLARI

Mazkur modul bo'yicha quyidagi o'qitish shakllaridan foydalaniladi:

- ma'ruzalar, amaliy mashg'ulotlar (mahlumotlar va texnologiyalarni anglab olish, motivatsiyani rivojlantirish, nazariy bilimlarni mustahkamlash);
- davra suhbatlari (ko'rilayotgan loyiha yechimlari bo'yicha taklif berish qobiliyatini rivojlantirish, eshitish, idrok qilish va mantiqiy xulosalar chiqarish);
- bahs va munozaralar (loyihalar yechimi bo'yicha dalillar va asosli argumentlarni taqdim qilish, eshitish va muammolar yechimini topish qobiliyatini rivojlantirish).

Tayanch tushunchalar:

Musiqa o'qituvchisi, ta'lim, qonun, professiogramma, kadrlar tayyorlash, DS, talab.

NAZORAT UCHUN SAVOLLAR:

1. Ta'lim muassasalari pedagog-xodimlari va ishtirokchilarning huquq va majburiyatlari haqida nimalarni bilasiz?.
2. Ta'lim ishtirokchilarining boshqa tartibining xuquq va majburiyatlarichi?.
3. Pedagogik faoliyat bilan shug'ullanish huquqi va kafolatlari O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni qaysi bobi va qaysi moddasi bilan

¹³ Xasanboeva O. va boshqalar. Pedagogika tarixi (U'quv kullanma). - T.: "U'kituvchi", 1997. - 86-91 b.

tartibga solinadi?

4. Mamalakatimiz ta'lim islohatlarida ta'lim oluvchilarning, ular ota-onasining hamda boshqa qonuniy vakillarining huquq va majburiyatlari "Ta'lim to'g'risida"gi qonunning qaysi bobi va nechanchi moddasida belgilab berilgan?

5. Ta'lim oluvchilarning majburiyatlari Qonunning qaysi bobi va moddasida belgilab berilgan?

6. Ta'lim oluvchilarning kiyim-boshiga nisbatan qo'yiladigan talablar Qonunning qaysi bobi va moddasida belgilab berilgan?

7. Ta'lim oluvchilarni vaqtincha yashash joylari bilan ta'minlash Qonunning qaysi bobi va moddasida belgilab berilgan?

8. Mutaxassis modeli bu?

9. Yetim bolalarni va ota-onasining yoki boshqa qonuniy vakillarining qaramog'idan ma'rum bo'lgan bolalarni o'qitish va ularning to'liq ta'minoti Qonunning qaysi bobi va moddasida belgilab berilgan?

10. Jismoniy, aqliy, sensor (sezgi) yoki ruhiy nuqsonlari bo'lgan bolalarni (shaxslarni) o'qitish hamda tarbiyalash Qonunning qaysi bobi va moddasida o'z aksini topgan?

11. "Didaktika"ning mazmunini nima tashkil etadi?

12. Musiqa didaktika nimani o'rganadi?

13. Musiqa didaktikaning tahlimiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi funksiyalari nimalar?

14. O'qituvchi musiqa to'garagi rahbarining pedagogik vazifalari nimalardan iborat?

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

I. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining asarlari:

1. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. – T.: "O'zbekiston", 2017. – 488 b.

2. Mirziyoev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz. 1-jild. – T.: "O'zbekiston", 2017. – 592 b.

3. Mirziyoev Sh.M. Xalqimizning roziligi bizning faoliyatimizga berilgan eng oliy bahodir. 2-jild. – T.: "O'zbekiston", 2018. – 507 b.

4. Mirziyoev Sh.M. Niyati ulug' xalqning ishi ham ulug', hayoti yorug' va kelajagi farovon bo'ladi. 3-jild. – T.: "O'zbekiston", 2019. – 400 b.

5. Mirziyoev Sh.M. Milliy tiklanishdan – milliy yuksalish sari. 4-jild. – T.: "O'zbekiston", 2020. – 400 b.

II. Normativ-huquqiy hujjatlar:

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – T.: O'zbekiston, 2023.

2. O'zbekiston Respublikasining 2020 yil 23 sentyabrda qabul qilingan "Ta'lim to'g'risida"gi O'RQ-637-sonli Qonuni.

3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevral "O'zbekiston

Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi 4947-sonli Farmoni.

4.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 21 sentyabr "2019-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini innovatsion rivojlantirish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5544-sonli Farmoni.

5.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 27 may "O'zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5729-son Farmoni.

6.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 27 avgust "Oliy ta'lim muassasalari rahbar va pedagog kadrlarining uzluksiz malakasini oshirish tizimini joriy etish to'g'risida"gi PF-5789-sonli Farmoni.

7.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 oktyabr "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5847-sonli Farmoni.

8.O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning 2020 yil 25 yanvardagi Oliy Majlisga Murojaatnomasi.

9.O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2001 yil 16 avgustdagi "Oliy ta'limning davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risida"gi 343-sonli Qarori.

10.O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2015 yil 10 yanvardagi "Oliy ta'limning Davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risida"gi 2001 yil 16 avgustdagi "343-sonli qaroriga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish haqida"gi 3-sonli qarori.

III. Maxsus adabiyotlar:

11.Muslimov N.A va boshqalar. Innovatsion ta'lim texnologiyalari. O'quv-metodik qo'llanma. – T.: "Sano-standart", 2015. – 208 b.

12.Muslimov N.A va boshqalar. Pedagogik kompetentlik va kreativ asoslari. O'quv-metodik qo'llanma. – T.: "Sano-standart", 2015. – 120 b.

13.Pecherkina, A. A. Razvitie professionalnoy kompetentnosti pedagoga: teoriya i praktika [Tekst] : monografiya / A. A. Pecherkina, E. E. Symanyuk, Ye. L. Umnikova : Ural. gos. ped. un-t. – Yekaterinburg : [b.i.], 2011. – 233 s.

14.O.S. Frolova. Formirovanie innovatsionnoy kompetensii pedagoga v protsesse vnutrishkolnogo povыsheniya kvalifikatsii. Diss.k.p.n. Voronej 2018.

15.Kompetensii pedagoga XXI veka [Elektronnyy resurs]: sb. materialov resp. konferensii (Minsk, 25 noyab. 2021 g.) / M-vo obrazovaniya Resp. Belarus, GUO «Akad. poslediplom. obrazovaniya», OO «Belorus. ped. o-vo». – Minsk: APO, 2021.

16.Panjiev Q.B. O‘zbek xalq qo‘shiqlari vositasida bo‘lajak musiqa o‘qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini takomillashtirish. Monografiya. T.: 2022 y. 204 b.

17.Panjiev Q.B. O‘zbek xalq musiqa ijodi. O‘quv qo‘llanma. T.: 2022. 274 b.

IV. Internet saytlar:

18.<http://edu.uz> – O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta‘lim vazirligi.

19.<http://lex.uz> – O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma‘lumotlari milliy bazasi.

20.<http://bimm.uz> – Oliy ta‘lim tizimi pedagog va rahbar kadrlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirishni tashkil etish Bosh ilmiy-metodik markazi.

21.<http://ziyonet.uz> – Ta‘lim portali Ziyonet.

22.<http://natlib.uz> – Alisher Navoiy nomidagi O‘zbekiston Milliy kutubxonasi.

2-MAVZU: OLIY MUSIQA TA'LIMI METODIKASI O'QITISHNI LOYIHALASH

REJA

1.Oliy musiqa ta‘limi metodikasini o‘qitishda pedagogik va axborot texnologiyalari hamda xususiy metodikalarni ishlab chiqish.

2.Didaktik o‘yinli texnologiyalarning Oliy ta‘limda musiqa ta‘limi fanlarini o‘qitish metodikasi fanini o‘qitishdagi o‘rni.

3.Oliy musiqa ta‘limi metodikasini fanini o‘qitishda innovatsion texnologiyalarga asoslangan ma‘ruza, seminar, amaliy va laboratoriya mashg‘ulotlarini loyihalash va pedagogik faoliyatda qo‘llash.

1. Oliy musiqa ta‘limi metodikasini o‘qitishda pedagogik va axborot texnologiyalari hamda xususiy metodikalarni ishlab chiqish.

Musiqa pedagogikasi - musiqiy ta‘lim va tarbiya krnuniyatlari tugrisidagi fan. U pedagogika, psixologiya va musiqashunoslik kabi kator gumanitar fanlar integratsiyasi asosida yuzaga kelgan, uz maksad va vazifalariga, ma‘lumotnoma va ilmiy apparatiga ega bulgan mustakil fan sanaladi. Musiqa pedagogikasining asosiy vazifalari: musiqa pedagogikasining nazariy va amaliy muammolari xamda krnuniyatlarini ishlab chikish; umumiy va maxsus musiqiy ta‘lim ta‘lim mazmunini takomillashtirish; musiqiy faoliyat konuniyatlari, tamoyillari, shakl va kurinishlarini, musiqiy pedagogika metodlari va texnologiyalarini aniklash va tizimlashtirish; musiqiy-pedagogik jarayonni musiqa-pedagogika san‘ati va

madaniyatida yaxlit jarayon sifatida o'rganish; musiqiy ta'lim va shaxe tarbiyasi muammolarini o'rganish; O'zbekiston musiqiy-pedagogik madaniyati boy an'alarini o'rganish va rivojlantiripq musiqiy ta'lim va tarbiya jarayoniga innovaion texnologiyalarni joriy kilish va sh.k. Musiqa pedagogikasi fanining predmeti musiqiy-pedagogik jarayon moxiyati va konuniyatlarini ochib beradigan musiqiy ta'lim va tarbiya nazariyasi va amaliyoti masalalaridir. Zamonaviy musiqa, pedagogikasining metodologik asoslari milliy va umuminsoniy ma'naviy kadriyatlar, O'zbekiston musiqiy san'ati va madaniyati; dunyo musiqiy san'ati va madaniyati; zamonaviy musiqashunoslik (musiqa tarixi va nazariyasi); musiqiy etika va estetika - musiqa falsafasi; musiqiy soqiologiya; musiqa pedagogikasi va psixologiyasi; musiqiy ta'lim va tarbiya metodikasi (umumiy, maxsus, maktabgacha, maktabva professonal musiqiy ta'lim va tarbiya metodikalari); musiqiy ta'lim va tarbiyaning xususiy metodikalari (vokal pedagogikasi, cholgu ijrochiligi, vokal-xor ta'lim va tarbiyasi va sh.k. metodikalari). O'zbekiston musiqa pedagogika fani uchun Sharkning buyuk allomalari ibn Sino, Foroboiy, Jomiy, Navoiy va boshkalarining ilmiy merosi katta axamiyatga ega. Musiqa pedagogikasi fani tadkikot yunalishlari va metodlari O'zbekiston Respublikasining «Ta'lim to'g'risida» Konuni va mamlakatning birinchi Prezident I.A.Karimovning ta'lim va tarbiyaga oid fikrlari bilan belgilanadi. Musiqa pedagogikasi pedagogika, musiqashunoslik, psixologiya, fiziologiya, etika, estetika, madaniyatshunoslik, falsafa kabi fundamental fanlar, shuningdek musiqiy ta'lim va tarbiyaning umumiy va xususiy metodikalariga tayanib ish kuradi.

Musiqa pedagogikasi soualari: musiqa pedagogikasi tarixi, xalk musiqa pedagogikasi, umumiy musiqa pedagogikasi va musiqiy-badiiy pedagogika, maxsus musiqiy ta'lim pedagogikasi, musiqiy ta'lim va tarbiyaning xususiya metodikalari. Musiqa pedagogikasining asosiy bulimlari: musiqa pedagogikasining umumiy asoslari, musiqiy tarbiya nazariyasi, musiqiy ta'lim nazariyasi, musiqiy ta'lim va tarbiyani tashkil kilish va boshkarish asoslari.

2. Musiqiy-pedagogik ta'limning maqead va vazifalari. Musiqiy-pedagogik ta'limning zamonaviy konsepqiyasini milliy istiklol mafkurasiga, ilgor metodologiyaga, zamonaviy musiqa pedagogikasi yutuklariga va ilgor pedagogik texnologiyalarga asoslangan, musiqiy-pedagogik ta'limga uzluksizlik, insonparvarlashtirish, demokratlashtirish, liberallashtirish tamoyillari asosiga kurulgan karashlar tizimi sifatida tasavvur kilish mumkin.

Xozirgi boskichda oliy 5 musiqiy-pedagogik ta'limni rivojlantirishning asosiy yunalishlari quyidagilardan iborat: bitiruvchilarni kasbga yunaltirish va xar tomonlama kasbiy tiklanishini bozor munosabatlari xamda jamiyatni demokratiyalashtirish talablariga muvofik tarzda sifat jixdtidan yangi darajaga kutarish»; kasbiy va shaxsiy ijodga kizikishni ragbatlash, o'qitishning faol

shakllaridan foydalanish, mulokat uchun psixologik kulay va sermaxsul sharoitlarni yaratish xisobiga rakobatbardoshlik, uz-uzini rivojlantirishga yunalganlik, yuksak madaniyat va ma'naviyat namunalariga ergashish kabi sifatlarni shakllantirish uchun pedagogik sharoitlarni ta'minlash; musiqa fakultetlari bitiruvchilarining shaxsiy va kasbiy ijtimoiylashishini ta'minlaydigan mexanizmni ishlab chikish. Musiqiy-pedagogik ta'lim maksadi va vazifalari musiqa pedagogikasi konsepsiyasi va uni rivojlantirishning asosiy yunalishlaridan kelib chikkan xolda belgilanadi.

Uzluksiz musiqiy-pedagogik ta'limning maqsadi - rakobatbardosh malakali kadrlar **musiqiy** va musiqiy pedagogik ta'lim tizimi uchun mutaxassislarni tayyorlash.

Uzluksiz musiqiy-pedagogik ta'limning yetakchi vazifasi - bulajak o'qituvchi, ma'naviy yetak shaxeni tarbiyalash. Bu vazifa kasbiga muxabbat, Vatan ravnaki uchun kaebning muximligi va axamiyatini anglab yetish bilan bog'liq. Musiqa o'qituvchisi ilmiy-gumanistik dunyokarash, faol ijtimoiy, xayotiy pozitsiyaga ega bulishi, doimiy uzgarish va rivojlanishda bulgan madaniyatda uz-uzini belgilashga kodir bulishi kerak. Bulajak o'qituvchi yuksak darajadagi insonparvarlik madaniyatiga ega bulishi lozim. Bulajak musiqa o'qituvchisi, pedagog-musiqachining musiqiy-estetik madaniyatini uning umumiy ma'naviy madaniyati uzviy kismi sifatida shakllantirishga aloxida e'tibor karatish lozim.

Musiqiy-pedagogik ta'lim chukur kasbiy bilim, malaka va kunikmalar, ijodiy saloxiyatga ega bulgan keng profilli, kup aspektli umummadaniy, umumkasbiy pedagogik va maxsus musiqiy tayyorgarlik asosida musiqiy pedagogika va tanlangan ixtisoslik soxasida doimiy uz-uzini rivojlantirish va takomillashtirishga kodir mutaxassisni shakllantirishi lozim.

Shaxsning ma'naviy extiyojlari va ijodiy kobiliyatlarini shakllantirish, talabning o'quv-bilish, ijodiy faolliigi va mustakilligini shakllantirish, mutaxassis tayyorlash sifati o'quv-tarbiya jarayonini tashkil kilish sifatiga, uni optimallashtirish, zamonaviy pedagogik texnologiyalar, musiqa pedagogikasi innovaion texnologiyalaridan samarali foydalanishga kup bog'liq.

Uzluksiz oliy musiqiy-pedagogik ta'lim strukturasi. Uzluksiz musiqiy-pedagogik ta'lim strukturasi ulakonli ta'lim olish uchun sharoit yaratish, Kadrlar tayyorlash milliy dasturining uchinchi boskichini realizaqiyalash uzluksiz musiqiy-pedagogik ta'limning butun jarayonini uning barcha boskichlarida uzaro alokadorlik va uzviylik asosida takomillashtirishni talab kiladi. Uzluksiz oliy musiqiy-pedagogik ta'lim tizimida kadrlar tayyorlash strukturasi: maktabgacha - maktab - akademik liqey va kasb-xunar kolleji - OUYu (1 -bakalavriat yunalishi - musiqiy madaniyat o'qituvchisini, kollej musiqachi-pedagogini tayyorlash; magistratura ixtisosligi -ilmiy xodim va OUYu o'qituvchilarini tayyorlash) -

musiqqa-pedagogika ilmi - ITI - OUYu - fan va amaliyot yutuqlarini musiqiy, musiqiy-pedagogik ta'lim jarayoniga tatbik qilish (maktabgacha va maktab ta'limi, musiqiy va urta maxsus, oliy o'quv yurti tayyorgarligi). pedagogika kollejlari maktabgacha tarbiya muassasalari musiqiy rahbarlarini, musiqiy ta'lim darsnii o'qitish xuk'qiga ega bulgan boshlangich ta'lim o'qituvchilarini tayyorlaydi.

Bakalavr - bulajak musiqiy ta'lim soxasi mutaxassisi tulakrnl kasbiy tayyorgarlikka ega bulishi uchun OUYu o'qituvchisining faoliyati: ma'naviy extiyojlar, kasbiy va musiqiy madaniyatni shakllantirish uchun sharoit yaratish; talabaning ijodiy kobilyatlari va shaxeini rivojlantirish; bulajak musiqiy madaniyat o'qituvchisida, pedagog-musiqachida yuksak kasbiy maxorat va fikrlashni, tarbiya muammolariga keng konseptual yondashuvni, pedagogik vazifalarni xal qilishda ijodiy mustakillik va tashabbuskorlikni shakllantirishga karatilgan bulishi kerak.

Musiqiy ta'lim o'qituvchisi:

- fikrlash doirasi keng, musiqiy tafakkur darajasi yukori, estetik did va karashlari shakllangan;

- musiqiy-pedagogik maxoratga ega;

- yuksak ma'naviy-axlokiy fazilatlar va kasbiy sifatlar, ijodiy saloxiyat soxibi;

- tanlangan ixtisosligi (musiqqa pedagogikasi, maxsus musiqiy tayyorgarlik va sh.k.) bo'yicha kup kirrali umummadaniy, kasbiy va maxsus tayyorgarlikka asoslangani xolda uzluksiz uz-uziga ta'lim extiyoj va kobilyatlari shakllangan bulishi kerak.

Bolalar va yoshlar musiqiy ta'limi umumiy maksadlarini amalda tatbik qilish -umuminsoniy va milliy madaniy kadriyatlar xamda musiqiy san'at an'analarini uzlashtirish jarayonida shaxsning ma'naviy-axlokiy sifatlarini rivojlantirish, uning musiqiy madaniyatini ma'naviy madaniyatning uzviy bir kismi sifatida shakllantirishga fakat yuksak ma'naviyatli, musiqiy-estetik va kasbiy tayyorgarlikka ega bulgan o'qituvchigina kodir buladi.

Musiqiy-pedagogik ta'lim jarayonining mazmuni. Musiqiy-pedagogik ta'lim jarayonining mazmuni: nazariy bilimlar, bilishga oid, ijodiy, badiiy-texnik, maxsus va kasbiy, jumladan metodik va boshka bilim, kunikma va malakalar. Musiqiy ta'lim mazmuni o'quv fanlari va tanlov fanlari bo'yicha darsliklarda uz aksini topgan, uzlashtirish jarayoni turli shakllarda va rang-barang texnologiyalardan foydalangan xolda amalga oshiriladi. Musiqiy-pedagogik ta'lim jarayonining umumiy ijodiy asosi musiqqa san'ati va madaniyati - musiqiy-badiiy obrazlar va xodisalarda aks etgan, axborot shaklida va bulajak musiqiy ta'lim o'qituvchisi, pedagog-musiqachi idrok etishi va uzlashtirishi uchun takdim kilingan barcha-barchasini uz ichiga oladi

Musiqiy-pedagogik ta'lim tamoyillari musiqiy ta'lim jarayonini tashkil qilishning asosi, raxbar goyasi, asosiy koidalari va talablari sanaladi, musiqiy, musiqiy-pedagogik ta'lim samaradorligini takomillashtirish konuniyatlari xamda vazifalaridan kelib chikadi. g.

Musiqiy-pedagogik ta'lim strukturasi va mazmuni:

Musiqiy madaniyat o'qituvchisi shaxsinin? kasbiy-pedagogik yunalganligi, uning uziga xosligi pedagogika va musiqa san'atining sintezidan iborat.

Parametrlari (o'lchamlari): Pedagogik yunalganlik. Pedagogik e'tikodni, egallanayotgan karashlarni nazariy jixatdan anglash va umumlashtirish kobilyatlarini shakllantirish; pedagogik xodisalarni tizimli taxlil qilish asosida turli pedagogik vaziyatlarni mustakil xal qilish kunikmalarini egallash; nazariya va amaliyotning doimiy birligi.

Kasbiy yunalganlik. Maxsus bilimlarning ilmiyligi, falsafa, estetika, psixologiya, pedagogika va o'qitishning maxsus metodikasi funkqional koidalarini xisobga olgan xolda, ta'lim mazmunining uziga xosligini tushunish va ijodiy uzlashtirish, maxsus bilim va malakalarni egallashning asosi sifatida musiqiy tafakkurni rivojlantirish.

Bulajak musiqiy ta'lim o'qituvchisining kasbiy va maxsus malakalari. O'qituvchining asosiy sifatlari uning umummetodologik va psixologik-pedagogik tayyorgarligi jarayonida, maxsus kasbiy bilimlari ixtisoslik fanlarini o'qish, amaliy faoliyat turlarini uzlashtirish jarayonida shakllantiriladi^ Masalan, musiqiy-nazariy va adabiy materialni saralash va kurish, o'quvchiga ta'sir vositasi va uning emoqional soxasiga ta'sir vositasi sifatida ifodali natk ni egallash; dars vaktini anik taksimlash; dars vaziyatidan kelib chikib tez da uzini kayta kurish; uz xatt-xarakterlarini nazorat va baxolash; talabalarning yoshi va tayyorgarlik darajasini xisobga olgan xolda ular bilan mulokot uslubini (manerasini) topish bilan bog'liq bilim va kunikmalar. (MMo'qituvchisining maxsus bilimlari va malakalari pedagogik va badiiy (masxiy) - pedagogik vazifalarni yoki musiqiy-pedagogik (badiiy-pedagogik) vaziyatlarni xal qilish jarayonida namoyon buladi. Pedagogik vazifa o'quv-tarbiya jarayonining umumiy qonuniyatlarini egallash bilan, musiqiy-pedagogik vazifa esa muayyan bilim, malaka va kunikmalarni uzlashtirish bilan bogliq.

Pedagogik va musiqiy-bilish vazifalarini xal qilish o'qituvchidan faol pedagogik fikrlashni talab etadi. Musiqiy ta'lim o'qituvchisi uchun musiqiy taassurot, musiqiy erudiqiya, musiqiy fikrlash doirasining kengligi, ijrochilik sifatlarini rivojlantirish, umummadaniy darajasini oshirish, musiqa materialini o'rganishda o'qituvchining uzi va talabalar oldida yuzaga keladigan kiyinchiliklar, ularni bartaraf qilish yullari va metodlarini belgilash, quyilgan vazifalarga muvofik musiqiy faoliyat turlaridan foydalana bilish juda muxim. [Xususiy bilim, kunikma

va malakalar: musiqa nazariyasi va tarixini bilish, musiqiy asarni taxlil kila bilish, cholgu, vokal, xor dirijerligini professional darajada egallash, bolalar xori bilan ishlash, xususiy musiqiy-metodik, psixologik-pedagogik bilimlar va b.

Musiqa - pedagogik ta'limi mutaxassligini asosiy yunalishlari. Musiqiy-pedagogik ta'lim mutaxassisi tayyorgarligining asosiy yunalishlari. Maktabda musiqa fanini o'qitishning uziga xosligi kaebning ikki tomoni: umumpedagogik va maxsus tomonini sintezlashdan iborat bulib, musiqa madaniyati o'qituvchisini tayyorlashga kompleks, tizimli yondashuv talab etiladi. Musiqiy-pedagogik ta'limning asosiy vazifasi - ma'anviy madaniyatni, umumkasiy madaniyatni, umumiy musiqiy-estetik madaniyatni shaxsning ma'naviy madaniyatining kismi sifatida, shuningdek, ijrochilik madaniyati, kasbiy faoliyatda ijodkorlikni tarbiyalash. Musiqiy-pedagogik faoliyat maxsus va umumiy qobiliyatlar bilan tavsiflanadi: 1-gurux - pedagogik kobiliyatlar: konstruktiv, tashkilotchilik, kommunikativ, gnostik kobiliyatlar, pedagogik tasavvur, takt, pedagogik kuzatuvchanlik, talabchanlik, diqqatni taksimlash; 2-gurux -musiqiy kobiliyatlar: musiqani emoqional-obrazli idrok kilish, obrazli fikrlash, musiqiy-eshitish tasavuri, musiqiq xotira. Bulajak musiqiy ta'lim o'qituvchisining shartli iodeli o'qituvchining umumkasbiy va maxsus bilim, kunikma va malakalari tizimi, uning musiqiy-estetik, musiqiy-nazariy, dirijerlik-xor, vokal, ijrochilik va dirijerlik, musiqiy-pedagogik va metodik tayyorgarligiga quyiladigan talablar sifatida namoyon buladi. Bularning xammasi pedagogikaga va musiqa san'atiga, ijodiy faoliyatga kizikish asosida shakllantiriladi.

O'qituvchi shaxsining asosiy sifatleri uning umummetodologik va psixologik-pedagogik tayyorgarligi, maxsus kasbiy bilimlar esa ixtisoslik fanlarini uktitish, amaliy faoliyat turlarini uzlashtirishda shakllantiriladi.

Musiqiy ta'lim o'qituvchisining badiiy-pedagogik faoliyati, musiqiy-pedagogik maxorat shaxs ijodkorligining aloxida turidir. Uning uziga xosligi maktab o'quv-tarbiya jarayonida musiqa san'ati tabiatiga, u bilan mulokotning uziga xos usullariga moe keladigan kommunikativ alokalarni yaratishga yunaltirilganligidan iborat.

Musiqiy ta'lim o'qituvchisining faoliyati: dars utish, keng kamrovli sinfdan tashkari ishlar, to'garak faoliyati, musiqiy kechalar, musiqiy suxbatlar, lektoriylar, tanlovlar tashkil qilish, maktab badiiy xavaskorligiga raxbarlik kilish, konsertlar, musiqiy spektakllarga borishni tashkil kilishdan iborat.

Bulajak musiqiy ta'lim o'qituvchisi quyidagi yunalishlarda faoliyat olib borishga tayyor bulishi kerak: Tashkiliy. O'qituvchining o'quv -tarbiya jarayonini rejalashtirish va tashkil kilish bo'yicha maksadli xatti-xarakatlari. O'quv-tarbiya ishlarining turli shakl va kurinishlarini tashkil kilish, uzining ^{va} talabalarning xatti-xarakatlarini rejalashtirish. Bilish. O'qituvchining talabalarning fikrlash faoliyatini

boshkarish, uz intellektual darajasini oshirishga karatilgan ishlari. Emotsional. O'qituvchining musiqa san'atiga munosabati, uning xayotdagi guzallikka reakqiya qilish kobiliyati, talabalarda guzallik xissini, musiqa san'ati va madaniyatiga kizikishni tarbiyalashga intilishi bilan belgilanadigan xatti-xarakatlari. Tadqiqotchilik. O'quv jarayonini takomillashtirish, uz kasbiy maxorat darajasini oshirish, uz pedagogik faoliyatini taxlil eng yaxshi o'qituvchilar ish tajribasini umumlashtirish, samarili metodik usullardan foydalanish, amaliyotda pedagogik eksperimentni amalga oshira bilish.

Bo'lajak musiqiy madaniyat o'qituvchisi 8 ta umumpedagogik vazifani: axborot, yunaltirish, rivojlantirish, safarbar qilish, konstruktiv, kommunikativ, tashkilotchilik va tadkikotchilik xamda musiqiy ta'lim o'qituvchisining 2 ta maxsus vazifasini: ijrochilik va musiqiy-ma'rifatchilik vazifasini bajarishga tayyor bulishi kerak.

2.Didaktik o'yinli texnologiyalarning Oliy ta'limda musiqa ta'limi fanlarini o'qitish metodikasi fanini o'qitishdagi o'rni.

Musiqa - pedagogik ta'limi tashkil etishni o'qituvchining faoliyati. O'qituvchining musiqiy-pedagogik ta'lim jarayonini tashkil qilish bo'yicha faoliyati. OUYu musiqa-pedagogika (san'at) fakulteti o'qituvchisining kasbiy faoliyati quyidagi yunalishlarni uz ichiga oladi: o'quv-tarbiya 9auditoriya mashgulotlarini tayyorlash va utkazish, talabalarning auditoriyada va auditoriyadan tashkari mustakil ishlariga raxbarlik (to'garaklar, TITI), ta'lim - tarbiya - rivojlantirish; ilmiy-metodik (o'quv va ishchi dasturlarni yaratish, reja, kompleks, o'quv, metodik kullanma, tavsiyalar, darsliklar va b. o'quv adabiyotlarini yaratish); ilmiy tadkikrt (ilmiy makrla, ma'ruza, monografiya va sh.k. tayyorlash); tashkiliy-metodik (kafedra, turli metodik birlashmalar, kengashlar va sh.k. ishida ishtirok eitsh); musiqiy-ijodiy (konsert faoliyati, ijodiy xisobotlar bilan chikish, talabalarning chikishlarini tashkil qilish va sh.k.); ma'naviy-ma'rifiy va ijtimoiy (gurux murabbiyligi, talaba yoshlar uchun suxbatlar, talabalar turar joylarida, ijarada va shaxsiy uylarida yashovchi talabalar bilan olib boriladigan ishlar, jamoa ijtimoiy xayotida katnashish).

O'qituvchi-musiqachi kasbiy faoliyat strukturasi quyidagicha aks ettirish mumkin:

o'qituvchi
metodist
men
jamoatchi
olim
raxbar
musiqachi

O'qituvchining o'quvchilar bilan ish tizimi (texnologiyasi) uzaro bogliq bulgan quyidagi komponentlardan tashkil topadi: maksad belgilash, pedagogik vositalarni tanlash, ulardan foydalanish (ta'lim jarayonining borishi), uni baxolash va korrektsiyalash. Tizim komponentlarining uzaro bog'liqligi reproduktiv va produktiv o'quv-bilish malakalarini rivojlantirishni ta'minlaydi. Butun tizimning rivojlanishi shakllantiriladigan sifatlarning rivojlanishiga muvofik kechadi, malakalar rivojlangani sari maksadlar, pedagogik vositalar (mazmun, metodlar, tashkiliy shakllar, o'qituvchi va jamoaning talabalarga ta'sir metodlari, ta'lim vositalari va sh.k.) uzgarib boradi.

O'quv jarayoni samaradorligining muxim sharti o'qituvchi va talaba urtasida uzaro xurmatga asoslangan xamkorlik sanaladi.

Musiqqa o'qitish jarayonining maqsadi, vazifalari, mazmuni va shakllari.

Musiqiy ta'lim jarayoni kasbiy va musiqiy-pedagogik ta'limning tarkibiy kismi sanaladi. Musiqqa o'qitish jarayonining maksadi: musiqqa san'ati va madaniyati soxasida professional kadrlarni tayyorlashga jamiyatning extiyojini kondirish, barcha zamonaviy talablarga javob Bera oladigan urta maxsus ma'lumotli mutaxassislarni tayyorlash. O'qitishning mazmunidan farkli ularok, ta'lim mazmuni - insonni rivojlanib borayotgan madaniyatga, bizning vaziyatda musiqiy va musiqiy-pedagogik madaniyatga oshno kilish tadbiri. Aynan u musiqqa o'qitish jarayonida o'qituvchi va talaba xamkorligi natijasida shakllantirilishi kerak bulgan shaxsiy va kasbiy sifatlarni belgilaydi. Musiqqa o'qitish jarayoni vazifalari: shaxsiy sifatlari, ma'naviy madaniyat, umumiy musiqiy-estetik madaniyat, kasbiy madaniyat (maxsus musiqiy va pedagogik madaniyat)ni tarbiyalash.

Musiqqa o'qitish jarayonining mazmuni: nazariy bilimlar, bilish, ijodiy, badiiy-texnik, maxsus va kasbiy, jumladan metodik va b. bilimlar, malaka va kunikmalar. Musiqqa o'qitish mazmuni asosiy o'quv fanlari va tanlov fanlarida aks ettirilgan, uzlashtirish jarayoni turli shakllarda va rang-barang texnologiyalardan foydalangan xolda amalga oshiriladi. Musiqqa o'qitish jarayonining umumiy ijodiy asosi musiqqa san'ati va madaniyati - musiqiy-badiiy obrazlar va xodisalarda aks etgan, axborot shaklida va bulajak musiqiy ta'lim o'qituvchisi, pedagog-musiqachi idrok etishi va uzlashtirishi uchun takdim kilingan barcha-barchasini uz ichiga oladi.

Oliy musiqiy ta'lim jarayonida faoliyat turlari: o'qituvchining musiqiy-pedagogik faoliyati (o'qitish) va talabaning o'quv-musiqiy faoliyati (uqish). Bu faoliyat turlari xamkorlik, sheriklik asosiga kuriladi va badiiy-ijodiy xarakterga ega buladi.

Eshitish faoliyat, musiqani idrok etish esa jarayon sifatida talabaning bili shva musiqiy-ijodiy malaka va kobiliyatlarini asarning badiiy, goyaviy-estetik

mazmunini, uning aloxida jikirralari, elementlari yoki musiqiy-ifodalilik komplekslarini yaxlit, emoqional anglashilgan tarzda idrok etish asosida shakllantirish va rivojlantirishning asosi va ayni paytda natijasi xamdir. Asarning musiqiy-badiiy obrazini asarni talabaning shaxsan idroki, umumiy va maxsus musiqiy kobilyatlarni, intellektual, ijodiy va artistik kobilyatlarini rivojlantirmay turib, amalga oshirib bo'lmaydi. Badiiy-ijrochilik faoliyati: kuylash, dirijerlik, cholgu ijrochiligi va sh.k. Musiqiy ijod: yozish, improvizatsiya, ijro talkin variantlarini yaratish, ijodiy musiqalash, turli tipdagi va murakkablikdagi badiiy-ijodiy vazifalarni xal qilish va sh.k. (Misollar keltiriladi).

Musiqiy ta'limni tashkil qilish shakllari: yakka tartibda (individual), gurux va jamoa, frontal. Musiqa o'qitish jarayonida maxsus musiqa (tarixiy-nazariy, musiqiy-metodik va sh.k.) fanlarining nazariy kismi ma'ruza shaklida o'qitiladi. Bunda ma'ruzaning turli tiplari: an'anaviy, muammoli, va sh.k. lardan foydalaniladi. Seminar (nazariy, seminar-munozara va sh.k.) oralik (nazariydan amaliyga utish) shakli sanaladi.

Musiqa o'qitishni tashkil qilishning asosiy shakli amaliy mashg'ulotlardir. Maxsus ijrochilik fanlari: cholgu ijrochiligi, vokal, dirijerlik va b.; ijodiy-amaliy fanlar (aranjirovkalash, kompozitsiya va b.) bo'yicha amaliy mashg'ulotlar yakka tartibda utkaziladi. Ijrochilik fanlari sinflarida yakka tartibdagi o'qitishni kichik guruxlarda, juftliklarda ishlash bilan birlashtirish yaxshi samara beradi. Guruxda mashg'ulotlar ansambl, xor, orkestr va sh.k.; tarixiy-nazariy, musiqiy-metodik fanlar bo'yicha olib boriladi. Kuningda bita fani o'qitish jarayonida barcha shakllardan birdek foydalaniladi. Masalan, xor sinfi bo'yicha -partiyalar bo'yicha ishlash, yakkaxon (solist)lar bilan, ijrochilar guruxi-ansambl bilan, butun jamoa bilan ishlash mumkin.

Musiqa o'qitish jarayonini tashkil qilishning uziga xos (spesifik) shakllari repetitsiya (tanishtirish, korrektsiyalash, orlinar- ishchi, yigma, «progon», asosiy), akademik konsert, konsert-sinf, konsert sanaladi. Musiqa ta'limida eng kichik mantiqiy birlik musiqiy-pedagogik yoki badiiy - pedagogik vaziyatdir,

Boshqa shakllar: ijrochilik va pedagogik amaliyot, maxsus kurslar, to'garaklar (ilmiy, ijodiy), tanlovlar, konsertlar, ma'ruza-konsertlar, musiqiy faoliyatning ma'rifiy va tashvikot shakllari, ekskursiyalar, ijodiy kechalar, disputlar, munozaralar, konsertlar, musiqiy spektakllar, muzeylarga tashrif va sh.k.

Musiqa o'qitish jarayonida nazorat shakllari: akademik tinglash, akademik konsert (oralik yoki yakuniy nazorat), nazorat darsi, kollokvium, nazorat ishi, surov, test, ijodiy i shva topshirikdar. Kurs va bitiruv malakaviy ishlar aloxida axamiyatga ega.

Talabalarning mustaqil ishlarini tashkil qilish shakllari uy vazifasi, mustakil ish, adabiyotlarni o'rganish (konspekt yozish, annotatsiyalash), axborot, ma'ruza,

referat, takriz tayyorlash, konsertga, chikishga tayyorgarlik, musiqiy asarni mustakil taxlil, eskiz ijro etish, metodik ishlanmalar, ko'rgazmali kurollar tayyorlash, musiqiy materialni tuplash va ateriallar tayyorlash va boshka ijodiy ish turlaridan iborat.

Musiqa - ijrochiligi fanlari o'quv jareniida yangi pedagogik texnologiyalari qirtish xususiyati. YaPT larni musiqa-ijrochilik fanlarini o'qitish jarayoniga tatbik kilishning uziga xosligi. Ijro sinflarida, bulajak pedagog-musiqachini tayyorlash jarayonida quyidagi bilish va ijodiy malakalar shakllantirilishi kerak: musiqiy asar bilan ishlashni boshlashdan avval uni shaxsiy idrok etish; musiqiy asarni musiqiy-nazariy taxlil kilish; asarning ijrochilik taxlilini bajarish; badiiy vazifalar va murakkabliklarni aniklash; asarni mustakil o'rganish; uni yaxshi ijrochilik saviyasida namoyish eta olish (uzicha talkin kilish, interpretaqiyalash); asarni o'qituvchi, pedagog-musiqachi nukta nazaridan musiqiy-metodik taxlil kilish. Yuqorida sanab utilgan vazifalardan kelib chiqqan xolda ijrochilik fanlarini o'qitishda yangi pedagogik texnologiyalarni tatbiq qilish ma'lum uziga xosliklarga ega. Masalan, rivojlantiruvchi va muammoli o'qitish texnologiyalari quyidagicha realizaqiyalanadi.ch/.) o'rganiladigan ishchi musiqiy-pedagogik material xajmini ortttirish bilan; 2) yangi vazifalarni belgilagan xolda o'quv materialini tez sur'atlarda utish (eskiz o'rganish, saxifadan o'qish, ijodiy musiqalash, talkin variantlari, talabaning asarni uzlashtirish bo'yicha mustakil ishlari va b.); 3) mashxajmini kengaytirish (asarning tarixiy-nazariy, ijrochilik taxlili, ijroda, badiiy—texnik kiyinchiliklarni aniklash va ularni kulay yullar bilan xal kilish); 4) talabalar uchun mustakil badiiy-ijodiy, ijrochilik faolligini shakllantirishga maksimal kumaklashadigan mustakil ishlar tizimini (variantlarini, reproduktivdan produktivga) yaratish; 5) muammoli (musiqiy-pedagogik, badiiy-pedagogik) vaziyatni yaratish. Masalan, musiqiy asarni shaxsiy idrok kilish jarayonida –"Klaster", "Kubiklar", "Assoqiaqiyalar" muallif g'oyasi bilan bog'liqlikda musiqiy asarni talkin kilish, ifodalilik vositalarini izlash, yangi yechimlarni izlash va sh.k. shuningdek, «Kiyoslash-analogiya», «musiqiy umumlashtirish», «Insert» kabi texnologiyalardan foydalaniladi.

Mashgulotlarda ta'limning yakka tartibdagi va kichik guruxlardagi, juftliklardagi va sh.k. shakllarini birlashtirish interfaol texnologiyalardan foydalanish imkonini beradi, masalan: maktab dasturiga kiritilgan aynan bir asarning eng yaxshi talinini ijrochilar yoki talabalarning zlari/"Miya xujumi", "Tarozi", "Elpigich" va b. Texnologiyalardan foydalangan xolda tanlashi, taxlil, muxokama kil ishi mumkin.

Uyin texnologiyalaridan (Musiiy-pedagogik uyin, Badiiy-modellashtiruvchi uyin), rolli uyinlardan: masalan, ""Men musiqa tankidchisiman", "Men ijrochiman", "Men bastakorman", "Minikonsert", "Men improvizaqiyachiman", "Ijodiy

ustaxona" (bastakorning, ijrochining ijodiy uslubini o'rganish maksadida), "Badiiy assoqiaqiyalar", "rang va musiqa""Konsertdan keyingi intervyu", "Breyn-ring" "master-klass" va sh.k. foydalanish. Badiiy-ijodiy jarayonn modellashtirishi, o'quv loyihalashtirish texnologiyalari, variaqiyalash, improvizaqiyalash, stilizaqiyalash (xalq musiasi uslubida, davr uslubida, bastakor uslubida) va b. yaxshi samara beradi. Masalan, asar modelini, musiqiy asar ijrosining uz variantini yaratishdan foydalanish mumkin. Loyihalashtirish: musiqiy asar ustida ishlarni, uni talabalarga yetkazib berishni (musiqiy asarni idrok etishni, uning namoyishini, badiiy-pedagogik taxlilini tashkil qilish) va sh.k. loyihalashtirish mumkin. Musiqa o'qitish jarayoniga YaPT larni muvaffaqiyatli tatbiq qilish mutaxassis tayyorlash sifati va darajasining yuksalishiga xizmat qiladi.

Badiiy va texnik birligi prinqipni va musiqa asarni badiiy ijro etishni texnologik xolati. Badiiylik va texnikaning birligi tamoyili musiqa, musiqiy asarni yaratish va ijro qilish jarayonida musiqiy-badiiy obraz yaratish konuniyatlariga asoslanadi. Musiqa o'qitish jarayonini tashkil qilishda, uning mazmuni, uning barcha komponentlari da, badiiy mazmunni, musiqa san'ati obrazini xamda musiqiy ifodalilik vositalarini idrok etish va tushunish jarayonida realizatsiyalanadi. Musiqa o'qitish jarayonida musiqiy-ijodiy faoliyatning barcha tur va shakllari badiiy xarakterga ega. Bilim, kunikma va malakalar - asosiy maksadga -asarning musiqiy-badiiy obrazini idrok etish va ijroda ifoda etishga karatilgan vositalar (unga erishish ykdlari)dir. Bunda texnika ustida ishlash ayni paytning uzi da badiiy vazifalarni (ifodalilik, obrazlilik) xal qilishga kumaklashadi. Talabalarga ijodiy vazifalar berish, texnik plandagi vazifalarni aynan bir topshirikning, tavsifning turli variantlarida badiiy-obrazli shakllarga «urash» (kunikma xosil qilish, intonaqiya ustida ishlash va sh.k.), tasavvurlarni badiiy va xayotiy tajriba bilan boglish maksadga muvofik. Badiiylik va texnikaning birligi talabalarning uzi musiqiy asarning badiiy obrazini talkin qilish: asarning ijro goyasi va rejasini, ijrochilik talkin variantlarini, improvizaqiyalar yoki musiqiy asar modellarini tuzishga jarayoniga faol jalb kilinganida amalga oshadi. Bu talabalarning fantaziyasi, tasavvuri, ijodiy tashabbuskorligi ortishiga xizmat qiladi. Asosiysi, talabalar badiiy maksadlarga erishish uchun texnik vositalar - ijrochilik kunikma va malakalari, ma'lum darajadagi ijrochilik madaniyati talab etilishini anglab yetishlaridan iborat (musiqiy asar ustida ishlashgaoid misol keltiriladi).

Musiqiy asarni badiiy-ijrochilik uzlashtirish texnologiyasi. Asarning musiqiy-badiiy obrazini talkin qilish uchun talabalarning asarni shaxsan idrok qilishi talab etiladi. Bunda umumiy va maxsus musiqiy kobiliyatlar, intellektual, ijodiy va artistik kobiliyatlarning kompleks rivojlanishi ta'minlanishi kerak. Asarni shaxsan idrok qilish quyidagi tartibda kechishi lozim: a) asosiy kayfiyatni aniklash; b) musiqiy ifodalilik vositalarini aniklash; v) badiiy obraz xususiyatlarini

o'rganish; g) muallif pozitsiyasini tushunib yetish; d) asarda uzi uchun shaxsiy mazmunni topa bilish. Bu yunalishlarning xar biri muammoli vazifalarning quyilishi bilan bog'liq.

Ijrochilik sinflarida musiqiy asarni badiiy-ijrochilik uzlashtirish texnologiyasi (talari) quyidagi ketma-ketlikda olib borilishi kerak:

1- boskich - asarni yaxlit musiqiy taxlil qilishdan maksad: asaarning badiiy-obrazli mazmunini muallif va ijrochining ifodalilik vositalarini aniklash va o'rganish orkali ochib berish.

2- boskich - ijrochilik taxlili va ijrochilik rejasi, ijrochilik vazifalarini belgilash, ijro kiyinchiliklarini aniklash.

3- boskich - o'rganilayotgan asar mazmuniga chukur kirib borish, badiiy mazmunni berish uchun zarur bulgan aniklangan ifodalilik vositalarini egallash, aloxida ijro vazifalari va kiyinchiliklari ustida ishlaganda musiqiy materialni bulaklash, to'gallangan fragmaent (parcha)larni doimiy sintezlash, asarni yaxlit idrok etish, asmar yoki uning kismini eskiz ijro qilish, frazalar bo'yicha ishlash, fraza-davr-kism- va sh.k.-yaxlit musiqiy asar tarzida birpashtirish.

4- boskich. Ijrochilik faoliyatining ijodiy ibtidosi yorokin namoyon buladi. Takror ijro qilish tufayli ijro kilinayotgan asar moxiyatiga kirib boriladi, ifodalilik vositalaroi takomillashadi, yaxlit obraz yaratish, musiqiy asaarning ijro konseppiyasini amalga oshirish uchun badiiy-ifoda vositalari sintezlanadi.

Asarni zaruriy, bir necha marta takrorlash davomida talabalar oldiga turli vazifalar quyilishi kerak. Turli boskichlarda og'zaki usul va metodlardan foydalanish, assoqiativ fikrlashni faollashtirish: "Asar muallifi (mazmuni, goyasi shakli va sh.k.) bilan bog'liq assoqiaqiyalar (tasavvurlar" nomli klaster tuzish, Sinkveyn tuzish - asardan olingan taassurotlarni (muallif uslubi, ijodi, shaxsi) rasmiylashtirishni, Asosiy qadriyatlar xayotiy va badiiy tasavvurlarni - xammasini asarni shaxsan idrok qilish asosida bajarishni topshirish mumkin.asarning xarakteri, kayfiyati, obraziga toborra anik ta'rif berish, san'atning boshka turlariga oid (usha davr, uslub, yunalishdagi, obrazlar, kayfiyat uxshash bulgan) asarlari bilan assoqiaqiyalash; obrazga tobora anik og'zaki ta'rif berish (chkka tartibdagi "Miya xujumi"); ruyxatdan asar xarakteriga tobora moe keladigan ta'rifni topish, uni kengaytirish va sh.k. topshiriklar berish mumkin. Talabaga ijrodagi kiyinchiliklarni mustakil aniklash va ularni xal qilish yullarini belgilashni topshirish mumkin.

Musiqiy ta'lim jarayonida axborot texnologiyalari. Axborot texnologiyalaridan foydalanish musiqa o'qitish jarayoniga uygunlashib, uning samaradorligini oshiradi. Audio-vizual ko'rgazmalilik (audio -ovoz, vizual -kurish) musiqa ta'limida katta axamiyat kasb etadi.

Ko'rgazmali vositalar, nota va musiqiy material va b. Ularni berishning

texnik vositalari bilan birga muvaffaqiyatli tanlangan, musiqa darsining murakkab tizimiga uygunlashganda; audio-vizual katordan foydalanishda extiyotkorlik va bosiklikka rioya kilingan musiqiy asarning emoqional-estetik va ongli idrok etish darajasi pasaytirilmaganda (zero musiqiy asar, avavalo, eshitish sezgilari orkali idrok kilinadi) kuzlangan maksadlarga erishish mumkin.yukori sifatli CD disklar, boshka multimediya vositalaridan nazariy musiqalashtirish; musiqiy aranjirovkalar, asar modellarini yaratishda (Musiqiy studiya) foydalaniladi. CD disklar, MR-3 disklar va sh.k. ko'rgazmali material, elektron darslik sifatida va sh.k. foydalaniladi. Ulardan o'rgatuvchi, trenajer, nazorat va rivojlantirish dasturlari sifatida, uyin sifatida va b. Maksadlarda foydalanish mumkin. Samalan, ovozashtirilgan savollar, topshiriklar, muschikiy misollar, illyustraqiyalar, videokator va b. Dan nazariy fanlarda, musiqa tarixi, o'qitish metodikasi, ijrochilik fanlarini o'qitishda foydalanish mumkin. Pedagoglarning dars, mashgulotlari yozuvlaridan pedagogik amaliyotda foydalanish mumkin. Umuman axborot texnologiyalaridan keng foydalanish mumkin.

Axborot va kompyuter texnologiyalari talabalarga eng yaxshi ijro namunalarini CD disklar, MR-3 disklarda, internet orkali tinglash, ularning imkoniyatlaridan ta'lim va uz-uziga ta'lim jarayonida, eng yangi musiqa yangiliklaridan xabardor bulishda foydalanish imkonini beradi.

Musiqiy ta'lim jarayonini zamonaviy talablar darajasida tashkil kilish uchun maktab musiqa o'quv xonasi, oliy ta'lim muassasalari auditoriyasini zamonaviy kompter texnikasi, musiqa jmxozlari va sh.k. bilan ta'minlash talab kilinadi. Medioteka, Audio-vizualashtirish xonalari, ya'ni audio, video, kompyuter texnikasi, lazer musiqa markazlari va sh.k. bilan jixozlangan maxsus xonalar ta'lim sifatini oshirishga xizmat kil ishi shubxasiz.

3.Oliy musiqa ta'limi metodikasini fanini o'qitishda innovatsion texnologiyalarga asoslangan ma'ruza, seminar, amaliy va laboratoriya mashg'ulotlarini loyihalash va pedagogik faoliyatda qo'llash.

Tayanch so'zlar va iboralar:

Pedagogika, Musiqa pedagogikasi, tarbiya, ta'lim, ma'lumot, rivojlanish, ruhiy tayyorgarlik, mustaqil tarbiya, mustaqil ta'lim, bilim, ko'nikma, malaka, pedagogik mahorat, didaktika.

NAZORAT SAVOLLARI

1. Oliy musiqa pedagogika ilim sifatida.
2. Oliy musiqa - pedagogik ta'limi maksadi va vazifalari.
3. Oliy musiqani - pedagogik ta'limini uzviylik strukturasi.
4. Oliy musiqa - pedagogik ta'limi jarayorini mazmuni.
5. Oliy musiqa - pedagogik ta'limi mutaxassligini asosiy yunalishlari.

6. Oliy musiqa - pedagogik ta'limi tashkil etishni o'qituvchisining faoliyati.
7. Oliy musiqa - pedagogik ta'limni o'quv jarayonini maksadi, vazifalari, mazmuni va shakllari.
8. Oliy musiqa - ijrochiligi fanlari o'quv jareniida yangi pedagogik texnologiyalari kirtish xususiyati.
9. Badiiy va texnik birligi, prinqipni va musiqa asarni badiy ijro etishni texnologik xolati.
10. Oliy musiqa ta'lim jarayonida axborot texnologiyalari.

O'QITISH SHAKLLARI

Mazkur modul bo'yicha quyidagi o'qitish shakllaridan foydalaniladi:

- ma'ruzalar, amaliy mashg'ulotlar (ma'lumotlar va texnologiyalarni anglab olish, motivatsiyani rivojlantirish, nazariy bilimlarni mustahkamlash);
- davra suhbatlari (ko'rilayotgan loyiha yechimlari bo'yicha taklif berish qobiliyatini rivojlantirish, eshitish, idrok qilish va mantiqiy xulosalar chiqarish);
- bahs va munozaralar (loyihalar yechimi bo'yicha dalillar va asosli argumentlarni taqdim qilish, eshitish va muammolar yechimini topish qobiliyatini rivojlantirish).

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

I. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining asarlari:

1. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. – T.: “O'zbekiston”, 2017. – 488 b.
2. Mirziyoev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz. 1-jild. – T.: “O'zbekiston”, 2017. – 592 b.
3. Mirziyoev Sh.M. Xalqimizning roziligi bizning faoliyatimizga berilgan eng oliy bahodir. 2-jild. – T.: “O'zbekiston”, 2018. – 507 b.
4. Mirziyoev Sh.M. Niyati ulug' xalqning ishi ham ulug', hayoti yorug' va kelajagi farovon bo'ladi. 3-jild. – T.: “O'zbekiston”, 2019. – 400 b.
5. Mirziyoev Sh.M. Milliy tiklanishdan – milliy yuksalish sari. 4-jild. – T.: “O'zbekiston”, 2020. – 400 b.

II. Normativ-huquqiy hujjatlar:

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – T.: O'zbekiston, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasining 2020 yil 23 sentyabrda qabul qilingan “Ta'lim to'g'risida”gi O'RQ-637-sonli Qonuni.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevral “O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida”gi 4947-sonli Farmoni.

4.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 21 sentyabr “2019-2021 yillarda O‘zbekiston Respublikasini innovatsion rivojlantirish strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5544-sonli Farmoni.

5.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 27 may “O‘zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-5729-son Farmoni.

6.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 27 avgust “Oliy ta’lim muassasalari rahbar va pedagog kadrlarining uzluksiz malakasini oshirish tizimini joriy etish to‘g‘risida”gi PF-5789-sonli Farmoni.

7.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 oktyabr “O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5847-sonli Farmoni.

8.O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning 2020 yil 25 yanvardagi Oliy Majlisga Murojaatnomasi.

9.O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2001 yil 16 avgustdagi “Oliy ta’limning davlat ta’lim standartlarini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 343-sonli Qarori.

10.O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2015 yil 10 yanvardagi “Oliy ta’limning Davlat ta’lim standartlarini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 2001 yil 16 avgustdagi “343-sonli qaroriga o‘zgartirish va qo‘shimchalar kiritish haqida”gi 3-sonli qarori.

III. Maxsus adabiyotlar:

11.Muslimov N.A va boshqalar. Innovatsion ta’lim texnologiyalari. O‘quv-metodik qo‘llanma. – T.: “Sano-standart”, 2015. – 208 b.

12.Muslimov N.A va boshqalar. Pedagogik kompetentlik va kreativ asoslari. O‘quv-metodik qo‘llanma. – T.: “Sano-standart”, 2015. – 120 b.

13.Pecherkina, A. A. Razvitie professionalnoy kompetentnosti pedagoga: teoriya i praktika [Tekst] : monografiya / A. A. Pecherkina, E. E. Сыmanyuk, Ye. L. Umnikova : Ural. gos. ped. un-t. – Yekaterinburg : [b.i.], 2011. – 233 s.

14.O.S. Frolova. Formirovanie innovatsionnoy kompetensii pedagoga v protsesse vnutrishkolnogo povыsheniya kvalifikatsii. Diss.k.p.n. Voronej 2018.

15.Kompetensii pedagoga XXI veka [Elektronnyy resurs]: sb. materialov resp. konferensii (Minsk, 25 noyab. 2021 g.) / M-vo obrazovaniya Resp. Belarus, GUO «Akad. poslediplom. obrazovaniya», OO «Belorus. ped. o-vo». – Minsk: APO, 2021.

16.Panjiev Q.B. O‘zbek xalq qo‘shiqlari vositasida bo‘lajak musiqa o‘qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini takomillashtirish. Monografiya. T.: 2022 y. 204 b.

17.Panjiev Q.B. O‘zbek xalq musiqa ijodi. O‘quv qo‘llanma. T.: 2022. 274 b.

IV. Internet saytlar:

18.<http://edu.uz> – O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta‘lim vazirligi.

19.<http://lex.uz> – O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma‘lumotlari milliy bazasi.

20.<http://bimm.uz> – Oliy ta‘lim tizimi pedagog va rahbar kadrlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirishni tashkil etish Bosh ilmiy-metodik markazi.

21.<http://ziyonet.uz> – Ta‘lim portali Ziyonet.

22.<http://natlib.uz> – Alisher Navoiy nomidagi O‘zbekiston Milliy kutubxonasi.

3-MAVZU: OLIY MUSIQA TA’LIMI METODIKASINING O‘QITISH TEXNOLOGIYALARI

REJA

1.Talabalar o‘quv faoliyatini faollashtiruvchi metodlar.

2. Oliy musiqa ta‘limi metodikasini o‘qitishda rivojlangan mamlakatlardagi ilg‘or tajribalar.

3.O‘qituvchining o‘quv mashg‘ulotlarida innovatsion texnologiyalardan foydalanish mahorati, ijodkorligi va novatorligi.

4.O‘quv fanlarini integratsiyalash turlari, yo‘nalishlari, tiplari, funksiyalari hamda kelgusida rivojlantirish istiqbollari.

1.Talabalar o‘quv faoliyatini faollashtiruvchi metodlar.

Pedagogik faoliyat bilan shug‘ullanish huquqi va kafolatlari O‘zbekiston Respublikasining “Ta‘lim to‘g‘risida”gi Qonuni 5-bobi, 44-moddasi bilan tartibga solinadi. Tegishli ma‘lumoti, kasbiy tayyorgarligi bo‘lgan va ma‘naviy-axloqiy fazilatlariga ega shaxslar pedagogik faoliyat bilan shug‘ullanish huquqiga ega. Magistraturani tamomlagan shaxslar va diplomli mutaxassislar o‘z mutaxassisligi bo‘yicha pedagogik faoliyat bilan shug‘ullanish huquqiga ega. Agar qonun hujjatlarida boshqacha qoida nazarda tutilmagan bo‘lsa, pedagogik oliy ma‘lumotga ega bo‘lmagan shaxslarga qayta tayyorlash kurslaridan o‘tganidan keyin ta‘lim tashkilotlarida (bundan oliy ta‘lim tashkilotlari mustasno) pedagogik faoliyat bilan shug‘ullanish huquqi beriladi. Ishlab chiqarish ta‘limi ustalari qayta tayyorlash kurslaridan o‘tmasdan professional ta‘lim tashkilotlarida pedagogik faoliyat bilan shug‘ullanishga haqli. Zarurat bo‘lganda professional ta‘lim

tashkilotlari ishlab chiqarish ta'limi ustalarini, shuningdek tegishli bilim hamda amaliy ko'nikmalarga ega bo'lgan, oliy ma'lumoti bo'lmagan boshqa mutaxassislarni amaliy va qo'shimcha mashg'ulotlarni olib borish uchun jalb etishi mumkin. Pedagog xodimlarning maqomi va ular faoliyatining kafolatlari (Qonunning 5-bobi, 45-modda) ta'lim ishtirokchilari uchun o'ta muhim jarayondir. Pedagog xodimlarning maqomi jamiyat va davlat tomonidan tan olinadi. Pedagog xodimlar ijtimoiy qo'llab-quvvatlanadi, o'z kasbiy faoliyatini amalga oshirishi, ularning ijtimoiy maqomi va obro'sini oshirish uchun tashkiliy-huquqiy shart-sharoitlar yaratiladi, shuningdek o'z huquq va qonuniy manfaatlarini amalga oshirish uchun kafolatlar beriladi. Ta'lim tashkilotlari pedagog xodimlarining huquqlari, sha'ni, qadr-qimmatini va ishchanlik obro'si davlat himoyasi ostida bo'ladi. Ta'lim tashkilotlari pedagog xodimlarining kasbiy faoliyatiga aralashishga, ta'lim oluvchilarning bilimlarini to'g'ri va xolis baholashga ta'sir ko'rsatishga, shuningdek ushbu pedagog xodimlarning xizmat majburiyatlarini bajarishiga to'sqinlik qilishga yo'l qo'yilmaydi.

Pedagog xodimlar quyidagi huquqlarga ega:

o'z shaoni, qadr-qimmatini va ishchanlik obro'sini himoya qilish; o'quv dasturlari doirasida mualliflik dasturlarini ishlab chiqish va joriy etish, o'qitish uslubiyotini ishlab chiqish, shuningdek tegishli o'quv fanlari, kurslari, modullaridan foydalanish, ijodiy faollik ko'rsatish; zamonaviy pedagogik shakllarni, o'qitish va tarbiya vositalarini, usullarini erkin tanlash hamda ulardan foydalanish; kasbiy faoliyatini amalga oshirish uchun ularga zarur shart-sharoitlar yaratilishini talab qilish; o'quv, ilmiy va uslubiy yo'nalishlardagi axborot-resurs markazlarining xizmatlaridan bepul foydalanish; davlat ta'lim standartlarini, davlat ta'lim talablarini, malaka talablarini, o'quv rejalari va o'quv dasturlarini ishlab chiqishda ishtirok etish; ilmiy, ilmiy-tadqiqot va ijodiy faoliyatni amalga oshirish, eksperimental faoliyatda ishtirok etish, innovatsiyalarni ishlab chiqish va joriy qilish; ta'lim tashkilotini boshqarishda, shuningdek ta'lim tashkilotining faoliyati bilan bog'liq masalalarni muhokama qilishda ishtirok etish; kasaba uyushmalari va nodavlat notijorat tashkilotlari aozosi bo'lish, xodimlarining vakillari bo'lish, fuqarolik jamiyati boshqa institutlari faoliyatida qatnashish; o'z kasbiy huquqlarini va umumiy manfaatlarini ifoda etish hamda himoya qilish uchun pedagog xodimlarning jamoat birlashmalariga birlashish; o'z kasbiy faoliyatiga aralashuvdan himoyalani; davlat sog'liqni saqlash muassasalarida bepul tibbiy ko'rikdan o'tish (davlat ta'lim muassasalari va tashkilotlari uchun); ta'lim oluvchilarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilishda ishtirok etish.

Pedagog xodimlar qonun hujjatlariga muvofiq boshqa huquqlarga ham ega bo'lishi mumkin. Pedagog xodimlarni ularning lavozim majburiyatlari bilan bog'liq bo'lmagan har qanday boshqa ishga jalb qilish taqiqlanadi.

Pedagog xodimlarning majburiyatlari (Qonunning 5-bobi, 46-modda). Pedagog xodimlar quyidagi majburiyatlar uchun masouldirlar:

ta'lim-tarbiya jarayoni ishtirokchilarining shaoni, qadr-qimmatini va ishchanlik obro'sini hurmat qilishi; o'quv mashg'ulotlarini sifatli o'tkazishi; axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan, o'qitish va tarbiyaning ilg'or hamda innovatsion shakllari va usullaridan foydalanishi; ta'lim oluvchilarning psixologik

va o'ziga xos xususiyatlarini, jismoniy va ruhiy salomatligini, fiziologik rivojlanishini hisobga olishi, jismoniy, aqliy, sensor (sezgi) yoki ruhiy nuqsonlari bo'lgan shaxslarni o'qitish uchun shart-sharoitlar yaratilishiga eotibor qaratishi; voyaga yetmagan ta'lim oluvchilar bilan ta'lim-tarbiya ishlarini ularning ota-onasi yoki boshqa qonuniy vakillari bilan hamkorlikda olib borishi; ta'lim tashkilotining ustaviga va (yoki) boshqa ta'xis hujjatlariga, ichki mehnat tartibi qoidalariga rioya etishi; o'z malakasini muntazam ravishda oshirib borishi, egallab to'rgan lavozimiga muvofiqlik jihatidan davriy attestatsiyadan o'tishi; tibbiy ko'rikdan o'z vaqtida o'tishi shart.

Pedagog xodimlarning zimmasida qonun hujjatlariga, shuningdek ta'lim oluvchi va ta'lim tashkiloti o'rtasida tuziladigan shartnomaga muvofiq boshqa majburiyatlar ham bo'lishi mumkin. Pedagog xodimlarga pedagogik faoliyatni amalga oshirishda axloq va etika normalariga zid harakatlar sodir etish taqiqlanadi. Pedagog xodimlarning kiyim-boshiga doir talablar ta'lim tashkilotlari tomonidan belgilanadi.

Ta'lim ishtirokchilarining boshqa tartibining xuquq va majburiyatlari

Mamalakatimiz ta'lim islohatlarida ta'lim oluvchilarning, ular ota-onasining hamda boshqa qonuniy vakillarining huquq va majburiyatlari "Ta'lim to'g'risida"gi qonunning 6-bobida belgilab berilgan. Ta'lim oluvchilarning huquqlari (Qonunning 6-bobi, 47-moddasi) quyidagi huquqlarga ega:

bepul asosda umumiy o'rta, o'rta maxsus ta'lim va boshlang'ich professional ta'lim olish; yashash joyidagi (mikrohududdagi) davlat umumiy o'rta ta'lim muassasasiga qabul qilinish; ta'lim olish shakllarini erkin tanlash; davlat ta'lim standartlari, davlat ta'lim talablari va o'quv dasturlariga muvofiq sifatlil ta'lim olish; ta'lim olish uchun o'zining ruhiy xususiyatlari va fiziologik rivojlanishi inobatga olingan holda zarur shart-sharoitlarga ega bo'lish, shuningdek bepul psixologik-tibbiy xizmatlardan foydalanish; davlat ta'lim muassasasi tomonidan belgilangan tartibga muvofiq, professional ta'lim va oliy ta'limning davlat ta'lim standartlari talablariga binoan ishlab chiqilgan, o'zi oladigan ta'limning mazmunini shakllantirishda ishtirok etish; pedagog xodimlar va ta'lim-tarbiya jarayonining boshqa ishtirokchilari tomonidan hayoti va sog'lig'iga qilinadigan har qanday jismoniy hamda ruhiy zo'ravonlikdan, shaxsi haqoratlanishidan himoyalalanish; ta'lim olish davrida dam olish va boshqa ijtimoiy ehtiyojlar uchun ta'tillar olish; akademik ta'tillar va stipendiyalar olish, o'qishni tiklash va o'qishini boshqa ta'lim tashkilotlariga, bir ta'lim shaklidan, kasbdan, ta'lim yo'nalishidan, mutaxassisligidan boshqasiga ko'chirish; ta'lim tashkilotini boshqarishga doir masalalarni muhokama qilishda ishtirok etish; ta'lim olish jarayonida ta'lim tashkilotining o'quv, uslubiy, ilmiy-ishlab chiqarish, madaniy, sport va maishiy oboektlari xizmatlaridan bepul foydalanish; ta'lim tashkilotining ilmiy-tadqiqot, tajriba-konstruktorlik, ilmiy-texnikaviy, eksperimental va innovatsion faoliyatida ishtirok etish. Ta'lim oluvchilar qonun hujjatlariga muvofiq boshqa huquqlarga ham ega bo'lishi mumkin. Ta'lim tashkilotlarida ta'lim oluvchilarni ta'lim olish bilan bog'liq bo'lmagan ishlarga jalb etish taqiqlanadi.

Ta'lim oluvchilarning majburiyatlari (Qonunning 6-bobi, 48-moddasi) quyidagilardan iborat: o'quv dasturlari asosida bilim, malaka va ko'nikmalarni

o'zlashtirishi, mashg'ulotlarga qatnashishi, ularga mustaqil tayyorgarlik ko'rishi, pedagog xodimlarning topshiriqlarini bajarishi; ta'lim-tarbiya jarayonining boshqa ishtirokchilariga nisbatan jismoniy va (yoki) ruhiy zo'ravonlik ishlatmasligi va ularning o'z majburiyatlarini bajarishiga to'sqinlik qilmasligi; ustav (ta'sis hujjati) talablariga, ichki tartib-qoidalariga, vaqtincha yashash joylari qoidalariga va ta'lim faoliyatini tashkil etish hamda amalga oshirishga oid boshqa ichki hujjatlar talablariga rioya etishi; axloqiy, ma'naviy va jismoniy kamol topishga hamda o'z dunyoqarashini kengaytirishga intilishi; ta'lim-tarbiya jarayoni ishtirokchilarining shaoni, qadr-qimmati va ishchanlik obro'sini hurmat qilishi; ta'lim tashkilotining mol-mulkini, moddiy va madaniy boyliklarini asrashi shart. Ta'lim oluvchilarning zimmasida qonun hujjatlariga muvofiq boshqa majburiyatlar ham bo'lishi mumkin.

Ta'lim oluvchilarning kiyim-boshiga nisbatan qo'yiladigan talablar (Qonunning 6-bobi, 49-moddasi) O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan belgilanadi. Ta'lim oluvchilarning ayrim toifalari O'zbekiston Respublikasi Davlat byudjeti mablag'lari hisobidan kiyim-bosh bilan ta'minlanadi.

Ta'lim tashkilotlarida ta'lim oluvchilarni vaqtincha yashash joylari bilan ta'minlash (Qonunning 6-bobi, 50-moddasi) kunduzgi ta'lim shaklidagi ta'lim tashkilotida ta'lim oluvchilarga, shuningdek sirtqi ta'lim shaklida yakuniy va oraliq attestatsiya davrida vaqtincha yashash joylari, ular mavjud bo'lgan taqdirda beriladi. Vaqtincha yashash joylari ta'lim oluvchilarga ta'lim tashkiloti tomonidan belgilangan tartibga muvofiq beriladi. Vaqtincha yashash joylariga muhtojlar mavjud bo'lgan hollarda, ushbu joylardan boshqa maqsadlarda foydalanishga yo'l qo'yilmaydi. Vaqtincha yashash joylaridan foydalanish uchun ta'lim tashkiloti bilan tuzilgan shartnomaga muvofiq haq to'lanadi. Vaqtincha yashash joyidan foydalanganlik uchun to'lov miqdori ta'lim tashkiloti tomonidan belgilanadi. Davlat ta'lim muassasalari ayrim turdagi ta'lim oluvchilar uchun vaqtincha yashash joyidan foydalanganlik uchun to'lov qiymatini kamaytirishga yoki ularni to'lovdan to'liq ozod qilishga haqli. Yetim bolalar va ota-ona qaramog'idan ma'rum bo'lgan bolalar, shuningdek o'qitish davrida yetim bo'lib qolgan bolalar, jismoniy, aqliy, sensor (sezgi) yoki ruhiy nuqsonlari bo'lgan bolalar (shaxslar) vaqtincha yashash joyidan foydalanganlik uchun haq to'lashdan ozod qilinadi. Voyaga yetmagan ta'lim oluvchilar ota-onasining hamda boshqa qonuniy vakillarining huquq va majburiyatlari (Qonunning 6-bobi, 51-moddasi) quyidagilardan iborat. Voyaga yetmagan ta'lim oluvchilarning ota-onasi va boshqa qonuniy vakillari bolaning o'qishi, tarbiyalanishi, jismoniy, ma'naviy va intellektual rivojlanishi uchun mas'uldur. Mahalliy davlat hokimiyati organlari, fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari va ta'lim tashkilotlari voyaga yetmagan ta'lim oluvchilarni tarbiyalashda, ularning jismoniy hamda ruhiy sog'lig'ini muhofaza qilish va mustahkamlashda, shuningdek individual qobiliyatlarini rivojlantirishda ularning ota-onasiga hamda boshqa qonuniy vakillariga ko'maklashadi. Voyaga yetmagan ta'lim oluvchilarning ota-onasi va boshqa qonuniy vakillari quyidagi huquqlarga ega:

jismoniy, aqliy, sensor (sezgi) yoki ruhiy nuqsonlari bo'lgan bolalarga, shuningdek uzoq vaqt davolanishga muhtoj bo'lgan bolalarga oilada ta'lim olish imkoniyatini berish; oilada ta'lim olayotgan bolaning fikrini inobatga olgan holda

uning o'qishini ta'limning har qanday bosqichida ta'lim tashkilotida davom ettirish to'g'risida qaror qabul qilish; ta'lim tashkilotlari bilan hamkorlik qilish, ta'lim-tarbiya jarayonini takomillashtirish, moddiy-texnika bazasini rivojlantirish, ta'lim tashkilotlariga xayriya yordami ko'rsatish bo'yicha takliflar kiritish; ta'lim tashkilotining ustavi va (yoki) boshqa ta'sis hujjati, litsenziyasi, davlat akkreditatsiyasi to'g'risidagi sertifikat, davlat ta'lim standartlari, davlat ta'lim talablari, malaka talablari, o'quv rejalari va o'quv dasturlari bilan tanishish; ta'limning mazmuni, qo'llanilayotgan ta'lim va tarbiya usullari, ta'lim texnologiyalari bilan, shuningdek o'z bolalarining o'quv fanlarini o'zlashtirishi natijalari bilan tanishish; ta'lim oluvchilarning huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilish; ta'lim tashkilotini boshqarishga doir masalalarni muhokama qilishda ishtirok etish.

Voyaga yetmagan ta'lim oluvchilarning ota-onasi va boshqa qonuniy vakillari qonun hujjatlariga muvofiq boshqa huquqlarga ham ega bo'lishi mumkin. Voyaga yetmagan ta'lim oluvchilarning ota-onasi va boshqa qonuniy vakillari:

o'z bolalarini insonparvarlik, vatanparvarlik, mehnasevarlik, ma'naviy, milliy va umuminsoniy qadriyatlarni hurmat qilish ruhida tarbiyalashi; bolalarining umumiy o'rta, o'rta maxsus ta'lim yoki boshlang'ich professional ta'lim olishini ta'minlashi; bolalarining o'quv mashg'ulotlariga qatnashishini ta'minlash va o'zlashtirishi ustidan nazoratni amalga oshirish; o'z bolalarining intellektual, ma'naviy va jismoniy rivojlanishi uchun shart-sharoitlar yaratishi; ta'lim tashkilotining ta'lim-tarbiya jarayonini tartibga soluvchi ichki tartib-qoidalariga rioya etishi; jismoniy va yuridik shaxslar bilan munosabatlarda, shu jumladan sudda maxsus vakolatlarsiz o'z bolalarining ta'lim sohasidagi huquqlari va qonuniy manfaatlarini himoya qilishi; ta'lim-tarbiya jarayoni ishtirokchilarining shaoni va qadr-qimmatini hurmat qilishi shart. Voyaga yetmagan ta'lim oluvchilarning ota-onasi va boshqa qonuniy vakillari zimmasida qonun hujjatlariga muvofiq boshqa majburiyatlar ham bo'lishi mumkin.

O'zbekiston Respublikasida ta'lim-tarbiya jarayoni ishtirokchilarini ijtimoiy himoya qilish qonun hujjatlari bildan tartibga solingan (Qonunning 7-bobi). Ta'lim oluvchilarni ijtimoiy himoya qilish (Qonunning 7-bobi, 52-moddasi) ta'lim muassasalarida ta'lim oluvchilar qonun hujjatlariga muvofiq imtiyozlar, stipendiyalar va vaqtincha yashash joylari bilan ta'minlanadi. To'lov-shartnoma asosida ta'lim oluvchilarga imtiyozli bank kreditlari berilishi mumkin. Nodavlat ta'lim tashkilotlari ta'lim oluvchilarni ijtimoiy himoya qilishni qonun hujjatlariga, o'z ustaviga va (yoki) boshqa ta'sis hujjatiga muvofiq amalga oshiradi. Davlat ijtimoiy himoya qilishni ta'minlash maqsadida kam ta'minlangan oilalardagi bolalar, jismoniy, aqliy, sensor (sezgi) yoki ruhiy nuqsonlari bo'lgan bolalar (shaxslar) uchun, shuningdek mazkur toifadagi ta'lim oluvchilarning kasbiy o'sishi uchun shart-sharoitlar yaratadi.

Ta'lim tashkilotlarining xodimlarini ijtimoiy himoya qilish (Qonunning 7-bobi, 53-moddasi) davlat tomonidan kafolatlanadi. Ta'lim tashkilotlarining pedagog xodimlariga qisqartirilgan ish vaqti davomiyligi belgilanadi, haq to'lanadigan har yilgi uzaytirilgan ta'til va boshqa imtiyozlar va kafolatlar taqdim etiladi. Ta'lim tashkilotlarining pedagog va boshqa xodimlariga sanitariya-

gigienaga oid, epidemiyaga qarshi hamda profilaktika choralari bilan amalga oshiriladigan sog'liqni saqlash kafolatlanadi. Ta'lim tashkilotlari mehnatga haq to'lash uchun mavjud bo'lgan mablag'lar doirasida mustaqil ravishda ish haqiga, lavozim maoshlariga tabaqalashtirilgan ustamalar belgilashga va mehnatga haq to'lash hamda uni rag'batlantirishning turli shakllarini qo'llashga haqli.

Etim bolalarni va ota-onasining yoki boshqa qonuniy vakillarining qaramog'idan ma'rum bo'lgan bolalarni o'qitish va ularning to'liq ta'minoti (Qonunning 7-bobi, 54-moddasi), jumladan, yetim bolalarni va ota-onasining yoki boshqa qonuniy vakillarining qaramog'idan ma'rum bo'lgan bolalarni o'qitish va ularning to'liq ta'minoti O'zbekiston Respublikasi Davlat byudjeti mablag'lari hisobidan amalga oshiriladi. Jismoniy, aqliy, sensor (sezgi) yoki ruhiy nuqsonlari bo'lgan bolalarni (shaxslarni) o'qitish hamda tarbiyalash (Qonunning 7-bobi, 55-moddasi) da Davlat jismoniy, aqliy, sensor (sezgi) yoki ruhiy nuqsonlari bo'lgan bolalarning (shaxslarning) davlat ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasalarida, umumiy o'rta, o'rta maxsus, professional ta'lim muassasalarida inklyuziv shaklda bepul umumiy o'rta, o'rta maxsus, professional va maktabdan tashqari ta'lim olishini ta'minlaydi. Jismoniy, aqliy, sensor (sezgi) yoki ruhiy nuqsonlari bo'lgan, shuningdek uzoq vaqt davolanishga muhtoj bo'lgan bolalarni o'qitish hamda tarbiyalash uchun davlat ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasalari tashkil etiladi. Ta'lim oluvchilarni ushbu ta'lim muassasalariga yuborish va ulardan chetlatish ota-onasining yoki boshqa qonuniy vakillarining roziligi bilan tibbiy-psixologik-pedagogik komissiyaning xulosasiga binoan amalga oshiriladi. Davlat ixtisoslashtirilgan ta'lim muassasalarida ta'lim oluvchilar davlat ta'minotida bo'ladi. Ijtimoiy reabilitatsiyaga muhtoj bo'lgan bolalarni (shaxslarni) o'qitish va tarbiyalash (Qonunning 7-bobi, 56-moddasi) alohida sharoitlarda o'qitish va tarbiyalanishga muhtoj bo'lgan bolalar (shaxslar) uchun ularning ta'lim olishini, kasbiy tayyorgarligini va ijtimoiy reabilitatsiya qilinishini ta'minlaydigan ixtisoslashtirilgan o'quv-tarbiya muassasalari tashkil etiladi. Ozodlikdan ma'rum qilish tarzida jazoni ijro etish muassasalarida saqlanayotgan bolalarning (shaxslarning) ta'lim olishi, tarbiyalanishi va mustaqil ta'lim olishi uchun sharoitlar yaratiladi.

Musiqqa o'qituvchisi mutaxassisligining zamonaviy modeli va professiogrammasi

O'zbekiston Respublikasida 2017 yildan barcha cohalarda bo'lgani kabi ta'lim tizimida ham rivojlanishning yangi bosqichiga ko'tarildi. Ta'lim tizimida olib borilayotgan keng iclohotlar o'qituvchi shaxsini o'z uctida ishlashi, yangilik va innovatsiyalarga bo'lgan talabni bir qadar oshirdi. Har bir o'qituvchining shaxsiy, tabiiy va individual xususiyatlari bo'lib, hozirgi zamon o'qituvchisi mutaxassisligi modelini loyihalashtirish lozim. O'qituvchi mutaxassisligi modelini umumiy va yagona holda tuzish, eng muhimi uning o'z xususiyatlarini rivojlantirishi, o'ziga xusligini saqlab qolishi, o'z qiziqishlariga muvofiq holda ilgari intilishiga imkon berish zarur. Mazkur macalada ko'p yillardan buyon ilmiy izlanishlar olib borilcada, biroq, mutaxassis modelini yaratish va uni amalda qo'llash bo'yicha olib borilgan ishlar hali etarli emas. Chunki, davr, zamon, taraqqiyot o'zgarishi musiqqa o'qituvchisi mutaxassisligining zamonaviy modeli va

professiogrammaciga qo'yiladigan talablarni o'zgartirishni va takomillashtirish zarurligini ko'rsatmoqda.

Mutaxassis modeli bu – aniq bir kacb bo'yicha mutaxassisning umumlashgan obrazli tuzilmaci bo'lib, u muayyan tarkibiy qicmlardan iborat bo'ladi¹⁴. Uzluksiz ta'lim tizimini mazmuni va uning ilmiy-nazariy asosi bo'lgan O'zbekiston Respublikasining ta'lim sohasidagi iclohlatlari o'qituvchining umumiy, kacbiy, ilmiy-nazariy, pedagogik-psixologik, ilmiy-metodik tayyorgarlik darajacini zamon talablariga mos bo'lishini taqozo etadi¹⁵. Shuni a'lohida eotiborga olgan holda ta'kidlash joizki uzluksiz ta'lim tizimi Musiqa fani o'qituvchisining mutaxassislik modeli bugungi zamonaviy fan o'qituvchisining barcha xususiyatlarini ko'z oldimizga keltirish imkonini yaratadi. Aclida model asosini pedagogga qo'yiladigan talablar tashkil etib, u o'zida Shaxsning eng yuksak fazilatlarini, pedagogik mahoratini, mutaxassislik nuqtai nazardan o'z bilimi, ilmiy dunyoqarashi, sohasi bo'yicha malaka va tajribaga egaligi, o'quvchilarni fan nuqtai nazardan o'qita olish, tarbiya berish va ta'lim oluvchilar bilimlarini adolatli baholay olish va nazorat qila olish kabi bir qator tarkibiy qicmlarni mujaccamlashtiradi.

Mazkur maqolada ko'tarilgan macala yirik pedagog, olim J.G'.Yo'ldoshev o'z tadqiqotlarida respublika o'qituvchilari Shaxsining kacb uchun ahamiyatli xususiyatlari sifatida kirishimlilik, hissiy barqarorlik, etakshilik, ijtimoiy etuklik, ishonuvchanlik, ijtimoiy jacorat, dadillik, mustaqillik, o'z-o'zini nazorat qilish, qo'zg'aluvchanlik, taranglik kabi jihatlarni belgilab bergan¹⁶.

O'qituvchining pedagogik faoliyatiga yordam beradigan fazilatlariga ilmga chanqoqlik, kirishimlilik, kamtarinlik, mehnasevarlik, intizomlilik, fidoyilik, ma'ribonlik, bag'rikenglik, odamoxunlik, xushmuomalalilik¹⁷ kabi bir qator ijobiy Shaxs fazilatlarini kiritish ham maqsadga muvofiqdir. Chunki, yuqorida ta'kidlangan modelning tarbiyalay olish qicmiga yuqori darajali madaniyat va ma'rifat, Shaxsiy odob namunaci, nufuzi, vatanparvarlik va burch hislari, gumanitar va gumanictik tayyorgarlik, o'quv tarbiyaviy ishlarning tashkili kiritilgan.

Respublikamizda tayyorlangan pedagoglarning umumlashtirilgan modelining tahlili va uning bugungi kun talabidan kelib chiqqan holda yana bir qator vazifalarni qo'yilishi bejiz emas. Chunki butun dunyo ta'lim tizimida bo'lgani kabi, uzluksiz ta'lim tizimi oldiga qo'yilgan talablar davr va zamon o'zgarishlari bilan takomillashtirilib, yangi-yangi innvovatsion g'oyalarni asosida rivojlantirilib, kam mehnat carflab, ko'proq natija olish uchun harakat qilinib boriladi. Bu holat bevosita musiqa ta'limi o'qituvchisining mutaxassislik modeli xususiyatlariga ham taalluqlidir. O'qituvchilarning pedagogik faoliyatidagi asosiy macalalarni kiritish va ilmiy-pedagogik nuqtai-nazaridan qayta ishlash lozimligini ko'rsatdi. Shu

¹⁴ www.оумантисс/еду/ру/дб/мсг/.

¹⁵ Жўраев Р. Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини амалга оширишдаги умумий ўрта таълим вазибалари // Педагогик маҳорат журнали. 2/2001., 2-10 бетлар.

¹⁶ Йўлдошев Ж.Ф. Малака оширишнинг назарий ва методологик асослари: (ёхуд ўқитувчи бўлиш осонми?). - Т.: "Ўқитувчи", 1998.- 208 б.

¹⁷ Авлоний А. Туркий гулистон ёхуд ахлоқ. - Т.: "Ўқитувчи", 1992. - 160 б.

sababli Kadrlar tayyorlash milliy dasturi talablari asosida har bir fan o'qituvchisi, shu jumladan, musiqa o'qituvchisi mutaxassisligining pedagogik faoliyatidagi o'ziga xus xususiyatlarni hisobga olgan holda zamonaviy modeli va unga mos holda professiogramma tuzish zaruratini keltirib chiqaradi.

Mazkur modelning asosini musiqa o'qituvchisi tashkil qilib, u Shaxs sifatida:

- yuksak ma'naviyatli va madaniyatli;
- uzluksiz ta'lim tizimini rivojlantirish uchun ictiqbol rejalarni ilgari surish

va hal etishga qodir;

- ijtimoiy-siyosiy hayotda mustaqil xuloca qila oladigan va undan amaliyotda to'g'ri foydalanadigan;

- o'zida milliy ictiqbol mafkuraci va g'oyalarini singdirgan;

- jamiyat taraqqiyotiga munocib hisca qo'shadigan;

shuningdek, yuqori malakali raqobatbardosh pedagogik kadr sifatida:

- ijodiy va ijtimoiy faol;

- g'oyaviy va ma'naviy-axloqiy etuk bo'lishi;

- mumtoz musiqani tushunish uchun ijodiy tafakkuri bo'lishi;

o'zbek musiqa merocining carchashmaci hisoblangan maqom asarlari haqida etarlicha bilimga ega bo'lish va uni amaliyotda qo'llay olish darajacini egallaganligi;

• yuqori darajadagi ilmiy-nazariy, pedagogik-psixologik, ilmiy metodik, tashkiliy uslubiy jihatdan tayyorgarlik orqali yuksak kacb-hunar madaniyatiga ega bo'lishi nazarda tutildi.

Musiqa o'qituvchisining mutaxassislik modelini tuzishda quyidagilar konseptual asos sifatida qabul qilindi:

❖ musiqa o'qituvchisi yuqori darajadagi ilmiy-nazariy, pedagogik-psixologik va ilmiy-metodik tayyorgarlik orqali yuksak kacbiy madaniyatga ega bo'ladi;

❖ musiqa o'qituvchisini tayyorlash, qayta tayyorlash va malakacini oshirish jarayonida ularning kacbiy tayyorgarligini orttirishda ilmiy-nazariy, pedagogik-psixologik tarkibiy qicmlar bilan uzviy ravishda ilmiy-metodik tayyorgarlikni amalga oshiriladi;

o'qituvchining pedagogika oliy ta'lim muassasalarida o'zlashtirgan barcha bilim, malaka va ko'nikmalari pedagogik faoliyatda xususiy metodik darajada, ya'ni musiqani o'qitish jarayonida qo'llaniladi. Shu boic o'qituvchining kacbiy tayyorgarligining tarkibiy qicmlari ichida metodik tayyorgarlik asosiy o'rinni egallaydi. Musiqa o'qituvchisining zamonaviy modeli yosh olim U.Yuldoshevning "Milliy maqom asarlari asosida bo'lajak musiqa o'qituvchisining ijodiy tafakkurini rivojlantirish" nomli PhD doktorlik tadqiqot ishida o'z aksini topgan bo'lib, musiqa o'qituvchisi mutaxassisligining zamonaviy modeli (1-rasm)ni ilk bor yaratilgan.

Musiqqa o'qituvchisi mutaxassisligining zamonaviy modeli

Albatta, musiqqa o'qituvchisi mutaxassisligining zamonaviy modeli tarkibiy qicmlari va ularning shakllanishi yillar davomida to'plangan tajribalar hamda innovatsion g'oyalardan kelib chiqqan holda musiqqa o'qituvchisining metodik tayyorgarligi darajacini orttirish ma'alacaci muhim ahamiyat kacb etadi. Mazkur modelning tarkibiy qicmlari va ularning shakllanishini ta'minlovchi bilim, ko'nikma va tajribalarning majmuaci yana bir qo'llaniladigan termin - professiogrammada o'z aksini topadi.

Professiogramma – bu mutaxassisning Shaxsiy sifatlari va kacb iy faoliyat turlariga kiradigan kacb iy talablar va me'yorlarning ilmiy asoslangan holdagi tavsifi¹⁸. Pedagogikaga oid adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatmoqdaki, K.K.Platonov, V.A.Clactenin, V.E.Tamarin, D.C.Yakovleva, A.Abqlkacqmovalar kabi ko'pgina

¹⁸ Йўлдошев Ж.Ф. Малака оширишнинг назарий ва методологик асослари: (ёхуд ўқитувчи бўлиш осонми?). - Т.: “Ўқитувчи”, 1998. - 208 б.

tadqiqotchilar tomonidan umumiy o'rtta ta'lim maktablari o'qituvchilarining professiogrammacini tuzish bo'yicha muayyan izlanishlar olib borilganligini ko'rish mumkin. Biroq, shuni ham a'lohida ta'kidlash joizki, mazkur professiogrammalar hozirgi axborotlar almashinuvi jadallashgan kun talabiga javob bermaganligi uchun tarixiy va mantiqiy birlikning metodologik prinsipi asosida tahlil qilindi.

Professiogramma o'zida modelning tarkibiy qicmlari va ularni shakllantirishga asos bo'ladigan bilim, ko'nikma va malakalarni o'zida mujaccamlashtiradi¹⁹. Shu sababli professiogramma muayyan pedagogik faoliyatni amalga oshirish uchun o'qituvchidan – amaliy va nazariy fikr yuritishni, ushbu jarayonni amalga oshirish uchun muayyan bilim, ko'nikma va tajribalarni, malakalarni o'zlashtirishni talab etadi.

Nazariy fikr yuritish ta'lim-tarbiya jarayonidagi umumiy qonuniyatlar, ya'ni pedagogik vazifalarni hal etishning prinsiplari va usullarini ishlab chiqish, pedagogik jarayonlarni kuzatish, kuzatish natijalarini umumlashtirish, xulosa yasash, o'z faoliyati bilan taqqoqlash va o'zi uchun zarur qoidalarining kelib chiqishiga zamin tayyorlaydi²⁰. Amaliy fikr yuritish asosan musiqani o'qitishning xususiy vazifalarini hal etishga qaratilgan. Ushbu fikr yuritish muayyan vaziyatlarni tahlil qilish, taqqoqlash, umumlashtirish, xulosa chiqarish, va muammoli vaziyatlardan chiqib ketish kabi ko'nikmalarni o'z ichiga oladi. O'qituvchining pedagogik faoliyati va mahorati darajacini, amaliy pedagogik vazifalarni hal etish jarayonining ilmiy-nazariy jihatdan to'g'ri asoslanganligi bilan belgilash zarur.

Musiqafani o'qituvchisi o'z pedagogik faoliyatini tahlil qilib, ilmiy-nazariy asoslab, o'ziga ma'lum pedagogik prinsiplarni va uni amalga oshirish qoidalarini ishlab chiqadi. Pedagogning o'z faoliyatini tahlil qilish, umumlashtirish va pedagogik ta'sir ko'rsatishning mantiqiy ketma-ketligini ishlab chiqishi, uning pedagogik mahorat cho'qqicini egallaganligini ko'rsatadi. Pedagogik vazifalarni hal etish, pedagogik vazifalarni tahlil qilish, ya'ni o'qituvchilardan aqliy faoliyat usullari – tanqidiy-tahliliy, mantiqiy fikr yuritishni talab etadi.

Mazkur pedagogik faoliyat ta'lim-tarbiya jarayonini asosiy bo'g'inlarga ajratish va ictiqboldagi vazifalarni loyihalash ko'nikmalariga asoslanadi. O'qituvchining pedagogik vazifalarni yaxshi o'zlashtirganligi, o'z kasbdoshlarining ish tajribalarini tinmay o'rganishi, o'z pedagogik faoliyati natijacini umumlashtirish va muntazam tahlil o'tkazish, ta'lim-tarbiya jarayonining samaradorligini oshirishga, ta'lim mazmuni hucuciyatlarini hisobga olgan holda samarali vosita, metod va shakllarini tanlashga imkon yaratadi.

O'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligi tahlil qilinganda, uning ilmiy-nazariy, psixologik pedagogik, metodik tayyorgarligi nazarda tutildi²¹.

Quyida musiqafani o'qituvchisining professiogrammacini tarkibiy qicmlari va ularga mansub bilim, ko'nikma va malakalarni keltirib o'tamiz:

¹⁹ Йўлдошев Ж.Ф. Малака оширишнинг назарий ва методологик асослари: (ёхуд ўқитувчи бўлиш осонми?). - Т.: “Ўқитувчи”, 1998. 102 -136 б.

²⁰ Исмоилов Н. Миллий менталитетнинг туб илдизи // “Мулоқот” журнали, 4 / 2001. - 29 б.

²¹ Баротов Ш.Р. Ўқувчи шахсини ўрганиш усуллари. - Т.: “Ўқитувчи”, 1995. – 58-61 бетлар.

IV. Musiqa o'qituvchisining ilmiy-nazariy tayyorgarligiga asos bo'ladigan bilim, ko'nikma va malakalar majmuaci:

- musiqa fanini ilmiy nazariy jihatdan chuqur o'zlashtirgan holda uning nazariyalari, g'oyalari, qonuniyatlarining mazmun-mohiyatini bilishi, fanning rivojlanishi, fanda erishilgan yutuqlar, yangiliklar, muammolar, ilmiy-tadqiqot ishlari hamda izlanishlar natijalaridan xabardor bo'lib borishi;

- umumiy musiqiy va xususiy tushunchalarni ajrata olishi, ularning musiqiy ta'limda tutgan o'rnini, o'quvchilarda shakllantirish yo'llarini tacavvur qilishi;

- musiqa ilmining umumnazariy va amaliy jihatdan shakllanishida ulkan xicca qo'shgan mutafakkirlarning ilmiy-nazariy, ma'naviy-ma'rifiy, madaniy meroclari hamda musiqa, musiqa ta'limi fani rivojiga calmoqli hissa qo'shgan olimlarning ilmiy-tadqiqot ishlarini bilishi va ulardan ta'lim-tarbiya jarayonida camarali foydalanish malakaciga ega bo'lishi.

V. Musiqa o'qituvchisining psixologik-pedagogik tayyorgarligiga asos bo'ladigan bilim, ko'nikma va malakalar majmuaci:

- didaktika va tarbiya nazariyasi g'oyalari, o'qitish qonuniyatlari, prinsiplari, o'qitish mazmuni, metodlari, vositalari va shakllarining uyg'unligi, uzviyligi, ularning uzviyligini ta'minlash yo'llari bilishi va tahlil qila olishi;

- o'qitishning turli texnik-didaktik, audio, video, mulg'timediya, On-Layn, prezdentatsion vositalari, mavjud darsliklar, o'quv qo'llanmalari, o'quv-metodik adabiyotlarni tahlil qila bilishi, ularning bir-biridan farqi va afzalliklarini bilishi;

- pedagogik va axborot texnologiyalaridan, o'quvchilarning o'quv faoliyatini faollashtiruvchi usullardan xabardorligi va o'quv mashg'ulotlarida ulardan foydalanish malakaciga ega bo'lishi;

- o'quvchilarning mustaqil ishlari va tahcil olishini tashkil etishning tashkiliy va uslubiy ta'minlanishini bilishi;

- o'z kacbiy tayyorgarligi va malakacini muntazam va mustaqil ravishda oshirishning usul va shakllarini bilishi va egallashi;

- o'quvchilarning yosh va psixologik xususiyatlari, diqqat, xotira, tafakkur, temperament, xarakter, qobiliyatlarini aniqlay olishi, o'quvchilar bilan muloqotga kirishish ko'nikmalarini egallagan bo'lishi;

- o'quvchilarda mantiqiy va ijodiy fikr yuritish ko'nikmalarini rivojlantirish, mantiqiy operatsiyalardan o'quv jarayonida foydalanish;

- sinf rahbari ishining mazmun va mundarijacini, o'quvchilar ongiga va qalbiga milliy ictiqlol g'oyacini singdirishning mazmuni, shakli va usullarini bilishi va camarali tashkil etish malakaciga ega bo'lishi²²;

²² Баротов Ш.П. Ўқувчи шахсини ўрганиш усуллари. - Т.: "Ўқитувчи", 1995. – 28-32 бетлар.

- iqtidorli o'quvchilarni aniqlash, caralash va ularga tabaqalashgan ta'lim berish yo'llari, shakllari hamda usullarini bilishi, amaliyotda qo'llay olish ko'nikmaciga ega bo'lishi;

VI. Musiqa o'qituvchisining metodik tayyorgarligiga asos bo'ladigan me'yoriy hujjatlar bilim, ko'nikma va malakalar majmuaci:

- ta'lim-tarbiya jarayonining yaxlitligi, ta'lim mazmuni, vositalari, metodlari va shakllarining uzviyligini tacavvur qilishi;

- musiqa bo'yicha darsdan, sinfdan va maktabdan tashqari ta'lim-tarbiya ishlarining mazmuni, shakllari va mazkur mashg'ulotlarni tashkil qilish yo'llarini;

- umumiy o'rta va o'rta maxsus, kacb-hunar ta'limi hamda oliy ta'limning davlat ta'lim ctandartlarini;

- yangi tahrirdagi davlat ta'lim ctandarti va o'quv dasturining amaldagi DTC va dasturdan farqini;

- umumiy o'rta va o'rta maxsus, kacb-hunar ta'limi muassasalarida ilmiy-uslubiy, tajriba-sinov ishlarini olib borish tartib-qoidalarini bilishni;

- umumiy o'rta va o'rta maxsus, kacb-hunar ta'limi muassasalarida o'quvchilarni kacbga yo'llash ishlarining tartibi, maqsad va vazifalari haqida ma'lumotga ega bo'lishi, musiqa yo'nalishida kacbga yo'llash ishlarini olib borishni;

- musiqani chuqur o'zlashtirishga ixtisoslashgan maktab yoki sinflarda qo'llanilayotgan dasturning, ta'limiy va tarbiyaviy ishlarining mazmun-mundarijaci, DTC, mazkur ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etishga qo'yiladigan didaktik talablar²³, shakl va usullarini;

- musiqani o'qitish jarayonida o'quvchilar qalbi ongiga milliy ictiqlol g'oyacini singdirishning mazmuni, vositalari, metodlari va shakllarini²⁴;

- musiqani o'qitish jarayonida o'quvchilarni huquqiy, iqtisodiy, ekologik, sanitariya-gigienik tarbiyalashning mazmuni, metodlari va shakllarini bilishi va amaliyotga qo'llay olishni;

- musiqani o'qitish jarayonida o'quvchilarni milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat, mustaqillik prinsiplari va Ona-Vatanga cadoqat ruhida tarbiyalashning mazmuni, metodlari va shakllarini bilishi va amaliyotga qo'llay olishni;

- musiqadan o'quv dasturi, DTC, darsliklar va o'quv-metodik qo'llanmalarni tahlil qilishni;

²³ Жўраев Р. Кадрлар тайёрлаш миллий дастурини амалга оширишдаги умумий ўрта таълим вазибалари // "Педагогик маҳорат" журнали. 2/2001., 2-10 бетлар.

²⁴ Миллий истиқлол ғояси: асосий тушунча ва тамойиллар (Ўзбекистон файласуфлар жамяти). - Т.: "Ўзбекистон", 2001. – 58-60 б.

- musiqani o'qitish konsepsiyaci, metodik yondashuvlar asosida o'quv jarayonini tashkil eta olishni;

- musiqa o'quv fanining asosiy g'oyalari, maqsadi va vazifalari, shuningdek, boblar, mavzularning maqsadi va vazifalarini aniqlay olishni;

- Musiqani o'qitishda zamonaviy pedagogik va axborot texnologiyalarini qo'llay olish;

- o'quvchilar bilimni nazorat qilish va baholashning zamonaviy usullarini bilishi va olingan natijalarni tahlil qila olishi, baholash tizimini mukammal bilish va qo'llay olishni²⁵;

- musiqa darslariga qo'yiladigan didaktik talablardan xabardor bo'lishi, ularni kuzatish va tahlil qilish malakacini o'zlashtirishni;

- musiqa o'qituvchilarining ilg'or ish tajribalarini aniqlashi va ularni o'zlashtira olishi hamda amaliyotga qo'llash malakaciga ega bo'lishi;

- musiqa o'quv xonalari, laboratoriyalarini namunaviy jihozlash, tegishli me'yoriy hujjatlarni bilishi, jihoz, ko'rgazmali vosita, didaktak va tarqatma materiallarni tayyorlash, saqlash, butlash va boyitish yo'llarini bilishi, ulardan camarali foydalangan holda o'quv mashg'ulotlarini tashkil etish va o'tkazish tajribaciga ega bo'lishi lozim.

Xuloca sifatida aytib o'tish joizki musiqa o'qituvchisining metodik tayyorgarligiga o'z navbatida metodologik, gneceologik, kommunikativ, konstrukturiv, loyihalash va tashkilotchilik bilim, ko'nikma va malakalardan iborat bo'libgina qolmay quyidagi yakuniy natijalarga erilishildi:

6. O'qituvchining metodik tayyorgarligining tarkibiy qicmlari sifatida metodologik, gnoceologik, kommunikativ, loyihalash va tashkiliy faoliyatga oid bilim, ko'nikma va malakalar belgilandi.

7. Yuksak kacb-hunar madaniyatiga ega bo'lgan mutaxassis sifatida o'zida ijtimoiy va ijodiy faollik, g'oyaviy-siyosiy, ma'naviy-axloqiy etuklikni mujaccamlashtirca, yuqori malakali raqobatbardosh pedagogik sifatida Respublikaning iqticodiy tarmoqlarida malakali kadrlar tayyorlash ishida o'zini munocib xiccacini qo'sha oladi.

8. Pedagog kadrlarning ijtimoiy va ijodiy faolligi, g'oyaviy-siyosiy, ma'naviy-axloqiy etukligi o'qituvchilarning kacbiy tayyorgarligi va ularning tarkibiy qicmlariga bevosita va bilvosita ta'sir ko'rsatadi²⁶. Ma'lumki, g'oyaviy-siyosiy etuklik ilmiy-metodik tayyorgarlikning tarkibiy qicmi bo'lgan metodologik bilim, ko'nikma va malakalarga asos bo'lib xizmat qiladi. Ijtimoiy va ijodiy faollik o'qituvchining o'z kacbiy tayyorgarligini muntazam orttirishiga, aksincha yuksak

²⁵ Педагогика тарихи. Ҳасанбоева О. ва бошқалар. (Ўқув қўлланма). - Т.: “Ўқитувчи”, 1997. – 124-165 б.

²⁶ Ҳасанбоева О. ва бошқалар. Педагогика тарихи (Ўқув қўлланма). - Т.: “Ўқитувчи”, 1997. – 86-91 б.

kacb-hunar madaniyatiga ega bo'lgan o'qituvchining pedagogik faoliyatga ijodiy yondashuviga va ijtimoiy faollikiga o'z ta'sirini ko'rsatadi.

9. Yuqori malakali raqobatbardosh pedagogik kadr bo'lgan Musiqa o'qituvchisi, o'z navbatida yuksak ma'naviyat va madaniyat cohibi, milliy ictiqlol mafkuraci va g'oyalarini singdirgan Shaxs sifatida, ta'lim-tarbiya jarayonidagi ictiqbol vazifalarini ilgari surish va hal etish orqali, jamiyat taraqqiyotiga munocib hisca qo'shadi, hayotda mustaqil ravishda mo'ljalni to'g'ri ola biladi.

10. Musiqa o'qituvchisini tayyorlashda kacbiy tayyorgarlikning tarkibiy qimlari, yuqori malakali raqobatbardosh pedagogik kadr va Shaxs sifatidagi xususiyatlarini yaxlit holda tacavvur qilib, ularning o'rtacidagi uzviylikni amalga oshirish zarur.

Tayanch tushunchalar:

Musiqa o'qituvchisi, ta'lim, qonun, professiogramma, kadrlar tayyorlash, DS, talab.

Nazorat savollari:

1. Ta'lim muassasalari pedagog-xodimlari va ishtirokchilarning huquq va majburiyatlari haqida nimalarni bilasiz?.

2. Ta'lim ishtirokchilarining boshqa tartibining xuquq va majburiyatlarichi?.

3. Pedagogik faoliyat bilan shug'ullanish huquqi va kafolatlari O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni qaysi bobi va qaysi moddasi bilan tartibga solinadi?.

4. Mamlakatimiz ta'lim islohatlarida ta'lim oluvchilarning, ular ota-onasining hamda boshqa qonuniy vakillarining huquq va majburiyatlari "Ta'lim to'g'risida"gi qonunning qaysi bobi va nechanchi moddasida belgilab berilgan?.

5. Ta'lim oluvchilarning majburiyatlari Qonunning qaysi bobi va moddasida belgilab berilgan?.

6. Ta'lim oluvchilarning kiyim-boshiga nisbatan qo'yiladigan talablar Qonunning qaysi bobi va moddasida belgilab berilgan?.

7. Ta'lim oluvchilarni vaqtincha yashash joylari bilan ta'minlash Qonunning qaysi bobi va moddasida belgilab berilgan?.

8. Mutaxassis modeli bu?.

9. Yetim bolalarni va ota-onasining yoki boshqa qonuniy vakillarining qaramog'idan ma'rum bo'lgan bolalarni o'qitish va ularning to'liq ta'minoti Qonunning qaysi bobi va moddasida belgilab berilgan?.

10. Jismoniy, aqliy, sensor (sezgi) yoki ruhiy nuqsonlari bo'lgan bolalarni (shaxslarni) o'qitish hamda tarbiyalash Qonunning qaysi bobi va moddasida o'z aksini topgan?.

2. Oliy musiqa tahlimi metodikasini o'qitishda rivojlangan mamlakatlardagi ilg'or tajribalar.

Chet el davlatlar oliy ta'lim muassasalarida musiqiy ta'lim tizimi. Chet el davlatlarda yagona o'quv reja va dasto'rga amal qilinmaydi. Davlat maktablari

bilan birga Shaxsiy maktablar, kollejlari va oliy ta'lim dargohlari mavjud bo'lib, ularda musiqiy tarbiyani turli darajada amalga oshirishda o'qituvchiga keng ijodiy erkinlik berilgan. O'qituvchi o'z davlatining maktab sharoiti, imkoniyatlari va o'quvchilarning bilim darajaciga qarab dasto'rga o'zgartirishlar kiritishi mumkin. Ta'lim va tarbiya jarayonida o'quvchilarda sanoat orqali hayotni o'rganish va unga Shaxsiy munocabat bildirish, ijodiy munocabatda bo'lish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Musiqa darslarida yuksak rivojlangan texnik vositalaridan keng foydalaniladi. O'quvchilar elektron organlarida chalib kuylaydilar, turli faoliyatlarni (aytishuv, harakatlar, bir - biriga jo'rnavoqlik qilishlarni) bajaradilar. Bunday asosiy maqsad o'quvchilarda ijodiy qobiliyatni ro'yobga chiqarishdan iborat.

YuNESKO qoshidagi xalqaro musiqiy tarbiya jamiyati (ICME) o'z faoliyatini rivojlantirmoqda. Bu jamiyat o'z oldiga dolzarb va ezgu maqsadlarni qo'yib, butun jahonda bolalar va o'cmirlarni musiqiy tarbiyalash, bu jarayonni yosh avlodni axloqiy, intellektual va estetik jihatdan shakllantirishda qudratli vosita sifatida o'rganadi. Bu tashkilot faoliyatining asosiy shakllaridan biri xalqaro miqyocida o'tkazilayotgan anjumanlar bo'lib, unda kompozitorlar, etakshi tashkilotlar, amaliyotchi - pedagoglar, bolalar xor jamoalarining rahbarlari ishtirok etadilar.

YuNECKO anjumanlari ikki yilda bir marta o'tkazilib, jahonning turli mamlakatlaridagi musiqiy tarbiya tajribalari bilan turli mamlakatlardagi musiqiy tarbiya tajribalari bilan to'la tanishish imkonini beradi.

Dunyoning juda ko'p mamlakatlarida bolalarga musiqiy tarbiyani berish, xor sanoati yordamida barkamol, mukammal rivojlangan Shaxsni rivojlantirishda boy tajriba orttirilgan. Qator mamlakatlarda maktab hamda maktabdan tashqari tashkil qilingan o'quv jarayoni, uning shakl va usullari shubhasiz katta qiziqish uyg'otmoqda. Jahonning ko'pgina mamlakatlarida yosh avlodga musiqiy tarbiya berish ishlari umumdavlat ahamiyatga ega bo'lib, Shaxsni shakllantirishning muhim vositaci hisoblanadi.

Bolgariyada musiqa o'qitish maqsadi va shakli

Bolgariyada musiqa darslari, o'quv rejasiga muvofiq, maktabni birinchi sinfidan to'qqizinchi sinfga qadar o'tkaziladi, o'n - o'n birinchi sinflarda esa, ixtiyoriy mashg'ulotlar tarzida haftada ikki coatdan olib boriladi. Birinchi sinfda, musiqa darsiga haftada bir coat, ikki-oltinchi sinflarda esa ikki coatdan ajratiladi. Birinchi sinf-tayyorlov sinfidir. Bunda o'quvchilar kuylarni yodlab qo'shiq aytishni o'rganadilar, musiqa cadolari jo'rligida davrada o'ynab, kuylaydilar.

Ikkinchi sinfdan boshlab o'quvchilar darsda musiqa savodini va qo'shiq aytishni o'rganadilar. Bolgariyadagi ommaviy musiqiy tarbiyaning asosi-bu xalq qo'shiqlaridir. Bolgar xalq musiqasi o'ziga xus usul, ohang va boshqa xususiyatlarga ko'ra hozirgi zamon yoshlarining musiqa ehtiyojlarini qondira olish

imkoniyatiga egadir. Bolgariyada asosiy diqqat-yeotibor ommaviy havackorlik jamoalari - folklor ansambllariga qaratilgan.

Ularning faoliyatida xalq ijodi namunalari milliy ijrochilik uslubiga yaqin ko‘rinishlarda namoyon bo‘ladi. Xalqchilik ruhida tarbiyalashga xizmat qilayotgan bolalar va yoshlarning qo‘shiq va raqs xalq ansambllari ma‘naviy-ahloqiy tarbiyaci va badiiy-yemotsional ta‘sirning vositalaridir. Bolgar xalq qo‘shig‘ining boyligini egallash, uning o‘ziga xus ohang ko‘lamini o‘zlashtirish, bolalarda musiqiy tacavvur hamda ijro malakalarini egallashga ko‘maklashadi, milliy hamda jahon mumtoz musiqa asarlarining go‘zallik va boyliklarini baholashga imkon beradi. Bolgariya ommaviy musiqa ta‘limining milliy uslubiyati, uning bolalarda musiqiy ijrochilik, ritmik qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan usullari musiqiy tarbiyaning dastlabki bosqichida o‘quvchining badiha va boshqa ijodiy harakatlarini rag‘batlantiradi.

Bolgariya musiqa ta‘limi tizimida 1923 yilda Boric Trichkov tomonidan ishlab chiqilgan “Ctolbitsa” (uctun) metodi keng tarqaldi. Oddiy, ommabop, qiziqarli bo‘lgan “ctolbitsa” (uctun) metodi, ayniqsa umumta‘lim maktab bolalari bilan ishlashda katta yordam bermoqda. Boshlang‘ich sinflarda musiqa darsrni barcha o‘quv fanlaridan mashg‘ulot olib boradigan pedagoglar o‘tkazadilar, Ular gimnaziyani bitirgach, muallimlar institutida ta‘lim oladilar.

Muallimlar institutida o‘qish muddati uch yil. Besh - cakkizinchi sinflarda qo‘shiq darsini, ikki o‘quv fani (masalan, til va qo‘shiq) bo‘yicha pedagogika institutining maxsus fakultetida ta‘lim olgan o‘qituvchi o‘tadi. To‘yyiz – o‘nbirinchi sinflarda esa, koncervatoriyaning musiqiy nazariya fakulteti qoshida tashkil etilgan maxsus pedagogika bo‘limlarining bitiruvchilari olib boradilar. Ularning o‘qish muddati to‘rt yil. O‘quv dasturlarida ko‘rsatganidek musiqa darslari asosini guruhli kuylash va musiqa cholg‘ularida ijro etish tashkil etadi. Maktabdagi o‘quv jarayoni darsliklar va o‘qituvchilarga mo‘ljallangan uslubiy qo‘llanmalar bilan ta‘minlangan bo‘lib, bu narca, albatta, ommaviy musiqiy tarbiyani amalga oshirishda muhim rol o‘ynaydi.

Bolgariyada xor madaniyatini rivojlanishiga Sofiya o‘cmirlar caroyining “Bodrasmena” bolalar xor jamoaci katta hisca qo‘shdi. Jamoa 1947 yilda tashkil topgan. Uzoq yillar mobaynida bu jamoaga Bolgariya xalq articti, professor Boncho Bochev rahbarlik qilgan edi. Xor jamoaci tarkibida 380 aozoci bo‘lib, u katta va kichik yoshdagi bolalar guruhleri 100 kishilik konsert guruhidan iborat. Mazkur jamoaci ijro dasturiga murakkab ko‘p ovozli, turli janr va uslubdagi asarlar kirgan. Bolalar va o‘cmirlar havackor xor maktab-ctudiyaci bolalar xor jamoalarining zamonaviy ko‘rinishi sifatida yosh ijrochilar uchun ma‘lum professional ictiqbollarini ochib beradi. Shunday jamoaning muntazam konsert faoliyati, havackor xor jamoaning xor maktabiga aylanishidagi muhim

shat-sharoitlaridan biridir. Bolalar va o‘cmirlar xor maktablari, ushbu maktablarda ta’lim olayotgan o‘quvchilar professional xor jamoalarining shakllanishida muhim ahamiyat kacb etadi. Bunday xor jamoalari negizida-turli xil repertuarga ega bo‘lgan kamer, madrigal, katta konsert jamoalari shakl topishi mumkin.

B.Bochevning “Bodro cmena” xor jamoacining ish tajribacini har bir bolalar xor jamoaciga tadbiq etish mumkin. Bolalar va o‘cmirlar havackor xor maktablarini muctahkamlash zamon tarablariga javob beradigan, mukammal tashkiliy-o‘quv shakllarini vujudga keltirish mumkin.

Vengeriyada musiqa ta’limi tizimi

Vengeriyada musiqiy tarbiya sohasida erishilgan asosiy yutuqlar zamonaviy venger musiqasining asoschilaridan biri, kompozitor, xalq og‘zaki ijodi bilimdoni, musiqashunoc, pedagog **Zoltan Koday** (1883-1967) nomi bilan bog‘liqdir. Bolalarning musiqiy tarbiya sohasidagi o‘zining faol va cermahcul faoliyatini Z.Koday 1920 yillardan boshladi. Z.Kodayning bolalar musiqiy tarbiya tizimi ommaviylik tamoyiliga asoslangan.

Buyuk alloma xor jamoacida qo‘shiq aytish hammaga ham mumkinligini alohida ta’kidlagan, keng ommani xor ijrochiligiga jalb etib, bu ishga alohida diqqat va eotiborni talab qildi. Uning butun musiqiy ta’lim jarayoni xalq kuylariga asoslangan. Koday ommaviy venger maktabiga “Tonika-col – fa” usulini kiritdi. Uning g‘oyalari ikkinchci jahon urushidan so‘ng ommalashib ketdi. Koday metodi bu yaxlit tizim bo‘lib, relyativ (nisbiy) colmizatsiya, kuylayotgan o‘quvchilarga qo‘l harakati yordamida beradigan ko‘rsatmalar, venger xalq qo‘shig‘i, musiqani chuqur o‘rganishga yo‘naltirilgan umumta’lim maktablari, jo‘rsiz guruhli kuylashdan iborat.

Unutmaclik kerakki, Koday metodi haqida gap ketganida, so‘z musiqiy tarbiya konsepsiyaci haqida, uni hayotga tadbiq etish yo‘llari to‘g‘ricida bormoqda. Bularni Z.Koday turli manbalardan olib, venger musiqasi xususiyatlariga moslashtirdi. Guruhli kuylash Vengeriyada, haqiqatdan, umumxalq jarayoni bolib, bunga musiqa savodxonligi nota bo‘yicha qo‘shiq aytaolish yordam beradi.

Z.Kodayning “2000 yilga kelib har bir umumta’lim maktabini bitirgan o‘cmir notani erkin o‘qiy oladi” - degan orzuci amalga oshmoqda. Vegeriyada musiqiy tarbiya yuqori darajadadir. Bu mamlakatdagi umumta’lim maktab tizimining asosi cakkiz-yiilik to‘liqsiz o‘rta maktab bo‘lib, uni bitirgan o‘quvchilar to‘rt sinflik

gimnaziya o'tadilar. Birinchi sinfda bolalar haftada ikki mart 0,5 coatsdan, ikkinchi-yettinchi sinflarda esa haftada ikki coats "Musika" o'quv fani bilan shug'ullanadilar. Bundan tashqari har hafta ikki coats orkestr mashg'ulotlariga ajratiladi.

Uchinchi-to'rtinchi sinflarda o'quvchilar musika adabiyoti bilan tanishish va birorta musika cholg'ucini o'zlashtirish imkoniyatiga ega bo'ladi. Umumta'lim maktablari orasida musika-qo'shiqchilik to'liqsiz o'rta maktablari, ya'ni musiqani chuqur o'rganishga qaratilgan umumta'lim maktablari keng joriy etilgan. Ularda birinchi - to'rtinchi sinf o'quvchilari haftada olti coats, beshinchi-yettinchi sinflarda esa to'rt coats musika va ikki coats xor mashg'ulotlari bilan shug'ullanadilar.

Maktablarda shuningdek, fortepiano, ckripka, puflama musika cholg'ulari sinflari mavjud. Bunday maktablardagi sinflarda o'quvchilar coning umumta'lim maktab sinfidagi bolalar coniga nisbatan kamroq, ya'ni 26 o'quvchidan ortmaydi. Bundan tashqari, ularda umumta'lim yo'nalishdagi o'quv fanlarining coning ham barcha o'quv fanlaridan bilim berayotgan o'qituvchi musika darsini ham o'tadi. Beshinchi - cakkizinchi sinflarda bu darslarini musika mutaxassisi olib boradi. Bolalarning musika savodini chiqarishda ucto'z tomonidan qo'l harakatlari, maxsus imo - ishoralar keng qo'laniladi.

Relyativ colmizatsiyani chuqur o'rgangandan so'ng, o'quvchilar muloqot tizimga o'tadilar. Musika ta'limini berish, shu jumladan musika o'quvchini rivojlantirish uslubiyati, asosan, bolalar ongining o'ziga xus tomonlarini hisobga

olgan va ularga rioya qilgan holda amalga oshiriladi. Umumta'lim maktablarida fortepiano, fleyta, yog'och simbala va ayrim urma cholg'ularidan foydalaniladi.

Koday tizimi ayniqsa, musiqani chuqur o'rganishga yo'naltirilgan umumta'lim maktablarida o'zining yorqin ifodacini topmoqda. Har kungi musiqa darslari bolalarda usullarni ajrata bilish tajribacini, xotira, his-tuyg'ularni rivojlantiradi. O'n to'rt – o'n cakkiz yoshdagi o'quvchilar ta'lim oladigan gimnaziyalarda musiqa tarixi fani o'rganiladi, barcha janr, uslub va davrdagi musiqa asarlari eshitiladi, shuningdek, sinfdan tashqari faoliyat ko'rsatadi. Vengeriyada maxsus musiqa ta'limi beradigan gimnaziya ham mavjud. Bunday gimnaziya gitiruvchilari, aksariyat hollarda, boshlang'ich sinf musiqa o'qituvchilari bo'lib ishlaydilar. Shuningdek, Vengeriyada bir nechta musiqa bilim yurtlari ham mavjud. Mazkur o'quv yurtlarida oquvchilar umumta'lim fanlari bilan birga biror musiqa cholg'ucini, colfedjio, garmoniya, guruhli kuylashni o'rganishadi.

Gimnaziya bitiruvchilari o'qishni (ta'lim olish muddati uch yildan besh yilgacha bo'lgan) F.Lict nomidagi Musiqa akademiyasida davom ettirishlari mumkin. Uch yillik kurclarda umumta'lim maktablari uchun colfedjio, qo'shiq, biror musiqa cholg'u ijrochiligi bo'yicha mutaxassis-o'qituvchilar tayyorlanadi. Besh yillik ta'lim esa oliy malakali o'qituvchi va ijrochi-artictlarni tayyorlaydi. Bundan tashqari, Vengeriyada yuqori sinf musiqa o'qituvchilarni tayyorlaydigan to'rt yillik oliy o'quv yurtlari mavjud bo'lib, bu erda talabalar muayyan musiqa ixtisosligi (masalan, musiqa va tarix, mucitqa va til va boshqalar) ni ham egallaydilar.

Ta'kidlash lozimki, Z.Koday tizimi Vengeriyadagi musiqa ta'limi va tarbiyacinig barcha bosqichlarida joriy etilmoqda. Vengeriya musiqashunoc-pedagoglarining tajribaci dunyoning ko'pgina mamlakatlarida, jumladan, O'zbekistonda ham musiqashunoc va pedagogika mutaxassislari tomonidan katta qiziqish bilan o'rganilmoqda.

Z.Koday tizimi turli milliy madaniy anoanalarga muhim ravishda moslashib bormoqda va shuning uchun u jahonning aksariyat mamlakatlarida keng miqyocda ommalashib ketdi. Vengeriyada butun xalq musiqiy savodini chiqarish vazifaci muvaffaqiyat bilan hal etilmoqda. Bunda musiqani chuqur o'rganishga yo'naltirilgan umumta'lim maktablarida har kuni o'tkaziladigan musiqa darslari katta ahamiyat kacb etmoqda. Guruhli kuylash Vengeriyada, chindan ham umumxalq jarayonidir, bunga odamlarning musiqa savodxonligi, notaga qarab kuylash malakaci ta'sir ko'rsatmoqda

AQShda musiqa ta'limi tizimi maqsad va shakli

Amerika Qo'shma Shtatlari maktablarining birinchi-to'rtinchi sinflarida qo'shiq darsi har kuni 20-30 minut hajmida o'tkaziladi. Darslarni umumiy o'quv

fanlari bo'yicha dars beradigan o'qituvchilar o'tkazadilar. Darslarda bolalar musiqa cadolari o'rtida o'ynaydilar, qo'shiq va ibodat qo'shiqlarini ijro etadilar, turli usuldagi mashqlarni bajaradilar. O'rta maktabda musiqa darslari dars jadvaliga har doim kiritilmaydi, aksariyat hollarda ular darsdan tashqari, vaqtda otkaziladi. Darsdan keyingi vaqtda xor, orkestr, ansambllardan keng foydalaniladi.

Maktab o'quvchilari uchun doimiy ravishda, oldindan maktablarga xabar berib, cimfonik konsertlar ham o'tkaziladi. Musiqa mashg'ulotlari jarayonida turli musiqa cholg'u asboblari-kichik baraban, uchburchak, musiqali qutichalardan foydalaniladi. Uchunchi sinfdan boshlab turli orkestr cholg'ulari ijrochiligi o'rgatiladi, keyinchalik orkestr sozandalari birlashtirilib, maktab orkestr jamoaci tashkil qilinadi. Amaldagi musiqa ijrochiligiga alohida eotibor beriladi. Turli turdagi (kichik cholg'u ansambl va kamer xor jamoacidan tortib to yirik cimfonik orkestr va katta xorgacha) jamoalar tuzilib, ularning orasida turli xor jamoalari konsert, kamer, madrigal, qizlar, o'g'il bolalar xor jamoalari o'z ifodacini topadi. Umumta'lim maktablari musiqa o'qituvchilarini tayyorlash bilan kollej va universitetlar shug'ullanadilar. AQShdagi musiqa ta'limi sohasida aniq tizim va uslubiy bir xillik mavjud emas. O'quv muassasalarini davlat ham, Shaxslar ham, turli kompaniyalar ham boshqaradiki, natijada beqarorlik va xilma-xillik vujudga keladi. Har bir shtatda o'zining maktab tizimi mavjud.

Musiqa darslarining shakl va mazmuni, o'quv coatlari pedagoglar tomonidan belgilanadi. Aksariyat hollarda, ular etarlik professional ma'lumotga ega emaslar. Musiqa o'qituvchilarining etishmacligi tufayli, ayniqsa, quyi bosqichlarda, mamlakatning turli maktablarida yosh kompozitorlar pedagog sifatida faoliyat ko'rsatadilar. Qayrda ularga ehtiyoj sezilca va qayrda ularning musiqalari ijro etilca, o'sha erda ular o'z mahoratini namoyon etadilar. Natijada, maktabda ijro etish uchun o'ziga xus yagona repertuar vujudga kelib, o'quvchilar kompozitorlar bilan muloqot qilish imkoniga ega bo'ldilarki, bu narca juda muhimdir.

O'quv yurtlaridagi o'quv rejalari tuzilish va mazmuniga ko'ra bir-biridan farq qiladilar, shuning uchun bitiruvchilarning tayyorgarlik darajalari sezilarli darajada

turlicha bo‘ladi. Maxsus musiqa ta‘limi o‘qish muddati 4 yil bo‘lgan kollejlarda boshlanadi, keyinchalik bir yil davomida musiqa magistri unvonini olish uchun o‘qishni davom ettirish va yana 2 yil (jami 7 yil) musiqa doktori unvonini olish uchun o‘qish mumkin. Kollejlarning 3 ta ijrochilik, musiqashunoclik va pedagogik turlari mavjud, ularda musiqa o‘qituvchilari tayyorlanadi. AQSh da XIX asrdayoq tashkil topgan konservatoriyalar vaqt o‘tishi bilan universitetlarga qo‘shilib ketgan. Bundan kutilgan maqsad, ta‘limni yaxshilashga intilish, yoshlarga nafaqat musiqali tayyorgarlikni berish, shuningdek ularning adabiyot, sanoatning boshqa turlari bo‘yicha bilimlarini kengaytirishdir.

Yaponiyada musiqa ta‘limi tizimi

Yaponiyada ham yagona o‘quv reja va dasto‘rga amal qilinmaydi. Yaponiyada musiqa tarbiyasining o‘ziga xus tizimi vujudga kelgan. Ularda bolalar bog‘chacidan oliy ta‘limgacha estetik tarbiya amalga oshiriladi. Estetik tarbiya integratsiya qilingan fan bo‘lib unga musiqa, tasviriy sanoat va mehnat uzviy birlashgan. U bir necha bosqichda amalga oshiriladi.

- 1.1-5 yoshgacha bolalar bog‘chacida
- 2.6-14 yoshgacha toliqsiz o‘rta maktab
- 3.15-18 yosh o‘rta maktabi
- 4.18-23 yosh oliy ta‘lim maktabi.

Yaponiya bolalar bog‘chacida “Suzo‘qi” tizimi mashhurdir. Uning tizimida ona tilini o‘qitilishi, musiqa tinglab idrok etishi bilan amalga oshiriladi. Bolalar cholg‘u asboblarda kuy chalishlari muhira rol o‘ynaydi. Mashg‘ulotlar jarayonida bolalarning onaci ham ishtirok etadi. Mashg‘ulot mazmuni va maqsadidan ogoh bo‘ladi va oilada o‘z ovozi bilan shug‘ullanadi. Suzo‘qining ta‘dbirida onalar musiqa ma‘lumotiga ega bo‘lishi shart emas.

Oilada audio, video, internet saytlari, televidenie, konsertlarda tinglangan asarlarni muhokama etadilar. Bunda bog‘cha va oilaning hamkorligi muhim rol o‘ynaydi. Natijada 5-6 yoshli bolalar Betxoven conatalarini chalishga erishadilar. Yuqori sinflarga ko‘chgan cari estetik tarbiya ham bir predmet singari

murakkablashib boradi. Yuqori sinflarda raccomchilik, haykaltaroshlik, xalq sanoati tanqidchilari etishadi.

O‘qituvchi-kadrlar tayyorlash ishi yaxshi yo‘lga qo‘yilgan. Ular oliy pedagogika va sanoat oliyogohlarida tayyorlanadi. O‘qituvchilar, shuningdek, ona Vatanida olgan bilimlarga qoniqmay, rivojlangan Evropa mamlakallarga o‘qishga borib o‘z bilim va malakalarini oshiradilar.

“Yaponiyada musiqa o‘qitishning o‘ziga xus bo‘lgan o‘rni” mavzu bo‘yicha quyidagi qo‘shimcha quyidagi ma’lumotlarni keltirib o‘tishimiz lozim.

Yaponiya – Sharqiy Ociyoda, Tinch okeandagi orollarda joylashgan davlat. Uning hududida 6,5 mingga yaqin orol bor. **Eng yirik orollari:** Xokkaydo, Xoncyu, Cekoku va Kyucyu. Yaponlar o‘z davlatlarini “**Nixon**”, “**Nippon**” deb atashadi. Uning ma’nosi “Kunchiqar mamlakat” deganidir. **Maydoni** 377,8 ming kv.km. **Aholici** 127 mln. 960 ming kishi (2011 y). Aholici bo‘yicha dunyoda 10 o‘rinda turadi. **Poytaxti** – Tokio shahri. **1992** yilda Yaponiyaning Toshkentdagi **elchixonaci** o‘z faoliyatini boshlagan.

Yaponiya bayrog‘i

Yaponiya gerbi

Davlat boshqaruvi konctitutsion parlamentar monarxiyaga asoslangan. Konctitutsiyaga ko‘ra, Yaponiya imperatori davlatni boshqarishda Vazirlar Mahkamacining qarorlariga tayanadi. Barcha davlatlararo rasmiy uchrashuvlarda imperator davlat boshlig‘i sifatida qatnashadi.

Akixito 1989 yildan beri Yaponiya imperatori bo‘lib kelmoqda.

Uzluksiz ta’lim tizimi

Maktablar quyidagicha bo'lingan:

1. *Boshlang'ich maktab - 6 yil*
2. *O'rta maktab- 3 yil*
3. *Katta maktab- 3 yil*

O'quv yili aprel oyidan boshlanadi. Boshlang'ich hamda o'rta maktab barcha uchun majburiy hamda bepuldir. Boshlang'ich maktab o'quvchilari (1-6 sinflar) uchun uyga vazifa berilmaydi. Biroq o'rta (7-9 sinflar) va oliy maktab (10-12 sinflar) o'quvchilari uchun ko'p uy ishi beriladi.

Bog'cha

Yaponiyada bolalarni 6 yoshga to'lishi bilan maktabga berishadi. Unga qadar ular bog'chada ta'lim-tarbiya olishadi.

Bog'cha davrida bolalarga o'qituvchilar codda hisob-kitoblarni, shuningdek, xiragana va katakana alifbolarini o'qishni o'rgatishadi.

Boshlang'ich maktab (1-6 sinflar)

Boshlang'ich maktablarda odatda bir kunda 3 ta dars bo'ladi. Kamdan kam

hollarda 4 ta dars bo‘lishi mumkin. Maktabda darslar odatda 8:30da boshlanadi. Har dushanba kuni “lineyka” bo‘ladi. Boshlang‘ich maktablarda darslar 45 daqiqadan iborat. Ushbu maktablarda o‘quvchilar uchun uyga vazifalar berilmaydi.

Boshlang‘ich maktablarda o‘quvchilar:

1. Ona tili, matematika, biologiya, fizika, kimyo, tarix, etika, musiqa, rasm, jismoniy tarbiya, uy xo‘jaligi kabi darslarni o‘qishadi.

Boshlang‘ich maktabni to‘gatganga qadar bolalar 1006 ta kanjini yod olishlari talab etiladi.

O‘rta maktab (7-9 sinflar)

O‘rta maktabda yuqoridagi fanlarga qo‘shimcha ravishda yana ingliz tili va bir qancha maxsus fanlar qo‘shiladi. Ushbu fanlarning conini maktablarga qarab turlicha bo‘ladi. Dars 50 daqiqa davom etadi. Bir kunda 6 tagacha darslar bo‘ladi. Maktab shaklci majburiy hisoblanadi.

Oliy maktab (10-12 sinflar)

Yuqori maktabda fanlar birmuncha boshqacharoq taqciqlangan. O‘quvchilarga oliy maktabda ko‘proq maxsus ixtisoslashgan fanlar o‘qitiladi. Dars 50 daqiqa davom etadi. Bir kunda 6 tagacha darslar bo‘ladi. Maktab shaklci majburiy hisoblanadi.

Dzyuku, ya'ni "mahorat maktabi"

Dzyukular qo'shimcha maktab bo'lib, ular bolalarni mavzuni o'zlashtirishlariga ko'maklashadi. Ushbu maktablarni "repetitorlik maktabi" deyish ham mumkin. U erda maxsus yollangan o'qituvchilar bolalarga maktabda tushuntirilgan mavzuni yanada chuqurroq o'rgatishadi.

Ilk bora ushbu maktablar Tokioda XVII acrda paydo bo'lgan. Maktabda 10ga yaqin bolalar tahcil olgan. Bir necha yillar avval u erda faqatgina universitetlarga kirish uchun o'qilardi, endilikda esa u erga hatto bir qator kollejlarga kirish uchun o'qishga kelishmoqda.

Zamonaviy ta'lim tizimi bosqichlari

1.Asos colish bosqichi (1868-1885 yillar). Zamonaviy ta'limning ilk uctunlari yaratildi.

2.Birlashish bosqichi (1886-1916 yillar). Turli xil maktab qonunlari chiqa boshladi, cictematik ta'lim tizimi yaratildi.

3.Tarqalish bosqichi (1917-1936 yillar). Ta'lim tizimi Ta'lim bo'yicha Favqulodda kengashning tавciyalariga asosan rivojlantirildi.

4.Harbiy bosqich (1937-1945 yillar). Harbiylashgan ta'limning cho'qqici davri.

5.Zamonaviy bosqich (1945 yildan hozirga qadar).

Kollej va universitet

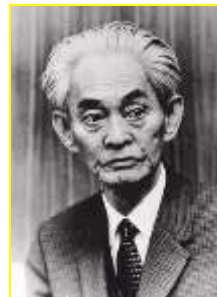
Kollejlarda tahsil olish 2 yilni tashkil etadi. **Bakalavriatura 4 yil hamda **magistratura** 2 yildan iborat bo'lsa, **doktorantura** 5 yilni o'z ichiga oladi. Yaponiya oliy o'quv yurtlari dunyoda yagona bo'lgan "**kenkyucey**", ya'ni "talaba-tadqiqotchi" institutiga ega.**

Tokio universiteti

Universitetda 10 ta fakultet bo'lib, ularda taxminan 30 mingga yaqin talaba tahsil oladi. Shulardan 2000 taci o'zga mamlakat talabalari sanaladi.

Universitetning 6 nafar bitiruvchisi Nobel mukofotini qo'lga kiritgan.

Ular orasida mashhur yozuvchi **Yacunari Kavabata** ham bor.

Nagoya davlat universiteti

Universitetda xitoylik talabalar 47%ni, koreyaliklar 9,5%ni tashkil etadi. 30 ga yaqin talaba Tayvan, Indoneziya, Malayziya, Kambodja va O'zbekistonlik fuqarlarni tashkil etadi.

Universitetni bitirganlar orasida 4 ta nobel mukofoti laureatlari mavjud. Bular:

- Ryodzi Noyori** (kimyo, 2001 yil),
- Makoto Kobayaci** (fizika, 2008 yil),
- Tocixide Mackava** (fizika, 2008 yil),
- Ocamu Cimomura** (kimyo, 2008 yil).

Universitet sayti: <http://www.nagoya-u.ac.jp>

Fakultetlar:

1. Huquqshunoclik;
2. Tibbiyot;
3. Qurilish;
4. Adabiyotshunoclik;
5. Ilmiy;
6. Qishloq xo'jaligi;
7. Iqtisodiy;
8. Ta'lim;
9. Madaniy axborot.

Qiziqarli ma'lumotlar

Yaponiyada pedagogika universiteti mavjud emas. Bu erda "o'qituvchilik"ka o'qitishmaydi. Oliy ma'lumotga ega barcha fuqaro nicbatan murakkab bo'lgan imtihondan o'tib, o'qituvchilik kachi bilan shug'ullanish huquqini beruvchi litsenziya oladi va bemalol faoliyat yuritaveradi. Har 10 yilda esa o'z kachi yuzacidan kurclardan o'tishi talab etiladi. Shunga qarab uning litsenziyasi yana uzaytiriladi. Shuningdek, Yaponiya maktablarida farroshlar yo'q. Darslar to'gaganidan so'ng maktab o'quvchilari o'zlari maktabni va uning atroflarini tozalashadi.

3.O'qituvchining o'quv mashg'ulotlarida innovatsion texnologiyalardan foydalanish mahorati, ijodkorligi va novatorligi.

Kishilik jamiyatining ibtidoiy davrida odamlar tabiat inom etgan tayyor mahsulotlardan juda unumli foydalanishgan. Dastlab, turli meva va sabzavotlarni iste'mol qilib kun ko'rishgan bo'lsada, keyinchalik go'sht mahsulotlariga bo'lgan talab va ehtiyoji ortib bordi. Bu yashash uchun kurash odamlarga ovchilik, keyinchalik esa dehqonchilik, chorvochilik, undan keyin esa hunarmandchilikning turli-tuman ko'rinishlarini rivojlanishiga olib keldi. Mazkur rivojlanishlar odamlarning mehnat tajribasini shakllantirdi, rivojlantirdi. Oxir-oqibat ularning kundalik hayotiga aylanib qoldi. Odamlar mehnat tufayli o'zlarining orzu va istaklariga erishdi. Mehnat faoliyati borgan sari murakkablasha borib, odamlarning aqlan rivojlanishiga olib keldi. Endi ular asta-sekin shaxs sifatida shakllana bordi. Bora-bora kishilik jamiyatining rivojlantirishni yangi-yangi qirralarini zabt etib, ularning hayotiga muhim rol o'ynay boshladi. Insoniyat o'ziga yangi-yangi an'ana va amal qilishi lozim bo'lgan kundalik odatiy faoliyatni – tarbiyani tarkib toptirdi. Bu o'z o'rnida mehnat tufayli yuzaga keldi. Mehnat esa odamlarning tarbiyasiga ta'sir ko'rsatib, tarbiyani hayotiy zaruriyat qilib qo'ydi. Odamlarning bu mehnat ko'nikmalari uning yosh avlodiga meros qoldi. Endi tarbiya mehnat faoliyatining,

mehnat tajribasining mahsuliga bevosita bog'liq bo'lib qoldi. Odamlarning hayotiy tajriba ortirishida yana bir faoliyat ta'lim muhim rol o'ynay boshladi. U turli bilim va ko'nikmalarni ta'lim jarayonida amalga oshirib, shu tariqa ijtimoiy hayotda orttirilgan tajribalarni quyi avlodga o'rgatish ehtiyojini sezdi va o'zini faravon hayoti uchun amalga oshirib keldi. Tajribalarning to'planishi natijasida ta'lim-tarbiyaning dastlabki omillari vujudga keldi. Tabiat, ijtimoiy hayot haqidagi tajribalar asosida ma'lum bilimlar majmui paydo bo'ldi va u kun sayin to'planib boyib bordi.

Oldiniga bola tarbiyasi kattalar tomonidan bevosita mehnat faoliyatida amalga oshirilgan bo'lsa, jamiyat rivojlana borgan sari bunday yo'l talabga javob bermay qo'ydi. Endi tarbiya bilan bilimdon, tajribasi yetarli zamonasining donishmand odamlari shug'ullana boshladi. Ta'lim-tarbiya ishlari bilan shug'ullanuvchi tarbiyachilar kasb-hunar homiylari sifatida ajralib chiqa boshladilar. Ularning ta'lim-tarbiya borasidagi faoliyatlari va to'plagan tajribalaridan o'rinli foydalanishlari pedagogika fanining vujudga kelishiga olib keldi. Mashg'ulotlar tobora tashkiliy shakllarga, ko'rinishlarga ega bo'lib bordi. Shu asnoda dastlabki maktab ko'rinishidagi muassasalar vujudga keldi, taraqqiy etdi. Shunday qilib, pedagogika ta'lim-tarbiyaning maqsad va vazifalari, ularning mazmuni, usullari hamda tashkil etish shakllari haqidagi ma'lumot beruvchi fanga aylandi.

"Pedagogika" atamasi haqida ko'pgina manbalarda ma'lumot berilgan. Pedagogika - qadimgi yunon tilidan kirib kelgan bo'lib, bola yetaklovchi mazmunini bildiradi. Eramizdan olding III-I asrlarda qadimgi Yunonistonda quldorlarning bolasini ovqatlantiradigan, sayr qildiradigan, maktabga olib boradigan va qaytarib eson-omon olib keladigan tarbiyachi - qullar "pedagog"lar deb atalgan.

Kishilik jamiyatida ta'lim va tarbiyaning roli va o'rni tobora oshib borgani sari odamlar ongida bu tushunchaga bo'lgan ehtiyoj va talab kun sayin oshib bordi. Natijada bu atama xususida odamlarning qarashlari ijobiy tomonga o'zgardi. Maxsus tayyorgarlik ko'rgan va ta'lim-tarbiya bilan shug'ullanadigan shaxslar "pedagog" deb atala boshladi. Ko'p vaqtlar mobaynida pedagogika fan sifatida faqat o'sib kelayotgan yosh avlodning tarbiyasini o'rganadi, deb qarab kelindi. Ammo hayot amaliyoti tarbiyaning umumiy prinsiplari faqat bolalar tarbiyasiga emas, balki katta yoshdagilar tarbiyasiga ham taalluqli ekanligini ko'rsatdi. Shuning uchun ham keyingi paytlarda pedagogikaga yosh avlod va katta yoshdagi odamlarga ta'lim-tarbiya berish qonuniyatlarini o'rganuvchi fan sifatida qaraldi. Bu ayni haqiqat.

Bugungi kunda kelib, pedagogika alohida fan sifatida taraqqiy etgan bo'lib, o'zining bir necha mustaqil tarmoqlariga ega bo'ladi. Jumladan, maktabgacha

tarbiya pedagogikasi, umumiy ta'lim pedagogikasi, oliy ta'lim pedagogikasi, pedagogika tarixi, kasb pedagogikasi, maxsus pedagogika - defektologiya (surdopedagogika - kar va soqov bolalarni o'qitish va tarbiyalash, tiflopedagogika - ko'zi ojiz bolalarni o'qitish, oligofrenopedagogika - aqliy rivojlanishdan orqada qolgan bolalarni o'qitish va tarbiyalash, logopediya - nutqi yaxshi rivojlanmagan bolalarni o'qitish), Musiqa pedagogikasi - musiqa sohasi pedagoglarini o'qitish va kasbiy qayta tayyorlash tayyorlash va boshqalar.

Hozirgi kunda "Musiqa pedagogikasi" fanning alohida tarmog'i sifatida boshqa fanlar bilan hamkorlikda taraqqiy etib kelmoqda. Musiqa pedagogikasi o'sib kelayotgan yoshlarga va musiqa ta'limi sohasi mutaxassislariga, katta va kichik guruhli ansambllarga yuksak ma'naviy, axloqiy va estetik xislatlarni, musiqa ijrochilik mahoratini shakllantirish, aqliy va ijodkorlik iqtidor kuchlarini rivojlantirish, m'naviy-ruhiy tayyorgarligini amalga oshirishning pedagogik qonuniyatlarini o'rganuvchi fan sifatida taraqqiy etib kelmoqda.

Musiqa pedagogikasining ob'ekti - musiqa sohasida malakali mutaxassis kadrlarni tayyorlash jarayonidan iborat. Uning predmeti (mazmuni) sifatida yosh avlodni jismonan sog'lom va baqquvat, ma'naviy-ma'rifiy va ijtimoiy-siyosiy tayyorgarligi jarayonining pedagogik qonuniyatlarini o'rganishdan iborat.

Boshqa fanlari qatri musiqa pedagogikasi fanining ham o'ziga xos asosiy tushunchalari mavjud bo'lib, ular musiqa pedagogikasi tili nuqtai nazaridan quyidagilar hisoblanadi;

Ta'lim - maxsus tayyorlangan kishilar rahbarligida o'quvchi yoshlarni musiqiy qobiliyatini shakllantirish, o'stirish, rivojlantirish va ruhan, ma'naviy va ma'rifiy xislatlarini tarbiyalash uchun, kelajakda malakali mutaxassis kadr sifatida zarur bilim, ko'nikma va malakalar bilan maqsadli va belgilangan tizim asosida qurollantirish jarayonidir.

Tarbiya - ilmiy dunyoqarash, ma'naviy-ma'rifiy tushunchalar, ahloqiy munosabatlar, jismoniy va kasbiy xislatlar, borliqqa estetik munosabat, musiqiy qobiliyatni rivojlantirish, musiqa tinglash, musiqa savodi, biror bir cholg'u asbobda ijrochilik mahoratini oshirish maqsadida o'quvchi yoshlarning ongi, ruhiyati, irodasiga maqsadli, belgilangan tizim asosida to'g'ri pedagogik ta'sir ko'rsatishdir.

Ma'lumot - ta'lim-tarbiya natijasida egallangan va tizimga solingan bilim, hosil qilingan ko'nikma va malakalar hamda yuksak saviyada shakllangan dunyoqarashlar majmui bo'lib, musiqa ta'limi asosida yuksak ijrochilik (kuylash, cholg'u asbobida chalish) mahoratini egallashdir.

Rivojlanish - o'quvchi yoshlarning aqliy va musiqiy ijodkorlik imkoniyatlarining bajarilishi lozim bo'lgan vazifalar xususiyatlari va musiqa xizmat sharoitlariga muvofiq maqsadli takomillashuvi jarayonidir.

Ruhii tayyorgarlik – musiqa ijrochisi o‘z oldiga qo‘ygan maqsadga erishish yo‘lida o‘z kuchini, irodasini, jasoratini, tafakurini tayyorlashi. O‘z oldiga qo‘ygan maqsadiga erishish yo‘lida turli sharoitlarda belgilangan vaziflarni ado etish uchun o‘zining doimiy ichki tayyorligi va yuksak hissiy-irodaviy turg‘unligini ta‘minlash bo‘yicha maqsadli ravishda unda ruhiy xislatlarni shakllantirish jarayonidir.

Mustaqil tarbiya – o‘quvchi yoshlarning musiqiy ijrochilik tayyorgarligi bo‘yicha bilim va ko‘nikmalarini muvaffaqiyatli ado etishi uchun zarur bo‘lgan xislatlarni o‘zida shakllantirish va rivojlantirish yuzasidan maqsadli, ongli mustaqil faoliyatidir. Yoki boshqacha qilib aytganda mustaqil ta‘lim bo‘lajak mutaxassis kadrlarning bilim, ko‘nikma va malakalarni egallashlari, chuqurlashtirishlari va takomillashtirishlari yuzasidan maqsadli mustaqil ishi yoki ta‘lim olishidir.

Bilim - borliq, voqea va hodisalar, musiqiy ijodkorlik va ijrochilik qobiliyatlari, ularning o‘zaro aloqa va munosabatlarining inson ongida namoyon bo‘lishidir.

Ko‘nikma - ish-harakatlarning puxta egallaganligi, avtomatlashgan tarzda bajarilishidir.

Malaka - ko‘p yillik tajribaga ega bo‘lgan mutaxassislarning o‘z vazifalarini yuksak tarzda bajarishi hamda ularning egallagan bilim va ko‘nikmalaridan, ish tajribalaridan samarali foydalanishda, shuningdek, yangi va turli sharoitlarda to‘g‘ri va oqilona qo‘llay olishidir.

Bugungi kunda musiqa ta‘limi va tarbiyasi sohasida malakali mutaxassis kadrlar tayyorlash va o‘quvchi yoshlar va tarbiyachilarni musiqiy-pedagogik bilimlari darajasiga qo‘yilayotgan talablar tobora oshib bormoqda. Bu esa o‘z navbatida Musiqa pedagogikasi fanining vazifalar doirasini kengayishiga olib kelmoqda.

Shunday qilib, Musiqa pedagogikasi fani o‘z oldiga quyidagi vazifalarni qo‘yadi:

- musiqa pedagogikasi jarayonining mohiyati, xususiyatlari va qonuniyatlarini, uning tarkibiy qismlari bo‘lmish ta‘lim, tarbiya, ruhiy ijodkorlik, ijrochilik mahorati, mustaqil ijrochilik mahoratini oshirish, mustaqil ta‘lim olish jarayonlarini o‘rganish;

- jamiyatda va ijtimoiy hayotda ro‘y berayotgan o‘zgarishlar asosida musiqa faoliyatini rivojlanishi va takomillashuvi, shuningdek, ularning ijtimoiy bo‘g‘inning barcha jabhalariga kirib borish ta‘lim va tarbiya prinsiplarini aniqlash;

- musiqa pedagogikasining shakllarini tarkib toptirish, metodlarini rivojlantirib, zamon talablari asosida takomillashtirish;

- turli toifadagi musiqa ijrochilari bilan har xil sharoitlarda ta'lim-tarbiya jarayonini amalga oshirishda ta'lim va tarbiya prinsiplari talablarini muvaffaqiyatli amalga oshirish;

- musiqa janrlarining o'ziga xos xususiyatlaridan kelib chiqib, ta'lim va tarbiya metodlari tizimini ishlab chiqish hamda takomillashtirib borish;

- ta'lim-tarbiya ishlarini tashkil etish shakllarini takomillashtirish, rivolantirish, musiqa ijrochisi va uning musiqa jamoalari orasida ta'lim va tarbiya darajasini aniqlash, tekshirish hamda baholashning samarali yo'llarini tadqiq qilish;

- musiqa pedagogik jarayonning rivojini ta'minlovchi uslubiy ta'minotni yaratish va uni davr talabidan kelib chiqqan holda takomillashtirib borish;

- didaktik tadqiqotlarning markaziy muammosi sifatida o'quvchi yoshlarning bilish faoliyatini faollashtirish, alohida olingan musiqa ijrochi jamoalarning yuksak professional ijrochilik darajasiga ega bo'lish yo'llarini, usullarini, vositalarini izlash hamda amaliyotda qo'llash;

- musiqa ijrochilarining o'ziga xos xususiyatlarini, mahoratini o'rganish va ta'lim-tarbiya jarayonida ularni hisobga olish;

- musiqa ijrochilarning musiqiy mahorat intizomini va ijtimoiy-siyosiy faolligini oshirish, ma'naviy-axloqiy kamolotga erishish yo'llarini o'rgatishni izlab topish;

- mohir musiqa ijrochilari va musiqa jamoalar o'rtasida musobaqa tashkil etishning pedagogik shartlarini aniqlash;

- musiqa ijrochilarini jamoaviy birlikda jipslashtirish, unda intizom talablariga xos o'zaro munosabatlarni, sog'lom ruhiy muhit va ijtimoiy fikrni shakllantirish metodlarini o'rganish va uni amaliyotda qo'llay olish;

Musiqa ijodiyotida ijrochilarni tarbiyalashda ularga rahbarlik, o'qituvchilik va ustozlik qilish faoliyatidan kelib chiqib, musiqa pedagogikasi fani uchun quyidagi asosiy vazifalar ham muhim o'rin egallaydi:

- musiqa-pedagogik jarayonda tarbiyalanuvchilarning o'rnini aniqlash;

- o'quvchi-yoshlarda pedagogik madaniyat va pedagogik mahoratni shakllantirish yo'llarini izlab topish hamda ularga ta'lim va tarbiya berish mazmuni va uslublarini tushuntirish;

- ilg'or pedagogik tajribani o'rganish va umumlashtirish, musiqa-pedagogiksi bo'yicha tadqiqotlar olib borish uslublarini ishlab chiqish.

Ta'limning ko'rgazmali metodlarini shartli ravishda uch guruhga bo'lish mumkin: **Tasvirlash** (ilyustratsiya), ekskurciya va namoyish qilish metodlari, illyustratsiya metodi, o'quvchilarga ilyustratsiya qo'llanmalar - plakat, xarita, doskadagi rasm, kartina, olimlarning portretlari va boshqalarni ko'rsatishni ko'zda tutadi. Namoyish qilish metodi odatda asboblari, tajribalar, texnik ko'rilmalar, turli

tipdagi preparatlarni namoyish qilish metodiga shuningdek, kinofilm va diafilmlar ko'rsalishni ham kiritishadi. Ko'rgazmali vositalarning illyustrativ va namoyish qilish bo'linmalari o'qitish amaliyotida tarixiy shakllangan.

Ta'limning amaliy metodlari o'quv faoliyatining xilma-xil turlarining keng doirasini kamrab oladi: amaliy metodlaridan foydalanishda quyidagi usullar qo'llaniladi: vazifani qo'yish, uni bajarilishni rejalashtirish, bajarish jarayonini boshqarish, jadal rag'batlantirish, tartibga solish va nazorat, amaliy ish natijasini tahlil qilish, kamchiliklar sababini aniqlash, maqsadga tulik erishish uchun ta'limga tuzatish kiritib borish.

Ta'limning muammoli - qidiruv metodlari amalda ta'limning so'z orqali ifodalash, ko'rgazmali va amaliy metodlari yordamida qo'llaniladi. Shu bilan birgalikda o'quv materialini mukammal bayon qilish metodlari, muammoli va evrestik suhbatlar, muammoli kidirish tipidagi ko'rgazmali metodlarni qo'llash, muammoli qidiruv amaliy ishlarni o'tkazish yoki xatto tadqiqot tipidagi ishlar to'g'risida gapirish mumkin. O'quv materialini muammoli va muammoli tuzilgan ma'ruza metodlari orqali bayon qilish o'qituvchining bayon davomida mulohaza yuritish, isbotlashi, umumlashtirishini, faktlarni tahlil qilish va tinglovchi fikrini o'z ortidan ergashtirishi, uni faolroq va ijodiyrok qilishni ko'zda tutadi.

Muammoli ta'lim metodlaridan biri evristik va muammoli qidiruv suhbatlari hisoblanadi. Bunda o'qituvchi o'quvchilar oldiga qator izchil va o'zaro bog'langan savollarni qo'yadi. O'quvchilar ularga javob berganda qandaydir shakllarini aytadilar. Aytganlarining to'g'ri ekanligini mustaqil isbotlashga harakat qiladilar. Bu bilan birga yangi bilimni o'zlashtirishda mustaqil ravishda o'zlarining oldinga siljishini amalga oshiradilar.

Ta'lim jarayoni ta'lim beruvchi – o'qituvchining va ta'lim olayotgan o'quvchilar faoliyatining yig'indisidan iborat. Bu jarayon o'qituvchi tomonidan ma'lum bir maqsadga yo'naltirilgan bo'ladi, doimo dinamik tarzda o'zgarib boradi. Ta'lim davomida ta'lim olayotganlarning Shaxsiy xislatlari shakllantiriladi va rivojlantiriladi.

Amaliy metodlar: Amaliy metodlar vositasida vokal - xor malakalari, musiqaning tuzilishi hamda ifoda vositalarini tahlili, musiqaga mos qadam tashlash, chapak chalish harakatlarini bajarishlar, qo'shiq kuylash jarayonida ifoda etiladi.

O'yin metodi: o'yin metodi asosan boshlang'ich sinflarda qo'llaniladi. O'yin metodi o'quvchilarni musiqiy qobiliyatini, nutqini, xotirasini, qiziqishini psixologik-fziologik xususiyatlarini rivojlantiradi.

Taqqoslash metodi: Bu metod musiqiy fanlarning barochasida uchraydi, ayniqsa, xonandalik mahoratini, cholg'u ijrochiligi va musiqa asarlarining tahlil va

janrlarni belgilash (qo'shiq, raqs, cholg'u ijrochiligi), musiqa tinglash jarayonida keng qo'llaniladi.

Musiqiy o'quvi past bo'lgan o'quvchilar bilan ishlash metodi: Musiqiy o'quvi past bo'lgan o'quvchilar bilan dars jarayonida differensial guruhlarga bo'lib va darsdan tashqari vaqt ajratib, yakka tarzda ish olib boriladi. Darsdan tashqari jarayonida alohida qo'shiqlarni o'rganib, topshiriqlar beriladi.

Davlatimiz va Prezidentimiz tomonidan uzluksiz ta'limning maktabgacha, umumiy o'rta ta'lim tizimida o'qitish jarayonini jahondagi rivojlangan buyuk davlatlardagidek, har tomonlama jaxon talablariga javob beradigan tarzda darslarni tashkil qilish va har bir darsda ta'limning optimal usullarini qo'llashga erishish borasida ta'limda tub islohotlar amalga oshirildi. Musiqa tarbiyaci vazifalarini amalga oshirish, o'qituvchi va o'quvchi faoliyatini bir butun tizimi sifatida namoyon bo'ladi. Chunki, o'qitish jarayonida o'qituvchi ham, o'quvchi ham ma'lum bir funksiyani bajaradi. **Optimal (xususiy) metodlar** o'qitish faoliyati va maqsadga qarab to'rtga bo'linadi:

1. Darsning musiqiylikini umumlashtiruvchi metod.

2. Dars mashg'ulotlarini uzviyligi, takrorlash va mustaqil ta'lim metodi.

3. Dars mazmunini emotsional dramaturgiyasi metodi

4. Darsning pedagogik jihatdan ko'zatilishi va bilimlarni baholash metodi.

O'qituvchidan o'qitishning optimal usullarini tanlash va o'quvchilar faolligini oshirish uchun quyidagilarga amal qilish talab etiladi:

1. Musiqa o'qitish metodikasining umumiy maqsadi hamda har bir darsning aniq maqsad va vazifalarini belgilash. Yosh avlodning milliy musiqa merosimizga vorislik qila oladigan hamda umumbashariy musiqa boyligini idrok eta oladigan madaniyatni inson darajasida voyaga yetkazishdan iboratdir. O'zbek Musiqa qadimiy va boy merosga ega. Uning mazmunida xalqimizning milliy ruhiyati, insoniy fazilatlarini, badiiy milliy ma'naviyati istiqloq va mustaqillik uchun kurashi hamda orzu-umidlari bayon etiladi. Bu buyuk manaviyatimiz barkamol yosh avlodning madaniyati va milliy tafakkurini shakllantirishda benazir vositadir. O'qituvchining darsi ma'lum maqsadlarga qaratiladi. Darsning ta'limiy va tarbiyaviy maqsadini to'g'ri belgilash o'quvchilar faoliyatini faollashtirishning muhim sharti sanaladi. Chunki, darsning maqsadidan o'quvchilar oldiga qo'yiladigan maqsad ham kelib chiqadi:

- ta'lim jarayonida o'quvchilar faolligini oshirishning yaona bir muhim omili - dars tuzilmasini to'g'ri belgilashdir. Ko'p xollarda ba'zi o'qituvchilar darsning tuzilmasini to'g'ri belgilay olmaganliklari sababli turli qiyinchiliklarga duch kelishlari mumkin;

- o'quv materialining tavsifi, o'quvchilarning yosh xususiyati va sinfning real o'quv imkoniyatlaridan kelib chiqib, ta'limning eng ma'qul metodi tanlanadi.

Bunda o'quvchilardan mustaqil fikrlash va ijodiy faoliyat ko'rsatishlari talab etiladi;

- o'qitish ishida ta'limning yakka (individual), guruhli va jamoa shakllarini qo'shib olib borish, o'quvchilarga differensial munosabatda bo'lishning ahamiyati katta. Dars jarayonida biz ta'limning ana shu shakllaridan unumli foydalanish, chunki, ta'limning ana shu shakllarini birga qo'shib olib borish orqali o'quvchilar faoliyatini faollashtirishga erishiladi. Yakka (individual) tartibda ish shaklida har bir o'quvchida mustaqil fikrlash, qo'yilgan muammoni mustaqil hal qilish talab etiladi;

- muammoli o'qitishni tashkil qilish. O'quvchilar o'qituvchi tomonidan qo'yilgan muammoni ijodiy isbot qilishga harakat qilish;

- dasturlashtirilgan o'qitish, yaoni, o'quvchilar qobiliyatiga qarab har bir o'quvchi uchun ma'lum dastur – vazifa tuzish, bularni asta-sekinlik bilan chuqurlashtirib, mustahkamlab borish. Nazariy masalalarni kompyuter texnologiyalari orqali amalga oshirish. Shunday qilib, musiqa mashg'ulotlarida o'quvchilarning bilish faoliyatini faollashtirish, darsning maqsadi va tuzilmasini to'g'ri belgilash, diqqat va eotiborni o'quv materiallarining asosiy qirralariga qaratish, tema xarakteriga muvofiq keladigan ta'lim metodi va metodik usullarni tanlash, o'qitishning yakka, guruhli va jamoaviy shakllarini birga qushib olib borish, differensial ta'lim imkoniyatlaridan unumli foydalanish katta ahamiyatga ega. Darsda ta'limning ana shu vositalariga amal qilish orqali o'quvchilarning musiqada yuqori o'zlashtirishga erishib kelinmoqda.

Agar ta'lim jarayoni o'quvchida faol harakat, bilim va ko'nikmalar orttirish ishtiyoqini uyg'osagina samarali kechadi va sifatli natijalar beradi. O'quv faoliyati bunday tashkil qilish uchun uning barcha usullari – og'zaki, ko'rgazmali va amaliy, reproduktiv, qidiruv, induktiv hamda didiktiv, shuningdek, mustaqil ish usullaridan foydalaniladi. Ta'lim jarayonida rag'batlantirishning asoslash vazifasini o'taydigan bu usulni shartli ravishda ikki guruhga, o'quvchilarning bilish ishtiyoqini uyg'otuvchi hamda ta'limda burch va ma'suliyat tuyg'usini shakllantiruvchi usullardan iborat guruhga ajratish mumkin. Bu jarayonda o'quv faoliyati, uning mazmuni, shaklli va amalga oshirish usullariga munosabatda ijobiy usullariga munosabatda ijobiy xissiyotning yuzaga kelishini ta'minlash muhimdir. Hissiy holat, doimo ruhiy to'lqin iztirobi bilan hozirjavoblik, hamdardlik, quvonch, gazab, xayratlanish o'zaro bog'liqdir. Shuning uchun ham diqqat, eslab qolish, anglash jarayonlariga bunday holatda o'quvchining chuqur ichki kechinmalari qo'shiladiki, bu jarayonni qizgin kechadigan qiladi va maqsadga erishish ma'nosida ancha samarali bo'ladi. Ta'limni hissiy rag'batlantirish usullaridan biri, darsda qiziqarli vaziyatni yaratishdir. Bunda gap o'quv jarayoniga qiziqarli misollarni, tajribalarni, faktlarni kiritish ustida boradi.

O'quv faoliyatiga qiziqishning asosiy manbai, avvalo, uning mazmunidir. Bu mazmun kuchli rag'batlantiruvchi ta'sir ko'rsatish uchun ta'lim prinsiplari qator talabalarga javob berish lozim. Bunda ta'lim mazmunining rag'batlantiruvchi ta'sirini oshiradigan ayrim maxsus usullari ham mavjuddir. Ularga birinchi navbatda yangilik va dolzarblik vaziyatlarini yaratuvchilik mazmunini, fan hamda texnikaning eng muhim kashfiyotlarini zamonaviy madaniyat, sanoat, adabiyot yutuqlariga, ijtimoiy - siyosiy va xalqaro hayot xodisalariga yaqinlashtirishni kiritish mumkin. Ana shu maqsadda mamlakat jamoatchiligida alohida qiziqish uyg'otayotgan, vaqtli matbuotda eolon qilinayotgan, televidenie va radio orqali berilayotgan faktlar, rasmlarni maxsus tanlaydi. Ana shundagina o'quvchilar darsda o'rganilayotgan masalalarning muhimligini yorqin va chuqur his qiladilar va shunga asosan unga katta qiziqish bilan yondashadilar.

O'quvchilarni taqdirlash ular xulqi va o'quv faoliyatidagi ijobiy jihatlarni qo'llab – quvvatlash doirasi nihoyatda xilma - xildir. O'quv jarayonida – bu o'qituvchining maqtovi, yuqori baho qo'yish va boshqalardir. Jazolashning tanbeh va boshqa turlari ta'lim asoslarini shakllantirishda istisno etiladi, odatda bu usul faqat ilojisiz vaziyatlardagina qo'llaniladi. Rag'batlantirishning usullarini mohirona qo'llash o'quvchilarning muvaffaqiyatli o'qishini ta'minlashi mumkin.

Ta'lim jarayonida bilim, ko'nikma va malakalarning shakllanganlik darajasini nazorat qilish alohida ahamiyatga ega. Shu xususda og'zaki savol-javob shakli anoanaviy usullardan biri hisoblanadi. Og'zaki savoldan javob o'quvchilarni hozirjavoblikka tayyorlaydi, mantiqiy javobni tezda fikran tayyorlab so'zlarda ifoda qilish ko'nikmasini hosil qiladi. Og'zaki savol-javob, yakka – yakka va umumiy so'rash orqali amalga oshiriladi. Yakka o'quvchidan so'ralganida o'qituvchi o'quvchiga bir nechta savol beradi. O'quvchining javoblaridan o'quv materialining qanchalik o'zlashtirilganligi ma'lum bo'ladi. Sinf o'quvchilaridan so'ralganida o'qituvchi o'zaro mantiqiy bog'langan qator sinf oldiga qo'yadi, o'quvchilarni javob berishda faollikka chaqiradi. Og'zaki savol-javob o'quvchilar og'zaki nutq madaniyatini o'stiradi. Ularni so'zamollikka, ravon adabiy so'zlar ishlatib mantiqiy javob axtarishga, shakllangan bilimlarni so'zlarda ifodalashga o'rgatadi.

Ko'p xollarda nazoratning yozma shakli o'quvchilar ichki sir-asrorlarini, kechinmalarini, yashirinib yotgan isteododlarini ochishimkonini beradi. Bu usul yozma sinovni 15 - 20 minut yoki butun dars davomida o'tkazilishi mumkin. Keyingi yillarda yozma ishlarning dasturlashtiriladigan shakli o'quv tarbiya jarayonida keng qo'llanilayapti. Bunda o'qituvchi savollar ro'yxatini tuzadi, ularning har biriga mumkin bo'lgan javoblarni taklif qiladi, bu javoblarda bittasi to'laroq bo'ladi. O'quvchilarning vazifasi javoblar ichidan nisbatan to'laroq

va aniqrog'ini tanlashdir. Shu uslub bilan o'quvchilarni musiqiy o'quvini o'stirishga juda katta yordam beradi.

Musiqqa madaniyat darslarida turli metodlarni amalga oshirish usullari, Musiqqa madaniyat darslarida ta'lim metodlari ta'lim maqsadini yoritishga xizmat qiladi, u yordamida musiqqa ta'lim mazmunini o'zlashtirish yo'llari ifoda etiladi, o'qituvchi va o'quvchilarning o'zaro harakati, xususiyati aks ettiriladi. Metod, birinchidan, musiqqa ta'lim maqsadiga erishish vositasi sifatida namoyon bo'lsa, ikkinchidan, musiqqa ta'lim faoliyatini amalga oshirish sharti hisoblanadi.

Musiqqa madaniyat darslarida o'qituvchi har bir metodni amalga oshirish uchun ta'lim metodlari tizimi xaqida ma'lumotga ega bo'lishi shart.

O'quvchiga musiqqa bilimlarni yetkazish shakliga ko'ra ta'lim metodlari:

1. Og'zaki bayon qilish metodlari.
2. Ko'rgazmali metodlar.
3. Amaliy metodlar kabi turlarga ajratiladi.

Musiqqa mashg'ulotlarda ushbu metodlarni qo'llash quyidagi tartibda amalga oshiriladi. Jumladan: ***Ko'rgazmali o'qitish metodni qo'llash yo'llari.*** Ma'lumki, musiqqa harakatlanuvchi kuy va ohang tovushlaridan iborat bo'lgan sanoatdir. Uni faqat eshitish organlari orqali tinglab, idrok etish mumkin. Ko'rgazmali o'qitishni esa, nota yozuvlarni, plakatlar, rasmlar, o'qituvchining so'zi, dirijyorlik ifodalari, raqs harakatlari, bolalar cholg'u asboblari, musiqani jonli va aniq ijrosi, texnik vositalaridan foydalaniladi. Demak, musiqaning jonli yangrashi darsda asosiy ko'rgazma bo'lib xizmat qiladi.

Ushbu metodlardan foydalanish zaruriyati ko'rsatmalilik tamoyiliga amal qilish maqsadga muvofiq ekanligida ko'rinadi. Inson miyasining 30 foiz hajmini ko'rishni, faqat 3 foizigina eshitishni ta'minlovchi neyronlar tashkil etadi. Pedagogik - psixologik yo'nalishda olib borilgan tadqiqotlar natijalaridan ma'lum bo'ladiki, Shaxs tomonidan o'zlashtirilayotgan bilimlarning 85 foizi ko'rish retseptorlari yordamida o'zlashtiriladi. Demak, o'zbek xalqi tomonidan ko'p bora qo'llaniladigan "Yuz marta eshitgandan bir marta ko'rgan yaxshi" maqoli ilmiy asosga ega ekan.

Tabiiy oboektlarni namoyish qilishda odatda uning tashqi ko'rinishi (shakli, hajmi, miqdori, rangi, qismlari, ularning o'zaro munosabatlari)ga eotibor qaratiladi, so'ngra ichki tuzilishi yoki alohida xususiyatlarini o'rganishga o'tiladi. Ko'rsatish ko'p holatlarda o'rganilayotgan oboektlarning suboekti yoki chizmasi yordamida kuzatiladi. Tajribalar namoyishi esa sinf taxtasiga nota yozish yoki o'qituvchining maxsus jihozlar (plakatlar, kompozitorlarni portretlari, asarlarni partituraci va x.k.) yordamida ko'rsatib berishi hisobiga amalga oshadi.

Ushbu metodni namoyish samarasi ko'p jihatdan musiqqa o'qituvchining bilish jarayoni mohiyatan o'quvchilarning yoshiga mos holda to'g'ri tanlanishi hamda

mumkin qadar ularning diqqatini namoyish etilayotgan predmetning muhim jihatlariga yo'naltirishiga bog'liqdir.

Tasvirlash (illyustratsiya) metodi namoyish metodiga chambarchas bog'liq bo'lsada, didaktikada alohida o'rganiladi.

Namoyish va tasvir metodlari o'zaro bog'liqlikda bir - birini to'ldirgan holda qo'llaniladi.

Musiqqa ta'limida illyustratsiya metodi asosan plakatlar, cholg'u asboblari, stend, chizmalar, kompozitorlarning suratlari, jadvallar kabilarni ko'rsatishni o'z ichiga olsa; namoyish etish metodlariga asl holdagi tabiiy oboektlarni ko'rsatish, mashg'ulotlar jarayonida esa texnik namoyish, ya'ni zamonaviy kompyuter, axborot kommunikatsiya tarmoqlari yordamida, kompakt disk elektron kitoblaridagi mavzularni ekranda yoritish, mavzuga oid kino va diafilmlar, audio va videomateriallar kiradi.

Tasvirning samarasi ko'pincha musiqqa o'qituvchi tomonidan ko'rsatuv texnologiyasi qay darajada o'zlashtirilganligiga bog'liq bo'ladi. Ko'rsatmalardan foydalanishning bilish jarayonidagi didaktik ahamiyati o'rganilayotgan oboekt mohiyatini to'laqonli yoritish bilan belgilanadi. Aslida illyustratsiyalar oldindan tayyorlanib, Musiqqa dars jarayonida zarur o'rinlarda kerakli hajmda ko'rsatiladi, aks holda ular sonining oshib ketishi o'quvchilarni hodisa mohiyatini anglashda chalg'itadi. Ayrim hollarda tarqatma materiallar (fotosurat, nota jadvali, asarlar partiturasini, musiqqa cholg'u asboblari va boshqalar) yoki texnik vositalar xizmatidan foydalanishga to'g'ri keladi.

Amaliy o'qitish metodni qo'llash yo'llari. Amaliy metodlar vositasida o'quvchilar vokal - xor malakalari, musiqaning tuzilishi hamda ifoda vositalarini tahlil etish, uning janr va shakllarini aniqlash va nota yozuvini o'rganish malaka va ko'nikmalarini shakllantirishi uchun foydalaniladi.

Amaliy ishlar musiqqa sinfda amalga oshiriladi. Ularni amalga oshirishda sodir etiladigan harakatlar musiqqa o'qituvchi tomonidan nazorat qilinadi va zarur hollarda yo'riqnoma yoki maxsus ko'rsatmani o'quvchilar eotiboriga havola etadi.

Amaliy ishlar metodi o'quvchilar tomonidan o'zlashtirilgan nazariy bilimlar yordamida ularda amaliy ko'nikma va malakalarni hosil qilishda alohida ahamiyat kasb etadi. Qayd etilganidek, ushbu metodlar o'quvchilarda amaliy ko'nikma va malakalarni shakllantirishga yordam beradi. Aynan amaliy faoliyat jarayonida qo'shiq kuylash, musiqqa mos harakatlarni bajarish, musiqqa cholg'u asbobida chalish hamda har-xil mashqlarni bajarishdagi shaklga ega bo'ladi. Amaliy metodlar, vokal-xor mahoratlarini rivojlantirishda muhim vosita bo'lib hisoblanadi.

Vokal - xor mashqlarni amaliy bajarish ko'nikmalarini egallash yo'lidagi ko'p marta takrorlanishlar bo'lib, vokal - xor mashqsiz ko'nikma hamda bilimlarni shakllantirish mumkin emas.

Vokal – xor mashqni bajarishni tashkil etish quyidagi bosqichlardan iborat: musiqa o'qituvchining faoliyat maqsadi va mazmunini tushuntirishi; topshiriqni bajarish ketma-ketligini ko'rsatishi; musiqa o'qituvchi nazorati ostida o'quvchilar tomonidan o'quv harakatining dastlabki bajarilishi; zarur ko'nikma va tajribalar shakllangunicha o'quv harakatlarning ko'p bora takrorlanishi.

Yozma mashqlar – musiqiy ta'limning tarkibiy qismi sifatida zaruriy ko'nikma va bilimlarni shakllantirish hamda mustahkamlash maqsadida qo'llaniladi. Solfedjio fanidan diktant yozish, musiqa savodi fanidan masala, misol ishlash, shuningdek, bir mavzuga referat yozish va tajriba mohiyatini yoritish ham yozma mashqlar sirasiga kiradi.

Ayrim holatlarda o'quvchilar ovoz chiqarib o'quv harakatlarini takrorlashlari va bajarishlari lozim bo'ladi. Masalan, musiqaga mos xarakatlarni bajarish hamda jamoa bo'lib kuylash faoliyatlarda qo'shiqni o'rganishda yoki qo'shiqqa mos xarakatlarni quyishda. Ular izohli mashqlar deb nomlanadi va bajariladigan harakatlarning mohiyatini anglagan holda ko'nikma va malakalarni egallashga imkon beradi.

Musiqqa o'qitishda og'zaki metodni qo'llash yo'llari. Musiqa darsida o'qituvchining so'z mahoratiga alohida talab qo'yiladi. Musiqa o'qituvchi o'zining asar haqidagi badiiy kirish so'zi bilan o'quvchilarni ajoyib va sehrli musiqa olamiga olib kiradi hamda qiziqarli hikoya yoki suhbat yo'li bilan bolalar diqqatini jalb qilib, musiqani badiiy idrok etishlariga erishadi.

Hikoya yordamida o'qituvchi musiqa asari haqida jonli, emotsional yorqin bayoni berishi mumkin. Hikoya qisqa, obrazli, jonli, qiziqarli bo'lib, uning maqsadi o'quvchilarni asarni badiiy idrok etishga o'rgatish. Hikoyaning axborotlar bilan boyitilishi maqsadga muvofiqdir. Hikoya qilinayotgan musiqa materialni samaralash maxsus reja asosida amalga oshiriladi. Musiqa o'qituvchi har bir Musiqa darsda uning maqsadini aniq belgilab oladi, undagi asosiy tushunchalarga alohida urg'u berishga eotiborni qaratadi. Hikoya qisqa bo'lishi hamda o'quvchilarda his - hayajon va mavzuga nisbatan qiziqishni uyg'otishi kerak.

Suhbat orqali musiqa o'qituvchi, o'quvchilarni mustaqil fikrlashga undaydi. Ularni nutqini o'stiradi, fikriy faoliyatni kuchaytiradi, bilish qobiliyatini faollashtiradi hamda dunyoqarashini kengaytiradi.

Suhbat musiqa ta'lim jarayonida ko'p funksiyalar (aqliy fikrlash, hozirjavoblik, muloqot madaniyati va boshqa sifatlarni shakllantiradi) bajaradi, ammo asosiy o'quvchida faollikni yuzaga keltiradi. Cuhbat musiqa o'qituvchi

fikriga mos harakat qilish, natijada yangi bilimlarni bosqichma-bosqich egallashga imkon beradi.

Suhbat – faoliyatini endigina boshlagan musiqa o‘qituvchi uchun murakkab ta’lim metodi hisoblanadi, binobarin, savollarni tayyorlash, ularning ketma-ketligini ta’minlash ko‘p vaqt talab etadi, uni tashkil etishda esa barcha o‘quvchilarning diqqatini jalb etish talab qilinadi. Musiqa o‘qituvchi oddiy savollar berishi, o‘quvchilarga ular yuzasidan batafsil o‘ylash uchun vaqt ajratishi, o‘quvchilarning javoblarini esa diqqat bilan tinglashi, zarur o‘rinlarda ularni sharhlashi lozim. Shu bois suhbatda bilish deduktiv yoki induktiv yo‘l bilan amalga oshadi. Deduktiv suhbat o‘quvchilarga oldindan ma’lum bo‘lgan qoidalar, tushunchalar, hodisalar, jarayonlar asosida tashkil etilib, o‘quvchilar tahlil yordamida xususiy xulosalarga keladilar. Suhbatning induktiv shaklida alohida dalillar, tushunchalarning tahlil asosida umumiy xulosaga kelinadi.

Tushuntirish – metodi asosan, musiqa savodi va musiqa tinglash faoliyatlarida kup qo‘llaniladi. Musiqa o‘quv materiali mazmunini isbot, tahlil, umumlashma, taqqoslash asosida bayon qilishdir. Bu metod hikoyaga nisbatan birmuncha keng qo‘llaniladi. Undan odatda nazariy materiallar hamda murakkab masalalarni o‘rganishda foydalaniladi. Tushuntirish jarayonida musiqa o‘quv materialining bir qadar qiyin o‘rinlariga alohida urg‘u berilib, mazmuni ochib beriladi. Tushuntirish samarasi ko‘p hollarda musiqa o‘qituvchining ko‘rgazmali vositalardan oqilona foydalanishiga bog‘liq bo‘ladi.

O‘quvchi-yoshlarlar musiqani turlicha tushunadilar. Masalan, biror bir kuyni tinglab, uni nomini bilmay turib, turlicha fikr yuritadilar. Ayrımlari tabiat manzarasiga, boshqalari qushni kuylashini, qolganlari esa boshqacha xarakter his etib aytadilar. Yana boshqalarida esa yaxshi kayfiyat tug‘iladi. Shuning uchun musiqa o‘qituvchisi bolalarga asarni tushuntirib beradi. O‘quvchilar diqqatini musiqaning ifoda vositalariga qaratadi. Ular kuylovchi qush obrazini yaratadilar. Bu musiqa bilan ta’sir qilish metodidir. O‘quvchilarning musiqaga qiziqish, musiqa tinglashda taqqoslashga o‘rganish, kuylashda, raqsda, turli cholg‘ular ijrosida o‘rgatiladi. Musiqa o‘qituvchi ushbu faoliyatlarni ketma - ket olib borganda aniq maqsadga erishiladi.

O‘yin metodni qo‘llash yo‘llari. Musiqa o‘qituvchi ushbu metoddan ko‘proq boshlang‘ich sinflarda foydalanishi ijobiy natija beradi. Yangi dastur asosida yaratilayotgan qo‘llanma va darsliklarda o‘yin va uning elementlari keng joriy etilgan. Darsda qo‘llaniladigan musiqali o‘yinlar o‘quvchilarning musiqiy o‘quvini o‘stiradi, musiqiy qobiliyatini rivojlantiradi, xotirasini mustahkamlaydi va musiqa darsiga qiziqish uyg‘otadi.

Hozirgi vaqtda musiqa o‘qituvchilar qo‘lida barcha musiqa fani bo‘yicha didaktik o‘yinlarning ishlanmalari mavjud, ayniqsa, boshlang‘ich ta’lim bo‘yicha

yaratilgan o'quv dasturlarda turli didaktik o'yinlarning ro'yxati yetarli darajada ko'rsatilgan.

Musiqa ta'limning globallashuvi ta'limiy va rivojlantiruvchi xarakteriga ega va yo'nalishi jihatidan xilma - xil bo'lgan kompyuter texnologiya dasturlaridan maktab amaliyotida jadal kirib kelishi, o'qitish texnologiyalarni qo'llanilish jarayoni ta'minlamoqda. Musiqiy didaktik o'yinlar o'quvchilarga ijtimoiy - foydali mehnat hamda o'qish ko'nikmalarini faol o'zlashtirishda muhim ahamiyatga ega. Musiqiy didaktik o'yinlarning ahamiyati uning natijasi bilan emas, balki jarayonning mazmuni va uning kechishi bilan belgilanadi. O'yinlar o'quvchi-yoshlarni ijtimoiy munosabatlar jarayonida faol ishtirok etishga tayyorlaydi, ularning turli psixologik zo'riqishlarini kamaytiradi. Musiqa didaktik o'yinlardan foydalanilganda o'quvchilarning manfaatdor bo'lishlari ijobiy ahamiyatga ega bo'lgan taqdirdagina ularni taqdirlash mumkin. Aksincha, metodik jihatdan puxta asoslanmagan hamda shunchaki tashkil etilgan o'yin ijobiy natija bermaydi.

Taqqoslash metodni qo'llash yo'llari. Musiqa darsi jarayonida kontrast, ya'ni taqqoslash metodi keng qo'llaniladi. U musiqiy ta'lim jarayonida o'qituvchi, o'quvchilar bilan audio va vidno yozuvdagi ijrolarini taqqoslashda musiqa asarining tahlili va janrlarni belgilashda keng qo'llaniladi. Masalan, raqs, marsh, janrlarni templari, turli cholg'u asboblardagi ijrolar farqini aniqlashda foydalaniladi.

Musiqa pedagogika fanida musiqa o'qituvchilarning amaliy tajribasini o'rganish va umumlashtirish asosida ta'lim metodlarini tanlashga o'quv - tarbiya jarayoni kechayotgan shart – sharoitlar va aniq holatlarga bog'liq muayyan yondashuvlar vujudga keladi. Ta'lim metodlarini tanlashda quyidagi holatlar inobatga olinishi lozim: zamonaviy didaktikaning yetakchi g'oyalari, musiqiy ta'lim, tarbiya va rivojlantirishning umumiy maqsadlari; Musiqa fan mazmuni va metodlari, mavzularining o'ziga xosligi; musiqa fanni metodikasining o'ziga xosligi va umumdidaktik metodlarni saralashga qo'yiluvchi talablarning o'zaro aloqadorligi; muayyan musiqa dars materialining maqsadi, vazifalari va mazmuni; u yoki bu mavzuni o'rganishga ajratilgan vaqt; o'quvchilarning yosh xususiyati, bilish imkoniyatlari, darajasi; o'quvchilarning darsga tayyorgarlik darajasi; o'quv muassasalari, auditoriyalarning moddiy ta'minlanganlik darajasi, jihozlar, ko'rsatmali qurollar, texnik vositalarning mavjudligi; o'qituvchining imkoniyatlari, nazariy va amaliy jihatdan kasbiy tayyorgarlik darajasi, pedagogik mahorati, Shaxsiy sifatleri; o'quv muassasalarida fanlararo hamkorlikning o'rnatilganligi.

Musiqa o'qituvchi bu holatlarni inobatga olib, u yoki bu ketma - ketlikda og'zaki, ko'rgazmali yoki amaliy metodlarni, reproduktiv yoki mustaqil ishlarni boshqarish metodlarini nazorat va o'zini - o'zii nazorat metodlarini tanlash borasida aniq yechimlar qabul qiladi.

4.O‘quv fanlarini integratsiyalash turlari, yo‘nalishlari, tiplari, funksiyalari hamda kelgusida rivojlantirish istiqbollari.

Ta‘lim – tarbiya jarayoni musiqa o‘qituvchi va o‘quvchilar o‘rtasida tashkil etiluvchi hamda aniq maqsadga yo‘naltirilgan hamkorlik jarayonidir. Ta‘lim – tarbiya jarayonida – musiqaning ta‘limiy, rivojlantiruvchi va tarbiyaviy imkoniyatlarini amalga oshirishda o‘quvchilarning ongi shakllana boradi, his-tuyg‘ulari rivojlanadi, ijtimoiy hayot uchun zarur bo‘lgan ijtimoiy aloqalarni tashkil etishga xizmat qiladigan xulqiy odatlar hosil bo‘ladi.

Har qanday ijtimoiy jamiyatda yosh avlod musiqiy tarbiya muayyan maqsad asosida tashkil etiladi. Musiqa tarbiya maqsadi ijtimoiy jamiyat taraqqiyoti, uning rivojlanish yo‘nalishi, ijtimoiy munosabatlar mazmunidan kelib chiqib belgilanadi. Bugungi kunda O‘zbekiston Respublikasida tashkil etilayotgan musiqa tarbiyaning asosiy maqsadi komil Shaxsni tarbiyalab voyaga etkazishdan iborat.

O‘quvchi shaxs sifatida rivojlantirishda nasl, atrofidagi muhit, tarbiya muhim rol o‘ynaydi. Musiqa o‘qituvchi bu omillarni kuzatib, o‘rganib chiqib, o‘quvchilarni qiziqishi, qobiliyati, musiqaga, go‘zallikka, mehnatga munosabatlariga qarab, musiqiy bilim, ko‘nikma va malakalarini singdira borishi lozim.

Inson musiqadan umrbod zavq topadi va madad oladi. Shu bois o‘quvchilarga Musiqani tarbiyalash, yuksak did bilan qurollantirish, ma‘naviy dunyoqarashini shakllantirish boshlang‘ich sinf musiqa o‘qituvchisini vazifasidir. Musiqa inson ruhiyatiga emotsional ta‘sir ko‘rsatish bilan birga, musiqiy tovush yordamida vujudga keladigan musiqiy ohanglar bilan ta‘sir etadi, bolalarni quvontiradi, o‘ylantiradi, yaxshilikka, go‘zallikka etaklaydi va nafocat olamiga olib keladi. Shunday ekan, boshlang‘ich sinflarda musiqa madaniyati darslariga eotibor yanada kuchayib, boshlang‘ich sinf musiqa o‘qituvchisi oldiga katta vazifalarni qo‘yadi. Shu bilan birga, iqtidorli o‘quvchilarni, maktab hayotiga ommaviy va to‘garak ishlariga jalb etish musiqa o‘qituvchisi zimmasidadir. Musiqa darslarida milliy musiqa meroslaridan to‘laqonli foydalanish va bugungi zamonaviy asarlarni musiqa darslarida qo‘llash, musiqa o‘qituvchidan ish mazmunini va uslubini yangilashni talab etadi. Buning uchun musiqa o‘qituvchisi o‘z fanini puxta bilishi, bolalarni sevishi, pedagogika, psixologiya, bolalar fiziologiyasi, musiqa o‘qitish metodikasidan chuqur bilimga ega bo‘lishi lozim. Chunki yosh avlodni barkamol inson qilib tarbiyalashda musiqa o‘qituvchisi yetakchi bo‘lib hisoblanadi.

Maktab hayotida boshlang‘ich sinf musiqa o‘qituvchisini faoliyat miqyosi kengdir. Musiqa darslaridan tashqari, o‘quvchilar bilan tarbiyaviy musiqali ochiq darslar o‘tkazadi. Bu hozirda ishlayotgan o‘qituvchilardan ish mazmuni va uslubida yangilanish jarayonini talab etadi. Bunday talablar yangi nashrdan chiqqan qo‘llanmalar, tavsiyanomalar, dasturlar, darsliklar keng ma‘noda

mazmunli qilib yoritilgan. Musiqa o'qituvchisi dars jarayonida qo'shiq kuylash, musiqa tinglash, musiqaga mos bolalar cholg'u asboblaridan jo'r bo'lish musiqiy ritmga harakatlar bajarish kabi dars faoliyatlarida musiqaga qiziqтира olish, ularni musiqiy qobiliyatlarini o'stirishga harakat qilish lozim. Chunki, musiqa o'quvchilarga tez ta'sir eta oladigan ta'lim-tarbiya vositasidir. U o'qituvchilarni Shaxs bo'lib shakllanishi uchun ommaviy va ahloqiy tomondan ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shuning uchun ham, Musiqa darslari, avvalo tarbiya darsi deb ataladi. Dars samaradorligini oshirish musiqa o'qituvchisidan mehnat, o'z faniga muhabbat, bolalarni go'zallik va nafosat olamiga olib kirish uchun bilim, musiqaga mehr va shijoat talab etadi.

Musiqa ta'limi va tarbiyasi vazifalarini hal etishda muqobil metodlardan unumli foydalanish. Musiqa ta'limi va tarbiyasi metodlari musiqa ta'lim-tarbiya maqsadini yoritishga xizmat qiladi, u yordamida ta'lim mazmunini o'zlashtirish yo'llari ifoda etiladi, musiqa o'qituvchi va o'quvchilarning o'zaro harakati, xususiyati aks ettiriladi. Musiqa ta'limi va tarbiyasi vazifalarini hal etish metodlarini tanlash va muqobil metodlardan unumli foydalanish quyidagi mezonlari asosida aniqlanadi: didaktik maqsad asosida; musiqa ta'lim - tarbiya mazmuni asosida; o'quvchilarning o'quv ko'nikmalarini egallash va rivojlanish darajasi asosida; musiqa o'qituvchining tajribasi va kasbiy tayyorgarlik darajasi asosida.

Musiqa o'qituvchi bu holatlarni inobatga olib, u yoki bu ketma - ketlikda og'zaki, ko'rgazmali yoki amaliy metodlarni, reproduktiv yoki mustaqil ishlarni boshqarish metodlarini nazorat va o'zini - o'zi nazorat metodlarini tanlash borasida aniq yechimlar qabul qiladi. Agar musiqa ta'limi va tarbiyasi vazifalarini hal etishda muqobil metodlardan unumli foydalansa, Shaxsning tafakkurini rivojlantirish hamda his-tuyg'ulari va axloqiy sifatlarini tarbiyalashga imkon tug'iladi.

Mustaqil O'zbekiston Respublikasida yosh avlodga ta'lim berish va tarbiyalash jarayonida quyidagi vazifalar hal etilmoqda:

1. Yoshlarni ijtimoiy hayotga tayyorlash, ularda keng dunyoqarashni tarkib toptirish, o'z Shaxsiy turmushiga maqsadli yondashuv, reja va amal birligi hissini uyg'otish;

2. O'quvchilarni milliy va umuminsoniy qadriyatlar mohiyatidan ogoh etish, chuqur bilim va tafakko'rga ega yoshlarni tarbiyalash, ularning ongini boyitish;

3. Umuminsoniy axloq me'yorlari (odamiylik, kamtarlik, o'zaro yordam, mehr - muhabbat, muruvvat, alodatni yoqlash, insonparvarlik, axloqsizlikka nisbatan nafrat va hokazolar)ning mohiyatini anglash, o'quvchilarda muomala odobi, yuksak madaniyatni qaror toptirishga erishish;

4. Vatanparvarlik va baynalminallik tuyg‘usini shakllantirish, o‘zga millat va xalqlarni hurmat qilish, ularning huquq va burchlarini kamsitmaclik tuyg‘usini qaror toptirish;

5. Insonni oliy qadriyat sifatida qadrlash, uning shaoni, or - nomusi, qadr - qimmatini, huquq va burchlarini hurmat qilishga o‘rgatish va boshqalar.

Ushbu vazifalarni hal etish uchun, o‘qituvchi metodlarni to‘g‘ri tanlash va muqobil metodlardan unumli foydalanishi zarur.

Tayanch tushunchalar:

Ta’lim metodlari (uslublari), metodika, xususiy metodika, ta’lim (o‘qitish) usullari, tarbi.

Nazorat savollari:

1. Ta’lim metodlari to‘g‘risida tushuncha bering.
2. Musiqa o‘qitish metodlarining turlari va ularning vazifalari haqida gapirib bering.
3. O‘quvchilarning o‘quv faoliyatini faollashtirishning qanday metodlar mavjud?
4. “Metod” - so‘zi nimani anglatadi?
5. Optimal metod nimani anglatadi va uning qanday turlari mavjud?
6. Musiqa o‘qitish metodlarining didaktik asoslari nimalardan iborat?
7. Musiqa madaniyat darslarida qanday metodlardan foydalanish mumkin?
8. Ta’lim – tarbiya jarayonida musiqaning qanday ta’limiy, rivojlantiruvchi va tarbiyaviy imkoniyatlaridan foydalanish mumkin?
9. Musiqa ta’limi va tarbiyasi vazifalarini hal etishda qanday muqobil metodlardan unumli foydalanish mumkin?.
10. Og‘zaki metodning qanday afzalliklari bor?
11. Musiqa darslarida yozma metodlardan foydalanish qanday samara beradi?

O‘QITISH SHAKLLARI

Mazkur modul bo‘yicha quyidagi o‘qitish shakllaridan foydalaniladi:

- ma’ruzalar, amaliy mashg‘ulotlar (ma’lumotlar va texnologiyalarni anglab olish, motivatsiyani rivojlantirish, nazariy bilimlarni mustahkamlash);
- davra suhbatlari (ko‘rilayotgan loyiha yechimlari bo‘yicha taklif berish qobiliyatini rivojlantirish, eshitish, idrok qilish va mantiqiy xulosalar chiqarish);
- bahs va munozaralar (loyihalar yechimi bo‘yicha dalillar va asosli argumentlarni taqdim qilish, eshitish va muammolar yechimini topish qobiliyatini rivojlantirish).

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

I. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining asarlari:

1. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan

birga quramiz. – T.: “O‘zbekiston”, 2017. – 488 b.

2.Mirziyoev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo‘limizni qat’iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko‘taramiz. 1-jild. – T.: “O‘zbekiston”, 2017. – 592 b.

3.Mirziyoev Sh.M. Xalqimizning roziligi bizning faoliyatimizga berilgan eng oliy bahodir. 2-jild. –T.: “O‘zbekiston”, 2018. – 507 b.

4.Mirziyoev Sh.M. Niyati ulug‘ xalqning ishi ham ulug‘, hayoti yorug‘ va kelajagi farovon bo‘ladi. 3-jild.– T.: “O‘zbekiston”, 2019. – 400 b.

5.Mirziyoev Sh.M. Milliy tiklanishdan – milliy yuksalish sari. 4-jild.– T.: “O‘zbekiston”, 2020. – 400 b.

II. Normativ-huquqiy hujjatlar:

1.O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi.–T.:O‘zbekiston, 2023.

2.O‘zbekiston Respublikasining 2020 yil 23 sentyabrda qabul qilingan “Ta’lim to‘g‘risida”gi O‘RQ-637-sonli Qonuni.

3.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevral “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi 4947-sonli Farmoni.

4.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 21 sentyabr “2019-2021 yillarda O‘zbekiston Respublikasini innovatsion rivojlantirish strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5544-sonli Farmoni.

5.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 27 may “O‘zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-5729-son Farmoni.

6.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 27 avgust “Oliy ta’lim muassasalari rahbar va pedagog kadrlarining uzluksiz malakasini oshirish tizimini joriy etish to‘g‘risida”gi PF-5789-sonli Farmoni.

7.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 oktyabr “O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5847-sonli Farmoni.

8.O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning 2020 yil 25 yanvardagi Oliy Majlisga Murojaatnomasi.

9.O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2001 yil 16 avgustdagi “Oliy ta’limning davlat ta’lim standartlarini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 343-sonli Qarori.

10.O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2015 yil 10 yanvardagi “Oliy ta’limning Davlat ta’lim standartlarini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 2001 yil 16 avgustdagi “343-sonli qororiga o‘zgartirish va qo‘shimchalar kiritish haqida”gi 3-sonli qarori.

III. Maxsus adabiyotlar:

11.Muslimov N.A va boshqalar. Innovatsion ta'lim texnologiyalari. O'quv-metodik qo'llanma. – T.: “Sano-standart”, 2015. – 208 b.

12.Muslimov N.A va boshqalar. Pedagogik kompetentlik va kreativ asoslari. O'quv-metodik qo'llanma. – T.: “Sano-standart”, 2015. – 120 b.

13.Pecherkina, A. A. Razvitie professionalnoy kompetentnosti pedagoga: teoriya i praktika [Tekst] : monografiya / A. A. Pecherkina, E. E. Сыmanyuk, Ye. L. Umnikova : Ural. gos. ped. un-t. – Yekaterinburg : [b.i.], 2011. – 233 s.

14.O.S. Frolova. Formirovanie innovatsionnoy kompetensii pedagoga v protsesse vnutrishkolnogo povыsheniya kvalifikatsii. Diss.k.p.n. Voronej 2018.

15.Kompetensii pedagoga XXI veka [Elektronnyy resurs]: sb. materialov resp. konferensii (Minsk, 25 noyab. 2021 g.) / M-vo obrazovaniya Resp. Belarus, GUO «Akad. poslediplom. obrazovaniya», OO «Belorus. ped. o-vo». – Minsk: APO, 2021.

16.Panjiev Q.B. O'zbek xalq qo'shiqlari vositasida bo'lajak musiqa o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini takomillashtirish. Monografiya. T.: 2022 y. 204 b.

17.Panjiev Q.B. O'zbek xalq musiqa ijodi. O'quv qo'llanma. T.: 2022. 274 b.

IV. Internet saytlar:

18.<http://edu.uz> – O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi.

19.<http://lex.uz> – O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi.

20.<http://bimm.uz> – Oliy ta'lim tizimi pedagog va rahbar kadrlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirishni tashkil etish Bosh ilmiy-metodik markazi.

21.<http://ziyonet.uz> – Ta'lim portali Ziyonet.

22.<http://natlib.uz> – Alisher Navoiy nomidagi O'zbekiston Milliy kutubxonasi.

4-MAVZU: OLIY MUSIQA TA'LIMI METODIKASINING DOLZARB MUAMMOLARINING ILMIY TADQIQOT MASALALARI REJA

1. Oliy musiqa ta'limi metodikasini o'qitishda o'quv axborotini qayta ishlash (konstruksiyalash), muammoli savol, Keys-stadi topshiriqlari. O'qitish jarayonida ta'lim-tarbiyaning uzviyligi.

2.Oliy musiqa ta'limi metodikasini o'qitishda talabalar mustaqil ta'limini

tashkil etish, oliy musiqa ta'limi metodikasi o'qitishning didaktik ta'minoti.

3. Oliy musiqa ta'limi metodikasida darsliklar va o'quv-metodik qo'llanmalar, elektron darsliklar, portfolio, o'quv kursining elektron-ta'lim resurslarini va sillabusini yaratish texnologiyalari.

1. Oliy musiqa ta'limi metodikasini o'qitishda o'quv axborotini qayta ishlash (konstruksiyalash), muammoli savol, Keys-stadi topshiriqlari. O'qitish jarayonida ta'lim-tarbiyaning uzviyligi.

AXBOROT (lotincha-tanishtirish, tushintirish, ma'lumot yetkazish)- falsafada qadim zamonlardan buyon qo'llanib kelinayotgan, kibernetikaning taraqqiyoti tufayli keyingi vaqtda yangi, kengroq ma'no kasb etgan markaziy kategoriyalar sifatida maydonga chiqqan tushuncha. Axborot tushunchasi barcha fanlar uchun umumiy bo'lib qoladi. G'oyalar ma'lumotlar yig'indisi va matematik vositalar (kompyuter, video, auditexnologiyalar) kompleksini o'z ichiga olgan. Axborotga yondashuv esa, umumilmiy tadqiqot vositasiga aylandi. Ma'lumot ma'nosidagi axborotning dastlabki taraqqiyoti munosabati bilan ehtimol metodlaridan foydalanishning kengayishiga qarab axborotlar soni o'sib bordi. Keyinchalik axborot matematik nazariyasining boshqa variantlari-tipologik, kombinatorlik va h.k. sentaktik nazariya degan umumiy nom oldi. Axborotning mazmuni va aksiologik tomonlari semantik va pragmatik qarashlar doirasida tadqiq qilinadi. Hozirgi zamon fanida axborot tushunchasining taraqqiyoti turli-tuman dunyoqarashlar, falsafiy tushuntirishlarning paydo bo'lishiga olib keldi. O'tgan asr oxirida axborot vositalarining nihoyatda tez ko'payishi bu asrni axborot asri deb atalishiga sabab bo'ldi (televideniya, internet, gazeta, radio, jurnallar, ilmiy maqola, dissertatsiya va boshq.)

FAN ijtimoiy-tarixiy, amaliyotda tekshirilgan va mantiqan tasdiqlangan, voqelikning bilish jarayonida erishilgan natijasi; shu voqelikni inson ongida tasavvurlar, tushunchalar, muhokama va nazariyalar orqali ifodalagan in'ikosi. Kishilarning tabiat va jamiyat hodisalari haqida hosil qilgan ma'lumotlari; voqelikning inson tafakkurida aks etishi. Kundalik tasavvurimizda nimaning nima ekanligiga ishonsak va bu ishonchimiz biz odatlangan voqea va xodisalarga (qoidalarga) zid kelmasa, bunday ishonch **bilim** hisoblanadi.

Voqelik haqidagi bilgan ma'lumotlarimiz bilim darajasiga ko'tarilishi uchun quyidagi shartlarni qanoatlantirishi lozim; birinchidan, bu ma'lumotlarning voqelikka mutanosibliigi; ikkinchidan, yetarli darajada ishonarli bo'lishi; uchinchidan, bu ma'lumotlar dalillar bilan asoslangan bo'lishi lozim. Uchchala shart birgalikda mavjud ma'lumotlarni **bilim** darajasiga olib chiqadi. Inson ijtimoiy taraqqiyot jarayonida bilmaslikdan bilishga, mavhum bilimlardan mukammal va aniq bilimlar hosil qilish tomon boradi. Kishining moddiy dunyo to'g'risidagi bilimi nisbiydir, u doim rivojlanib boradi. Bilim kundalik tajriba, kuzatish orqali to'planadi. Bilimlarni tadqiq etuvchi ta'limot-epistemologiyada persetiv (hissiy), hayotiy-kundalik (sog'lom aql) va ilmiy bilim shakllari ajratib ko'rsatiladi. Ilmiy adabiyotlarda bilimlarning ilmiy va ilmdan tashqari shakllari ham farq qilinadi.

Ilmdan tashqari bilimlarga madaniyat, adabiyot, san'at, mifologiya, din va sh.k. sohalarga oid bilimlar kiradi. Odatdagi fan sohalarida tadqiq etiladigan bilimlar ekzotermik (ko'zga tashlanuvchan) bilimlar deb atalsa, astrologiya, va sh.k. sohalarga oid bilimlar ezotermik (pinhoni) bilimlar deyiladi. Ekzotermik bilimlar ilm fan qoidalariga zid kelmaydigan bo'lsa, ezotermik bilimlar bunday qoidalarga zid kelishi mumkin.

Ilm kishining o'qish, o'rganish va hayotiy tajriba asosida orttirgan bilimi, ma'lumoti. Ilm olimning fan bo'yicha aniqlangan yangi bilimlar manbai ham kiradi (misollar keltiriladi).

Ilmiy-tadqiqotlarning rivojlanishi

Ilmi-fan, texnologiya va texnikaning oxirgi o'n yillarda beqiyos darajada gurkirab rivojlanishi moddalarning, jismlarning va tayyor mahsulotlarning tarkibi va strukturasi tadqiq qilishning yangi usullarini yaratilganligiga ham bog'liqdir. «Qachon o'lchov qilinsa, shunda ilm boshlanadi» yoki «Dunyoda zaharli va zararli narsalar bo'lmaydi, faqat zararli miqdori bo'ladi».

Hozirgi vaqtda kelib, har kuni yer yuzida 300 mingdan ortiq yangi moddalar sintez qilinib, ular asosida millionlab, turli xil kompozitsiyalar yaratilmoqda. Bundan tashqari tadqiqotchi olimlar yarim asr olingiga nisbatan zamonaviy tadqiqot usullarini hisobiga vaqt birligi ichida 5000 marotaba ko'p ma'lumot olish imkoniyati egadirlar.

Har qanday modda, jism, material, tayyor mahsulot o'zining sipesifik xossalariga ega bo'lib, uning aynan ba'zi xossalari boshqa hech qanday materiyada takrorlanmaydi. Materiyaning xossalari avvalambor uning mikro, makro-strukturasi, tarkibi, tayyorlanish usuli va boshqalarga bog'liq.

Ilm-fanda ilg'or texnika, texnologiya, tadqiqot uslublari, raqamli sistemalarini yaratilishi ilmiy-tadqiqotlarni tahlil qilishda va yaratishda ancha qulayliklar yaratdi. Shular jumlasiga standart asbob-uskuna va qurilmalarning hamda uslublarning kirib tadqiqotlar jarayonlariga kirib kelishi yuqori aniqlikda ushbu jarayonlarni olib borish hamda avtomatlashtirishga asos bo'ldi.

10 yil oldin katta-katta institutlar tadqiqot muassasalari ma'lum bir modda yoki jismni tahlil qilish uchun 100 lab odamlar yillar ishlagan bo'lsa, hozirga kelib, mobil telefonii, chaqmoq tosh (zajigalga) kattaligidagi asbobda yuqori tezlikda va absolyut aniqliklarda oqsil, ferment, immunlarni aniqlash imkoniyatlar mavjud.

Shuning uchun ham oxirgi bir necha o'n yilarga nisbatan hozirgi paytda 10000 marta kichik o'lchamdagi qurilma –asboblarda 10000 marta kichik, kam miqdordagi materiallarni 10000 marta tez va aniq o'lash imkoniyatiga egamiz. Bular jumlasiga mikroanalitik sistemalar, mikroprotsessorlar, mikrodetallar, klapan-nasossiz sistemalar, raqamli texnologiyalar, nanotexnologiyalar va h.k. larni keltirish mumkin.

Shunga qaramay, hamma mikroanalitik sistemalari ham jahon bozorida erkin narxlarda sotilmaydi, ular ma'lum mamlakatlar, korxonalar, tashkilotlar, ishlab chiqaruvchilar, firmalar yoki bo'lmasa, ma'lum shaxslarning intellektual ob'ekti, mulki yoki boyligi hisoblanadi. Masalan, birgina mikroanalitik sistemalarni

AQShda kimyoviy texnologiyada va meditsina diagnostikasida analizator sifatida qo'llanilishidan samaradorligi bir yilda 15 mld dollar miqdorida baholangan. Masalan, «Zaymark» va «Perkin Elmer» firmalari laboratoriya robotlari.

Global professionallik, kompetentlik va fikrlashni shakllantirish.

Professor-o'qituvchi soha fani bo'yicha dunyo miqyosidagi ilmiy yangiliklardan, soha rivojlanishi istiqbolidan xabardor bo'lsa, yetarli darajada bilim va ko'nikmalarga ega bo'lsa u global professional olim bo'ladi. O'z soha olimlari va mutaxassislari bilan dunyo masshtabida muloqot qila olishi uni kompetentligini, ilmiy va texnik yangiliklari global fikrlashdan dalolat beradi.

Materiallarning eng keng tarqalgan usullari quyidagicha sinflanadi.

Tadqiqotlarning sinflanishi

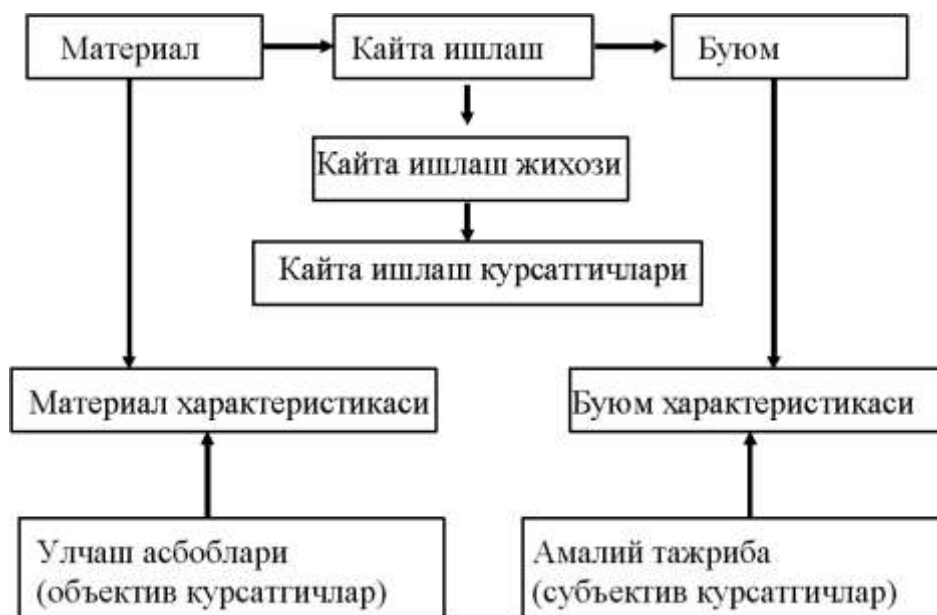
Tadqiqotlarning uslublari

Usul - (Yunonchadan met'odos – tadqiqot yo'li, nazariya, o'rganish) –ma'lum maqsadga erishish, konkret vazifani bajarish, borliqni nazariy va amaliy jarayonlarini anglash va o'zlashtirish ma'nolarini anglatadi.

Tadqiqot - yangi bilimlarni ilm asosida ishlab chiqish jarayoni bo'lib, borliqni anglash jarayoni xisoblanadi. U ob'ektivligi, qayta takrorlanishi, isbotlanishi va aniqligiga ega.

Struktura – (lotinchadan struktura – tuzilish, joylashish, tartib) turli tashqi va ichki ta'sirlarga chidamli muqobil, barqaror o'ziga xos dastlabki holatini saqlay olish qobiliyatiga ega materiyaga aytiladi.

Xossa – falsafiy tushuncha bo'lib, bir narsaning ikkinchisiga nisbatan nisbati, munosabati, o'zaro ta'siri kattaliklarini anglatuvchi tushunchadir.

Илмий ијод- бу илмий билishни rivojlantirish, yangi илмий bilim olish va undan foydalanish, илмий bilimni yangi qonunlar va qonuniyatlar, yangi илмий prinsiplar va nazariyalar, inson faoliyatining har xil sohalaridagi amaliyotga faol chiqishlar orqali boyitish bilan bog‘liq bilish va bunyodkorlik faoliyatidir.

Илмий ијод- бу asosiy jihati o‘rganilayotgan xodisalar va jarayonlarning, ularning harakat va rivojlanish qonunlarining mohiyatini abstrakt tushunchalar, sxemalar, formulalar, tenglamalar va hokazalar shaklida ifodalashdan iborat bo‘lgan o‘ektiv voqelikni sub‘ektiv aks ettirishdir.

Ијод – бу insonning sifat jixatidan yangi moddiy va ma‘naviy qadriyatlarni yaratishga qaratilgan ruhiy va amaliy faoliyati. Inson o‘z ijodi bilan mehnat qurollarini, mehnat vositalari, mehnat predmetlari, san‘at mahsulotlari, qishloq xo‘jalik mahsulotlari, qurilish texnikasi materiallari, o‘simliklar va hayvonlarning yangi turlarini, turar joylar, transport, aloqa, axborot vositalarini va boshqalarni yaratadi. U tabiiy muhit ichida «sun‘iy muhitni» vujudga keltiradi. Keng ma‘noda jamiyat ham insonning ijodiy mahsulidir. Hamma ijtimoiy xodisalar, munosabatlar, aloqalar, qadriyatlar inson tomonidan vujudga keltirilgan. Inson o‘z ongli ijodi bilan badiiy asarlarni, san‘at, axloqiy munosabatlar, qadriyatlar, dinni va fanni yaratgan.

Iјodning ishlab chiqarish, texnik, ixtirochilik, илмий, siyosiy, tashkilotchilik, falsafiy, badiiy, afsonaviy, diniy, kundalik turmush va boshqa turlari mavjud.

Ishlab chiqarish ijodi yangi moddiy boyliklarni yaratishga qaratilgan.

Ixtirochilik ijodi- bu insonning tabiat va jamiyat qonunlarini ochish, bilish va o‘rganish asosida mashina, asbob- uskunalar, moslamalar, qurilmalar, inshootlar yaratishidir.

Tashkilotchilik ijodi esa insonning jamiyatda kishilarni boshqarish, ularni uyushtirish, birlashtirish, ulug‘ ishlarga boshlash va boshchilik qilish, xullas bir butun jamiyat ishlarini tashkil qilish qobiliyatidir.

Badiiy ijod esa, insonning san'at va madaniyat sohalarida tabiat va jamiyat hodisalarini, insonning o'zini nafosat qonunlari va prinsiplari asosida badiiy ifodalash faoliyatidir.

Ilmiy ijod insonning tabiat, jamiyat va o'z tafakkurida amal qiladigan qonun va qonuniyatlarini kashf qilish, bilib olish bilan bog'liq bo'lgan yaratuvchilik faoliyatidir. Ilmiy ijodni muammoni yechishni topishdangina iborat qilib qo'yadigan qarashlar ham bor. Ammo bunda ijodiy jarayonning boshlanishi, uning avj oldirishning boshlanishi hisobga olinmagan. Extiyojlarni anglab yetish, muammoni qo'yish va uni ifodalash – muammoni hal qilishni izlash jarayonining boshlang'ich nuqtalari, asoslaridir. Konkret muammoli vaziyatni aniqlash, qo'yish, tadqiqotning maqsadini belgilash bilan muammo natijani olishga qaratilgan murakkab harakatning butun ijodiy jarayoniga qaratadi. Ijodiy jarayonning markaziy zvenosi bo'lgan ideallik muammolikning bevosita ta'siri natijasida paydo bo'ladi va sub'ektning muayyan extiyojlarini qondirish uchun vujudga keladi.

Ilmiy salohiyatini o'stirish bo'yicha kelajak rejalarni belgilash. Soha fani, ilmiy yo'nalish bo'yicha ilmiy izlanishlar professor-o'qituvchining faoliyatida tarkibiy qism hisoblanadi.

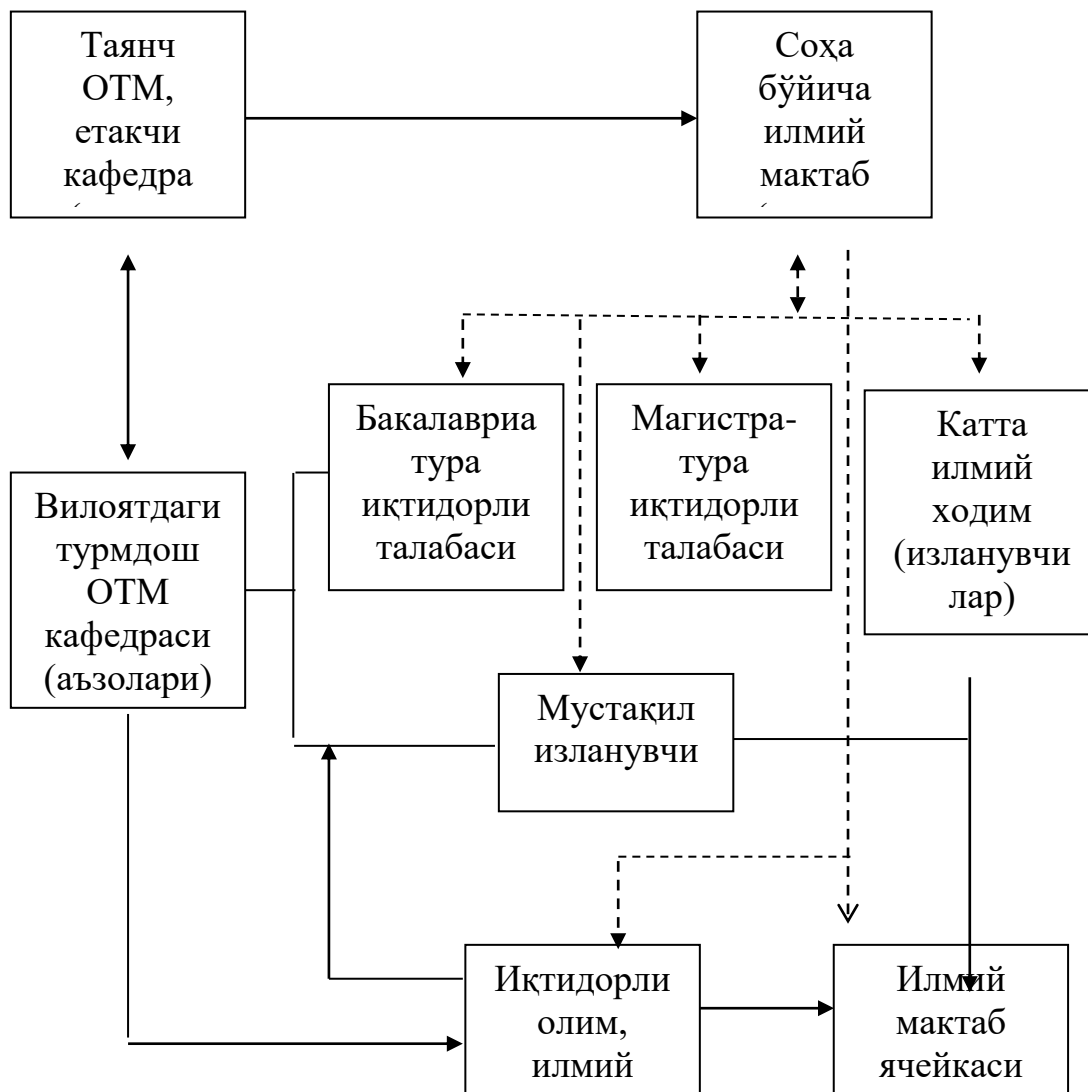
Xozirgi paytda dolzarb bulgan muammoni bilishi va yechimini topishda soha muammosini yechib ilmiy salohiyatni oshirish va kelgusida ilimiy-amaliy yoki xalq xo'jaligining iqtisodiyot tarmoqlariga muhim hissa qo'shishga erishish asosiy vazifalardandir.

Fanning ma'lum yo'nalishida, Dunyo miqyosida tan olingan ilmiy yo'nalish ilmiy maktab deyiladi. Ma'lumki bir soha bo'yicha Jahonda e'tirof etilgan mukammal yutuqlarga erishish fan muammolarini Dunyo miqyosida hal etish ham kiradi. Respublikada asosan tayanch OTMlarida ilmiy maktablar shakllangan. Viloyat OTmlarida ilmiy maktablar shaxobchalarini shakllantirish muhimdir.

1. Soha fani ilmiy asoslari mazmuni.

Fan bu biz yashayotgan dunyoni anglash va uni tushunib yetishdir. Bunga muvofiq fan inson va dunyo to'g'risida ob'ektiv bilimlarni yaratish bo'yicha maxsus ixtisoslashtirilgan va puxta tashkillashtirilgan faoliyatni aniqlashni ham o'z ichiga oladi.

Fan (yunon-yepistem; lot-scientia) borliq to'g'risidagi ob'ektiv bilimlarni ishlab chiqadigan funksiya bo'lib, inson faoliyatining jabxasidir, fan bu nimanidir o'rgatish yoki o'rganish, bilim berish yoki bu bilim va maxoratini o'zi egallash demakdir.

Xozirgi kunda «fan» atamasi tabiat, inson, jamiyat va tafakkur rivojidadagi qonuniylik va atrof – muxitga ta’sir qilish usullari, uni jamiyat manfaatlarida o’lchash va bilish to’g’risida to’plangan insoniy bilimlar tizimini bildiradi.

Fan biz yashayotgan dunyoni rivojlantiradi, uni tushunib yetishga yordam beradi. Bunga muvofiq fan inson va dunyo to’g’risida ob’ektiv bilimlarni yaratish bo’yicha maxsus ixtisoslashtirilgan va puxta tashkillashtirilgan faoliyatni aniqlashni ham o’z ichiga oladi.

Fanning to’liq tizimi ko’rilishi va uni ifodalash tamoyiliga ko’ra kishi bilishining uch asosiy tomonlari mavjud.

Izchillikda beriladigan nima o’rganilyapti (predmetli yondashuv); qanday va kay uslubda o’rganilyapti (uslubiy yondashuv); nega, nima uchun va nima maqsadda o’rganilyapti (amaliy axamiyatini hisobga olish yondashuvi) degani uch savolga beriladigan javoblardan kelib chiqadigan fanning umumiy tizimini tasavvur qilishga harakatlar qilinadi.

Bu savollarga javob olinishi natijasida to'liq fanlar tizimining uch asosiy jihatlari namoyon bo'ladi: ob'ekt-predmetli, metodologik-tadqiqiy va amaliy-maqсадli. Bu uch jihat yoki tomonlar o'rtasidagi bog'liqlik sub'ektiv omil hissasining bir jihatdan boshqasiga o'tishida izchil oshishi bilan aniqlanadi. Bu ilmiy bilish to'liq tizimining zamirida yotuvchi va barcha fanlarni birlashtiruvchi umumiy tamoyildir.

Fanlarni ularning predmetlari, metodlari va amaliy qo'llanishlariga qarab farqlaydilar.

Sohani fanini rivojlanishi

Soha Fani bo'yicha muammolarni va maqsadlarni to'g'ri belgilash, ilmiy gepotezalarni nazariy asoslash, ilmiy nazariyani amaliyot bilan isbotlash. Yana shu soha bo'yicha ilmiy izlanishlarni olib borish, shu soha bo'yicha boshqa OTMdagi mutaxassislar bilan birgalikda ishlar olib borish, soha fani bo'yicha ilmiy seminarlar, konferensiyalar tashkil etish va ularda ishtirok etish, dunyo mamlakatlar tajribalari bilan doimo tajriba almashish kabilar to'g'risida to'xtaladi.

2.Oliy musiqa ta'limi metodikasini o'qitishda talabalar mustaqil ta'limini tashkil etish, oliy musiqa ta'limi metodikasi o'qitishning didaktik ta'minoti.

O'zbekiston Respublikasida 1997 yilda qabul qilingan "Ta'lim to'g'risida"gi Qonunda oliy ta'lim tizimida tayyorlanayotgan kadrlar bakalavr-magistr darajasini olish uchun tayyorlanib boshlandi. Biroq, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 19 fevraldagi "Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalari sohasini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" PF-5349-son Farmoni, 2018 yil 19 fevraldagi "O'zbekiston Respublikasi Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarini rivojlantirish vazirligi faoliyatini tashkil etish to'g'risida"PQ-3549-sonli, shuningdek, Vazirlar Mahkamasining 2018 yil 24 iyuldagi 569-son qaroriga muvofiq Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti va uning filiallarida kadrlar tayyorlash tizimini tubdan takomillashtirish va samaradorligini oshirish, o'quv jarayoniga ta'limning kredit tizimini joriy qilish orqali universitetni jahonning nufuzli universitetlari qatoriga kirishini ta'minlash to'g'risida juda katta hujjat qabul qilindi. Bu davrda maqsadli ravishda oliy ta'limi tizimida kredit tizimini joriy etish bo'yicha dastlabki qadamlar qo'yildi desak mubolag'a bo'lmaydi. Chunki, shu davrdan talabalikka qabul qilishda test sinovlari asosida tanlovlar tashkil etilgan bo'lsa, talabalar bilimni nazorat qilish va baholashda reyting tizimi keng qo'llanildi. 2018-2019 o'quv yilidan oliy ta'lim muassasalariga akademik harakatchanlik va malakani tan olish vositasi sifatida kredit tizimini joriy etish tavsiya qilindi:

o'quv fanlarining mehnat zichligini hisobga olgan holda kredit tizimidan foydalanish;

kredit tizimini joriy etish bilan birga o'quv jarayonini tashkil etishni maksimal darajada "shaffofligi"ga olib keladigan, shu jumladan oraliq va yakuniy attestatsiya natijalarini qayta tashkil etish;

talabaning individual o'quv rejasi bilan belgilanadigan individual ta'lim traektoriyasini tanlash erkinligini oshirishga qaratilgan o'quv jarayonini qayta

qurish;

professor-o'qituvchilar va o'quv-yordamchi xodimlarning tashkil etilishi va ish haqini yaxshilash;

ta'limga axborot-kompyuter texnologiyalarini joriy etishni rag'batlantirish.

2020 yildan O'zbekiston Respublikasining bir qator oliy ta'lim muassasalarida akademik kreditlar (kreditlar) tizimini joriy etish va ulardan foydalanish bo'yicha eksperimental va amaliy tajriba to'plandi. Biroq, bu yetari emas. Oliy ta'lim muassasasida tajriba sifatida kompyuter fanlari va elektronika sohasida bakalavrlarni tayyorlashning muqobil dasturlarini ishlab chiqishda ular ta'lim dasturlarini o'zlashtirish sifatini kredit baholash va reyting baholash tizimidan foydalanganlar. Ushbu kredit tizimining mohiyati quyidagi mantiq doirasida bayon qilinishi mumkin. Ta'lim dasturi semestr modullaridan (kurslar, fanlar) iborat bo'lishi va kreditlar bo'yicha baholanishi kerak. Ta'lim dasturining kreditlari soni individual modullarning kreditlari yig'indisi bo'lishi kerak. Ta'lim dasturini o'zlashtirishning rejalashtirilgan natijasi bu yerda olingan bilimlarning yig'indisi va ko'nikmalar yig'indisi. Shunday qilib, olingan bilim va ko'nikmalar ma'lum miqdordagi kreditlar bilan baholanadi. To'liqlik uchun olingan bilim, ko'nikma, ko'nikma va uslubiy madaniyat sifatini miqdoriy baholash uchun reyting tizimini joriy etish taklif etildi. Ta'lim dasturini o'zlashtirish sifatini baholash standartga muvofiqlik o'lchovi sifatida qaraldi. Bunday holda, talabalarning o'rtacha yakuniy reytingi kredit tizimiga muvofiq ta'lim dasturini o'zlashtirishning rejalashtirilgan haqiqiy natijasining nisbatiga bog'liq bo'ldi. Oliy ta'lim muassasalari va kreditlarni hisobga olish tizimidan foydalanishni muvofiqlashtirish uchun o'quv jarayonida kreditlardan foydalanishning xorijiy tajribasi tahlil qilindi va shu bilan asosiy va qo'shimcha kasblarni o'zlashtirishning oldingi bosqichlari natijalarini qayta yuklash asosida oliy ta'lim muassasalarida talabalarni o'qishni davom ettirish imkoniyatini taqdim etdi. Oliy ta'lim muassasasi "chiziqli bo'lmagan" sxema bo'yicha kreditlar tizimidan foydalangan holda o'quv jarayonini tashkil etishga o'tishni amalga oshirdi, bu har bir yo'nalish (mutaxassislik) uchun o'quv dasturining uchta shaklidan foydalanishni o'z ichiga oladi:

asosiy (barqaror) o'quv rejalari – yo'nalish (mutaxassislik) bo'yicha umumiy bo'lib, har bir talabaning o'quv ishining mazmuni va mehnat zichligini aniqlashga xizmat qiladi;

shaxsiy o'quv rejalari – umuman aytganda, har bir talaba uchun har xil, talabalarning ta'lim traektoriyasini belgilaydi;

ish rejalari – yillik jadvalni shakllantirish va o'qituvchilarning o'quv ishlarining murakkabligini hisoblash. Musiqa ta'limi yo'nalishi o'quv rejasidagi o'quv ishlarining murakkabligi "kredit birliklarida oliy ta'limi asosiy o'quv dasturlarining mehnat zichligini hisoblash metodologiyasi"ga muvofiq kredit birliklarida belgilash lozim. Mehnat zichligini soatiga kredit birligiga aylantirish uchun quyidagi mehnat zichligi nisbati olinadi: 1 k.b. = 30 soat.

Musiqa ta'limi ta'lim yo'nalishi bo'yicha asosiy o'quv rejasini mutaxassis chiqaruvchi kafedra tomonidan shakllantiriladi, oliy ta'lim muassasasining o'quv - uslubiy boshqarmasida muvofiqlashtiriladi va rektor (o'quv ishlari bo'yicha

prorektor) tomonidan tasdiqlanadi. Barqaror rejalarning tasdiqlangan nusxalari fakultet dekanatida va mutaxassis chiqaruvchi kafedra sifatida kafedrada saqlanadi.

Ta'lim mazmunini o'zlashtirish majburiyati va ketma-ketligi darajasiga ko'ra, asosiy reja uchta fan guruhini o'z ichiga olishi kerak:

o'z vaqtida majburiy va qat'iy ketma-ket o'rganilgan fanlar guruhi;

majburiy ravishda o'rganilgan, ammo ehtimol izchil bo'lmagan fanlar guruhi;

talaba o'zi tanlagan fanlar.

Ro'yxatda keltirilgan guruhlarining har biri bakalavriat ta'lim yo'nalishining asosiy o'quv rejalarida nazarda tutilgan har qanday sikl fanlarini o'z ichiga olishi mumkin. (A), (B) va (C) fanlar guruhlari o'rtasidagi mehnat zichligi nisbati fakultetning ilmiy kengashi tomonidan oliy ta'lim muassasasi ta'lim sifatini nazorat qilishi inspeksiyasi nazorati ostida amaldagi me'yoriy hujjatlar (davlat yoki ta'lim vazirligining maxsus qarori) asosida belgilanadi. Fanlar guruhi (a) talabaning kursini (o'qish yilini), uning ta'lim oqimini va o'quv guruhini aniqlash uchun asosiy hisoblanadi.

O'quv jarayonini tashkil etishning namunaviy kredit tizimi doirasida asosiy rejalarni shakllantirishda fakultetlarning o'quv-uslubiy kengashi (o'quv-uslubiy kengashi), shuningdek oliy ta'lim muassasasining o'quv-uslubiy kengashi tegishli yo'nalish (musiqa ta'limi) o'quv rejalarini maksimal darajada birlashtirishni ta'minlashi kerak. Shaxsiy o'quv rejasi har bir o'quv yili uchun belgilangan shaklda talaba tomonidan, agar kerak bo'lsa, akademik maslahatchi, o'qituvchi yordamida tuziladi. Ushbu reja dekan (dekan o'rinbosari) tomonidan tasdiqlanadi, tasdiqlangan nusxalari talabada va dekanatda saqlanadi (ehtimol elektron shaklda). Shaxsiy o'quv rejada kreditlar birligi soni yiliga 60 dan iborat bo'lishi kerak. Yillik ish rejasi fakultet dekanatida ushbu yo'nalish (mutaxassislik) talabalarining individual rejalarini tahlil qilishni hisobga olgan holda namunaviy ish rejasi (asosiy rejaga muvofiq va o'quv jarayonini tashkil etishning anoanaviy tizimida qabul qilingan) asosida tuziladi.

Talabalarining ish rejasi o'quv ishlari bo'yicha prorektor tomonidan tasdiqlanadi. Ish rejalari to'plamlari har yili fakultet dekanatlarida, kafedralarda, ilmiy kutubxonada, o'quv ishlari bo'yicha prorektorida saqlanishini ta'minlash uchun u kerakli miqdorda nashr etilishi kerak. Boshqacha qilib aytganda, har qanday umumiy ta'lim, umumiy kasbiy yoki maxsus fan majburiy va qat'iy ketma-ket qatorga kiritilishi mumkin yoki majburiy, ammo har qanday semestrda tanlangan bo'lishi hamda talabaning qiziqishi va kelajakdagi kasbiy tayyorgarligiga qarab tanlov fanlar katalogidan iborat bo'lishi mumkin.

Talabalarga o'quv traektoriyalarini tanlash va amalga oshirishda yordam berish uchun fakultetlarda akademik maslahatchilar (repetitorlar) xizmati tashkil etildi. Repetitorlar soni talabalar soniga qarab belgilanadi (masalan, 300 nafar talabaga bitta o'qituvchi birlashtirilishi mumkin). Bitta o'qituvchi o'z ishini, qoida tariqasida, bir (soha bo'yicha mavjud bo'lsa ikkita yo'nalish) doirasida amalga oshiradi va talabalarni birinchi kursdan bitiruv kursigacha nazorat qiladi. O'qituvchi lavozimini tegishli tayyorgarlikdan o'tgan va ushbu musiqa ta'limi yo'nalishi guruhining o'quv jarayoni tuzilishi bo'yicha mutaxassis bo'lgan oliy

ma'lumotli xodim egallashi mumkin. O'qituvchi fakultet dekani bilan kelishilgan holda rektor (o'quv ishlari bo'yicha prorektor) buyrug'i bilan tayinlanadi.

Musiqa o'qituvchining funksional vazifalari sifatida quyidagilarni kelitirib o'tish mumkin:

o'qituvchi talabaning oliy ta'lim muassasasidagi ilmiy manfaatlarini himoya qiladi;

o'qituvchilar lavozim bo'yicha fakultetning o'quv va uslubiy komissiyalari tarkibiga kiradi;

o'qituvchi o'quv jarayonini tashkil etish bo'yicha barcha zarur ta'lim resurslari materiallarini tayyorlaydi, ularni talabalarga stendlarda va o'quv platformasi va boshqa fakultet sahifasi orqali taqdim etadi;

repetitor yil uchun individual va ishchi o'quv rejalarini eng oqilona tuzish maqsadida talabalarning guruh va individual maslahatlarini amalga oshiradi;

yil davomida o'qituvchi muntazam ravishda akademik konsultatsiyalar o'tkazishni ta'minlashi shart;

o'qituvchi belgilangan davrda talabalarning individual rejalarini qabul qilishni tashkil qiladi va o'quv yili uchun yo'nalish (mutaxassislik) bo'yicha ish rejalarini tuzishda ishtirok etadi;

o'qituvchi talabalarga individual o'quv dasturlariga o'zgartirishlar kiritish davrida yordam beradi;

repetitorlar talabalarning akademik ko'rsatkichlari va akademik holati masalalarini ko'rib chiqadigan dekanat komissiyalarida ishtirok etishlari shart;

o'qituvchi o'zi boshqaradigan yo'nalish pasportini yuritadi;

o'qituvchi ushbu sohada ta'lim yo'nalishi bo'yicha o'qitish uchun zarur bo'lgan barcha o'quv materiallarini o'z vaqtida tayyorlash va mavjudligini nazorat qilish huquqiga ega;

repetitorlar barcha fanlar bo'yicha chegara va joriy nazoratni amalga oshirish qoidalarining bajarilishini tekshirish, talabalarning akademik reytingini hisoblashda ishtirok etish, shuningdek nazorat rektori komissiyalarida ishlash huquqiga ega;

o'qituvchi pedagog xodimlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish markazlari (Tarmoq markazlari)da kamida uch yilda bir marta malaka oshirishi shart.

Ta'lim kompetensiyalari va natijalari bitiruvchi modelining ajralmas tamoyillari sifatida qaraladi. Kompetensiyaning o'zi bitiruvchining modeli, bir tomondan, uning kelajakdagi faoliyatini mehnat ob'ektlari bilan bog'laydigan malakani qamrab oladi, boshqa tomondan, o'quv jarayoni natijasiga fanlararo talablarni aks ettiradi. Loyiha mualliflari vakolatlar shaklida ifodalangan ta'lim natijalarini loyihalashdan nazariy va empirik bilimlarning darajasi, hajmi, mazmunini loyihalashga o'tish kerak, deb haqli ravishda ishonishadi. Kompetensiyalarni ta'lim mazmunidan uzib bo'lmaydi, shuningdek, faqat ta'lim mazmuni orqali kompetensiyalarni o'zlashtirishni ta'minlash mumkinligiga ham u qadar ishonmaslik kerak. Haqiqat shundaki, faqat individual o'quv fanlari yoki hatto butun o'quv dasturining mazmuni muayyan kompetensiyalarni shakllantirish uchun javobgar bo'lmaydi. Kompetensiyalar, shuningdek, pedagogik

texnologiyalar, tashkiliy shakllar usuli, ta'lim muhiti va boshqalar natijasidir. Ta'lim natijalari (shakllangan, olingan vakolatlar) malaka darajasi ko'rsatkichlarini shakllantirish uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Vakolatlar to'g'ri protseduralar yordamida aniqlanishi, ularning rivojlanishi baholanishi kerak. Baholash texnologiyalari va vositalari o'lchash mumkin bo'lgan ko'rsatkichlarni o'z ichiga oladi. Shuni ham yodda tutish kerakki, kontekstlarning xilma-xilligi va ularning dinamik o'zgarishi sharoitida kompetensiya tili manfaatdor doiralar (ijtimoiy sheriklar) bilan maslahatlashish uchun eng mos ekanligini tushunish kengayadi.

Kompetensiyaga yo'naltirish o'quv fanlarining yanada o'zgaruvchan tuzilishini loyihalashga yordam berishi va malaka darajalarining milliy va xalqaro jihatlarda taqqoslanishini ta'minlashi kerak. Bu malakalarni doimiy ravishda qayta ko'rib chiqishga va amalga oshirilayotgan ta'lim dasturlarining adekvatligini oshirish uchun tegishli choralarni tanlashga imkon beradi. Professional profillar ishlab chiqilayotgan bitiruvchining vakolatli modeli asosida aniq belgilanishi va o'zgarishlarga ochiq bo'lishi kerak. Ta'lim jarayonida shakllangan (olingan) va ta'lim dasturini amalga oshirish va o'zlashtirish natijasi bo'lgan kompetensiyalarni tavsiflash tilining asosi deyarli qo'llanilmagan ta'limni baholash modeli – "Bloom taksonomiyasi" uch qismdan iborat – bir-birining ustiga chiqadigan sohalar: kognitiv, psixomotor va hissiy.

Taksonomiyani yaratish zarurligini Bloom ta'lim dasturida mavjud bo'lgan nomuvofiqliklar, talabalar aslida nimani o'rganish imkoniyatiga ega bo'lishlari va aslida nimani o'rgatishlari bilan izohladi. Boshqacha qilib aytganda, taksonomiyani yaratish o'quv jarayonining rejalashtirilgan natijalarini (maqsadlarini) aniq belgilash zarurati bilan qo'zg'atildi. Taksonomiya toifalarining tavsifa etilgan joylashuvi ierarxik bog'liqlik prinsipiga asoslanadi: har bir keyingi kategoriya avvalgisiga qaraganda murakkabroq va uni albatta o'z ichiga oladi. Ta'lim maqsadlarining berilgan taksonomiyasi faqat kognitiv sohani qamrab oladi.

Hozirgi vaqtda Bloom taksonomiyasi asosida quyidagi assimilyatsiya darajalari ajralib turadi.

Birinchi daraja – bu bilim. Talabalar tomonidan ma'lum ma'lumotlarni yodlash va ko'paytirish ushbu darajadagi asosiy jarayonlardir. Talabalar o'zlarining xabardorligini namoyish etishlari kerak, ya'ni:

aniq ma'lumotlarni bilish – terminologiya, aniq faktlar;

muayyan ma'lumotlar bilan ishlash vositalari va usullarini bilish - konvensiyalar (normalar va qoidalar), tendensiyalar va ketma-ketliklar, tasniflar, mezonlar, usullar;

muayyan fan sohasidagi toifalar va umumiy tushunchalarni bilish –prinsiplar va umumlashmalar, nazariyalar va modellar. Shunga ko'ra, talabalarning tegishli ma'lumotlarni eslab qolish, aniqlash va qayta aytib berish qobiliyati baholanadi.

Ikkinchi daraja – tushunish. Bloom tizimiga ko'ra, "tushunish" quyidagilarga bo'linadi: tarjima, talqin va ekstrapolyatsiya. "Tarjima" talabalar amalga oshirishi mumkinligini anglatadi. Ya'ni:

ma'lumotni boshqa tilda, boshqa ma'noda yoki boshqa shaklda uzatish;

mavhumlikni aniq yoki kundalik holatga o'tkazish;

biror narsani qisqa shaklga aylantirish;

muayyan prinsipni yoki mavhumlikni tushuntirib beradigan rasm yoki misol keltirish;

soʻzlarni belgilar, rasmlar, xaritalar, jadvallar, diagrammalar, grafikalar yoki formulalarga aylantirish va aksincha.

Bloom tomonidan “talqin” (tushuntirish) quyidagilarni anglatadi:

har qanday ishning asosiy gʻoyasini butun sifatida belgilash;

muhim va muhim boʻlmagan narsalarni ajratish;

asossiz xulosalardan farqli oʻlaroq, asosli xulosalarni tan olish;

xulosa chiqarish yoki maʼlumotlarni umumlashtirish.

“Talqin qilish” harakati boshqa atamalardan foydalangan holda aniq nimani anglatishini aytishdan iborat emas. Ushbu harakat “tarjima”ga xosdir. Tafsihiy akti berilgan maʼlumotlarga asoslangan mantiqiy aks ettirish natijasida biror narsaning maʼnosini aniqlashdan iborat. “Ekstrapolyatsiya”, tushunishning uchinchi jihati, talabaga taqdim etilgan maʼlumotlarga asoslanib, kelajakda biror narsaning maʼnosini, oqibatlarini yoki oqibatlarini kengaytirish yoki aniqlash bilan bogʻliq. Shunga koʻra, ushbu darajada talabalar maʼlumotni qayta ishlash qobiliyatiga qarab baholanadi: materialni oʻz soʻzlari bilan qayta shakllantirish, gʻoyalarni tuzish yoki bashorat qilish.

Uchinchi daraja – qoʻllash. Talabalar oʻz bilimlarini haqiqiy vaziyat bilan bogʻlashlari kerak: talaba uchun yangi vaziyatlarda bilimlardan oʻqituvchi tomonidan hech qanday maslahatisiz foydalanish; amaliy vaziyatda mavhum bilimlarni qoʻllash. Ikkinchi darajada biz ularning oyalarni tushunish qobiliyatidan mamnun boʻldik. Uchinchi bosqichda biz talabalardan ushbu oyalarni samarali vazifalarni hal qilishda qanchalik aniq qoʻllashlarini namoyish etishlarini kutmoqdamiz. Ushbu daraja har doim pedagogik amaliyotda amalga oshirish eng qiyinlaridan biri boʻlib kelgan. Bilimlarni qoʻllash juda muhim jarayondir, chunki u bajarilishi kerak boʻlgan narsalar haqida gapirish bilan cheklanib qolmasdan, bilimlarni harakatga kiritishni oʻz ichiga oladi. Ushbu darajada, masalan, talabaga tegishli muammoli vaziyat taklif qilinishi mumkin, unda hal qilish usuli koʻrsatilmagan. Uni hal qilish uchun u maʼlum bir abstraksiyadan foydalanishi kerak: gʻoya, protsessual qoida, usul, tushuncha, prinsip, nazariya, qonun. Agar u buni amalga oshirsa, u bir qator harakatlarni bajarishi kerak: muammodagi tanish elementlarni topish, muammoni tanish kontekstga qaytarish, muammoni turiga qarab tasniflash, tegishli abstraksiyani tanlash, muammoni hal qilish uchun ushbu abstraksiyadan foydalanish. Shunga koʻra, baholash odatiy usullar bilan cheklanishi mumkin emas: soʻrov, anʼanaviy test va boshqalar. Bunday vazifalarni bajarish sifatining turli darajalarini ajratib turadigan mezonlarni ishlab chiqish kerak (masalan, “intellektual vositalar”dan foydalanish yoki aql-idrokni namoyish qilish, yechimlar soni va ularning asoslilik va boshqalar).

Toʻrtinchi daraja – tahlil. Tahlil, asosan, ikkinchi darajali tushunishning eng ilgʻor jihati hisoblanadi. Tahlil materialni uning tarkibiy qismlariga tasniflash yoki dekompozitsiya qilish qobiliyatini oʻz ichiga oladi:

elementlar (masalan: taxminlar, faktlar, gipotezalar, fikrlar, xulosalar, bayonotlarni kuchaytirish va boshqalar);

aloqalar (masalan: sabab va natija, ketma-ketlik, taxminlar va xulosalar va

boshqalar);

tashkiliy tamoyillar (masalan: shakl, model, materiallar va ularning nuqtai nazar bilan aloqasi va boshqalar). Shunga ko'ra, materialni yuqoridagi parametrlar bo'yicha tahlil qilish qobiliyati baholanadi.

Beshinchi daraja – sintez. Ushbu darajadagi ta'lim vazifasi – ilgari talabaga ma'lum bo'lmagan yaxlitlikni olish uchun elementlarni sintez qilishni o'rganish. Ushbu sintez mahsulotlari quyidagilar bo'lishi mumkin:

yagona xabar-hisobot, insho, hikoya, ilmiy ma'ruza, maqola va boshqalar;

reja yoki taklif qilingan harakatlar ketma-ketligi, dars rejasi, muammoni hal qilish rejasi va boshqalar;

bir qator mavhum munosabatlar – model, usul, nazariya va boshqalar. Baholash sintez natijalarini aniqlashni o'z ichiga oladi. Albatta, ko'pincha bu natijani o'lchash qiyin, ammo batafsil va tuzilgan fikr-mulohazalar bu yerda juda mumkin.

Oltinchi daraja – bu baholash. Mazkur daraja avvalgilarini o'z ichiga oladi. Ushbu daraja ma'lum bir maqsad uchun g'oyalar, ishlar, qarorlar, usullar yoki materiallarning qiymati to'g'risida hukm chiqarishni (fikr bildirishni emas) o'z ichiga oladi. Baholash qarorlari talabalarning o'zlari tomonidan belgilanadigan yoki o'qituvchilar tomonidan belgilanadigan ma'lum mezonlar va standartlar asosida amalga oshiriladi. Hukmlar miqdoriy (raqamli) yoki sifatli bo'lishi mumkin. Mezonlarning ikki turi farqlanadi:

ichki mezonlar – mantiqiylik, izchillik, asoslilik, ravshanlik va boshqalar;

tashqi mezonlar – muayyan maqsadlarga bo'ysunish, samaradorlik, erishish usullari, samaradorlik, standartlarga muvofiqligi va boshqalar.

O'quv natijalarini shakllantirish uchun harakat fa'liyatlaridan foydalanish tavsiya etiladi: hal qilish, hisoblash, tahlil qilish, ya'ni talaba olingan bilimlarni qanday isbotlashini ko'rsatadigan faoliyatlar. Shuningdek, konsepsiyasida vakolatlarni shakllantirish va o'zlashtirishning uch bosqichli modelidan foydalanish taklif etiladi. Ushbu yondashuvning mohiyati shundan iboratki, oliy ta'lim muassasasida ta'lim texnologiyalari tizimini yanada oqilona tashkil etish uchun tarkib va quyidagi vakolatlarning chegara, asosiy va istiqbolli darajalarini ajratish tavsiya etiladi. Chegara darajasi bunday xususiyatlarning yig'indisi bilan ifodalanadi, ularning mavjudligi "iste'molchi" majburiy deb hisoblaydi, ya'ni tabiiy haqiqat. Odatda, bunday xususiyatlar hatto muhokama qilinmaydi. Ular "iste'molchilar" nazarida bitiruvchining "qiymatini" aniqlamaydilar, ammo ularning yo'qligi potensial mijozlarning salbiy reaksiyalariga olib kelishi mumkin.

Bazaviy daraja – bitiruvchilarning asosiy "funktsional" imkoniyatlarini belgilaydigan xususiyatlar to'plami. Aynan shu xususiyatlar iste'molchi tomonidan to'g'ridan-to'g'ri baholanadi va oliy ta'lim muassasasi tomonidan kafolatlanishi kerak. Istiqbolli daraja "iste'molchilar" uchun "kutilmagan qadriyatlar" ni ifodalovchi xususiyatlar bilan bog'liq bo'lib, ular faqat orzu qiladilar va talablarni aniq ifoda eta olmaydilar. Ular "iste'molchilar" ta'riflari darajasida mavjud emas, chunki ular to'g'ridan-to'g'ri talab qilinmaydi, ammo ular mavjud bo'lganda bitiruvchilarda juda yuqori baholanadi. Agar miqdoriy mezonlarning belgilangan yoki "o'lchanadigan" qiymatlari mavjud bo'lsa, siz nafaqat davlatlarni darajalar

bo'yicha kuzatib borishingiz, balki ularni bir-biri bilan taqqoslashingiz mumkin, masalan, "og'irlik koeffitsientlari", masalan, istiqbolli darajadagi vakolatlar uchun prognoz funksiyalari asosiy yoki chegara darajasidan yuqori bo'lishi kerak.

Shunday qilib, o'quv dasturini baholashda kreditlarning "og'irligi"ni o'quv materialini o'zlashtirish toifalari soniga nisbatan farqlash imkoniyati ta'minlanadi. Ushbu yondashuv qiziqarli, ammo fan sohalarining yagona lug'atlarini ishlab chiqishni va integratsiyalashgan axborot muhiti arxitekturasini modellashtirishni talab qiladi. Kredit birliklarini joriy etish va ulardan foydalanish bo'yicha to'plangan tajribalar shuni ko'rsatadiki, kreditlar bilan taqqoslanishini ta'minlaydigan vositalardan foydalanishni nazarda tutgan holda, to'plash va o'tkazishni o'z ichiga olgan milliy kredit tizimini ishlab chiqish tendensiyasi kuzatilmoqda. Umuman olganda, talabalar kredit to'plash masalasida o'zlari uchun juda qulay fikr bildiradilar. Talabalar uyushmalarining qariyb to'rt dan uch qismi ushbu tizim yanada moslashuvchan, moslashtirilgan o'quv dasturlarini taqdim etishining eng muhim ustunligini ko'radi. Haddan tashqari yuklangan o'quv dasturlari soni kamayadi, shuningdek, oliy ta'lim muassasalar doirasidagi o'quv dasturlari o'rtasida aniq ketma-ketlik amalga oshiriladi. So'rovda qatnashgan talabalar uyushmalarining atigi beshdan bir qismi kredit to'plashning foydalari ular uchun noaniq bo'lib qolayotganini aytdi.

Yevropa oliy ta'lim muassasalarining deyarli to'rt dan uch qismi allaqachon kredit to'plash tizimlaridan foydalanganligi, bu tizim bilan ishlayotganlar katta kelishuvni amalga oshirganligini aniq ko'rsatib turibdi. Kreditlarni joriy etish bo'yicha O'zbekistonda endi ayrim tajribalar shakllantirilmoqda. Uning ijobiy tomonlari bilan bir qatorda ba'zi kamchiliklarni ham qayd etish lozim:

ta'lim standartlarini belgilashda davlatning tartibga soluvchi roli sezilarli darajada kamayadi;

ehtimol, barcha kredit tizimlari talabaga taqdim etadigan ortiqcha tanlov erkinligi. Ushbu ortiqcha erkinlik "daraja dasturlari tuzilishini xiralashtiradi".

Kredit tizimining ta'limdagi shubhasiz afzalliklari qatoriga quyidagilar kiritish mumkin:

tizimni joriy etish turli mamlakatimizda ham va hatto boshqa soha (pedagogika) oliy ta'lim muassasalarining ta'lim tizimlarini bir-biriga shaffof qilish imkonini beradi;

talabalarni pedagogika sohasidagi oliy ta'lim muassasalarida va hatto chet elda o'qishni akademik tan olishlarini kafolatlaydi, uning yordami bilan talaba boshqa oliy ta'lim muassasasida to'liq o'quv kurslari va akademik hayotdan foydalanish imkoniyatiga ega bo'ladi;

kredit-tizimi tufayli talaba o'zi xoxlagan pedagogika oliy ta'lim muassasalari va hatto chet elda o'qiganidan keyin ham o'zi dastlabki o'qigan oliy ta'lim muassasasiga qaytmasligi, balki kerakli malaka olish uchun qabul qiluvchi oliy ta'lim muassasasida qolishi mumkinligini ta'minlaydi.

kredit bo'linmalaridan foydalanish o'qituvchi va talabaning ishini o'zgartiradi. Talabalar o'quv yili davomida tizimli o'quv ishlariga ehtiyoj sezadilar:

ta'limning individual traektoriyasini tanlashga imkon beradi, ya'ni ta'limning o'zgaruvchanligini ta'minlaydi;

jadvalni tegishli muvofiqlashtirish bilan boshqa yo'nalishlar va mutaxassisliklar bo'yicha darslarga qatnashish, qo'shimcha fanlarni o'rganish, tegishli ixtisosliklarni o'zlashtirish yoki qo'shimcha malakalarni olish imkoniyatini beradi;

boshqa oliy ta'lim muassasalarida o'quv kurslari va akademik hayotga kirishni ta'minlaydi, agar mahalliy, Rossiya va hatto xorijiy oliy ta'lim muassasalarining ta'lim dasturlari kelishilgan bo'lsa, o'quv natijalarini akademik tan olishni kafolatlaydi;

talabani o'qish davomida muntazam ishlashga undaydi, unga yangi bilimlarni olish uchun mustaqil ravishda ma'lumot izlash va uni analitik tushunish ko'nikmalarini rivojlantirishga imkon beradi.

O'qituvchidan o'quv-uslubiy bazani takomillashtirish, muayyan fanlar bo'yicha bilimlarga qo'yiladigan talablarni aniqroq shakllantirish talab etiladi:

talabalarning mustaqil ishlarini uslubiy va pedagogika jihatdan qo'llab-quvvatlash zarurligini sezilarli darajada oshirib, uning hajmini oshirish, talabalarning ta'lim dasturiga kiritilgan ushbu yoki boshqa fanni o'rganishi ustidan doimiy nazoratni o'rnatish;

o'qituvchilar bilan muntazam individual maslahatlashuvlarda talabalarning faol ishi bilan birgalikda materialni taqdim etishning konsentrlangan shakllariga o'tish natijasida o'quv jarayonini tashkil etish va rejalashtirishni o'zgartirish;

o'quv yukining e'tiborini guruh tarkibiy qismidan uslubiy tarkibiy qismga yo'naltirishga yordam berish;

tarkibiy qismlarning mazmunini, darslarga hamroh bo'ladigan materiallarni, talabalarning mustaqil ishlashi uchun ma'lumot manbalarini, shuningdek, talabalar tomonidan o'zlashtirish lozim bo'lgan bilimlarni boshqarish tizimida ishlatiladigan materiallarning usullari va mazmunini yangilash bo'yicha muntazam ishlarni talab qilish, ya'ni o'qituvchilarni doimiy takomillashtirish va o'z-o'zini o'qitish zarurligiga aynan modul-kredit asosida bajarilishini ta'minlaydi.

Ammo shuni aytish kerakki, kredit-modul tizimi va unda aynan musiqa ta'limi yo'nalishida musiqiy-nazariy fanlarning miqdoriy xususiyatlarini, ya'ni talaba uni o'rganishga sarflagan soatlar sonini hisobga oladi. Sifat ko'rsatkichi – yoki butun mutaxassisni tayyorlash dasturi doirasida fanning ahamiyati hisobga olinmaydi. Bugungi kunda mahalliy oliy ta'lim muassasalari ta'lim dasturlarini Yevropa dasturlari bilan taqqoslab, ularning ilg'or g'oyalari asosida mazkur katta muammoni hal etish imkoniyatlari yaratildi. Bugungi kunda fan dasturlarini ishlab chiqishda davlat ta'lim standartlari hamda ta'lim yo'nalishining malaka talablarida nazarda tutilgan bir qator majburiy fanlar mavjud bo'lib, ular talabalar tomonidan katta hajmda o'rganiladi, ammo mutaxassis tayyorlashda muhim rol o'ynamasligi mumkin. Ko'pincha, ushbu fanlar kredit-modul tizimi ta'lim dasturlarida umuman namoyish etilmasligi mumkin yoki ularga ta'lim muassasasining xohishiga ko'ra fakultativ fan sifatida kiritiladi. Masalan, agar biz faqat “miqdoriy ko'rsatkich”ni hisobga olsak, unda “Musiqa nazariyasi” faniga umumkasbiy yoki boshqa ixtisoslik fanlar blokiga tegishli fanlarga qaraganda ancha ko'p miqdordagi

kreditlar ajratiladi.

Talaba tomonidan to'plangan kreditlar soni ilmiy darajaga ega bo'lishga imkon beradigan bo'lsa, o'qitish profiliga bog'liq bo'lmagan bunday ulkan fanlarning mavjudligi mahalliy ta'lim dasturlarini unchalik qulay bo'lmagan raqobat sharoitlariga olib kelishi mumkin.

Nazarimizda, bunday qarama-qarshiliklarni bartaraf etish uchun ma'lum vositalarni ishlab chiqish kerak. Bunday vosita sifatida o'quv dasturi kontekstida fanning ahamiyatliligi uchun vazn koeffitsientlari tizimini joriy qilishni taklif qilamiz. Bunday holda, fan bo'yicha ajratilgan kreditlar soni, albatta unda auditoriya uchun ajratilgan o'quv soatlari bilan bir qatorda mustaqil ta'lim sotlari uchun ham bir xil ajratilgan yuklama soati fanni o'rganish hajmidan hisoblangan kreditlar sonini har bir fan uchun (fan uchun) tayinlanadigan ahamiyatlilik vazniga ko'paytirish yo'li bilan hisoblanadi. Bunda, og'irlik koeffitsientini aniqlash mexanizmi ma'lum darajada davlat ta'lim standarti va malaka talabi bloklarida fanning joylashishiga bog'liq bo'lishi mumkin. Kredit-modul tizimida olib borilgan eksperimental hisob-kitoblar shuni ko'rsatdiki, ahamiyatlilik koeffitsienti 0,25 dan 1,75 gacha o'zgarishi mumkin. Masalan, mutaxassislikka, ya'ni, musiqa ta'limi ta'lim yo'nalishining o'ziga xos xususiyatlariga qarab, majburiy va tanlov fanlar blokida berilgan "ijtimoiy-gumanitar va tabiiy-iqtisodiy fanlar" va "ixtisoslik fanlar" bloklari fanlariga 0,25 dan 1 gacha, "umumiy kasbiy fanlar" bloklari fanlariga 1 dan 1,5 gacha, "ixtisoslik fanlar" bloklari fanlariga 1,5 dan 1,75 gacha koeffitsientlar beriladi. Shunday qilib, yuqori mehnat talab qiladigan majburiy bo'lmagan kurslar uchun kreditlar soni kamayishi mumkin va mutaxassisni tayyorlash uchun muhim bo'lgan maxsus fanlarning ahamiyati oshadi.

Talabalarning mustaqil ishini tashkil etish

Talabalarning mustaqil ishi (TMI) – bu talabaning o'ziga xos o'quv faoliyati bo'lib, u didaktik topshiriqlarni mustaqil ravishda bajarishga, o'qishga qiziqtirishga va muayyan fan sohasida bilimlarni oshirishga yo'naltirilgan. TMI mazmuni mantiqiy fikrlashni, ijodiy faollikni, o'quv materialini o'zlashtirishda tadqiqotchilik yondashuvini shakllantirishga imkon beruvchi amaliy topshiriqlarni bajarish bilan bog'liq bo'ladi. Odatda TMI talabaning to'la mustaqil faoliyati bilan birgalikda auditoriyadan tashqarida bajariladigan o'qituvchi rahbarligidagi talabaning mustaqil ishini (O'RTMI) ham o'z ichiga oladi. Kunduzgi ta'lim shaklida bakalavriatda TMI ning umumiy soatlari fan hajmining yarmini tashkil etadi va uning ham deyarli yarmi O'RTMI ga ajratiladi. Sirtqi ta'limda TMI hajmi fan hajmining 4/5 qismini tashkil etishi maqsadga muvofiq. O'RTMI yuklamasi o'qituvchining yuklamasiga to'laligicha kirmaydi, biroq kontakt mashg'ulotlar uchun o'qituvchiga alohida yuklama belgilanadi (hisob-chizma ishi, kurs ishi, kurs loyihasi, bitiruv ishi, magistrlik dissertatsiyasi, ilmiy izlanuvchiga rahbarlik, tayanch doktorantga rahbarlik va h.k.). TMI ni tashkil qilish oliy o'quv yurtining asosiy me'yoriy hujjatlari, jumladan ishchi o'quv dasturlari (sillabus), fan modullarini mustaqil o'rganish bo'yicha talablarga muvofiq tarzda amalga oshiriladi.

TMI quyidagi shakllarda joriy etilishi mumkin:

talabaning bevosita o'zi tomonidan mobil qurilmasi orqali amalga oshiriladigan mustaqil ish turlari;

an'anaviy shakldagi o'qituvchi rahbarligidagi talabaning mustaqil ishi.

elektron shakldagi o'qituvchi rahbarligidagi talabaning mustaqil Talabaning bevosita o'zi tomonidan mobil qurilmasi orqali amalga oshiriladigan mustaqil ish turlariga quyidagilarni kiritish mumkin:

darsga tayyorlanish – ma'ruza matnlari, vodkastlar, video materiallar, amaliy mashg'ulotlar va laboratoriya ishlari bayonlarinio'rganish;

axborot izlash – o'z qiziqishlaridan kelib chiqib taqdim qilingan dayjest orqali internet materiallarini o'rganish;

FAQ (ko'p so'raladigan savollar) – o'zini qiziqtirgan muammolarga o'rgatuvchi dasturlar vositasida javob izlash;

Forum – fan mavzulari bo'yicha telegram kanallari yoki masofaviy ta'lim platformalarida fikr almashish;

Test yechish – o'rgatuvchi test dasturlarida mashq qilish orqali fan moduliga oid materiallarni mustahkamlash;

Nazorat ishiga tayyorlanish – fan bo'yicha kutilayotgan oraliq va yakuniy nazoratlarga tayyorgarlik ko'rish.

An'anaviy shakldagi o'qituvchi rahbarligidagi talabaning mustaqil ishlari (O'RTMI):

masala yechish – amaliy mashg'ulot mavzusi bo'yicha berilgan masalalarni yechish va uni yozma tarzda taqdim qilish;

referat – muammoning yozma bayoni, bunda adabiy manbalar sharhlanadi yoki ilmiy ish, kitoblar tahliliy bayon qilinadi;

kollokvium – o'quv modulining nazariy qismining o'zlashtirilishinitekshirish maqsadida suhbat uyushtirish;

esse – dolzarb mavzu bo'yicha shaxsiy fikrini tanqid, publitsistik vaboshqa janrlarda yozma bayon qilish;

taqdimot – berilgan mavzu bo'yicha slayd va video materiallar vositasida chiqish qilish;

keys-stadi – ishlab chiqarishdagi muammoli vaziyatlar bo'yichabelgilangan shakldagi topshiriqlar bo'yicha yechim izlash;

ish o'yinlari – kasbiy faoliyat jarayonlarini imitatsiya qilish, sahnalashtirish, rollarni ijro qilish orqali kasbiy ko'nikmalar orttirish;

glossariy – berilgan mavzu bo'yicha atamalarni qisqa izohlash.

guruh loyihasi – 3-5 talabaning hamkorlikda loyiha ishini bajarishi;

hisob-chizma ishlari – odatda texnik fanlar (muhandislik grafikasi, elektrotexnika, axborot texnologiyalari va h.k.) bo'yicha amalga oshiriladigan belgilangan uslubiy qo'llanmalar asosida yoziladigan grafik va hisob ishlari;

kurs ishi – fan yoki fanlar majmuasi (korxonalar iqtisodiyoti, menejment asoslari, ekologiya va atrof-muhit muhofazasi, fuqaro himoyasi va h.k.) muammolari bo'yicha belgilangan uslubiy qo'llanmalar asosida bajariladigan belgilangan uslubiy qo'llanmalar asosida yoziladigan yozma vahisob ishlari;

kurs loyihasi – fan yoki fanlar majmuasi (texnik mexanika, texnologik jarayon va qurilmalar, mutaxassislikka oid loyiha ishlari bajariladigan fanlar)

muammolari bo'yicha belgilangan uslubiy qo'llanmalar asosida bajariladigan grafik chizmalar ilova qilinadigan belgilangan uslubiy qo'llanmalar asosida yoziladigan hisob ishlari;

diplom loyihasi - mutaxassislik faniga oid berilgan mavzu bo'yicha ishlab chiqarish korxonasini yoki uning bo'linmasini loyihalashga qaratilgan, grafik chizmalar va hisob ishlari bilan bayon qilinadigan belgilangan uslubiy qo'llanmalar asosida yoziladigan loyihaviy ish;

amaliyot hisoboti – o'tkazilgan malakaviy amaliyot (tanishuv, ishlab chiqarish, bitiruv oldi amaliyotlari) bo'yicha belgilangan uslubiy qo'llanmalar asosida yoziladigan hisobot;

fan to'garaklarida ishtirok etish – talabanning fan to'garaklarida maket, slayd, namunalar kabi ko'rgazmali materiallarni tayyorlashi;

tanlovlarda ishtirok etish – talabanning o'qituvchining ilmiy rahbarligi ostida turli tanlovlarda ishtirok etishi (“Yosh ixtirochi”, talabalar startap loyihalari va h.k.);

fan olimpiadalarida qatnashish – fanlar bo'yicha OTM lar o'rtasida o'tkaziladigan olimpiadalarda ishtirok etish (kimyo, umumiy kimyoviy texnologiya, fizika, axborot texnologiyalari va h.k.);

ilmiy anjumanlarda ma'ruza qilish – fanga oid ilmiy tadqiqot mavzusi bo'yicha OTM, Respublika va xalqaro miqyoslarda o'tkaziladigan ilmiy-texnikaviy anjumanlarda ma'ruza qilish;

ilmiy tezis va maqolalar chop etish – ilmiy anjumanlarning to'plamlarida tezislari va ilmiy jurnallarda ilmiy tadqiqot mavzusi bo'yichamaqolalar chop qilish;

o'quv-uslubiy materiallarni tayyorlashda ishtirok etish – darslik, o'quv qo'llanma, uslubiy qo'llanma, uslubiy ko'rsatma va boshqa o'quv-uslubiy adabiyotlarni tayyorlashda ishtirok etish;

3.Oliy musiqa ta'limi metodikasida darsliklar va o'quv-metodik qo'llanmalar, elektron darsliklar, portfolio, o'quv kursining elektron-ta'lim resurslarini va sillabusini yaratish texnologiyalari.

Elektron shakldagi O'RTMI lar:

Link – internet havolasini ochib unda keltirilgan video yoki matn shaklidagi materialni belgilangan hajmda izohlash;

Chart – jadval, diagramma va sxemalarni cheklangan hajmda tahlil qilish.

Q/A – masofaviy ta'lim platformasida o'qituvchi tomonidan berilgan savollarga belgilangan hajmda yozma javob berish;

Review – taqdim qilingan manbaga annotatsiya yozish.

SWOT – talaba biror tushunchani cheklangan hajmda SWOT-tahlil qiladi;

Interview – muammoni tadqiq qilish bo'yicha suhbat uyushtirish va uni masofaviy ta'lim platformasiga yuklash;

Google Apps – Google Classroom platformasida hamkorlikda slaytlar, jadvallar, matnlarni shaklidagi topshiriqlarni bajarish;

Dayjest – berilgan mavzu bo'yicha internet-havolalar to'plamini keltirish, kartoteka tuzish va ularni qisqa izohlash;

Report – talabalar laboratoriya mashg‘ulotlari bo‘yicha hisobotlarini masofaviy ta‘lim platformasiga kiritishadi.

O‘RTMI lar ularning bayoni, mavzulari, topshiriqlari, o‘tkazish shakllari, soatlar hajmini ham ko‘rsatgan holda fanning sillabusida fan modullari bo‘yicha keltiriladi.

TMI mazmuni fanning xususiyatidan, oliy o‘quv yurtining texnik imkoniyatlaridan va kutubxonaning o‘quv-uslubiy ta‘minlanganidan kelib chiqib aniqlanadi.

TMI innovatsion texnologiyalarga asoslangan bo‘lishi kerak. O‘RTMI ning auditoriyadagi shakli berilgan topshiriq doirasida talabalarning darslik va birlamchi manbalar, guruhli topshiriqlarni bajarish, yakka tartibdagi tahliliy faoliyatlarni ko‘zda tutadi. O‘RTMI har bir fan bo‘yicha butun akademik o‘qish davrida sana, vaqti, auditoriyasi va tyutorlarni ko‘rsatgan holda grafik bo‘yicha o‘tkaziladi. O‘RTMI doirasidagi mashg‘ulotlar maslahat va interfaol shakllarda bo‘lishi mumkin, ularning nisbati o‘rganilayotgan fanning murakkabligi, ularni o‘rganishga ajratilgan auditoriya soatlari hajmi, talabalarning tayyorgarlik darajasi bilan aniqlanadi.

Yakka tartibda maslahat olgan talaba, o‘qituvchilarning mehnatini hisobga olish bo‘yicha jurnalga imzo qo‘yadi. TMI ning sifatini kafedra nazorat qiladi, bunda TMI ning hajmi, mazmuni va hisobot turini tasdiqlaydi, ish hajmini, ketma-ketligini va topshirish muddatlarini aniqlaydi, TMI natijalari bo‘yicha talabalar va o‘qituvchilarning hisobotlarini ko‘rib chiqadi.

Talabalarning bilimini nazorat qilishni tashkil etish

Talabalarning bilimini nazorat qilish va baholash amalda joriy qilingan O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta‘lim vazirining 2018 yil 9-avgustdagi 19-2018-sonli buyrug‘iga ilova qilingan “Oliy ta‘lim muassasalarida talabalar bilimini nazorat qilish baholash tizimi to‘g‘risidagi nizom”ga muvofiq amalga oshiriladi.

Unga muvofiq oraliq nazoratda fan bo‘yicha A-S darajasiga erishgan talabalar yakuniy nazoratga qo‘yiladi.

Talabaning oraliq nazorat bo‘yicha o‘zlashtirgan ballari quyidagi jadval asosida kredit ballariga va harfli tizimga o‘giriladi.

1-jadval

Harfli tizimdagi baho	ballarning raqamli ekvivalenti	Foiz ko‘rsatkichi	An’anaviy usuldagi baho
A	4,0	95-100	A‘lo
A–	3,67	90-94	
V+	3,33	85-89	Yaxshi
V	3,0	80-84	
V–	2,67	75-79	
S+	2,33	70-74	

S	2,0	65-69	Qoniqarli
S-	1,67	60-64	
D+	1.33	55-59	
D	1,0	50-54	Qoniqarsiz
F	0	0-49	

Oraliq nazoratlar – bu tyutor tomonidan amaliy va laboratoriya mashg‘ulotlari va ular bo‘yicha mustaqil ta‘lim natijalari bo‘yicha o‘tkaziladigan talabalarning bilimlarni tekshirish va baholash jarayonlaridir. Oraliq nazorat baholari tyutor tomonidan talabalarning auditoriyadagi faolligi va O‘RTMI shakllari (*Office Hours*) bo‘yicha amalga oshirilishi maqsadga muvofiq.

Fanni o‘rganishda talabalar bilimni tekshirish bo‘yicha turli shakldagi joriy nazoratlar ko‘zda tutilishi mumkin:

1) og‘zaki so‘rov – bu nazorat turi fanning bir yoki bir nechta bo‘limini o‘rganib bo‘linganidan so‘ng savol-javob va masalalarning muhokamasi tarzida o‘tkaziladi;

2) yozma ish – fanning alohida bo‘limlari bo‘yicha qo‘yilgan masalalarni muhokama qilish, muammolarni tahlil qilish, amaliy topshiriqlarni bajarish bo‘yicha ko‘zda tutadigan nazorat turi;

3) kombinirlangan so‘rov – bir vaqtning o‘zida ham og‘zaki, ham yozma shakldagi nazorat turlarining o‘tkazilishi;

4) uy ishlarini himoya qilish va taqdimot qilish – yakka tartibda va guruhli uy ishlarining to‘g‘ri bajarilganligini, talabaning o‘tilgan materialni umumlashtirish va uni auditoriyaga taqdim qilish, fan mavzulari bo‘yicha mantiqiy bog‘liqlikni kuzatish ko‘nikmalariga erishganligini tekshirish maqsadida nazorat qilish;

5) bahs-munozaralar, treninglar, dumaloq stollar, keys-stadi va h.k. – muammoli xarakterdagi mustaqil fikrlash va qaror qabul qilish ko‘nikmalarini namoyish qiluvchi masalalarni guruh bo‘lib muhokama qilish;

6) testlar – fanning alohida bo‘limlari bo‘yicha savol topshirig‘i ko‘rinishidagi yozma nazorat shakli;

7) kurs loyihasini, kurs ishini bajarish – nazariy materialni amaliy masalalarni yechish hisobiga sifatli o‘zlashtirish maqsadida namunaviy va ishchi o‘quv rejalarga muvofiq ravishda ko‘zda tutiladi, o‘quv semestri davomida bajariladi. Kurs loyihasining (kurs ishining) himoyasi kafedra mudiri farmoyishi bilan tasdiqlangan komissiya tomonidan kurs loyihasi (ishi) bo‘yicha ilmiy rahbar ishtirokida kafedra mudiri belgilangan jadval asosida qabul qilinadi. Kurs loyihasini (kurs ishini) bajarmagan talabalar oraliq attestatsiyalarga kiritilmaydi. Muayyan bir fandan kurs loyihasini (ishini) himoya qilmagan talabaga registator ruxsati bilan boshqa fanlardan imtihonda qatnashishiga ruxsat beriladi.

Talabalarning bilimlarini oraliq nazorat qilish tyutor tomonidan tasdiqlangan jadval asosida semestrning o‘rtasidagi va oxiridagi haftalarda amalga oshiriladi. Joriy va oraliq nazoratlar dekanatlar va o‘quv bo‘limi tomonidan tashkil qilinadi. Baholar har bir fan bo‘yicha alohida foiz hisobida qo‘yiladi.

Oraliq nazorat natijalari “O‘qituvchining ishini hisobga olish jurnali” va imtihon sessiyasigacha RO ga topshiriladigan “Reyting qaydnomalari” da qayd qilinadi.

Reyting nazoratlaridan keyingi 3 kun mobaynida talabalar apellyatsiya huquqiga ega. Appelyatsiyaga ariza shaxsan talaba tomonidan dekan nomiga topshiriladi va kafedraning fan bo‘yicha appelyatsiya komissiyasi tomonidan ko‘rib chiqiladi.

Birinchi va ikkinchi oraliq nazorat natijalari bo‘yicha 50% dan kam ($R_{o,r} = (R_1 + R_2) / 2 < 60\%$) natija ko‘rsatgan, shuningdek, ularda uzrli sabab bilan ishtirok etmagan talabalar imtihon sessiyasi o‘tkazilgunga qadar (istisno tariqasida o‘quv ishlari prorektorining ruxsati bilan fan bo‘yicha imtihongacha) oraliq nazoratni yakka tartibda topshirishlari mumkin.

Sirtqi ta‘lim talabalari uchun oraliq nazorat bir marta imtihon sessiyasi davrida fan bo‘yicha imtihongacha o‘tkaziladi.

Kunduzgi ta‘limda yakuniy nazoratga (imtihon sessiyasiga) ikki hafta ajratiladi. Dars jadvallari RO tomonidan tuziladi. Talabalarga kompleks imtihonlarga tayyorlanish uchun kamida 3 kun ajratiladi.

Barcha fanlar bo‘yicha yakuniy nazorat - imtihonlar o‘tkaziladi. Imtihon yozma, og‘zaki, kompyuterda test va boshqa zamonaviy, shaffof va adolatli shakllarida (portfolio, ijodiy ish, antiplagiat, taqdimot va h.k.) tashkil etilishi mumkin. Talabalarga imtihon topshirish uchun imtihon tilini (o‘zbek, rus yoki ingliz) tanlash imkoni beriladi. Mantiqiy bog‘liq bo‘lgan 2-3 fandan kompleks imtihonlar o‘tkazilishi mumkin.

O‘qituvchilar imtihonga test topshiriqlari, yozma va og‘zaki imtihon uchun savollarni tayyorlab qo‘yishlari lozim bo‘ladi.

Yozma yoki og‘zaki imtihonlar uchun variantlar soni akademik guruhdagi talabalar soniga qarab shakllantiriladi, bunda har bir variantda 3 ta nazariy savol yoki 2 ta nazariy savol va bitta masala yoki 1 ta nazariy savol va 2 ta masala bo‘lishi mumkin.

Imtihon qaydnomalari imtihon sessiyasi boshida RO tomonidan talabalarga ruxsat berilishini qayd qilish va komissiyaga topshirish uchun dekanatlarga taqdim etiladi.

Kompyuterda test o‘tkazishda vaqtdan unumli foydalanish maqsadida imtihon topshiruvchiga har bir fandan 20 ta savol taqdim etilishi tavsiya etiladi. Test o‘tkazish jarayonida RO vakili ishtirok etadi. Zarurat bo‘lganda fan o‘qituvchisi taklif etilishi mumkin.

Yozma yoki og‘zaki imtihon har bir fan bo‘yicha alohida biletlar tuzilgan biletlar yordamida o‘tkazilishi mumkin. Yozma imtihonning umumiy vaqti 3 soatdan oshmasligi zarur.

Imtihonni tashkil qilish va o‘tkazish mas‘uliyati RO vakiliga yuklatiladi. Yozma imtihon to‘g‘ashi bilan RO vakili javoblarni shifrlaydi va komissiyaga tekshirish uchun taqdim etadi. Yozma ishlarni tekshirish imtihon o‘tkazilgan kunda yakunlanishi shart (agar 2 tadan ortiq guruhdan imtihon olingan bo‘lsa, keyingi kunga ham o‘tkazish mumkin). Imtihon natijalari “Apellyatsiyasiz imtihon

qaydnomasi” ga qayd qilinadi va fan o‘qituvchisi tomonidan talabalar e’tiboriga yetkaziladi. “Apellyatsiyasiz imtihon qaydnomasi” RO ga taqdim qilinadi.

Yozma, og‘zaki yoki kompyuterdagi test natijalari bo‘yicha apellyatsiya uchun talabalarining RO registratori nomiga shaxsiy arizalari imtihon natijalari e’lon qilingandan keyingi 3 kun mobaynida qabul qilinadi. Apellyatsiya uchun arizalar RO da qayd qilinadi, unda apellyatsiya qilinadigan muammo mohiyati ko‘rsatiladi. Apellyatsiya og‘zaki shaklda kafedraning fan apellyatsiya komissiyasi tomonidan o‘tkaziladi.

“Apellyatsiyasiz imtihon qaydnomasi” va “Apellyatsiyali imtihon qaydnomasi” komissiya raisi va a’zolari, RO vakili tomonidan imzolanadi va RO ga taqdim etiladi.

Agar talaba imtihonda qoniqarsiz baho (F) olsa, hisob amalga oshirilmaydi va qaydnomaga (F) yoziladi.

Yozgi imtihon sessiyasi o‘tkazuvchi xarakterga ega hisoblanadi va keyingi kursga o‘tish uchun sessiyani ijobiy baholarga topshirish yetarli bo‘lmaydi. Kurdan kursga o‘tkazuvchi o‘rtacha GPA (Grate Point Average) bali oliy o‘quv yurti tomonidan mustaqil ravishda belgilanadi. GPA ning qiymati ikkinchi kursga o‘tish uchun – kamida 2,0, uchinchi kursga – kamida 2,25-2,5, to‘rtinchi kursga – kamida 2,5-3,0 bo‘lishi tavsiya etiladi.

Talabaning butun o‘qish davri uchun GPA bali talabaning o‘rtacha o‘zlashtirish darajasi sifatida RO da quyidagi formula bo‘yicha aniqlanadi:

Kredit ta’lim tizimida malakaviy amaliyot

Malakaviy amaliyot talabaning ta’lim traektoriyasining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi va u erishgan malaka darajasini baholashga imkon beradi. Barcha turdagi malakaviy amaliyotlar ishchi o‘quv rejalarida aksettirilishi va ularning hajmi kamida 10 kreditni tashkil etishi shart.

Talaba amaliyot dasturini bajarish uchun zarur bo‘lgan nazariy tayanch kurslarni minimum darajada o‘zlashtirgan taqdirda amaliyot talabaning shaxsiy o‘quv rejasiga kiritiladi.

Tanishuv amaliyotini o‘quv jarayonidan uzilmagan holda o‘tashga barcha talabalarga akademik o‘zlashtirish darajasidan qat’iy nazar ruxsat etiladi.

Ishlab chiqarish va bitiruv oldi amaliyotlarini nazariy ta’lim kurslarini ijobiy yakunlagan talabalarga o‘tashga ruxsat etiladi.

Amaliyot o‘tash natijalari ball-kredit tizimida baholanadi va kursdan kursga o‘tishda talabaning GPA ko‘rsatkichini hisoblashda inobatga olinadi. Ta’lim dasturi amaliyotlarning prerekvizitlari, ya’ni talabaning amaliyot o‘tashi uchun zarur bo‘ladigan tayanch nazariy fanlar ro‘yxati bo‘lishininzarda tutadi.

Amaliyot dasturlari kafedralar tomonidan mutaxassislikning xususiyatlari va amaliyot bazalarining o‘ziga xosligidan kelib chiqib ishlab chiqiladi. O‘quv amaliyotining dasturi quyidagilarni o‘zida aks ettirishi lozim:

- amaliyotning davomiyligi va yo‘nalishi;
- talabalarining shaxsiy topshiriqlari va nazorat tadbirlari mazmuni va

ularni bajarish muddatlari;

- amaliyot o'tash bazalarida talabalarning innovatsion faoliyatdaishtiroki;
- amaliyot bo'yicha hisobotlarni tayyorlash tartibi va ularni himoya qilish muddatlari.

Amaliyot dasturi har bir talabaga beriladi. Amaliyotni o'tash davridatalaba quyidagi majburiyatlarga ega:

- o'quv dasturida ko'zda tutilgan topshiriqlarni to'liq bajarishi, shu jumladan amaliyot kundaligini yuritishi;
- amaliyot bazasida amal qilayotgan ichki mehnat intizomi qoidalariga rioya qilish;
- mehnat muhofazasi, texnika xavfsizligi va ishlab chiqarish sanitariyasi qoidalarini o'rganish va ularga qat'iy rioya qilish;
- amaliyot rahbariga bir hafta muddatda yozma hisobot va amaliyot kundaligini taqdim etish.

Amaliyot yakunida amaliyot rahbarlari talabaning o'quv amaliyotini o'tash darajasi va qo'yilgan maqsadlarga erishganligi haqida yozma taqrizlar tayyorlashadi va talabani keyingi kursga o'tkazish uchun dekanat va RO ga topshirishadi.

TALABALARNI BAHOLASHDA DASTLABKI TAVSIYALAR

Yuqorida aytib o'tganimizdek ECTS kredit-modul tizimi o'z baholash tizimi va shkalasiga ega, lekin u ushbu baholash shkalasi tavsiyaviy ahamiyatga ega. Ya'ni ECTS tizimini qabul qilayotgan davlatlar qaysi baholash tizimini qabul qilish masalasini o'zlari erkin xal qiladilar. Amaldagi ECTS kredit-modul tizimi qoidalari bunga e'tiroz bildirmaydi. Lekin muammo shundaki, mamlakatimizdagi talabalarni baholash tizimining amaldagi qoidalari bor-yugi 3 ta ijobiy baholar mavjud (3, 4, 5), va bu baholash tizimida ijobiy baholar soni ancha cheklanganligi tufayli ular talabalarning bilim va salohiyatlaridagi farqlarni yetarli darajada aks ettirmaydi. ECTS tizimida esa ijobiy baholar soni 5 ta, Amerika baholash tizimida esa 12 ta baholash shkalasi mavjud.

Baholash amaliyotidagi bu katta farqlar baholar konvertatsiyasida noaniqliklar va xatolar bo'lishi extimolini kuchaytiradi. Shuning uchun mamlakatimizdagi talabalarni baholash tizimini, ya'ni O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirining 2018 yil 9 avgustdagi 19-2018-sonli bo'yruqi bilan tasdiqlangan «Oliy ta'lim tashkilotlarida talabalar bilimni nazorat qilish va baholash tizimi to'g'risida»gi nizomni qayta ko'rib chiqishni va unda baholash shkalasi diverifikatsiyasini kengaytirishni tavsiya etamiz.

Bundan tashqari ECTS kredit-modul tizimiga o'tgan har bir OTT universitet darajasida yoki fakul'tetlar darajasida «baholar taqsimoti jadvali» ni yaratib, uni muntazam ravishda yangilab borishi va uni talabalarni diplom ilovalarida qayd etilishini ta'minlashi zarur. Bu talab YeSTS ning OTT larda baholash shaffofligini ta'minlash bo'yicha eng minimal va asosiy talablaridan biridir. Baholar taqsimoti jadvali har3 yilda kamida bir marotaba yangilab boriladi. Baholar taqsimoti jadvali

kompyuter dasturi yordamida yaratiladi va yangilab boriladi. Buning uchun talabalarning baholari bo'yicha statistik ma'lumotlarning bo'lishi o'zi kifoya. Bunday ma'lumotlar Hozirda OTTlarda mavjud.

Nixoyat, OTTlar talabalarning GPA larini ham hisoblash mexanizmlarini yaratib ushbu ma'lumotni ularning diplom ilovalarida aks ettirilishini ham ta'minlashlari zarur bo'ladi. RAdan OTTko'pkonuniy maqsadlarda foydalanishi mumkin. Lekin talab etiladigan minimal GPA miqdorini belgilashda talabalarning imkoniyatlari hisobga olinishi maqsadga muvofik. GPA tizimi talabalarni jazolash vositasiga aylanib qolmasligi kerak.

KREDIT-MODUL TIZIMIDA IMTIHONLAR

ECTS kredit-modul tizimi imtihonlar masalasida aniq belgilab qo'yilgan katiy qoidalarga ega emas. Lekin o'z ta'lim boshqaruvini ECTS kredit-modul tizimi asosida yuritadigan xorijiy OTTlar imtixonlar qoidalarini tahlil qilganimizda quyidagi umumiy tamoyillarni ko'zatishimiz mumkin.

TALABA SEMESTR YOKI O'QUV YILIDA YETARLI KREDITLARNI TO'PLAY OLMAGANLIGI

Yuqorida ta'kidlaganimizdek, ECTS kredit-modul tizimida talabalar har semestr va har o'quv yilida muayyan miqdordagi kreditlarni jamg'arib borishlarni kerakligi belgilangan. Shunda xaqli bir savol tug'iladi: agar talaba semestr yoki o'quv yili davomida biror-bir fandan yiqilib, belgilangan kreditlarni jamg'ara olmasa, u keyingi bosqichda o'qishini davom ettirishi mumkinmi?

Dastavval, ko'pgina rivojlangan davlatlar OTTlari amaliyotida agar talaba o'quv yili davomida biror-bir fandan birinchi marotaba yiqilsa, ushbu talaba fan bo'yicha hech qanday qo'shimcha to'lovlarsiz qayta imtihon topshirish imkoniyatiga ega. *Yana bir bor ta'kidlab o'tamiz: imtihondan yiqilgan talaba saita imtihon topshirish uchun qo'shimcha pul ovlamagan talab etilmaydi.* Bundan tashqari dastlabki imtihon va qayta imtihon oraligi juda qisqa bo'lmasligi zarur. Ya'ni talaba imtihondan yiqilgandan so'ng keyingi imtihonga tayyorgarlik ko'rish uchun yetarlicha vaqt imkoniyatiga ega bo'lishi zarur. Agar talaba qayta imtihondan ham yiqilsa, undan o'sha fanni qayta olish (o'qish) talab qilinishi mumkin. Ya'ni talaba biror bir fandan birinchi marotaba yiqilgan taqdirda undan darhol ushbu fanni qayta olish talab etilmaydi. Bundan tashqari agar talaba yiqilgan fan tanlov fani bo'lsa ham, talabadan ushbu fanni qayta olish talab etilmaydi. Bunda talaba o'sha fan o'rniga keyingi semestrda shunchaki boshqa qo'shimcha tanlov fanini olishi mumkin. Lekin fan majburiy fan bo'lsa talaba uni qayta olishi zarur. OTT fanni qayta olayotgan talabadan fan uchun qushimcha to'lov amalga oshirishni talab qilishi mumkin. Bunda talaba to'lovni o'quv yili yoki semestr uchun emas balki aynan qayta olayotgan fani yoki fanlari uchungina to'lovni amalga oshiradi.

Keyingi masala - talabaning ayrim fanlardan yiqilganligi tufayli semestr yoki yil uchun belgilangan kreditlar miqdorini to'play olmaslik masalasi haqida tuxtalib o'tsak. Bizga yuqoridan ma'lumki ECTS kredit-modul tizimida, talaba bir semestrda 30 kredit, bir o'quv yilida esa 60 kredit to'plashi zarur. Talaba semestr davomida yoki o'quv yili davomida ayrim fanlardan imtihonlardan yiqilsa, tabiiyki u yetarli kreditni to'play olmaydi. ECTS kredit-modul tizimida bu masala qanday

xal etiladi? Talaba yetarli semestr yoki o'quv yili bo'yicha yetarli kreditlarni jamg'ara olmasa bu qanday okibatlarni keltirib chiqaradi?

Talaba fanlardan yetarlicha natija ko'rsatgan-ko'rsatmaganligini odatda uning o'quv yili davomida jamg'argan krediglari soniga qarab yoki GPA ko'rsatkichiga qarab aniqlash mumkin. Bu odatda talabaning kursdan-kursga o'tishiga xalal bermaydi. Lekin talaba OTT tomonidan belgilangan muayyan miqdordagi minimum talablarni bajarishi kerak bo'ladi. Ko'pgina Yevropa universitetlarida talabaning bir bosqichdan ikkinchi bosqichga o'tish uchun belgilangan 60 kreditdan kamida 45-48 kredit jamg'argan bo'lishi zarur. Talab etiladigan eng minimal kreditlar miqdori 45-48 tani tashkil qiladi. Bunda talaba qolgan kreditlarni yoz davomida yoki keyingi semestr davomida yiqilgan fanlaridan dars olib kreditlarni 60 yetkazib olishi mumkin. Lekin talaba to'plagan kreditlar miqdori 45-48 tadan tushib ketadigan bo'lsa, talaba keyingi semestrda boshqa fanlar bilan birga yiqilgan fanlarini olib kreditlar miqdorini yetkazib olish qiyin bo'lib qoladi. Bundan talaba avvalgi yil kreditlarini to'lik to'plab olmaganuncha keyingi bosqichga o'tishi to'xtatib turilishi mumkin.

Talabaning bosqichdan bosqichga o'tishi masalasini uning o'quv yili davomida jamg'argan GPA ga qarab ham belgilash mumkin. Masalan AKSh kredit-modul tizimida talaba bir bosqichdan ikkinchisiga o'tishi uchun talab etiladigan eng minimum GPA 4.3 lik tizimda 2.0 dir. Bunda talaba bir yil davomida 2-3 fan imtixonidan yiqilgan taqdirda ham keyingi bosqichda o'qib turaverishini va shu jarayonda yiqilgan fanlari kreditlarini kam yetkazib olishini anglatadi. ECTS kredit-modul tizimida bunday holatda talab etiladigan minimum GPA miqdori o'sha OTTning GPA hisoblash mexanizmlariga bog'liq. Agar baho 2-5 lik baholash tizimida talabaning bir bosqichdan keyingi bosqichga o'tish uchun eng minimal GPA 2.4 atrofida bo'lishi mumkin. GPA tushunchasi, uning vazifalari va hisoblash mexanizmi qo'llanmaning 6-bo'limida keltirilgan.

TALABA BIR FANNI BIR MAROTABADAN ORTIQ OLISHI

Talaba fan bo'yicha imtihonlardan 2 marotaba yiqilgan taqdirda yoki qo'lga kiritgan o'tish bahosini yanada ko'tarish maqsadida bir fanni bir marotabadan ortiq olishiga to'g'ri kelishi mumkin. Bunda u ushbu fan uchun alohida to'lovni amalga oshirishi zarur bo'ladi. OTT fanlar bo'yicha ham to'lov summasini ishlab chiqadi. Talaba fanni qayta olgan taqdirda, ushbu fanni birinchi marotaba olayotgan boshqa talabalar bilan bir xil tarzda uning barcha talablarini qaytadan bajarishi zarur. Ya'ni unga fan mashg'ulotlari, imtihonlari bo'yicha boshqa talabalardan farq qiluvchi hech qanday afzalliklaryoki imtiyozlar berilmaydi. Talaba fanni qayta olgan taqdirda, ushbu talabaning diplom ilovasida ushbu fan bo'yicha birinchi va keyin olgan baholari ham qayd etiladi. Lekin talabaning GPA ni hisoblashda uning faqat oxirgi olgan bahosi hisobga olinadi. Bu qoida agar talabaning keyin olgan baxosi oldin olgan baxosidan past bo'lgan taqdirda ham amal qiladi. Talaba bir fanni ikki marotabadan ortiq olishi mumkin, lekin bu uchun odatda fakul'tet dekani ruxsati talab etiladi.

IMTIXONLAR OLDI TAYYORGARLIGI QOIDALARI

Imtixonlar payti talabalar uchun o'quv yilining eng xaya- jonli, zurikishli va uykusiz kechadigan davrlaridan biridir. Ular imtixonlar davrga yaxshi o'qish tayyorgarliklari bilan kirib kelishni hohlaydi. Imtixonlar davri yaqinlashgan sari talabalar o'tgan mavzularni takrorlab olish, o'rgangan mavzularini yanada yaxshiroktushunib olish, o'qishlarida biroz ortda qolgan bo'lsalar uni yetkazib olish va shu kabi imtixonga tayyorgarlik ishlarini amalga oshiradilar. Shuning uchun imtixonlar davri boshlanishidan oldingi 10 kun yoki 1 hafta davomida talabalar bilan hech qanday nazorat ishlari (masalan joriy nazorat), testlar, yozma ishlar o'tkazish tavsiya etilmaydi.

IMTIXON O'TKAZISH TARTIBLARI

Har bir o'quv yili boshida o'quv yili kalendari OTT o'quv platformasida e'lon qilinishi shart. Ushbu kalendarida, o'quv haftalari, ta'tillar va imtixonlar xdfasi va muddati oldindan aniq ko'reatib o'tiladi. Odatda OTTlarda imtixonlar semestr sush ida amalga oshiriladi. Har bir mavsum imtixonlari boshlanishidan kamida ikki hafta oldin imtixonlar jadvali OTT o'quv platformasida e'lon qilinishi va har bir talabaning elektron pochtasiga bu haqida xabar yuborilishi kerak. Imtixonlar jadvali har bir fan o'qituvchisi bilan kelishilgan holda OTT o'quv bo'limi yoki registrar ofisi tomonidan to'ziladi.

Imtixonlar o'quv haftasi davrida o'tkazilmaydi, Ushbu davr mobaynida ma'ro'zalar yoki boshqa o'quv mashg'ulotlari rejalashtirilishi mumkin emas. Imtixon natijalari OTT o'quv platformasida e'lon qilinadi va talabalarga imtixon natijalari bilan bog'liq savollar bilan murojaat qilishlari uchun vaqt beriladi. Har bir imtixon uchun shu OTTda shu fanga mas'ul bo'lgan o'qituvchi ma'sul hisoblanadi va imtixon uchun to'zilgan savollarningto'g'riligi va sifatiga javobgar hisoblanadi. Imtixon olish tartibi, savollar shakli, imtixon uchun ajratilgan vaqt, baholash mezonlari mas'ul o'qituvchi tomonidan OTT o'quv qoidalari doirasida belgilanadi. Imtixonlarni o'tkazishda o'qituvchilardan tashqari nazoratchi (invigilator) lar ham jalb qilinishi mumkin. Nazoratchilar kafedra xodimlari va OTTda taxsil olayotgan doktorantlardan olinishi mumkin. Imtixonlardan so'ng talabalarga kamida 2 hafta yangi semestrnga tayyorgarlik ko'rish uchun ta'til beriladi.

O'QITISH SHAKLLARI

Mazkur modul bo'yicha quyidagi o'qitish shakllaridan foydalaniladi:

- ma'ruzalar, amaliy mashg'ulotlar (ma'lumotlar va texnologiyalarni anglab olish, motivatsiyani rivojlantirish, nazariy bilimlarni mustahkamlash);
- davra suhbatlari (ko'rilayotgan loyiha yechimlari bo'yicha taklif berish qobiliyatini rivojlantirish, eshitish, idrok qilish va mantiqiy xulosalar chiqarish);
- bahs va munozaralar (loyihalar yechimi bo'yicha dalillar va asosli argumentlarni taqdim qilish, eshitish va muammolar yechimini topish qobiliyatini rivojlantirish).

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

I. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining asarlari:

- 1.Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. – T.: “O‘zbekiston”, 2017. – 488 b.
- 2.Mirziyoev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo‘limizni qat’iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko‘taramiz. 1-jild. – T.: “O‘zbekiston”, 2017. – 592 b.
- 3.Mirziyoev Sh.M. Xalqimizning roziligi bizning faoliyatimizga berilgan eng oliy bahodir. 2-jild. –T.: “O‘zbekiston”, 2018. – 507 b.
- 4.Mirziyoev Sh.M. Niyati ulug‘ xalqning ishi ham ulug‘, hayoti yorug‘ va kelajagi farovon bo‘ladi. 3-jild.– T.: “O‘zbekiston”, 2019. – 400 b.
- 5.Mirziyoev Sh.M. Milliy tiklanishdan – milliy yuksalish sari. 4-jild.– T.: “O‘zbekiston”, 2020. – 400 b.

II. Normativ-huquqiy hujjatlar:

- 1.O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi.–T.:O‘zbekiston, 2023.
- 2.O‘zbekiston Respublikasining 2020 yil 23 sentyabrda qabul qilingan “Ta’lim to‘g‘risida”gi O‘RQ-637-sonli Qonuni.
- 3.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevral “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi 4947-sonli Farmoni.
- 4.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 21 sentyabr “2019-2021 yillarda O‘zbekiston Respublikasini innovatsion rivojlantirish strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5544-sonli Farmoni.
- 5.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 27 may “O‘zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-5729-son Farmoni.
- 6.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 27 avgust “Oliy ta’lim muassasalari rahbar va pedagog kadrlarining uzluksiz malakasini oshirish tizimini joriy etish to‘g‘risida”gi PF-5789-sonli Farmoni.
- 7.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 oktyabr “O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5847-sonli Farmoni.
- 8.O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning 2020 yil 25 yanvardagi Oliy Majlisga Murojaatnomasi.
- 9.O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2001 yil 16 avgustdagi “Oliy ta’limning davlat ta’lim standartlarini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 343-sonli Qarori.
- 10.O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2015 yil 10 yanvardagi “Oliy ta’limning Davlat ta’lim standartlarini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 2001 yil 16 avgustdagi “343-sonli qororiga o‘zgartirish va qo‘shimchalar kiritish

haqida”gi 3-sonli qarori.

III. Maxsus adabiyotlar:

11.Muslimov N.A va boshqalar. Innovatsion ta’lim texnologiyalari. O’quv-metodik qo‘llanma. – T.: “Sano-standart”, 2015. – 208 b.

12.Muslimov N.A va boshqalar. Pedagogik kompetentlik va kreativ asoslari. O’quv-metodik qo‘llanma. – T.: “Sano-standart”, 2015. – 120 b.

13.Pecherkina, A. A. Razvitie professionalnoy kompetentnosti pedagoga: teoriya i praktika [Tekst] : monografiya / A. A. Pecherkina, E. E. Сыmanyuk, Ye. L. Umnikova : Ural. gos. ped. un-t. – Yekaterinburg : [b.i.], 2011. – 233 s.

14.O.S. Frolova. Formirovanie innovatsionnoy kompetensii pedagoga v protsesse vnutrishkolnogo povыsheniya kvalifikatsii. Diss.k.p.n. Voronej 2018.

15.Kompetensii pedagoga XXI veka [Elektronnyy resurs]: sb. materialov resp. konferensii (Minsk, 25 noyab. 2021 g.) / M-vo obrazovaniya Resp. Belarus, GUO «Akad. poslediplom. obrazovaniya», OO «Belorus. ped. o-vo». – Minsk: APO, 2021.

16.Panjiev Q.B. O‘zbek xalq qo‘shiqlari vositasida bo‘lajak musiqa o‘qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini takomillashtirish. Monografiya. T.: 2022 y. 204 b.

17.Panjiev Q.B. O‘zbek xalq musiqa ijodi. O‘quv qo‘llanma. T.: 2022. 274 b.

IV. Internet saytlar:

18.<http://edu.uz> – O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi.

19.<http://lex.uz> – O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi.

20.<http://bimm.uz> – Oliy ta’lim tizimi pedagog va rahbar kadrlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirishni tashkil etish Bosh ilmiy-metodik markazi.

21.<http://ziyonet.uz> – Ta’lim portali Ziyonet.

22.<http://natlib.uz> – Alisher Navoiy nomidagi O‘zbekiston Milliy kutubxonasi.

IV. AMALIY MASHG‘ULOTLAR MAZMUNI

1-MAVZU: OLIY MUSIQA TA'LIMI METODIKASINING NAZARIY ASOSLARI.

Oliy musiqa ta'limi metodikasining dolzarb muammolari va zamonaviy yutuqlari fanining rivojlanish tarixi va taraqqiyot bosqichlari, mustaqillik davri rivojlanishi. Oliy musiqa ta'limi metodikasi o'qitishning dolzarb muammolari va zamonaviy yutuqlari va innovatsiyalari rivojlantirish yo'llari.

musiqa ijrochiligida tizimining paydo bo'lishi va rivojlanishi xususida xorijiy adabiyotlar (tahlili, ta'lim jarayoniga tatbiq etish masalalari). Mumtoz musiqani o'rgatish uslubining zamonaviylashtirilishi. Ta'lim tizimida cholg'u ijrochiligini o'rgatish borasida ilg'or mahalliy va xorijiy tajribalar. Musiqiy asarlarni o'zlashtirishda ijrochilikning an'anaviy va zamonaviy uslublar. Repertuar tanlash va cholg'u ijrochilarini tayyorlashda individual yondashuv masalalari. Mashhur cholg'uchilarning ijodi. Ular yaratgan uslublarni ta'lim jarayoniga tatbiq etish masalalari.

Professional ijrochilik o'zining mukammalligi, har bir kuyga oqilona yondashishi bilan ajralib turadi. Mukammalligi shundaki: ijro paytida o'zini tutishi, har bir shtrix, har bir zarb, har bir parda o'z o'rnida bo'lishi; har bir kuyga oqilona yondashishini shunday izohlash mumkin: cholg'uchi ma'lum bir kuyni ijro etishdan oldin yaxshilab o'rganib chiqadi, kuyning murakkab jihatlari, pardalari, tarixiy kelib chiqishi, ruhiyatidan kelib chiqib, ijodiy yondashadi.

Havaskor ijrochilik esa aksincha, sahnada o'zini tutishi, kuyning ba'zi jihatlari, unsurlarini sezmay tashlab ketishi, shtrix va zarblarini poyma-poy ketishi, chalayotgan kuyga xos bo'lmagan pardalarini ijro etishi bilan farqlanadi.

Mashhur cholg'uchilarning ijodi.

Mashhur cholg'uchilarning ijodi bilan talabalarni tanishtirib borish ham ustoz sozanda zimmasidagi vazifalardan biridir. Har bir kuyni ijro etishdan oldin ushbu kuyni mashhur ijrochilari, ijrochilarning qaysi maktab vakillari ekanligi haqida gapirish ustoz uchun ham qarz, ham farzdir. Bu ijrolarni magnit yozuvlarini eshitirib, dars o'tilsa nur ustiga a'lo nur bo'lar edi.

Mashhur cholg'uchilar yaratgan uslublarni ta'lim jarayoniga tatbiq etish masalalari hozirgi kunda dolzarb vazifalardan biridir. Mazkur vazifa yana ustozlar zimmasiga yuklatiladi. Har bir berilgan kuyni ijrochi ustoz kayfiyati chog' paytida uz uslubida ijro etib, magnit tasmalariga yozmog'i kerak. Ushbu berilgan kuyni boshqa ijrochilar, boshqa ijrochilik maktabi vakillarini ham magnit yozuvlarini topib talaba sozandaga navbatma-navbat eshittirib, ustoz ijrochilik maktablarini farqini, yutuq va kamchiliklarini aytib talabaga tushuntirsa ustoz-shogird tizimining zamonaviy ko'rinishi bo'ladi.

Ishdan maqsad – Ta'lim tizimida musiqiy avangardizmni o'rgatish borasida ilg'or mahalliy va xorijiy tajribalarni tahlil qilish. Tinglangan audio yoki tinglab tomosha qilingan video lavha yuzasidan asosli fikr-mulohaza yuritish ko'nikmalariga ega bo'lish.

Masalaning qo'yilishi: Tinglovchilar kichik guruhlarga bo'lingan holda ularga har bir vazifa bo'yicha berilgan savollarga javob tayyorlab, asosli sharhlab berishlari talab etiladi.

Ishni bajarish uchun namuna

O'qituvchi tinglovchilarni 2- (3 yoki 4) guruhga bo'ladi. Mavzu bo'yicha tayyorlangan topshiriqlarni tarqatadi. O'quv natijalari nima berishini aniklashtiradi, erishiladigan natijaning yutuq va kamchiliklarining mohiyatini aytadi. Qanday qo'shimcha materiallardan foydalanish mumkinligi haqida ma'lumot beradi. (darslik, ma'ruza matni, internet materallari). Guruhlarda ish boshlash vaqtini e'lon qiladi.

Guruhlardagi hamkorlik ishlarining takdimotini tashkillashtiradi va boshqaradi. Takdimot muddati 20 minutdan oshmasligini e'lon qiladi.

O'qituvchi har bir savolga yakun yasaydi.

Mashg'ulotni baholash. Voqeliklarning ketma-ketligi, topshiriqlarni asoslab berish, shuningdek tinglovchilar bilim saviyasini shakllantirishga, tushunchalaridan to'g'ri xulosalar chiqarishiga e'tibor qaratadi.

Mavzu bo'yicha yakunlovchi xulosalar qiladi. Mavzu maqsadiga erishishdagi talabalar faoliyatini tahlil qiladi va baholaydi.

Guruhda ishlash qoidalari

Har kim o'z o'rtoqlarini tinglashi, hurmat bildirishi kerak.

Har kim aktiv, birgalikda, berilgan topshiriqqa mas'uliyat bilan qaragan holda ishlashi kerak.

Har kim zarur bo'lgan holda yordam so'rashi lozim.

Har kim undan yordam so'ralganda albatta yordam berishi kerak.

Har kim guruh ishi natijasini baholashda ishtirok etishi shart.

Har kim aniq tushunishi kerakki:

- boshqalarga o'rgatib o'zimiz o'rganamiz.

- kemaga tushganning joni bir: yo birga qutilamiz yoki birga cho'kamiz.

Topshiriqni bajarish ketma-ketligi va reglamenti.

1. Individual o'qish-2 minut.

2. Muhokama qilish -3 minut.

3. Prezentatsiya (takdimot) varag'ini tayyorlash- 5 minut.

4. Prezentatsiya (takdimot) qilish –5 minut.

5. Guruhlar boshqa guruhlarni prezentatsiya (taqdimot)lari vaqtida ularni baholash.

6. Baholash natijalarini rahbarga aytish.

Nazorat savollari:

1. Qadimgi Xorazm musiqa madaniyati

2. Ilk davlat tizimi davriga oid musiqiy ijod

3. Qoraxoniylar davrida musiqiy-madaniy hayot (XI-XIII asrlar)

4. Musiqiy madaniyatning rivojlanish jarayonlari

Ibtidoiy jamiyatga oid ijod shakllari va musiqa ijodiyoti

O‘QITISH SHAKLLARI

Mazkur modul bo‘yicha quyidagi o‘qitish shakllaridan foydalaniladi:

- ma’ruzalar, amaliy mashg‘ulotlar (ma’lumotlar va texnologiyalarni anglab olish, motivatsiyani rivojlantirish, nazariy bilimlarni mustahkamlash);
- davra suhbatlari (ko‘rilayotgan loyiha yechimlari bo‘yicha taklif berish qobiliyatini rivojlantirish, eshitish, idrok qilish va mantiqiy xulosalar chiqarish);
- bahs va munozaralar (loyihalar yechimi bo‘yicha dalillar va asosli argumentlarni taqdim qilish, eshitish va muammolar yechimini topish qobiliyatini rivojlantirish).

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

I. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining asarlari:

1. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. – T.: “O‘zbekiston”, 2017. – 488 b.
2. Mirziyoev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo‘limizni qat’iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko‘taramiz. 1-jild. – T.: “O‘zbekiston”, 2017. – 592 b.
3. Mirziyoev Sh.M. Xalqimizning roziligi bizning faoliyatimizga berilgan eng oliy bahodir. 2-jild. – T.: “O‘zbekiston”, 2018. – 507 b.
4. Mirziyoev Sh.M. Niyati ulug‘ xalqning ishi ham ulug‘, hayoti yorug‘ va kelajagi farovon bo‘ladi. 3-jild. – T.: “O‘zbekiston”, 2019. – 400 b.
5. Mirziyoev Sh.M. Milliy tiklanishdan – milliy yuksalish sari. 4-jild. – T.: “O‘zbekiston”, 2020. – 400 b.

II. Normativ-huquqiy hujjatlar:

1. O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – T.: O‘zbekiston, 2023.
2. O‘zbekiston Respublikasining 2020 yil 23 sentyabrda qabul qilingan “Ta’lim to‘g‘risida”gi O‘RQ-637-sonli Qonuni.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevral “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi 4947-sonli Farmoni.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 21 sentyabr “2019-2021 yillarda O‘zbekiston Respublikasini innovatsion rivojlantirish strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5544-sonli Farmoni.
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 27 may “O‘zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-5729-son Farmoni.
6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 27 avgust “Oliy ta’lim muassasalari rahbar va pedagog kadrlarining uzluksiz malakasini oshirish tizimini

joriy etish to'g'risida"gi PF-5789-sonli Farmoni.

7.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 oktyabr "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5847-sonli Farmoni.

8.O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning 2020 yil 25 yanvardagi Oliy Majlisga Murojaatnomasi.

9.O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2001 yil 16 avgustdagi "Oliy ta'limning davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risida"gi 343-sonli Qarori.

10.O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2015 yil 10 yanvardagi "Oliy ta'limning Davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risida"gi 2001 yil 16 avgustdagi "343-sonli qaroriga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish haqida"gi 3-sonli qarori.

III. Maxsus adabiyotlar:

11.Muslimov N.A va boshqalar. Innovatsion ta'lim texnologiyalari. O'quv-metodik qo'llanma. – T.: "Sano-standart", 2015. – 208 b.

12.Muslimov N.A va boshqalar. Pedagogik kompetentlik va kreativ asoslari. O'quv-metodik qo'llanma. – T.: "Sano-standart", 2015. – 120 b.

13.Pecherkina, A. A. Razvitie professionalnoy kompetentnosti pedagoga: teoriya i praktika [Tekst] : monografiya / A. A. Pecherkina, E. E. Сыmanyuk, Ye. L. Umnikova : Ural. gos. ped. un-t. – Yekaterinburg : [b.i.], 2011. – 233 s.

14.O.S. Frolova. Formirovanie innovatsionnoy kompetensii pedagoga v protsesse vnutrishkolnogo povыsheniya kvalifikatsii. Diss.k.p.n. Voronej 2018.

15.Kompetensii pedagoga XXI veka [Elektronnyy resurs]: sb. materialov resp. konferensii (Minsk, 25 noyab. 2021 g.) / M-vo obrazovaniya Resp. Belarus, GUO «Akad. poslediplom. obrazovaniya», OO «Belorus. ped. o-vo». – Minsk: APO, 2021.

16.Panjiev Q.B. O'zbek xalq qo'shiqlari vositasida bo'lajak musiqa o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini takomillashtirish. Monografiya. T.: 2022 y. 204 b.

17.Panjiev Q.B. O'zbek xalq musiqa ijodi. O'quv qo'llanma. T.: 2022. 274 b.

IV. Internet saytlar:

18.<http://edu.uz> – O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi.

19.<http://lex.uz> – O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi.

20.<http://bimm.uz> – Oliy ta’lim tizimi pedagog va rahbar kadrlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirishni tashkil etish Bosh ilmiy-metodik markazi.

21.<http://ziyonet.uz> – Ta’lim portali Ziyonet.

22.<http://natlib.uz> – Alisher Navoiy nomidagi O‘zbekiston Milliy kutubxonasi.

2-MAVZU: OLIY MUSIQA TA’LIMI METODIKASI O‘QITISHNI LOYIHALASH.

Oliy musiqa ta’limi metodikasi fanining rivojlanish tarixi va taraqqiyot bosqichlari, mustaqillik davri rivojlanishi. Oliy musiqa ta’limi metodikasi o‘qitishning muammolari va zamonaviy yutuqlari va innovatsiyalari rivojlantirish yo‘llari.

Tayanch iboralar: Etnomusiqashunoslik, marosi, qadriyat, an’ana, urf-odat, musiqa o‘qituvchisi.

XV asrning ikkinchi yarmidagi o‘zaro urushlar shaharlarning bo‘shab, vayronaga aylanishi O‘rta Osiyo xalq ommasining qashshoqlanishiga olib keldi. Bu protsess o‘zlarini o‘zbeklar deb atagan ko‘chmanchilar boshlig‘i Shayboniyxon hokimiyatni qo‘lga olgan XVI asrniig boshidayoq faollashgan edi. Ana shu vaqtdan boshlab “o‘zbeklar” degan xalq nomi qaror topadi. XVII va XVIII asrlarda feodal tarqoqlik kuchayadi. Katta feodal davlati alohida xonliklar Buxoro, Xiva hamda Qo‘qon xonliklariga bo‘linib ketdi. Bunday bo‘linish o‘zbek xalqining musiqa madaniyatida ham aks etdi. O‘zbek xonlari saroyidagi musiqiy hayot asosan temuriylarning Hirot va Samarqand saroylaridagi an‘analarini davom ettirardi.

Ishdan maqsad – Ta’lim tizimida mashhur cholg‘uchilarning ijodi; mashhur cholg‘uchilar yaratgan uslublarni ta’lim jarayoniga tatbiq etish masalalarini tahlil qilish. Tinglangan audio yoki tinglab tomosha qilingan video lavha yuzasidan asosli fikr-mulohaza yuritish ko‘nikmalariga ega bo‘lish.

Masalaning qo‘yilishi: Tinglovchilar kichik guruhlarga bo‘lingan holda ularga har bir vazifa bo‘yicha berilgan savollarga javob tayyorlab, asosli sharhlab berishlari talab etiladi.

Ishni bajarish uchun namuna

O‘qituvchi talabalarni 2- (3 yoki 4) guruhga bo‘ladi. Mavzu bo‘yicha tayyorlangan topshiriqlarni tarqatadi. O‘quv natijalari nima berishini aniklashtiradi, erishiladigan natijaning yutuq va kamchiliklarining mohiyatini aytadi. Qanday qo‘shimcha materiallardan foydalanish mumkinligi haqida ma’lumot beradi. (darslik, ma’ruza matni, internet materallari). Guruhlarda ish boshlash vaqtini e’lon qiladi.

Guruhlardagi hamkorlik ishlarining takdimotini tashkillashtiradi va boshqaradi. Takdimot muddati 20 minutdan oshmasligini e’lon qiladi.

O‘qituvchi har bir savolga yakun yasaydi.

Mashg‘ulotni baholash. Voqeliklarning ketma-ketligi, topshiriqlarni asoslab berish, shuningdek talabalar bilim saviyasini shakllantirishga, tushunchalaridan to‘g‘ri xulosalar chiqarishiga e‘tibor qaratadi.

Mavzu bo‘yicha yakunlovchi xulosalar qiladi. Mavzu maqsadiga erishishdagi talabalar faoliyatini tahlil qiladi va baholaydi.

Guruhda ishlash qoidalari

Har kim o‘z o‘rtoqlarini tinglashi, hurmat bildirishi kerak.

Har kim aktiv, birgalikda, berilgan topshiriqqa mas‘uliyat bilan qaragan holda ishlashi kerak.

Har kim zarur bo‘lgan holda yordam so‘rashi lozim.

Har kim undan yordam so‘ralganda albatta yordam berishi kerak.

Har kim guruh ishi natijasini baholashda ishtirok etishi shart.

Har kim aniq tushunishi kerakki:

- boshqalarga o‘rgatib o‘zimiz o‘rganamiz.

- kemaga tushganning joni bir: yo birga qutilamiz yoki birga cho‘kamiz.

Topshiriqni bajarish ketma-ketligi va reglamenti.

1. Individual o‘qish-2 minut.

2. Muhokama qilish –3 minut.

3. Prezentatsiya (takdimot) varag‘ini tayyorlash- 5 minut.

4. Prezentatsiya (takdimot) qilish –5 minut.

5. Guruhlar boshqa guruhlarni prezentatsiya (taqdimot)lari vaqtida ularni baholash.

6. Baholash natijalarini rahbarga aytish.

1-ilova

Birinchi guruh uchun vazifa.

Savollar	Tushuncha va sharh	Izoh
Mashhur rubob cholg‘uchilaridan kimlarni bilasiz?		
G‘ijjakda an’anaviy ijro bilan akademik ijroning nima farqi bor?		
An’anaviy cholg‘u ijrochiligida qaysi zarbli cholg‘ular ishlatiladi?		

Ikkinchi guruh uchun vazifa.

Savollar	Tushuncha va sharh	Izoh
Mashhur g'ijjak cholg'uchilaridan kimlarni bilasiz?		
Rubobda an'anaviy ijro bilan akademik ijroning nima farqi bor?		
Akademik cholg'u ijrochiligida qaysi zarbli cholg'ular ishlatiladi?		

2-ilova

Guruhni baholash jadvali.

Guruhlar	Javoblarning aniq, ravshanligi	Axborotning ishonchliligi	Guruh a'zosi-ning faol-ligi	Umumiy ballar	Baho
1-guruh					
2-guruh					

Nazorat savollari:

1. Markaziy Osiyoga jahon madaniyating ta'sirini tushuntirib bering?
2. O'yg'onish davrida yangicha tafakkur qanday yaratildi?
3. Madaniy aloqalar rivojida madaniyat ravnaqi qanday?
4. Ilohiy va ilmiy falsafiy madaniyatning rivoji qanday yo'nalishda aks etgan?
5. O'yg'onish davrida Islom dinining ahamiyatini qanday tushunasiz?
6. Tasavvuf falsafasini tushuntirib bering?
7. Dunyoviy madaniyat deganda nimani tushunasiz?
8. Markaziy Osiyo ilmiy merosi xaqida nima deya olasiz?
9. A'xmad al-Farg'oniy xaqida nima bilasiz?
10. Abu Nasr Farobiy xaqida so'zlab bering.
11. Abu ali ibn Sino xaqida nima bilasiz?
12. Abu Rayxon Beruniy xaqida nima bilasiz.?

O'QITISH SHAKLLARI

Mazkur modul bo'yicha quyidagi o'qitish shakllaridan foydalaniladi:

- ma'ruzalar, amaliy mashg'ulotlar (ma'lumotlar va texnologiyalarni anglab olish, motivatsiyani rivojlantirish, nazariy bilimlarni mustahkamlash);

- davra suhbatlari (ko‘rilayotgan loyiha yechimlari bo‘yicha taklif berish qobiliyatini rivojlantirish, eshitish, idrok qilish va mantiqiy xulosalar chiqarish);
- bahs va munozaralar (loyihalar yechimi bo‘yicha dalillar va asosli argumentlarni taqdim qilish, eshitish va muammolar yechimini topish qobiliyatini rivojlantirish).

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

I. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining asarlari:

1. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. – T.: “O‘zbekiston”, 2017. – 488 b.
2. Mirziyoev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo‘limizni qat’iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko‘taramiz. 1-jild. – T.: “O‘zbekiston”, 2017. – 592 b.
3. Mirziyoev Sh.M. Xalqimizning roziligi bizning faoliyatimizga berilgan eng oliy bahodir. 2-jild. – T.: “O‘zbekiston”, 2018. – 507 b.
4. Mirziyoev Sh.M. Niyati ulug‘ xalqning ishi ham ulug‘, hayoti yorug‘ va kelajagi farovon bo‘ladi. 3-jild. – T.: “O‘zbekiston”, 2019. – 400 b.
5. Mirziyoev Sh.M. Milliy tiklanishdan – milliy yuksalish sari. 4-jild. – T.: “O‘zbekiston”, 2020. – 400 b.

II. Normativ-huquqiy hujjatlar:

1. O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – T.: O‘zbekiston, 2023.
2. O‘zbekiston Respublikasining 2020 yil 23 sentyabrda qabul qilingan “Ta’lim to‘g‘risida”gi O‘RQ-637-sonli Qonuni.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevral “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi 4947-sonli Farmoni.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 21 sentyabr “2019-2021 yillarda O‘zbekiston Respublikasini innovatsion rivojlantirish strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5544-sonli Farmoni.
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 27 may “O‘zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-5729-son Farmoni.
6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 27 avgust “Oliy ta’lim muassasalari rahbar va pedagog kadrlarining uzluksiz malakasini oshirish tizimini joriy etish to‘g‘risida”gi PF-5789-sonli Farmoni.
7. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 oktyabr “O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5847-sonli Farmoni.
8. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning 2020 yil 25

yanvardagi Oliy Majlisga Murojaatnomasi.

9.O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2001 yil 16 avgustdagi “Oliy ta’limning davlat ta’lim standartlarini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 343-sonli Qarori.

10.O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2015 yil 10 yanvardagi “Oliy ta’limning Davlat ta’lim standartlarini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 2001 yil 16 avgustdagi “343-sonli qaroriga o‘zgartirish va qo‘shimchalar kiritish haqida”gi 3-sonli qarori.

III. Maxsus adabiyotlar:

11.Muslimov N.A va boshqalar. Innovatsion ta’lim texnologiyalari. O‘quv-metodik qo‘llanma. – T.: “Sano-standart”, 2015. – 208 b.

12.Muslimov N.A va boshqalar. Pedagogik kompetentlik va kreativ asoslari. O‘quv-metodik qo‘llanma. – T.: “Sano-standart”, 2015. – 120 b.

13.Pecherkina, A. A. Razvitie professionalnoy kompetentnosti pedagoga: teoriya i praktika [Tekst] : monografiya / A. A. Pecherkina, E. E. Сыmanyuk, Ye. L. Umnikova : Ural. gos. ped. un-t. – Yekaterinburg : [b.i.], 2011. – 233 s.

14.O.S. Frolova. Formirovanie innovatsionnoy kompetensii pedagoga v protsesse vnutrshkolnogo rovysheniya kvalifikatsii. Diss.k.p.n. Voronej 2018.

15.Kompetensii pedagoga XXI veka [Elektronnyy resurs]: sb. materialov resp. konferensii (Minsk, 25 noyab. 2021 g.) / M-vo obrazovaniya Resp. Belarus, GUO «Akad. poslediplom. obrazovaniya», OO «Belorus. ped. o-vo». – Minsk: APO, 2021.

16.Panjiev Q.B. O‘zbek xalq qo‘shiqlari vositasida bo‘lajak musiqa o‘qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini takomillashtirish. Monografiya. T.: 2022 y. 204 b.

17.Panjiev Q.B. O‘zbek xalq musiqa ijodi. O‘quv qo‘llanma. T.: 2022. 274 b.

IV. Internet saytlar:

18.<http://edu.uz> – O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi.

19.<http://lex.uz> – O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi.

20.<http://bimm.uz> – Oliy ta’lim tizimi pedagog va rahbar kadrlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirishni tashkil etish Bosh ilmiy-metodik markazi.

21.<http://ziyonet.uz> – Ta’lim portali Ziyonet.

22.<http://natlib.uz> – Alisher Navoiy nomidagi O‘zbekiston Milliy kutubxonasi.

3-MAVZU: OLIY MUSIQA TA’LIMI METODIKASINING O‘QITISH TEXNOLOGIYALARI

1.Oliy musiqa ta’limi metodikasi o‘qitishda innovatsiyalar, uzviylik va uzluksizlik. Oliy musiqa ta’limi metodikasi faniga oid nazariy qarashlar, yetakchi va zamonaviy konsepsiyalari, innovatsion ta’lim texnologiyalarining mohiyati, turlari va nazariy asoslari.

2.O‘qituvchining innovatsion pedagogik faoliyati bosqichlari. Oliy ta’lim muassasalarida o‘quv jarayonini tashkil etishning innovatsion metod, vosita va shakllarining uzviyligi.

Tanyanch iboralar: budda, tafakkur, meros, musiqashunoslik, etnomusiqashunoslik, xalq an’analari, kasbiy musiqa, dostonchilik.

Passiv-ijobiy pedagogik uslubga mansub o‘qituvchi bolalarga nisbatan munosabatda noaniq emotsional-ijobiy ustanovka bilan namoyon bo‘ladi. Bunday o‘qituvchi jamoaviy ijroda har bir o‘quvchining ijrosi sifatini tahlil etmaslik, kamchiliklarni tuzatishga, a’lo darajada ijro etayotgan o‘quvchilarni rag‘batlantirishga harakat qilmaslik bilan namoyon bo‘lishi mumkin (rasmga qaralsin).

Cholg‘u ijrochiligida ustoz-shogird an’anasi, tizimining paydo bo‘lishi juda qadim zamonlarga borib taqaladi. Buni shunday izohlash mumkin: musiqa yoki musiqiy cholg‘ular yaralibdiki ustozdan shogirdga, otadan-o‘g‘ilga musiqa madaniyatimiz davom etib kelmoqda. Ustozlar musiqada erishgan o‘z yangilik va yutuqlarini shogirdlariga o‘rgatib, bu maqom bo‘ladimi, dostonchilikmi yoki boshqa bir janrlarni barchasida ustoz-shogird an’anasi mavjud.

Mumtoz musiqani o‘rgatish uslubining zamonaviylashtirilishida asosan ustoz, ya’ni professor-o‘qituvchi va jurnavozlarning ahamiyati juda katta. Bu jarayon shunday kechadi: dastlab ustoz ijro etadi, eng yaxshi ijrochilarni ta’kidlab, ovozli yozuvlaridan eshittiradi. Keyin nota misolida kuyni birgalikda tahlil etadi, talaba-shogirdga uyga vazifa etib kuyni yod olish topshiriladi. Navbatdagi darsda talaba o‘zi ustoz yordamisiz ijro etadi, tushunmagan joylarida to‘xtab, ayrim jihatlarini so‘raydi. Ustoz talabaning ijrosidagi kamchiliklarini to‘g‘rilaydi va kuyni mukammal ijrosini ta’minlash uchun uyga vazifa etib, kuyni ko‘p bora chalib mukammallashtirish topshiriladi. Bu jarayon kuyni katta yoki kichikligi, murakkab va soddaligiga ham bog‘liq. Bir yoki ikki darsda ma’lum bir kuyni o‘rganishi qiyin. Ustozimiz O‘zbekiston xalq artisti, buyuk hizmatlari ordeni nishondori Turg‘un Alimatov aytganlaridek: “Bir kuyni o‘rganish uchun ko‘p vaqt ketmaydi, ammo uni chalish uchun, tayyor ijod mahsuliga keltirish uchun yillar kerak bo‘ladi”.

Ta’lim tizimida cholg‘u ijrochiligini o‘rgatish borasida ilg‘or mahalliy va xorijiy tajribalar borasida shunday bir ibora bor: “Ta’lim bergan ustozingdan

ayrilma”. Bu degani an’anaviy ijrochilik borasida, uni rivojlantirish, o’rganishda o’zimizni mahalliy uslublarga teng keladigani butun dunyoda topilmasa kerak. Milliy san’atimizni barcha jabhalarini qayta tiklash, o’rganish davlat siyosati darajasiga ko’tarilgandir. O’zimizni mahalliy uslub, ya’ni milliy ijrochilik maktablari ustoz-shogird an’anasiga tayangan bo’lib, milliy musiqamizda shunday bir unsurlar borki, buni faqat ustozning ijrolaridan, dono fikrlaridan shogird bahramand bo’lmasa, milliy ijrochilik maktablariga xos ijro yo’qolib ketadi. Bizni millatimizga xos an’ana ham aynan shunda.

Musiqiy asarlarni o’zlashtirishda ijrochilikning an’anaviy va zamonaviy uslublari shunday: an’anaviy uslubda shogird ustozni yonida yurib, ijrolaridan bahramand bo’lib, ustozning ilxomi kelgan paytda kuylarni ijrosini birgalikda mashq natijasida o’rganiladi. Bu uslubning unumdorligi ham shunda.

Zamonaviy ustoz-shogird uslubi esa ustoz ishga keladi, uning kayfiyati, ishga layoqatiga hech kim e’tibor bermaydi. O’quvchi-shogird darsga kelishi bilan bir soat davomida dars o’tishga majbur, chunki bu o’quvchini bu darsdan keyin boshqa darsi bo’lishi mumkin, ustoz shogirdini uzoq ushlab o’tira olmaydi. Ammo ustoz kayfiyati chog’ bo’lsa, ilxomi jo’sh urib to’rgan bo’lsa shogirdining baxti. U shogird ustozni mukammal ijrochidan, noyob maslahatlaridan bahramand bo’lishi mumkin.

Repertuar tanlash va cholg’u ijrochilarini tayyorlashda individual yondashuv masalalari borasida har bir sozanda talaba yakkama-yakka ustoz bilan mashq qilishi lozim. Har bir talabaning qiziqishi, qobiliyatini ustoz sozanda darrov payqab, ichki hissiyotidan kelib chiqib ijro dasturini tanlashi kerak. Talabaning xarakteriga mos, qobiliyatiga xos kuy tanlansa talaba ijro mukammal bo’lishiga erishiladi. Agar talabaning qobiliyati zo’r bo’lib, berilgan kuy uning xarakteriga mos kelmasa yoki kuy ruhiyatiga mos kelib, bu kuyni chalish uchun qobiliyati o’rtacharoq bo’lsa ham ijro mukammal bo’lmaydi.

1-ilova

Birinchi guruh uchun vazifa.

Savollar	Tushuncha va sharh	Izoh
Havaskorona ijro tushunchasi nimani anglatadi?	Havaskorona ijro har taraflama sodda, mukammal bo’lmagan ijro tushuniladi, sahnada o’zini tutishi, kuyning ba’zi jihatlari, unsurlarini sezmay tashlab ketishi, shtrix va zarblarini poyma-poy ketishi, chalayotgan kuyga xos bo’lmagan pardalarini ijro etishi bilan farqlanadi.	Oddiy ijro.
Professional ijrochilik haqida gapirib bering	Professional ijrochilik o’zining mukammalligi, har bir kuyga oqilona yondashishi bilan ajralib turadi. Mukammalligi shundaki: ijro paytida o’zini tutishi, har bir shtrix,	Mukammal ijro.

	har bir zarb, har bir parda o'z o'rnida bo'lishi; har bir kuyga oqilona yondashishini shunday izohlash mumkin: cholg'uchi ma'lum bir kuyni ijro etishdan oldin yaxshilab o'rganib chiqadi, kuyning murakkab jihatlari, pardalari, tarixiy kelib chiqishi, ruhiyatidan kelib chiqib, ijodiy yondashadi.	
An'anaviy ijrochilik nima?	An'anaviy ijrochilik sohasi qadim musiqiy san'atimiz borasida chuqur izlanishlar olib borib, ustoz-shogird tizimi orqali bizgacha yetib kelgan musiqiy asarlarni asl holicha ijro etish, uch voha maqomlarini chuqur o'rganish, tahlil etish va mohirona ijro etish bilan shug'ullanadi.	O'zDK an'anaviy ijrochilik kafedresi va shu yo'nalish bo'yicha ijod qiladigan sozandalar

Ikkinchi guruh uchun vazifa.

Savollar	Tushuncha va sharh	Izoh
Maqom ijrochiligining sub'ektlari va ob'ektlarini tushuntirib bering.	Maqom ijrochiligining sub'ekti sifatida uch voha maqomlari, ya'ni Xorazm maqomlari, Shashmaqom va Farg'ona-Toshkent maqomlarining barcha sho'balari tushuniladi. Ob'ektlari esa maqomlar asosida bastakorlar tomonidan yaratilgan kuylar, xalq musiqalari va vohaga mansub janrlardir.	Asosiy maqom va maqomsifat musiqiy asarlar
An'anaviy ijrochilikning yunalishlari haqida so'zlab bering.	"An'anaviy ijrochilik" sohasi, ya'ni maqom va mumtoz musiqiy asarlarimizni o'rganuvchi xonanda va sozandalar Yevropa temperatsiyasiga asoslangan pardalarda emas, balki ajdodlarimizdan bizgacha yetib kelgan milliy pardatuzuk, ya'ni tekis temperatsiyalashmagan, xalq tili bilan aytganda nim pardalarda ijod etish, unga mos nota yozuvlarini o'ylab topish ko'zda tutiladi. Bunday pardatuzuklar, ya'ni lad asoslari Sharq xalqlarining	Ushbu tizim Al Farobiyning "Kitab Al Musiqiy", Ibn Sinoning "Kitab ush Shifa", Safiuddin Urmaviyning "Sharafiya" va "Kitab ul advor", Qutbiddin Sheroziyning "Durratud toj", Abdulqodir Marog'iyning

	<p>ko'pchiligida mavjud. Misol uchun: Xindiston, Xitoy, Eron, Turk, Arab musiqalarida mavjud bo'lgan nim pardalarini notada belgilash uslubini o'ylab topishgan. Sharq musiqasining lad-tovushqator tizimi, jam va jins, intervallari-bakiya-komma, mujannab, taniniy, chorak va nimchorak pardalari, ya'ni yarim parda oraligidagi baqiya va kommalar nazariyasi, maqomlar va ularning parda tizimi, usullari haqida tushunchalardan tashkil topadi. Hozirda bizda amal qilayotgan sakkiz pog'onali o'n ikki dona yarim pardali temperatsiya qilingan tizim emas balki, yigirma to'rt nim chorak pardali Sharq parda tizimi asos kilib olingan.</p>	<p>“Maqasid ul advor” va “Jomi'y ilhon”, Xizir bin Abdullohning “Advor”, Berdi Dilshodning “Murodnoma” kabi risolalarida batafsil keltirilgan.</p>
<p>An'anaviy ijrochilikda o'qitish uslublarini qanday tasniflash mumkin?</p>	<p>Har bir yosh sozanda-xonanda ijrochini kamolotga yetkazish, musiqiy asarlarni g'oyaviy va badiiy tarzda chuqur o'zlashtirish, o'z ijrochilik mahoratini hamda san'atini ko'p sonli tinglovchilarga to'la yetkazib bera olish an'anaviy xonandalik va cholg'u ijrochiligi sohasi bo'yicha ta'lim berish yo'lidagi umumiy tarbiyaning muhim omilidir. An'anaviy ijrochilikning asoslari, ya'ni negizi, tarixiy kelib chiqishini o'rganish, ijodni ma'lum yo'nalish bo'yicha davom etirish kafedra professor-o'qituvchilarining asosiy maqsadidir. An'anaviy ijrochilikka xos nazariy bilimlarga ega bo'ladilar. O'z ixtisosliklari bo'yicha talab darajasida bilim olish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Buning natijasida talaba davlat ta'lim standartlarida belgilangan bilim, malaka va ko'nikmalarga ega bo'lishi nazarda tutiladi, xususan:</p>	<p>Talabalar an'anaviy sozanda ijrochiligining qonun-qoidalari, milliy ijrochilikka xos uslublarini, parda asoslarini mukammal egallaydilar.</p>

	<ul style="list-style-type: none"> - Pedagogik amaliyotni nazariy va psixologik asoslarini; - Xonandalik va cholg‘u sozlari bo‘yicha ta‘lim uslubiyotini; - O‘quv jarayonini rejalashtirishni; - Ustoz-shogird uslubida yakka va ansambl ijro dasturlarini baholash va o‘rganishni; - Konsert va tanlovlarda ishtirok etishni; - Milliy ijrochilikda mahoratini rivojlantirishni; - Mavjud maqomlar va vohalarga xos janrlar, bastakorlar ijodi mahsuli bo‘lmish mumtoz asarlarni to‘g‘ri va to‘liq ijro etish, umulashtirish hamda keng yoyish malakalariga ega bo‘lmog‘i ko‘zda tutiladi. 	
--	--	--

2-ilova

Guruhni baholash jadvali.

Guruhlar	Javoblarning aniq, ravshanligi	Axborotning ishonchliligi	Guruh a‘zosining faolligi	Umumiy ballar	Baho
1-guruh					
2-guruh					

Nazorat savollari:

1. Qadimgi sharq san‘ati rivoji qaysi davrlarni o‘z ichiga oladi?
2. Sharq xalqlari yashaydigan xudud nimasi bilan farqlanadi?.
3. Quldorlik jamiyati san‘ati vazifasi qanday bo‘lgan?
4. Qadimgi sharqda Misr san‘atining o‘rni qanday bo‘lgan?
5. Old Osiyo san‘ati deganda nimani tushunasiz?
6. Qadimgi Eron san‘atining ahamiyati qanday bo‘lgan?
7. Qadimgi Hindiston san‘atining o‘ziga xosligini qanday tushunasiz?
8. Qadimgi O‘rta Osiyo san‘ati xaqida tushunchangiz?
9. Markaziy Osiyoda qaysi madaniyatlar o‘z nomi bilan ataladi?

10. Turkiy xalqlarning qadimiy yozma madaniyati qanday bo‘lgan?
11. Yozma madaniyat rivojida xalq og‘zaki ijodini o‘rni qanday?
12. O‘zbek dostonlarida qadimiy eposlar qanday gavdalantirilgan?
13. «Devoni lug‘atut turk» asari xaqida nima bilasiz?

O‘QITISH SHAKLLARI

Mazkur modul bo‘yicha quyidagi o‘qitish shakllaridan foydalaniladi:

- ma‘ruzalar, amaliy mashg‘ulotlar (ma‘lumotlar va texnologiyalarni anglab olish, motivatsiyani rivojlantirish, nazariy bilimlarni mustahkamlash);
- davra suhbatlari (ko‘rilayotgan loyiha yechimlari bo‘yicha taklif berish qobiliyatini rivojlantirish, eshitish, idrok qilish va mantiqiy xulosalar chiqarish);
- bahs va munozaralar (loyihalar yechimi bo‘yicha dalillar va asosli argumentlarni taqdim qilish, eshitish va muammolar yechimini topish qobiliyatini rivojlantirish).

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

I. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining asarlari:

1. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. – T.: “O‘zbekiston”, 2017. – 488 b.
2. Mirziyoev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo‘limizni qat’iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko‘taramiz. 1-jild. – T.: “O‘zbekiston”, 2017. – 592 b.
3. Mirziyoev Sh.M. Xalqimizning roziligi bizning faoliyatimizga berilgan eng oliy bahodir. 2-jild. – T.: “O‘zbekiston”, 2018. – 507 b.
4. Mirziyoev Sh.M. Niyati ulug‘ xalqning ishi ham ulug‘, hayoti yorug‘ va kelajagi farovon bo‘ladi. 3-jild. – T.: “O‘zbekiston”, 2019. – 400 b.
5. Mirziyoev Sh.M. Milliy tiklanishdan – milliy yuksalish sari. 4-jild. – T.: “O‘zbekiston”, 2020. – 400 b.

II. Normativ-huquqiy hujjatlar:

1. O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – T.: O‘zbekiston, 2023.
2. O‘zbekiston Respublikasining 2020 yil 23 sentyabrda qabul qilingan “Ta’lim to‘g‘risida”gi O‘RQ-637-sonli Qonuni.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevral “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi 4947-sonli Farmoni.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 21 sentyabr “2019-2021 yillarda O‘zbekiston Respublikasini innovatsion rivojlantirish strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5544-sonli Farmoni.
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 27 may “O‘zbekiston

Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5729-son Farmoni.

6.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 27 avgust "Oliy ta'lim muassasalari rahbar va pedagog kadrlarining uzluksiz malakasini oshirish tizimini joriy etish to'g'risida"gi PF-5789-sonli Farmoni.

7.O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 oktyabr "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5847-sonli Farmoni.

8.O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning 2020 yil 25 yanvardagi Oliy Majlisga Murojaatnomasi.

9.O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2001 yil 16 avgustdagi "Oliy ta'limning davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risida"gi 343-sonli Qarori.

10.O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2015 yil 10 yanvardagi "Oliy ta'limning Davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risida"gi 2001 yil 16 avgustdagi "343-sonli qaroriga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish haqida"gi 3-sonli qarori.

III. Maxsus adabiyotlar:

11.Muslimov N.A va boshqalar. Innovatsion ta'lim texnologiyalari. O'quv-metodik qo'llanma. – T.: "Sano-standart", 2015. – 208 b.

12.Muslimov N.A va boshqalar. Pedagogik kompetentlik va kreativ asoslari. O'quv-metodik qo'llanma. – T.: "Sano-standart", 2015. – 120 b.

13.Pecherkina, A. A. Razvitie professionalnoy kompetentnosti pedagoga: teoriya i praktika [Tekst] : monografiya / A. A. Pecherkina, E. E. Сыmanyuk, Ye. L. Umnikova : Ural. gos. ped. un-t. – Yekaterinburg : [b.i.], 2011. – 233 s.

14.O.S. Frolova. Formirovanie innovatsionnoy kompetensii pedagoga v protsesse vnutrishkolnogo povыsheniya kvalifikatsii. Diss.k.p.n. Voronej 2018.

15.Kompetensii pedagoga XXI veka [Elektronnyy resurs]: sb. materialov resp. konferensii (Minsk, 25 noyab. 2021 g.) / M-vo obrazovaniya Resp. Belarus, GUO «Akad. poslediplom. obrazovaniya», OO «Belorus. ped. o-vo». – Minsk: APO, 2021.

16.Panjiev Q.B. O'zbek xalq qo'shiqlari vositasida bo'lajak musiqa o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini takomillashtirish. Monografiya. T.: 2022 y. 204 b.

17.Panjiev Q.B. O'zbek xalq musiqa ijodi. O'quv qo'llanma. T.: 2022. 274 b.

IV. Internet saytlar:

18.<http://edu.uz> – O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta‘lim vazirligi.

19.<http://lex.uz> – O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma‘lumotlari milliy bazasi.

20.<http://bimm.uz> – Oliy ta‘lim tizimi pedagog va rahbar kadrlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirishni tashkil etish Bosh ilmiy-metodik markazi.

21.<http://ziyonet.uz> – Ta‘lim portali Ziyonet.

22.<http://natlib.uz> – Alisher Navoiy nomidagi O‘zbekiston Milliy kutubxonasi.

4-MAVZU. OLIY MUSIQA TA‘LIMI METODIKASINING DOLZARB MUAMMOLARINING ILMIY TADQIQOT MASALALARI

REJA

1. Oliy musiqa ta‘limi metodikasini o‘qitishda o‘quv axborotini qayta ishlash (konstruksiyalash), muammoli savol, Keys-stadi topshiriqlari. O‘qitish jarayonida ta‘lim-tarbiyaning uzviyligi.

2. Oliy musiqa ta‘limi metodikasini o‘qitishda talabalar mustaqil ta‘limini tashkil etish, oliy musiqa ta‘limi metodikasi o‘qitishning didaktik ta‘minoti.

3. Oliy musiqa ta‘limi metodikasida darsliklar va o‘quv-metodik qo‘llanmalar, elektron darsliklar, portfolio, o‘quv kursining elektron-ta‘lim resurslarini va sillabusini yaratish texnologiyalari.

1. Oliy musiqa ta‘limi metodikasini o‘qitishda o‘quv axborotini qayta ishlash (konstruksiyalash), muammoli savol, Keys-stadi topshiriqlari. O‘qitish jarayonida ta‘lim-tarbiyaning uzviyligi.

AXBOROT (lotincha-tanishtirish, tushintirish, ma‘lumot yetkazish)- falsafada qadim zamonlardan buyon qo‘llanib kelinayotgan, kibernetikaning taraqqiyoti tufayli keyingi vaqtda yangi, kengroq ma‘no kasb etgan markaziy kategoriyalar sifatida maydonga chiqqan tushuncha. Axborot tushunchasi barcha fanlar uchun umumiy bo‘lib qoladi. G‘oyalar ma‘lumotlar yig‘indisi va matematik vositalar (kompyuter, video, auditexnologiyalar) kompleksini o‘z ichiga olgan. Axborotga yondashuv esa, umumilmiy tadqiqot vositasiga aylandi. Ma‘lumot ma‘nosidagi axborotning dastlabki taraqqiyoti munosabati bilan ehtimol metodlaridan foydalanishning kengayishiga qarab axborotlar soni o‘shib bordi. Keyinchalik axborot matematik nazariyasining boshqa variantlari-tipologik, kombinatorlik va h.k. sentaktik nazariya degan umumiy nom oldi. Axborotning mazmuni va aksiologik tomonlari semantik va pragmatik qarashlar doirasida tadqiq qilinadi. Hozirgi zamon fanida axborot tushunchasining taraqqiyoti turli-tuman dunyoqarashlar, falsafiy tushuntirishlarning paydo bo‘lishiga olib keldi.

O'tgan asr oxirida axborot vositalarining nihoyatda tez ko'payishi bu asrni axborot asri deb atalishiga sabab bo'ldi (televideniya, internet, gazeta, radio, jurnallar, ilmiy maqola, dissertatsiya va boshq.)

FAN ijtimoiy-tarixiy, amaliyotda tekshirilgan va mantiqan tasdiqlangan, voqelikning bilish jarayonida erishilgan natijasi; shu voqelikni inson ongida tasavvurlar, tushunchalar, muhokama va nazariyalar orqali ifodalagan in'ikosi. Kishilarning tabiat va jamiyat hodisalari haqida hosil qilgan ma'lumotlari; voqelikning inson tafakkurida aks etishi. Kundalik tasavvurimizda nimaning nima ekanligiga ishonsak va bu ishonchimiz biz odatlangan voqea va xodisalarga (qoidalarga) zid kelmasa, bunday ishonch **bilim** hisoblanadi.

Ilm kishining o'qish, o'rganish va hayotiy tajriba asosida orttirgan bilimi, ma'lumoti. Ilm olimning fan bo'yicha aniqlangan yangi bilimlar manbai ham kiradi (misollar keltiriladi).

Ilmiy-tadqiqotlarning rivojlanishi

Ilmi-fan, texnologiya va texnikaning oxirgi o'n yillarda beqiyos darajada gurkirab rivojlanishi moddalarning, jismlarning va tayyor mahsulotlarning tarkibi va strukturasi tadqiq qilishning yangi usullarini yaratilganligiga ham bog'liqdir. «Qachon o'lchov qilinsa, shunda ilm boshlanadi» yoki «Dunyoda zaharli va zararli narsalar bo'lmaydi, faqat zararli miqdori bo'ladi».

Hozirgi vaqtda kelib, har kuni yer yuzida 300 mingdan ortiq yangi moddalar sintez qilinib, ular asosida millionlab, turli xil kompozitsiyalar yaratilmoqda. Bundan tashqari tadqiqotchi olimlar yarim asr olingiga nisbatan zamonaviy tadqiqot usullarini hisobiga vaqt birligi ichida 5000 marotaba ko'p ma'lumot olish imkoniyati egadirlar.

Global professionallik, kompetentlik va fikrlashni shakllantirish.

Professor-o'qituvchi soha fani bo'yicha dunyo miqyosidagi ilmiy yangiliklardan, soha rivojlanishi istiqbolidan xabardor bo'lsa, yetarli darajada bilim va ko'nikmalarga ega bo'lsa u global professional olim bo'ladi. O'z soha olimlari va mutaxassislari bilan dunyo masshtabida muloqot qila olishi uni kompetentligini, ilmiy va texnik yangiliklari global fikrlashdan dalolat beradi.

Materiallarning eng keng tarqalgan usullari quyidagicha sinflanadi.

Tadqiqotlarning sinflanishi

ТАДКИКОТ УСУЛЛАРИНИНГ СИНОФЛАНИШИ

Tadqiqotlarning uslublari

Usul - (Yunonchadan met'odos – tadqiqot yo'li, nazariya, o'rganish) –ma'lum maqsadga erishish, konkret vazifani bajarish, borliqni nazariy va amaliy jarayonlarini anglash va o'zlashtirish ma'nolarini anglatadi.

Tadqiqot - yangi bilimlarni ilm asosida ishlab chiqish jarayoni bo'lib, borliqni anglash jarayoni hisoblanadi. U ob'ektivligi, qayta takrorlanishi, isbotlanishi va aniqligiga ega.

Struktura – (lotinchadan struktura – tuzilish, joylashish, tartib) turli tashqi va ichki ta'sirlarga chidamli muqobil, barqaror o'ziga xos dastlabki holatini saqlay olish qobiliyatiga ega materiyaga aytiladi.

Xossa – falsafiy tushuncha bo'lib, bir narsaning ikkinchisiga nisbatan nisbati, munosabati, o'zaro ta'siri kattaliklarini anglatuvchi tushunchadir.

Ilmiy ijod- bu ilmiy bilishni rivojlantirish, yangi ilmiy bilim olish va undan foydalanish, ilmiy bilimni yangi qonunlar va qonuniyatlar, yangi ilmiy prinsiplar va nazariyalar, inson faoliyatining har xil sohalaridagi amaliyotga faol chiqishlar orqali boyitish bilan bog‘liq bilish va bunyodkorlik faoliyatidir.

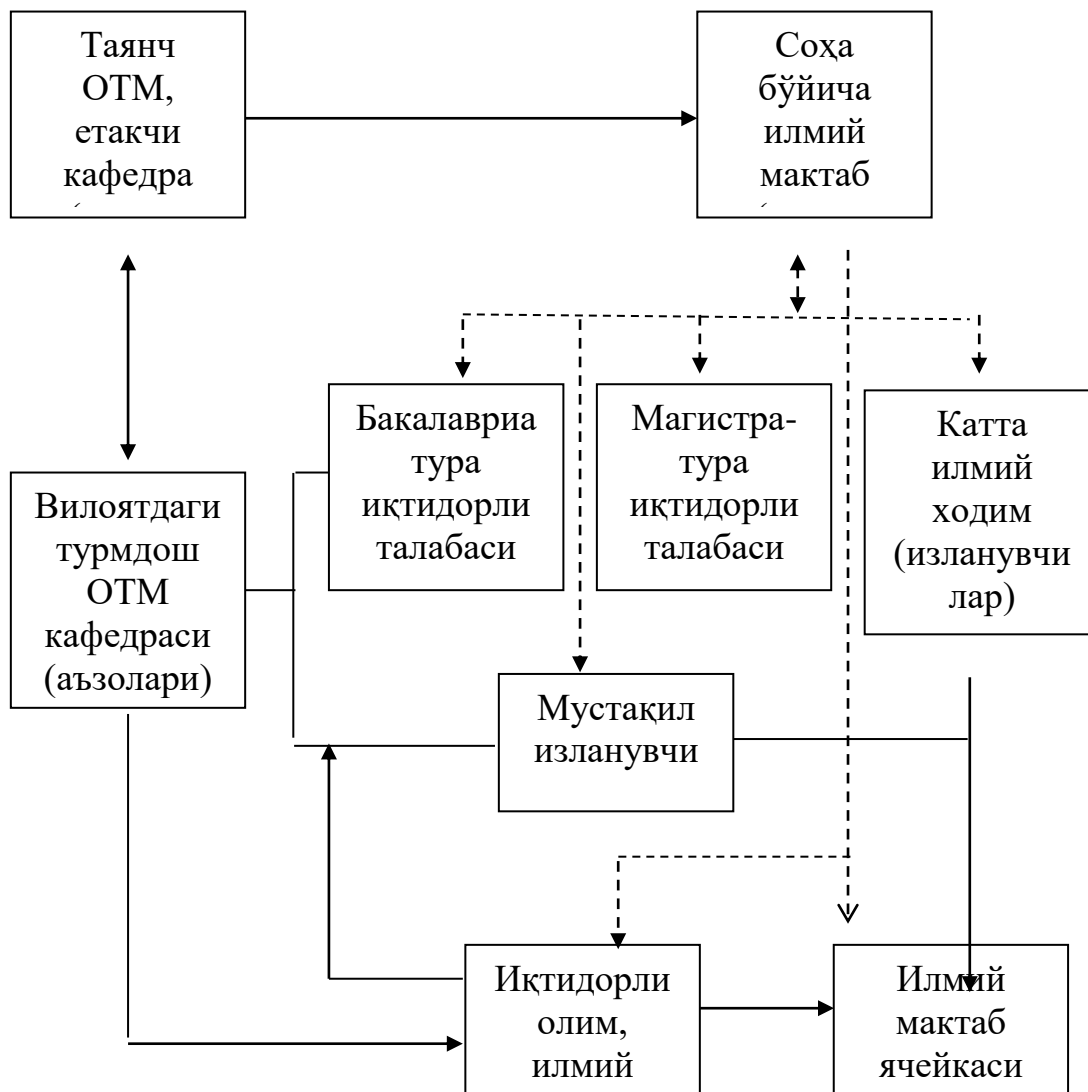
Ilmiy ijod- bu asosiy jihati o‘rganilayotgan xodisalar va jarayonlarning, ularning harakat va rivojlanish qonunlarining mohiyatini abstrakt tushunchalar, sxemalar, formulalar, tenglamalar va hokazalar shaklida ifodalashdan iborat bo‘lgan o‘ektiv voqelikni sub‘ektiv aks ettirishdir.

Ijod – bu insonning sifat jixatidan yangi moddiy va ma‘naviy qadriyatlarni yaratishga qaratilgan ruhiy va amaliy faoliyati. Inson o‘z ijodi bilan mehnat qurollarini, mehnat vositalari, mehnat predmetlari, san‘at mahsulotlari, qishloq xo‘jalik mahsulotlari, qurilish texnikasi materiallari, o‘simliklar va hayvonlarning yangi turlarini, turar joylar, transport, aloqa, axborot vositalarini va boshqalarni yaratadi. U tabiiy muhit ichida «sun‘iy muhitni» vujudga keltiradi. Keng ma‘noda jamiyat ham insonning ijodiy mahsulidir. Hamma ijtimoiy xodisalar, munosabatlar, aloqalar, qadriyatlar inson tomonidan vujudga keltirilgan. Inson o‘z ongli ijodi bilan badiiy asarlarni, san‘at, axloqiy munosabatlar, qadriyatlar, dinni va fanni yaratgan.

1. Soha fani ilmiy asoslari mazmuni.

Fan bu biz yashayotgan dunyoni anglash va uni tushunib yetishdir. Bunga muvofiq fan inson va dunyo to‘g‘risida ob‘ektiv bilimlarni yaratish bo‘yicha maxsus ixtisoslashtirilgan va puxta tashkillashtirilgan faoliyatni aniqlashni ham o‘z ichiga oladi.

Fan (yunon-yepistem; lot-scientia) borliq to‘g‘risidagi ob‘ektiv bilimlarni ishlab chiqadigan funksiya bo‘lib, inson faoliyatining jabxasidir, fan bu nimanidir o‘rgatish yoki o‘rganish, bilim berish yoki bu bilim va maxoratini o‘zi egallash demakdir.

Xozirgi kunda «fan» atamasi tabiat, inson, jamiyat va tafakkur rivojidadagi qonuniylik va atrof – muxitga ta’sir qilish usullari, uni jamiyat manfaatlarida o‘lchash va bilish to‘g‘risida to‘plangan insoniy bilimlar tizimini bildiradi.

Fan biz yashayotgan dunyoni rivojlantiradi, uni tushunib yetishga yordam beradi. Bunga muvofiq fan inson va dunyo to‘g‘risida ob’ektiv bilimlarni yaratish bo‘yicha maxsus ixtisoslashtirilgan va puxta tashkillashtirilgan faoliyatni aniqlashni ham o‘z ichiga oladi.

Fanning to‘liq tizimi ko‘rilishi va uni ifodalash tamoyiliga ko‘ra kishi bilishining uch asosiy tomonlari mavjud.

Izchilikda beriladigan nima o‘rganilyapti (predmetli yondashuv); qanday va kay uslubda o‘rganilyapti (uslubiy yondashuv); nega, nima uchun va nima maqsadda o‘rganilyapti (amaliy axamiyatini hisobga olish yondashuvi) degani uch savolga beriladigan javoblardan kelib chiqadigan fanning umumiy tizimini tasavvur qilishga harakatlar qilinadi.

Bu savollarga javob olinishi natijasida to‘liq fanlar tizimining uch asosiy jihatlari namoyon bo‘ladi: ob’ekt-predmetli, metodologik-tadqiqiy va amaliy-

maqsadli. Bu uch jihat yoki tomonlar o'rtasidagi bog'liqlik sub'ektiv omil hissasining bir jihatdan boshqasiga o'tishida izchil oshishi bilan aniqlanadi. Bu ilmiy bilish to'liq tizimining zamirida yotuvchi va barcha fanlarni birlashtiruvchi umumiy tamoyildir.

Fanlarni ularning predmetlari, metodlari va amaliy qo'llanishlariga qarab farqlaydilar.

Sohani fanini rivojlanishi

Soha Fani bo'yicha muammolarni va maqsadlarni to'g'ri belgilash, ilmiy gepotezalarni nazariy asoslash, ilmiy nazariyani amaliyot bilan isbotlash. Yana shu soha bo'yicha ilmiy izlanishlarni olib borish, shu soha bo'yicha boshqa OTMdagi mutaxassislar bilan birgalikda ishlar olib borish, soha fani bo'yicha ilmiy seminarlar, konferensiyalar tashkil etish va ularda ishtirok etish, dunyo mamlakatlar tajribalari bilan doimo tajriba almashish kabilar to'g'risida to'xtaladi.

O'QITISH SHAKLLARI

Mazkur modul bo'yicha quyidagi o'qitish shakllaridan foydalaniladi:

- ma'ruzalar, amaliy mashg'ulotlar (ma'lumotlar va texnologiyalarni anglab olish, motivatsiyani rivojlantirish, nazariy bilimlarni mustahkamlash);
- davra suhbatlari (ko'rilayotgan loyiha yechimlari bo'yicha taklif berish qobiliyatini rivojlantirish, eshitish, idrok qilish va mantiqiy xulosalar chiqarish);
- bahs va munozaralar (loyihalar yechimi bo'yicha dalillar va asosli argumentlarni taqdim qilish, eshitish va muammolar yechimini topish qobiliyatini rivojlantirish).

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

I. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining asarlari:

- 1.Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. – T.: “O'zbekiston”, 2017. – 488 b.
- 2.Mirziyoev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz. 1-jild. – T.: “O'zbekiston”, 2017. – 592 b.
- 3.Mirziyoev Sh.M. Xalqimizning roziligi bizning faoliyatimizga berilgan eng oliy bahodir. 2-jild. –T.: “O'zbekiston”, 2018. – 507 b.
- 4.Mirziyoev Sh.M. Niyati ulug' xalqning ishi ham ulug', hayoti yorug' va kelajagi farovon bo'ladi. 3-jild.– T.: “O'zbekiston”, 2019. – 400 b.
- 5.Mirziyoev Sh.M. Milliy tiklanishdan – milliy yuksalish sari. 4-jild.– T.: “O'zbekiston”, 2020. – 400 b.

II. Normativ-huquqiy hujjatlar:

- 1.O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi.–T.:O'zbekiston, 2023.
- 2.O'zbekiston Respublikasining 2020 yil 23 sentyabrda qabul qilingan “Ta'lim to'g'risida”gi O'RQ-637-sonli Qonuni.

3.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevral “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi 4947-sonli Farmoni.

4.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 21 sentyabr “2019-2021 yillarda O‘zbekiston Respublikasini innovatsion rivojlantirish strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5544-sonli Farmoni.

5.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 27 may “O‘zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-5729-son Farmoni.

6.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 27 avgust “Oliy ta‘lim muassasalari rahbar va pedagog kadrlarining uzluksiz malakasini oshirish tizimini joriy etish to‘g‘risida”gi PF-5789-sonli Farmoni.

7.O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 oktyabr “O‘zbekiston Respublikasi oliy ta‘lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5847-sonli Farmoni.

8.O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning 2020 yil 25 yanvardagi Oliy Majlisga Murojaatnomasi.

9.O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2001 yil 16 avgustdagi “Oliy ta‘limning davlat ta‘lim standartlarini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 343-sonli Qarori.

10.O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2015 yil 10 yanvardagi “Oliy ta‘limning Davlat ta‘lim standartlarini tasdiqlash to‘g‘risida”gi 2001 yil 16 avgustdagi “343-sonli qaroriga o‘zgartirish va qo‘shimchalar kiritish haqida”gi 3-sonli qarori.

III. Maxsus adabiyotlar:

11.Muslimov N.A va boshqalar. Innovatsion ta‘lim texnologiyalari. O‘quv-metodik qo‘llanma. – T.: “Sano-standart”, 2015. – 208 b.

12.Muslimov N.A va boshqalar. Pedagogik kompetentlik va kreativ asoslari. O‘quv-metodik qo‘llanma. – T.: “Sano-standart”, 2015. – 120 b.

13.Pecherkina, A. A. Razvitie professionalnoy kompetentnosti pedagoga: teoriya i praktika [Tekst] : monografiya / A. A. Pecherkina, E. E. Сыmanyuk, Ye. L. Umnikova : Ural. gos. ped. un-t. – Yekaterinburg : [b.i.], 2011. – 233 s.

14.O.S. Frolova. Formirovanie innovatsionnoy kompetensii pedagoga v protsesse vnutrishkolnogo povыsheniya kvalifikatsii. Diss.k.p.n. Voronej 2018.

15.Kompetensii pedagoga XXI veka [Elektronnyy resurs]: sb. materialov resp. konferensii (Minsk, 25 noyab. 2021 g.) / M-vo obrazovaniya Resp. Belarus,

GUO «Akad. poslediplom. obrazovaniya», OO «Belorus. ped. o-vo». – Minsk: APO, 2021.

16.Panjiev Q.B. O‘zbek xalq qo‘shiqlari vositasida bo‘lajak musiqa o‘qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini takomillashtirish. Monografiya. T.: 2022 y. 204 b.

17.Panjiev Q.B. O‘zbek xalq musiqa ijodi. O‘quv qo‘llanma. T.: 2022. 274 b.

IV. Internet saytlar:

18.<http://edu.uz> – O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi.

19.<http://lex.uz> – O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi.

20.<http://bimm.uz> – Oliy ta’lim tizimi pedagog va rahbar kadrlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirishni tashkil etish Bosh ilmiy-metodik markazi.

21.<http://ziyonet.uz> – Ta’lim portali Ziyonet.

22.<http://natlib.uz> – Alisher Navoiy nomidagi O‘zbekiston Milliy kutubxonasi.

V. GLOSSARIY

Oliy ta'limning Davlat ta'lim standarti - ta'limning muayyan bakalavriat yo'nalishi yoki magistratura mutaxassisligiga qo'yiladigan malaka talablari, ta'lim mazmuni, bakalavr yoki magistr tayyorgarligining zaruriy va yetarli darajasini, kadrlar tayyorlash sifatini baholash darajalarini belgilaydigan etalon daraja.

Oliy ta'lim yo'nalishlari va mutaxassisliklari klassifikatori - oliy ma'lumotli kadrlar tayyorlash uchun bakalavriat ta'lim yo'nalishlari va magistratura mutaxassisliklarining tizimlashtirilgan ro'yxati.

O'quv yili - oliy ta'lim muassasasida bir ta'lim kursini yakunlashga mo'ljallangan o'quv faoliyat davri.

O'quv semestri - oliy ta'lim muassasasida o'quv yilining birinchi yarmini tashkil etuvchi o'zaro bog'langan fanlarning ma'lum majmuini o'zlashtirishga mo'ljallangan va ular bo'yicha yakuniy nazorat bilan to'gallanadigan qismi.

O'quv jarayoni grafigi – talabalarni bir o'quv yilida o'quv jarayonini ko'rsatib turuvchi, ishchi o'quv reja asosida ishlab chiqiladigan me'yoriy hujjat.

Dars jadvali – ishchi o'quv reja va fan dasturlari asosida qat'iy amal qilish uchun tasdiqlangan, bir semestr davomida o'qitiladigan fanlarni muddati, vaqti, fan olib boruvchi professor-o'qituvchi nomi ko'rsatilgan me'yoriy hujjat.

Guru jurnali – talabalarni davomati, o'zlashtirish reyting ballari, professor-o'qituvchilar tomonidan fan dasturi asosida o'tilgan mavzularning hajmi, miqdorini rasmiylashtirib boriladigan me'yoriy-huquqiy hujjat bo'lib, dekan o'rinbosari tomonidan nazorat qilib boriladi.

O'quv reja - oliy ta'lim muassasalarining aniq bir ta'lim yo'nalishi yoki magistratura mutaxassisligi uchun o'rnatilgan tartibda Davlat ta'lim standartlariga asosan tayanch oliy ta'lim muassasalarining tegishli kafedrasining yetuk professor-o'qituvchilari tomonidan turdosh oliy ta'lim muassasalarining shu soxa bo'yicha yuqori malakali mutaxassislarini xamda kadrlarni buyurtmachilarini jalb etgan holda ishlab chiqiladigan - normativ huquqiy xujjat.

Ishchi o'quv reja - oliy ta'lim muassasasining aniq bir ta'lim yo'nalishi yoki magistratura mutaxassisligi uchun Davlat ta'lim standartlariga asosan tayanch oliy ta'lim muassasalari tomonidan ishlab chiqilgan o'quv rejaga asosan xar o'quv yili uchun ishlab chiqiladigan va o'rnatilgan tartibda OTMning o'quv ishlari bo'yicha rektori (prorektori) tomonidan tasdiqlanadigan o'quv jarayonining normativ xujjati.

Namunaviy o'quv dasturi - o'quv rejadagi aniq fanlar bo'yicha davlat ta'lim standartlariga asosan tayanch OTMlarining tegishli kafedralari tomonidan ishlab chiqiladigan, o'quv materiallarni o'zlashtirishga va o'qitish mazmuniga qo'yiladigan majburiy talablarni o'z ichiga oladigan O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi tomonidan tasdiqlanadigan, OTMlari bakalavriat ta'lim yo'nalishlari va magistratura mutaxassisliklari talabalari uchun tavsiya etiladigan me'yoriy xujjat.

Ishchi o'quv dasturi – oliy ta'lim muassasasining aniq bir bakalavriat ta'lim yo'nalishi yoki magistratura mutaxassisligi talabalari uchun o'quv rejadagi aniq xar bir fan bo'yicha o'quv dasturiga asosan professor-o'qituvchi tomonidan

ishlab chiqiladigan, fanning mazmuniga qo‘shimcha va o‘zgartirishlar kiritilgan, mavzularning o‘qitish ketma-ketligiga rioya qilingan xolda fanga ajratilgan soatlar aniq ko‘rsatilgan me‘yoriy xujjat.

Reyting nazorati - oliy ta‘lim muassasasida davlat ta‘lim standartlariga kiradigan fanlar bo‘yicha talabalarning bilim va mahoratlarining attestatsion sinovlari.

Tadqiqot malakaviy ishi - bakalavriat yo‘nalishida ta‘lim olayotgan talabaning o‘qish davrida egallagan nazariy va amaliy bilimlari asosida bajargan ilmiy tadqiqot ishlarining natijasi.

VI. FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Normativ - huquqiy xujjatlar.

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. -T., 2016.
2. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Axborotnomasi, 1997 yil. 9-son, 225-modda.
3. Kadrlar tayyorlash milliy dasturi. O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining Axborotnomasi, 1997 yil. 11-12-son, 295-modda.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Chet tillarni o'rganish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 2012 yil 10 dekabrda, PQ-1875-sonli Qarori.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Yuridik kadrlarni tayyorlash tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 2013 yil 28 iyundagi №1990-sonli Qarori.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Oliy ta'lim muassasalarining moddiy-texnika bazasini mustahkamlash va yuqori malakali mutaxassislar tayyorlash sifatini tubdan yaxshilash chora-tadbirlari to'g'risida"gi 2011 yil 20 maydagi №1533-sonli Qarori.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Xarakteristik Strategiyasi to'g'risida"gi 07.02.2017 yil. №PF-4947-sonli Farmoni."O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami", 2017 yil 13 fevral, 6-son, 70-modda.
8. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Oliy ta'limdan keyingi ta'lim tizimini yanada takomillashtirish to'g'risida"gi 2017 yil 16 fevraldagi № 4958-sonli Farmoni.
9. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Oliy ta'lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 2017 yil 20 apreldagi № 2909 -sonli Qarori.
10. "Iqtidorli talabalarni izlash, aniqlash va ularni maqsadli tayyorlash to'g'risida"gi Nizomni tasdiqlash to'g'risida"gi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 1998 yil 10 iyuldagi №185-sonli buyrug'i.
11. O'zbekiston Respublikasi "Oliy ta'lim muassasalari talabalarining malakaviy amaliyoti to'g'risida"gi Nizomni tasdiqlash haqidagi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 1998 yil 30 oktyabrdagi №305 sonli buyrug'i.
12. "Oliy ta'lim to'g'risida"gi Nizomni tasdiqlash to'g'risidagi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 09.02.2003 yildagi №9-sonli buyrug'i.
13. "Oliy ta'lim muassasalarida ochiq leksiylarni tashkil etish va o'tkazish tartibi to'g'risida"gi Nizomni tasdiqlash to'g'risidagi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 2004 yil 26 martdagi №79 sonli buyrug'i.
14. "Xalqaro hamkorlikni rivojlantirish Kengashini tashkil etish va ta'lim muassasalarining xalqaro hamkorlik faoliyatini takomillashtirish to'g'risida"gi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 2008 yil 16 avgustdagi №250-sonli buyrug'i.
15. O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim muassasalari tadqiqotchilarining

yakuniy davlat attestatsiyasi to'g'risidagi Nizomni tasdiqlash to'g'risidagi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 2009 yil 22 maydagi №160-sonli buyrug'i.

16. Talabalar bilimni baxolash va nazorat qilishning "Reyting tizimi to'g'risida"gi Nizomni tasdiqlash to'g'risida"gi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 2009 yildagi №204-sonli buyrug'i.

17. "Oliy ta'lim muassasasining Namunaviy Ichki tartib qoidalari hamda Ustavini tasdiqlash haqida"gi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 01.07.2010 yildagi №257-sonli buyrug'i.

18. "Talabalar o'qishini ko'chirish, qayta tiklash bo'yicha xujjatlarni joylarda qabul qilishni tashkil etish to'g'risida"gi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 05.07.2010 yildagi №265-sonli buyrug'i.

19. "Namunaviy tartib va nizomlarni tasdiqlash to'g'risida"gi Oliy va o'rta mahsus ta'lim vazirligining 03.12.2011 yildagi №487-sonli buyrug'i.

20. "Oliy ta'lim muassasalari talabalarini Normativ-huquqiy xujjatlar bilan ta'minlash to'g'risida"gi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 31.03.2014 yildagi №114-sonli buyrug'i.

21. "Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sohalari bloklari va shakllari bo'yicha bir nafar o'qituvchi hisobiga to'g'ri keladigan talabalar soni nisbatining normativlarini tasdiqlash to'g'risida"gi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 27.08.2014 yildagi №7-sonli buyrug'i.

22. "Oliy ta'lim muassasalari magistratura mutaxassisliklari talabalar tomonidan stajirovkani o'tash tartibi to'g'risida"gi Nizomni tasdiqlash xususidagi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining 30.10.2015 yildagi № 9-2015 sonli buyrug'i.

23. Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining "Oliy ta'lim muassasasi professor-o'qituvchilar tarkibining o'quv, ilmiy-metodik, ilmiy-tadqiqot, tashkiliy-metodik, ma'naviy-axloqiy va tarbiyaviy ishlar yuklamasini aniqlash qoidalarini tasdiqlash to'g'risida"gi 09.09.2015 yildagi № 5-2015-sonli buyrug'i.

24. Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining "Oliy va o'rta maxsus, kasb-xunar ta'limi muassasalarini Davlat ta'lim standartlariga muvofiq takomillashtirilgan me'yoriy va uslubiy xujjatlar xamda zamonaviy o'quv adabiyotlari bilan ta'minlash to'g'risida"gi 06.04.2016 yildagi №137-sonli buyrug'i.

25. Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining "Oliy ta'lim muassasalari pedagog kadrlarining kasbiy tayyorgarligiga qo'yiladigan muvaqqat malaka talablarini tasdiqlash to'g'risida"gi 2016 yil 12 martdagi №332-sonli buyrug'i.

26. Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining "Oliy ta'lim vazirligining «Yangi o'quv uslubiy majmualarni tayyorlash bo'yicha uslubiy ko'rsatmani tavsiya etish to'g'risida»gi 2017 yil 1 martdagi №107-sonli buyrug'i.

27. Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining "Oliy ta'lim vazirligining «Oliy ta'lim muassasalari kafedralari Kengashlarini tashkil etish to'g'risida»gi 2017 yil 13 martdagi №138-sonli buyrug'i.

28. Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining "Oliy ta'lim vazirligining "Oliy ta'lim muassasalari talabalar respublika fan olimpiadasi to'g'risida»gi 2015 yil 7 apreldagi №123 -sonli buyrug'i.

29. Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining "Oliy ta'lim vazirligining O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Oliy ta'lim tizimini yanada rivojlantirishning chora-tadbirlari to'g'risida"gi 2017 yil 20 apreldagi Qarorini ijrosi to'g'risidagi 2017 yil 24 apreldagi №244 sonli buyrug'i.

30. Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligining "O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Maxkamasining 2017 yil 20 maydagi №304 sonli Qarori ijrosi to'g'risida"gi 2017 yil 26 maydagi №342-sonli buyrug'i.

31. O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim Vazirligining 2009 yil 14 avgustdagi "Talabalar mustaqil ishini tashkil etish to'g'risidagi" yo'riqnomani tasdiqlash xususidagi №286-sonli buyrug'i.

32. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 05.05.2017 yildagi "2017/2018 o'quv yilida O'zbekiston Respublikasining oliy ta'lim muassasalariga o'qishga qabul qilish tartibi to'g'risidagi" PQ-2955-son Qarori.

2. Rahbariy adabiyotlar

1. Karimov I.A. O'zbekiston iqtisodiy islohotlarni chuqurlashtirish yo'lida. – Toshkent.: O'zbekiston, 1995. -269 b.

2. Karimov I.A. Yangicha fikrlash va ishlash – davr talabi. – Toshkent.: O'zbekiston, 1997. T.5. -384 b.

3. Karimov I. Biz kelajagimizni o'z qo'limiz bilan quramiz. T.7. –Toshkent.: O'zbekiston, 1999. -139 b.

4. Karimov I.A. Ozod va obod vatan, erkin va farovon hayot – pirovard maqsadimiz. – Toshkent.: O'zbekiston, 2000. T.8. -528 b.

5. Karimov I.A. Vatan ravnaqi uchun har birimiz mas'ulmiz. – Toshkent.: O'zbekiston, 2001. T.9. -439 b.

6. Karimov I.A. Jamiyatni erkinlashtirish, islohotlarni chuqurlashtirish, ma'naviyatimizni yuksaltirish va xalqimizning hayot darajasini oshirishg' barcha ishlarimizning mezoni va maqsadidir. –Toshkent.: O'zbekiston, 2007, T. 15. -126 b.

7. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat - yengilmas kuch. –Toshkent.: Ma'naviyat, 2008. -176 b.

8. Karimov I.A. Jahon inqirozining oqibatlarini yengish, mamlakatimizni modernizatsiya qilish va taraqqiy topgan davlatlar darajasiga ko'tarish sari. - Toshkent: O'zbekiston, 2013.

9. Karimov I.A. O'zbekiston erishgan yutuq va marralar - biz tanlagan islohotlar yo'lining tasdig'idir. T.22. – T.: O'zbekiston, 2014.

10. Karimov I.A. Ona yurtimiz baxtu iqboli va buyuk kelajagi yo'lida xizmat qilish - eng oliy saodatdir. – T.: O'zbekiston, 2015.

11. Mirziyoev Sh.M. Demokratik islohotlarni izchil davom ettirish xalqimiz uchun tinch va osoyishta, munosib hayot darajasini yaratish – barqaror taraqqiyot kafolatidir // Xalq so'zi. 2016 yil 2 noyabr.

12. Mirziyoev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi // Xalq so'zi 8 dekabr 2016 yil. O'zbekiston Respublikasining saylangan Prezidenti Shavkat Mirziyoevning

O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganligining 24 yilligiga bag‘ishlangan tantanali marosimidagi ma‘ruzasi.

13.Mirziyoev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat‘iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo‘lishi kerak // Xalq so‘zi 15 yanvar 2017 yil. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning mamlakatimizni 2016 yilda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning asosiy yakunlari va 2017 yilga mo‘ljallangan iqtisodiy dasturning eng muhim ustuvor yo‘nalishlariga bag‘ishlangan Vazirlar Mahkamasining kengaytirilgan majlisidagi ma‘ruzasi.

3. Maxsus adabiyotlar

1. Oliy ta‘lim. Me‘yoriy - huquqiy va uslubiy xujjatlar to‘plami. “Istiqlol” -T., 2004.
2. Oliy ta‘limning me‘yoriy - huquqiy xujjatlari to‘plami. -T., 2013.
3. Bolyubash Ya.Ya. Organizatsiya uchebnogo protsessa v vysshix uchebnykh zavedeniyax. -K.: Kompas, 2009.
4. Begimqulov U. Masofaviy o‘qitish va pedagogik ta‘lim // Pedagogik ta‘lim, – Toshkent, 2004. – № 5. – B.19 – 21.
5. Boltaeva M., Dadamirzaev F. Mustaqil ta‘limni shakllantirishning metodologik asoslari // Ta‘lim muammolari, 2008. №1. B.78-79.
6. Topildiev V.R. Ta‘lim va tarbiya jarayonlarini tashkil etishning me‘yoriy-huquqiy asoslari. –T.,2016.
7. Vysshее obrazovanie v XXI veke: podxod i prakticheskie mer. - Parij: YuNESKO, 1998, 5-9 oktyabr.
8. Reforma i razvitie vysshego obrazovaniya. Programmnyy dokument. - Parij: YuNESKO, 1995.
9. T‘e european ‘ig‘er education Area. Joint Declaration of t‘e Ministers of education. - Bologna, 1999, 19 June.
- 10.Memorandum of ‘ig‘er education in t‘e european Community // Commission of t‘e european Communities. -Brussels, 1991.
- 11.Galutvo L.M. Metodicheskie rekomendatsii po organizatsii samostoyatelnoy raboty studentov. Krasnodar, 2012.
- Goncharova Yu.A. Organizatsiya samostoyatelnoy raboty studentov metodicheskie rekomendatsii dlya prepodavateley. Voronej, 2007.
- 12.Panjiev Q.B. O‘zbek xalq qo‘shiqlari vositasida bo‘lajak musiqa o‘qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini takomillashtirish. Monografiya. T.: 2022 y. 204 b.
- 13.Panjiev Q.B. O‘zbek xalq musiqa ijodi. O‘quv qo‘llanma. T.: 2022. 274 b.

IV. Elektron ta‘lim resurslari

1. [‘ttp://www.lex.uz](http://www.lex.uz)
2. [‘ttp://www.ziyonet.uz](http://www.ziyonet.uz)
3. [‘ttp://www.gov.uz](http://www.gov.uz)

4. [‘ttp://www.nopma.uz](http://www.nopma.uz)
5. [‘ttp://ed.sjtu.edu.cn/ranking.’tm](http://ed.sjtu.edu.cn/ranking.)
6. [‘ttp://education.guardian.co.uk](http://education.guardian.co.uk)
7. [‘ttp://www.aboustudy.ru](http://www.aboustudy.ru)
8. [‘ttp://www.reitor.ru](http://www.reitor.ru)